


SIGILL : COLL : HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650
CHRISTO ET ECCLESIAE
The Gift
of
John Quincy Adams,
Minister Plenipotentiary
at the Court of
Berlin.
Recorded Sept. 29.
1797.
N. Hurd Sc.
BOSTON.



VADERLANDSCHE
HISTORIE.

TWAALFDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken samengesteld.

Met Konstplaaten en Kaarten opgehelderd.

TWAALFDE DEEL,

Beginnende, na 't sluiten der Munstersche Vrede, in 't jaar 1648; en eindigende, met de Vrede in 't Noorden, in 't jaar 1660.



Te AMSTERDAM,

By *ISAAK TIRION.*

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.

MDCCLV.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENVEERTIGSTE BOEK.



INHOUD.

I. *Staat der voornaamste Mogendheden van Europa, ten opzigte der Vereenigde Gewesten, na de Munstersche Vrede.* II. *Wederzydsche klagten der Spaanschen en Staatschen.* III. *Twist over 't afgezonderd punt, den Koophandel betreffende.* IV. *De Staaten verdedigen zig, tegen de klagten der Spaanschen.* V. *Verschil wegens de opperste magt over de Kommandery van Gemert.* VI. *De Ridders van Maltha zoeken, in 't bezit hunner goederen, hier te Lande, hersteld te worden.* VII. *De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant tragten deel te verkrygen aan de Regeeringe.* VIII. *Gezantschap naar Engeland. Verandering in de Regeeringe van dit Ryk.* IX. *Doreslaar, Gezant van 't Gemeenebest van Engeland, in den Haage, vermoord. Strikland kan geen gehoor krygen, by de algemeene Staaten.* X. *Handeling met Deenemarke. Verbond, en Verdrag van uitkoop wegens de Zondsche tollen, met dit Ryk gesloten.* XI. *Filips de IV. zendt eenen Ambassadeur aan de Staaten. Verdrag van Zeevaart met Spanje.* XII. *Onlusten in Frankryk. Luik-*

sche zaaken. Handeling der Staaten aan 't Fransche Hof. XIII. *Oorsprong der Onlusten tusschen Holland en Amsterdam in 't byzonder, en den Prins van Oranje.* XIV. *Raadpleegingen op de vermindering van 's Lands uitgaaven, en met naame op de vermindering van 't Krygsvolk. De Prins en de algemeene Staaten stellen zig hiertegen. Holland besluit negenentwintig vendels onbetaald te laaten.* XV. *De algemeene Staaten geeven strydige bevelen. Besluiten tot eene bezending aan de Steden van Holland. De Prins verandert de wet te Nieuwmegen.* XVI. *Hy stelt zig aan 't hoofd der bezendinge. Uitslag der bezendinge te Dordrecht.* XVII. *Zy komt te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Gouda. Te Briele. Te Rotterdam. Te Schiedam. Te Delft. In de Steden van 't Noorderkwartier, behalve te Medenblik. Te Amsterdam en te Haarlem wordt haar gehoor geweigerd. Zy komt te Leiden. Klagte van zyne Hoogheid, over Amsterdam.* XVIII. *De Stad verdedigt zig. De Staaten van Holland verbieden het ontvangen van diergelyke bezendingen.* XIX. *De algemeene Staaten handelen met die van Holland over 't aanneemen van den Staat van oorloge. Staat van 't geschil tusschen Holland en den Prinse.* XX. *De Admiraal de Witte wordt in hegtenis genomen. Geslaakt.* XXI. *De Staaten van Holland schryven aan de andere Gewesten.* XXII. *De Prins doet zes Afgevaardigden ter Vergaderingen van Holland in hegtenis neemen, en naar Loevestein voeren.* XXIII. *Aanslag van zyne Hoogheid op Amsterdam. Een gedeelte der Ruiterye, derwaards geschikt, dwaalt van den weg. De aanslag wordt rugtbaar in de Stad. Zy*

stelt

ſtelt zig in ſtaat van tegenweer. XXIV. *De Prins ſchryft aan de Regeering. Zy doet eene bezending aan Graave Willem Fredrik.* XXV. *De Prins komt voor Amſterdam. De algemeene Staaten zoeken zyne Hoogheid naar den Haage te doen keeren.* XXVI. *Hy ſluit een Verdrag met Amſterdam. De Bikkers ontſlaan zig van de Regeeringe. Wederzydſche laſter.* XXVII. *De zes gevangenen worden geſlaakt, mids zig onthoudende van de Regeeringe.* XXVIII. *De Prins geeft reden van zynen handel, in een Geſchrift, welk beſlooten weggelegd wordt.* XXIX. *De Geweſten beſluiten tot eene eenpaarige afdanking.* XXX. *Onderzoek, of zyne Hoogheid gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen kryg in te wikkelen.* XXXI. *Hy krygt de kinderpokjes, en ſterft.* XXXII. *Zyne afbeelding.*

1648.

I. Staat der voornaamſte Mogendheden van Europa met opzigt op de Vereenigde Geweſten, na 't

DE Munſterſche Vrede, een einde gemaakt hebbende van eenen oorlog, die, naar men rekende (1), tagtig jaaren geduurd hadt, ſtelde de Vereenigde Geweſten, in eenen ſtaat van ruſt, veiligheid en vryheid, dien niemant onder de Landzaaten beleefd hadt. 't Gemeenebeſt ontving 'er eenen nieuwen luiſter door, en werdt ook van zulke Mogendheden, die, na 't ſluiten van het twaalfjaarig Beſtand, nog ſcheenen te twyfelen aan de opperſte

(1) Men begon deeze rekening, met den vyfden van Zomermaand des jaars 1568, dag, op welken de Graaven van Egmond en Hoorne onthalsd waren, en eindigdeze, op den zelfden dag des jaars 1648, op welken de Munſterſche Vrede, hier te Lande, afgekondigd werdt.

1648. ste magt der Staaten, zo dra Filips de IV, voor altoos, van allen regt op de verbonden' Landen afgestaan hadt, met een ander oog, aangezien. De belangen van Spanje waren, sedert den oorlog met Frankryk, die nog duurde, zo zeer veranderd, dat men weinig kommer hadt, voor het breeken der Vrede van den Spaanschen kant. Maar 't leedt niet lang, of de Staaten werden in eenen oorlog ingewikkeld, met nabuuren, welker vriendschap zy, eertyds, sterk gezogt en hoog geschat hadden. Doch eer wy vervolgen te verhaalen, wat deezen kryg voorging en veroorzaakte, zal 't niet ondienstig zyn, datwe het oog, ter loops, gaan laaten, over den tegenwoordigen toestand der voornaamste Mogendheden van Europa, en over het belang, welk de Vereenigde Gewesten by deezen toestand hadden, na het treffen der Munstersche Vrede.

Sluiten der Munstersche Vrede, als van

Frankryk.

Van de eerste opkomst van deezen Staat af, hadt men op geene nabuurige Mogendheden sterker gesteund, dan op Frankryk en Engeland, die beide den Landen ook, nu en dan, merkelyke diensten gedaan hadden. Ook hadden zy 't beide, voorheen, van hun belang gerekend, Spanje, door middel van deezen Staat, afbreuk te doen en klein te houden; tot dat Groot-Britanje, vreezende, dat Frankryk te magtig mogt worden, wanneer Spanje te zeer vernederd werdt, naliet, deezen Staat te ondersteunen, en meer dan één Verbond sloot met Spanje. In Frankryk was ook de staat der zaaken derwyze veranderd, dat men, hier, weinig gediend was, met het gene ons voor onderstand tegen Spanje werdt aangerekend.

Frank-

Frankryk hadt, van 't fluiten van het twaalfjaarig Beftand af, reeds toeleg gemaakt, om zig, ten kofte van Spanje, uit te breiden in de Nederlanden, en, ten dien einde, een Verbond te fluiten, met de Vereenigde Geweften. Doch de ontydige dood van Henrik den IV, de minderjaarigheid van Lodewyk den XIII, en de Spaanfchgezindheid, gelyk men fprak, der Koninginne Moeder ftremden de uitvoering van deezen toeleg. Maar zo dra was Richelieu niet in 't bewind geraakt, of men veranderde van maatregels. De Kardinaal bragt te wege, dat 'er een Verbond tegen Spanje gefloten werdt, *tusschen Frankryk* en deezen Staat, waarvan men zig, wederzyds, merkelyke voordeelen beloofde. De Staaten befpeurden nogtans, door den tyd, dat Frankryk, Stad op Stad wegneemende in de Nederlanden, gevaarlyker nabuur voor hun ftondt te worden, dan Spanje geweeft was, welks meefte magt uit afgelegen' Ryken herwaards gevoerd moeft worden; daar Frankryk grensde aan de Nederlanden. Men haakte, hierom, naar vrede met Spanje, vooral, na dat Fredrik Henrik, door het veroveren van eenige Steden, de grenzen van Holland en Zeeland gedekt hadt, tegen de Spaanfche Nederlanden; die zig beter tegen Frankryk zouden konnen befchermen, en zelfs eene foort van Voormuur voor deezen Staat verftrekken, wanneer men, met Spanje, bevredigd zou zyn. Men verdroeg zig dan, met zynen ouden en verzwakten vyand, te Munfter, zeer tegen den zin van 't Franfche Hof, welk 'er zig, ongetwyfeld, gevoeliger over getoond zou hebben, zo 't niet, met den kryg 1648.

1648. tegen Spanje en den Keizer belemmerd gebleeven was. En, zo dra was de Vrede met den laatften niet getroffen, of het Ryk werdt gefchud, door binnenlandfche beroerten, gereezen uit het misnoegen, welk de Prins van Condé opgevat hadt tegen den Kardinaal Mazarin, die hem, zyns oordeels, geen deel genoeg gaf aan 't bewind. Hierdoor werdt zelfs de kryg tegen Spanje flaauwer voortgezet dan te vooren. En hadt men, in Frankryk, geene gelegenheid, om zyne gevoeligheid tegen deezen Staat anders te toonen dan door het gedoogen der Kaaperyen in de Middellandfche zee, tegen het Verdrag van Zeevaart, welk, op den vyfden van Grasmaand des jaars 1646, te Parys, gefllooten was (*a*). De handeldryvende Ingezetenen der Vereenigde Geweften, met naame die van Amfterdam werden merkelyk benadeeld, door deeze kaaperyen (*b*). Ook verboodt de Koning, in Wynmaand des jaars 1648, den invoer van vreemde geweeven' Stoffen, die, by verfcheiden' overeenkomften, tuffchen Henrik den IV. en deezen Staat getroffen, toegelaaten geweeft was. Doch dit verbod verloor zyne kragt, na dat de binnenlandfche onluften in Frankryk geftild waren (*c*). Ondertuffchen, befpeurde men, aan deeze twee ftaaltjes, hoe merkelyk de vriendfchap tuffchen Frankryk en deezen Staat verkoeld ware, federt het fluiten der Munfterfche Vrede. Omtrent het einde des jaars, werdt zelfs, in Holland, verfpreid, dat Frankryk met Spanje in onderhandeling getreden

(*a*) *Zie* het *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 124.
(*b*) Wicquefort *Livr.* II. *p.* 82.
(*c*) Wicquefort *Livr.* II. *p.* 89.

den was, over een Verbond tegen deezen Staat. 1648.
Doch de Resident Brasset deedt zyn best, om de Staaten te doen gelooven, dat zulks een louter uitstrooisel ware (*d*). Ook vind ik niet, dat het eenigen grond hebbe gehad.

In Groot-Britanje, hadt men, daarentegen, Groot-Britanje.
de Vrede tusschen Spanje en deezen Staat, met onverschillige oogen, aangezien. De verwarringen, die dit Ryk, sedert eenige jaaren, beroerden, gedoogden niet, dat men zig daar moeide met uitheemsche zaaken. De zaaken des Konings waren, na den slag by Nazeby, waarvan wy, in 't voorgaande Boek (*e*), gewaagden, meer en meer, agter uit geloopen. Zyn Leger was, andermaal, geheellyk geslaagen, en hy hierdoor genoodzaakt, op nieuws, in onderhandeling te treeden met het Parlement. Doch alzo men elkanderen niet verstaan kon, was hy genoodzaakt geweest, om zig te stellen in de handen der Schotten, die met een Leger in Engeland gekomen waren, en hem, in 't begin des jaars 1647, overleverden aan het Parlement van Engeland, welk aangenomen hadt, de agterstallen aan 't Schotsche Krygsvolk, ter somme van veertigduizend ponden sterlings, te zullen voldoen. Het Engelsch Leger onder Fairfax, naderhand oneenig geworden met het Parlement, welk in beraad gelegd hadt het zelve af te danken, maakte zig meester van den persoon des Konings, die, sedert, eenen tyd lang, zorgvuldig bewaard werdt. Doch, in Slagtmaand des gemelden jaars,

(*d*) Resol. Holl. 18 *Decemb.* 1648. *bl.* 441.
(*e*) XI. *Deel*, *bl.* 378.

1648. jaars, gelegenheid gevonden hebbende om te ontſnappen, week hy naar 't Eiland Wight; alwaar hy, nogtans, tegen de hoop, die hem gegeven was, wederom, in de magt van 't Parlement raakte, en van zyne huisbedienden beroofd, en onder dubbele wagt geſteld werdt. De Schotten, ziende, dat de Engelſchen 't Verdrag niet hielden, welk zy met hen gemaakt hadden, waren ſedert wederom met een Leger in Engeland getrokken, zonder egter iet te verrigten. De Koning zag zig, eindelyk, genoodzaakt, byna alles aan het Parlement toe te ſtaan, wat op hem begeerd werdt. Doch het Engelſche Leger, beſtuurd door Kromwel, gedoogde niet, dat men ſloote met den Koning. Ook waren veele Leden van het Parlement bedugt, dat hy zyne beloften niet houden zou. Men kwam dan tot geen verdrag. Midlerwyl, was de Hertog van Jork, 's Konings tweede Zoon, heimelyk, uit Londen, geweeken naar Holland, daar men niet zeer gediend was, met zyne komſte. De algemeene Staaten deeden hem egter, door twee Gemagtigden, begroeten te Hellevoetſluis. De Kolonel *Bamfield*, die hem derwaards hadt gebragt, hadt voor, den jongen Hertog, met eenige ſchepen, die in de Maaze lagen, en van de zyde van 't Parlement tot 's Konings zyde overgegaan waren, te voeren naar Wight, om zynen Vader te verloſſen. Immers Bamfield verklaarde dit ſedert. Doch ſommigen hielden hem verdagt van eenen toeleg, om den Hertog, in Schotland, voor Koning te doen uitroepen. Wat hiervan zy; de Prins van Walles, oudſte Zoon des Konings, die zig, te Parys, by de Konin-

gin-

ginne, zyne Moeder, onthieldt, door Willem, Prinse van Oranje, onderrigt geworden zynde, dat de Hertog van Jork zig hier en op de Engelsche Vloote bevondt, kwam, in Hooimaand, insgelyks, herwaards. De algemeene Staaten booden hem hunnen dienst aan, hoewel die van Holland verstaan hadden, dat men zo ver niet behoorde te komen (*f*). De Prins van Walles liep, sedert, met zyne Vloote, in zee en naar de Engelsche kusten; doch keerde, eerlang, zonder iet verrigt te hebben, in de Maaze, te rug. De Graaf van Warwik volgde hem, met de Vloote van 't Parlement (*g*). De Prins, eenigen *onderstand* van de algemeene Staaten begeerd hebbende, werdt, op het aanhouden van die van Holland, heuschelyk, afgeweezen. Ook bragten de Staaten, door ernstige vermaaningen, en door het uitrusten van eenige Oorlogsschepen (*h*), te wege, dat de Prins en Warwik niet handgemeen raakten, in den mond der Maaze, waarvoor men, met reden, bedugt geweest was. Warwik hieldt sterk aan by de Staaten, dat aan de Vloote, die onder den Prinse van Walles stondt, de havens deezer Landen ontzeid werden, houdende hy de schepen deezer Vloote voor muitelingen, om datze de zyde des Parlements verlaaten hadden. Walter Strikland en *Izaak Dorislaus* of *Doreslaar*, afgezondenen van 't Parlement, hadden hierop, insgelyks, gedrongen (*i*). Doch de 1648.

(*f*) Resol. Holl. 23 *July* 1648. *bl.* 257.
(*g*) Resol. Holl. 30 *Sept.* 6, 8 *Octob.* 1648. *bl.* 331, 347, 350.
(*h*) Resol. Holl. 30 *Sept.* 1648. *bl.* 332.
(*i*) Resol. Holl. 19, 26 *Sept.* 9, 13 *Octob.* 1648. *bl.* 311, 328, 353, 359.

1648. de Staaten van Holland verstonden, dat zulks met de onzydigheid, die zy beloofd hadden, stryden zou. Ook bewoogen zy, sedert, beide de Vlooten, om hunne kusten te verlaaten. Warwik, die zesentwintig zeilen onder zig hadt, vertrok de eerste. Daarna, gingen de Konings schepen, niet meer dan veertien sterk, onder zeil (*k*). De Prinsen Robert en Maurits, Broeders van den Keurvorst-Paltsgraave, begaven zig op de Vloote, met welke zy verscheiden' ongelukkige togten deeden. De Prins van Walles vertrok naar den Haage, daar hy zig eenigen tyd onthieldt (*l*). De Hertog van Jork begaf zig naar Frankryk (*m*). De Prins van Oranje deedt zyn best, om de algemeene Staaten te beweegen, tot het handhaaven der zaaken des Konings; doch die van Holland en Zeeland, ziende het Parlement zo sterk aanwassen in magt, konden niet besluiten, zig het zelve te vyand te maaken. Men beschouwde de zaaken van Engeland, het gantsche jaar, met dit zelfde oog, tot dat de verandering, die 'er, op 't einde des jaars, in kwam, de Staaten, in 't volgende voorjaar, nog eenige poogingen deedt aanwenden, om, ware 't mogelyk, den ongelukkigen Koning te redden.

Portugal. Met Portugal, was deeze Staat, onaangezien het Bestand van den jaare 1640, in merkelyke onlust geraakt. De Portugeezen gedroegen zig, in Oostindie, met naame op het Eiland Ceilon, vyandelyk, tegen de onderzaaten der Vereenigde

(*k*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 296.
(*l*) Resol. Holl. 19, 20 *Nov.* 1648. *bl.* 383, 384, 387.
(*m*) RAPIN *Tom.* VIII. *p.* 554, 555, 566, 570, 577, 586, 617, 657-660, 681, 692-696. WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 91-97.

de Geweſten (*n*), onaangezien men daar reeds wiſt, dat het Beſtand getroffen was. Van den anderen kant, hadt, gelyk wy te vooren (*o*) verhaald hebben, de Weſtindiſche Maatſchappy eenige Plaatſen in Afrika en het Eiland S. Thomé veroverd op de Portugeezen: ook waren de vyandlykheden vervolgd, na dat men, in Brazil, kennis gekreegen hadt van het ſluiten, ſchoon nog niet van 't bekragtigen van 't Beſtand met Portugal. De Koning deedt, hierover, ernſtelyk klaagen, door zynen Gezant, in den Haage (*p*). Doch de Staaten, van hunne zyde niet minder te onvrede, over het bedryf der Portugeezen in Ooſtindie, vonden ongeraaden, de Weſtindiſche Maatſchappy tot het afſtaan der ingenomen' Plaatſen te verpligten. Hierop was de opſtand in S. Thomé en in Brazil gevolgd, die, voornaamlyk, toegeſchreeven werdt, aan de ſlegte geſteldheid der Nederlandſche Regeeringe in Brazil, welke, vooral na 't vertrek van Graave Joan Maurits, gekomen was in handen van koopluiden, die zig, naar men zeide, niet verſtonden op zaaken van Landbeſtier. De Portugeezen, die onder 's Konings gehoorzaamheid zaten in Brazil, ſpanden heimelyk ſamen, met hunne Landsluiden, die den algemeenen Staaten onderdaanig waren; en deezen ſtonden openlyk op tegen de Nederlandſche Regeering, in den Zomer des jaars 1645, terwyl 'er maar één Hollandſch ſchip op 't Recif van Fernambuk lag, en kleine voorraad van krygsbehoeften was, in de magazynen. 1648.

(*n*) *Zie* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 28 *enz.*
(*o*) XI. *Deel*, *bl.* 315.
(*p*) Reſol. Holl. 6 *May* 1643. *bl.* 156.

1648. nen. Hunne Landsluiden onderſteunden hen, met zo veel moed, dat het grootſte gedeelte van Brazil, zo ver het door de onzen bemagtigd geweeſt was, den Portugeezen wederom in handen viel (*q*). Ook veroverdenze de Sterkte op Kaap S. Auguſtyn: die de onzen, te vooren, hadden ingenomen (*r*). Men zondt, op de tyding van dit verlies, in de jaaren 1646 en 1647, eenigen onderſtand, van hier, naar Fernambuk, die kleinen dienſt deedt (*s*). Graaf Joan Maurits, toen wederom verzogt geweeſt zynde tot de reize naar Brazil, hadt zig, hiertoe, ongenegen verklaard (*t*). Men twyfelde, hier te Lande, niet, of de opſtand in Brazil was onder de hand bewerkt, door het Hof van Portugal (*u*), ſchoon *Francisko de Souſa Coutinho*, Portugeeſche gezant in den Haage, zulks ſtyf en ſterk ontkende, met verklaaring, dat de Koning, zyn meeſter, overboodig was, om de gewonnen' Plaatſen den Staaten te rug te geeven, en de muitelingen te doen ſtraffen, zo ver hyze wiſt te bekomen. Doch hy weigerde den Staaten, tot verzekering van 't gene hy verklaarde, de Bahia of het Eiland Tercera in handen te doen ſtellen (*v*). Niet lang hierna, nam hy zyn afſcheid. 't Bleek, klaarlyk, van agteren, dat zyne goede woorden enkelyk aange-

ge-

(*q*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 30 *enz.*
(*r*) Notul. Zeel. 27 *Nov.* 1645. *bl.* 487.
(*s*) Reſol. Holl. 2, 20 *Dec.* 1645. *bl.* 268, 311. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 89, 103, 205.
(*t*) Reſol. Holl. 3, 7, 10, 11 *Sept.* 1647. *bl.* 202, 213, 225, 227.
(*u*) *Zie* de Stukken *in de* Negotiat. Secret. touch. la Paix de Munſt. *Tom.* IV. *p.* 533.
(*v*) Reſol. Holl. 14 *Sept.* 17 *Octob.* 1647. *bl.* 235, 245. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 210. WICQUEF. *Livr.* I. *p.* 37-41.

gelegd waren geweest, om de Staaten te wederhouden van het uitrusten eener magtige Vloote naar Brazil, waarover men, ten deezen tyde, ernstelyk, raadpleegde (w). Ondertusschen, was het met de zaaken der Maatschappye in Brazil zo verre verloopen, dat zy, toen de Munstersche Vrede geslooten werdt, niet meer dan drie Sterkten in dit Gewest bezat, op het Recif, in Rio Grande en in Paraiba. 1648.

De Vereenigde Gewesten waren, met de twee Noordsche Kroonen, Zweeden en Deenemarke, beurtswyze, naauwer of minder benaauw, verbonden geweest, naar dat hun 't belang van den Staat of van den Koophandel naar deeze of gene zyde bewoog. Ten tyde van 't sluiten der Munstersche Vrede, neigden zy tot het maaken van een nader Verbond met Deenemarke, welk Ryk, sedert eenigen tyd, meer uit nood dan uit onwil, eene andere zyde dan de Staaten gekooren hadt, in den Duitschen oorlog; doch, merkelyk vernederd door Zweeden, nu met de Staaten in nieuwe handeling getreden was. Zweeden, daarentegen, moedig op de voordeelen, in verscheiden Gewesten, door de wapenen, behaald, en behouden, in gevolge der Osnabrugsche Vrede, gedagt, naar men 't hier inzag, te weinig aan den onderstand, van deezen Staat bekomen, en gedroeg zig niet volkomenlyk naar het Verdrag van den jaare 1640. Ook bleef dit Ryk te naauw verbonden met Frankryk, waarvan zig deeze Staat, door het sluiten van een afzonderlyk Verdrag met

Zweeden en Deenemarke.

(w) Resol. Holl. 25, 29 *Oct.* 1647. *bl.* 261, 270. 16 *Jan.* 10, 24 *Maart* 1648. *bl.* 9, 12, 59. WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 115-117.

1648. met Spanje, wat losser gemaakt hadt. Alle welke veranderingen den handel met Deenemarke bevorderden, tot dat dezelve, in 't volgende jaar, zyn beslag kreeg.

den Keizer. Met den Keizer en de Roomsche Ryksvorsten, die, ten deezen tyde, voor 't grootste gedeelte, 's Keizers zyde hielden, hadden de Staaten, geduurende den oorlog met Spanje, in naam, vrede gehad; schoon men elkanderen, ter wederzyde, dikwils, merkelyke nadeelen hadt toegebragt. Terwyl de Legers der Staaten den Duitschen bodem betrokken, en bezetting wierpen in eenige sterke Plaatsen van het Duitsche Ryk, en terwyl de Keizerlyke Legers, somtyds, doordrongen tot in de Vereenigde Gewesten, hadt men, wederzyds, voorgegeven, eene stipte onzydigheid te willen bewaaren, en alleenlyk zynen bondgenooten en vrienden te willen ondersteunen. De Munstersche Vrede veranderde de gedaante der zaaken, en 't was te verwagten, dat de Staaten, met den Keizer zo wel als met Spanje, goede vriendschap en nabuurschap onderhouden zouden. Doch alzo de Staaten nog bezetting bleeven houden in sommige Ryks Steden, was 'er, ook na het treffen der Vrede, geene groote vriendschap tusschen hen en eenige Ryksvorsten te hoopen.

Nieuwburg. Filips Willem, Hertog van Nieuwburg, was meest te onvrede op de Staaten, die altoos de zyde van den Keurvorst van Brandenburg, zynen mededinger naar de Kleefsche en Guliksche nalaatenschap, hadden voorgestaan, en nog bezetting hielden in de Stad Ravestein, die, schoon in Brabant gelegen, tot de Gulik-

sche

sche nalaatenschap behoorde, en hem toegewezen was. Hy vorderde, na 't sluiten der Munstersche Vrede, het ontruimen deezer Plaatse, te vergeefs, van de Staaten (*x*). 1648.

Ferdinand, Aartsbisschop van Keulen en Bisschop van Luik, Paderborn, Hildesheim en Munster, hadt 's Keizers zyde onder de hand begunstigd, geduurende den oorlog; hiertoe meest genoopt, door 't belang van zynen Godsdienst. Voor 't overige, zogt hy met de Staaten in goede nabuurschap te leeven; schoon 't hem in den krop stak, dat zy, sedert veele jaaren, en nog tegenwoordig, bezetting hielden in de Stad Rynberk, die onder zyn Aartsstigt van Keulen behoorde. Na 't sluiten der Munstersche Vrede, deedt hy hun, een en andermaal, verzoeken, dat zy Rynberk van bezetting ontledigen, en hunnen Bevelhebber over Maastricht belasten wilden, om hem, die, in de hoedanigheid van Bisschop van Luik, de halve Heerlykheid van Maastricht bezat, den eed van getrouwheid te doen; gelyk voormaals geschied was. Doch zyne gezanten werden, met goede woorden, te rug gezonden (*y*). Ook kreegen de Staaten, eerlang, nieuwe stof van misnoegen tegen hem, doordien hy zig magtigen liet, om Anthon Gunter, Graaf van Oldenburg, te bevestigen in den tol op de Wezer: by het heffen van welken, men zig hier zo zeer benadeeld rekende, dat men, hierom alleen, den Graaf, van de zyde der Staaten, niet Keulen.

(*x*) Resol. Gener. 14, 31 *Aug.* 1648. *by* Wicquef. *Preuv. Tom.* I. *p.* 382 } 383.

(*y*) Resol. Gener. 29 *July* 1648. 3, 11 *Aug.* 1649. *by* Wicquef. *Preuves, Tom.* I. *p.* 379, 380, 381. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 282.

1648. niet hadt willen begrypen in de Munsterſche Vrede, waarin hem; nogtans, de Koning van Spanje begreepen hadt (z).

Brandenburg. Fredrik Willem, Keurvorst van Brandenburg, die, in 't jaar 1646, met eene Dogter van Fredrik Henrik, Prinſe van Oranje, gehuwd was, ſcheen, uit deezen hoofde, naauw verbonden aan den Staat der Vereenigde Geweſten, van welken zyn Vader en hy, in den twiſt met den Hertoge van Nieuwburg, over de Gulikſche nalaatenſchap, ook merkelyke dienſten ontvangen hadden. Doch hy zag ongaarne, dat de Staaten bezetting bleeven houden, in de Steden Wezel, Rees, Emmerik en Gennep, die hem, uit de genoemde nalaatenſchap, waren toegeweezen. De Staaten rekenden, daarentegen, van hun belang, dat zy deeze Steden bezet hielden, tot zy voldaan zouden zyn, wegens de penningen, welken zy den Huize van Brandenburg verſtrekt hadden, en die, met den Intreſt en den Intreſt van Intreſt, tot eene geweldige ſomme, waren opgeloopen. Ook hadt de Graaf van Zwartſenburg, eerſte Staatsdienaar van Fredrik Willem, den Keurvorſt, zynen meeſter, van tyd tot tyd, doen neigen tot de Ooſtenrykſche zyde. Men merkte hem, derhalve, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, aan, als eenen Vorſt, die, uit nood, vriendſchap hieldt met deezen Staat, en naar de gelegenheid verlangde, om zig te ontſlaan van de ſoort van de afhangkelykheid, waarin hem de Vereenigde Geweſten, tot hiertoe, ge-

(z) Reſol. Gener. 23 *May* 14 *July* 1648. 5 *Octob.* 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 384, 385, 386. *Zie ook* AITZEMA III. *Deel, bl.* 193, 289.

gehouden hadden, door het bezetten zyner ſterke Plaatſen. Kort na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, zondt hy een Gezantſchap herwaards, om op de ontruiminge deezer Plaatſen aan te houden, en om de Staaten tot een nader Verbond met hem te beweegen. Doch alzo dit Verbond ook op zyne Pruiſſiſche, Pomerſche en Mark-Brandenburgſche Landen, en niet, gelyk de voorigen, alleen op de Kleefſchen en Gulikſchen, zou moeten zien, toonde Holland, inzonderheid, kleine genegenheid tot het zelve. Ook werdt het verzoek van den Keurvorſt, om eenen nieuwen onderſtand van tweehonderdduizend Ryksdaalers op den Pillauſchen tol, beleefdelyk, afgeſlaagen (*a*). 1648.

De Hanze-Steden, die, eertyds veel grooter getal uitgemaakt hebbende, nu tot op Lubek, Breemen en Hamburg verminderd waren, werden, by de Vereenigde Geweſten, aangezien als vrienden, die hun eigen belang altoos gezogt en gevonden hadden, by de Verdragen, welken men, in de jaaren 1613 en 1614, met hen, gemaakt, en, in de jaaren 1645 en 1646, vernieuwd hadt, zonder dat deeze Staat, immer, eenig voordeel van hunne vriendſchap hadt getrokken. Men hieldt wederzyds Reſidenten by elkanderen, die toezigt namen, op de onderhouding der gemaakte Verdragen. Doch men ondervondt, dikwils, dat de drie Steden, welken, gemeenlyk, eenerlei belang hadden, zig van de eerſte voorkomende gelegenheid bedienden, om den handel der Vereenig- De Hanze-Steden.

(*a*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 269, 270, 280, 281, 297. Wicquef. *Livr.* II. *p.* 117, 119, 120, 121.

1648. nigde Gewesten, in het Noorden en in de Oostzee, te belemmeren. Men kon, hierom, weinig staat maaken, op haare vriendschap.

Muskovie. Met den Czaar of Grootvorst van Muskovie, thans *Alexis Michaelowitz*, hadden de Vereenigde Gewesten een Verbond van Koophandel gezogt te sluiten, ten dien einde, derwaards zendende, op het einde des voorleeden jaars 1647, Albert Koenraadsz. Burg, Burgemeester van Amsterdam; die, kort na zyne aankomst, te Novogrod, overleedt. Zyn Zoon, *Koenraad Burg*, die hem op de reize verzeld hadt, volgde hem op, in zyne waardigheid; doch zag zig, eerlang, genoodzaakt, onverrigter zaake, herwaards te keeren (*b*). Men meent, dat zyne jongkheid hem veragtelyk gemaakt hadt, by deezen woesten Landaart (*c*), die, eerst in onzen tyd, de beschaafdheid der andere Europische Volken heeft begonnen aan te neemen.

Venetie. De Staaten waren, voorheen, in verbond geweest, met de Republyk van Venetie, welk, in 't jaar 1619, gesllooten was, en vyftien jaaren duuren moest. Volgens dit Verbond, moesten de twee Staaten elkanderen, in geval een van beide beoorloogd werdt, met geld, ondersteunen; gelyk de Vereenigde Gewesten, sedert, meer dan eens, deeden. Ook verwierven zy, in den jaare 1622, eenigen onderstand van Venetie; die egter, naderhand, agterbleef. De Regeering van Venetie weigerde, sedert, den Staatschen Gezanten den rang en titel, wel-

(*b*) Resol. Gener. 11 *Maart* 6 *Nov*. 1648. *by* WICQUEFORT *Pieuv. Tom*. I. *p*. 389, 390. AITZEMA III. *Deel*, *bl*. 218-224, 227-234.

(*c*) WICQUEFORT *Livr*. II. *p*. 130.

welken men, hier, verstondt, hun toe te komen. 't Een en 't ander bragt te wege, dat de vriendschap tusschen de twee vrye Staaten merkelyk verkoelde. Men zondt elkanderen geene gezanten meer. De Vereenigde Staaten weigerden Venetie te ondersteunen tegen den Turk, die, in 't jaar 1646, in Kandie gevallen was: en tegenwoordig leefden de twee Staaten, omtrent elkanderen, in volkomen' onverschilligheid. 1648.

Wy hebben, tot op 't laatst, uitgesteld, te spreeken van de betrekking der Vereenigde Gewesten tot Spanje, en tot de Spaansche Nederlanden, om dat het verslag hiervan ons aanleiding geeven zal, tot het hervatten van den draad onzer Historie. De Koning van Spanje was, door eenen langduurigen kryg, en door den afval van Katalonie en Portugal, waaraan het verlies van een deel zyner bezittingen in Oost- en Westindie verknogt was, buiten adem gebragt, toen hy vrede sloot met den Vereenigden Staat. De Spaansche Nederlanden, die, sedert veele jaaren, het tooneel des oorlogs geweest waren, en nog waren, hadden het grootste deel van hunnen Koophandel verlooren, en zouden zig, voortaan, van een merkelyk deel hunner behoeften moeten voorzien uit de Vereenigde Gewesten, die, volgens het Munstersche Verdrag, de Schelde gesllooten mogten houden. De aanhoudende oorlog tusschen Frankryk en Spanje verbondt de belangen van Spanje en deezen Staat naderaaneen, dan zy, zonder deezen oorlog, zouden hebben konnen verbonden geweest zyn. Men begon elkanderen, derhalve, met andere oogen, aan Spanje.

1648. te zien, dan te vooren. Men gedoogde, eerlang, dat 'er, voor Spanje, drie schepen, te Amsterdam, werden uitgerust, die, zo men zeide, tegen Frankryk, gebruikt zouden worden (*d*). De gemoeden neigden zig, wederzyds, tot nadere vereeniging. Doch eer 't hiertoe komen kon, moest het Munstersche Verdrag ter uitvoeringe gebragt worden: waarin zig nog merkelyke zwaarigheden op deeden.

II. Gevolgen der Munstersche Vrede.

De Vrede was zo dra niet bekragtigd, of de Staaten maakten gebruik van het Regt van Opperste magt, over de Meierye van 's Hertogenbosch en andere deelen van Brabant en Vlaanderen, die hun, by het derde Lid van 't Verdrag, waren afgestaan (*e*). De Priesters en Monniken, die zig, terstond na het tekenen der Vrede, gesteld hadden in 't bezit hunner Kerken en Kloosteren aldaar, kreegen bevel, om dezelven, binnen agt dagen, te ruimen (*f*). Wat laater, werden de voorige Plakaaten, tegen de Paapen, Monniken en Jezuiten, vernieuwd, by een Plakaat (*g*), welk niet eenpaariglyk was vastgesteld (*h*), en in Holland niet afgekondigd werdt. De inkomsten des Konings van Spanje uit de genoemde Landen werden opgenomen, en in de schatkist der algemeene Staaten gebragt. Maar in de Landen van Overmaaze, die, volgens het Verdrag, bly-

(*d*) Resol. Holl. 18 *Decemb.* 1648. *bl.* 441.

(*e*) Resol. Gener. 26 *May* 1648. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 335.

(*f*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 257.

(*g*) *Zie* Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 103. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 398.

(*h*) Resol. Gener. 15 *Apr.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 339.

blyven moesten in den staat, waarin zy waren, 1648.
ten tyde van het tekenen deszelfs, tot dat de tweeledige Kamer, die nog niet opgeregt was, uitspraak zou gedaan hebben over het regt tot deeze Landen; vielen, van tyd tot tyd, verschillen voor, tusschen de wederzydsche bezettingen van Limburg ter eener, en van Valkenburg, Daalhem en 's Hertogenrade, ter andeter zyde, die geschaapen scheenen, de Vrede te zullen stooren, zo Holland niet sterk gedreeven hadt, dat deeze Landen van te weinig belang waren, dan dat men zig, om het bezit derzelven, in nieuwe moeilykheden zou behoeven te steeken (*i*). *Men* besloot, derhalve, zig aldaar niet geweldiglyk te verzetten, tegen eenige kleine ongeregeldheden, die, van de Spaansche zyde, mogten gepleegd worden; terwyl men behieldt, 't gene men bezat.

Klagten, over 't niet naarkomen der Munstersche Vrede, door de Spaanschen.

Midlerwyl, vielen 'er, terstond, van wederzyde, klagten, dat het Verdrag niet werdt naargekomen. Van den kant der Staaten, zeide men „ dat de Spaanschen den Koophandel en „ Zeevaart der Vereenigde Gewesten belem- „ merden, tollen heffende op de Maaze, zo te „ Navagne in Luikerland, als te Roermonde; „ en de Franschvaarders opbrengende, in de „ haven van Oostende; schoon de handel op „ Frankryk, volgens het afgezonderd punt van „ 't Verdrag, vrystondt; mids men maar gee- „ ne gewassen van Spanje derwaards voerde. „ Dat zy de Sterkten in Vlaanderen niet dee- „ den slegten, en zwaarigheid maakten, om „ den

(*i*) Resol. Gener. 1 *Jan.* 4 *May*, 24 *Decemb.* 1648. *by* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 341, 343, 344. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 296.

1648. „ den ſtroom de Zoute af te dammen. Dat „ de Koning van Spanje den Staaten geene „ kennis gaf van het Verdrag, laatſt geſlooten, tuſſchen Spanje en Groot-Britanje, noch „ van de geheime punten, door den Konſtabel van Kaſtilie, in Engeland, beraamd. Dat „ hy de titels nog voerde van de Geweſten, „ welken hy, plegtiglyk, afgeſtaan, en op welken hy verklaard hadt, niets meer te eiſchen „ te hebben. En, eindelyk, dat het Hof van „ Bruſſel, Wagtendonk en eenige andere Sloten, Landeryen, regten en tollen van het „ Overkwartier van Gelder te koop veilde, „ onaangezien, by het Verdrag, beſtemd was, „ dat dit Kwartier, binnen zes maanden na het „ aanſtellen der tweeledige Kamer, tegen de „ waarde, zou uitgewiſſeld worden." Men hadt ook aangemerkt, dat 's Keizers Verklaaring, dat hy de Vereenigde Geweſten voor goede nabuuren hieldt, wat te lang weg bleef (k). Doch zy werdt den Staaten, eerlang, behandigd. Diergelyke Verklaaring weet ik egter niet, dat de Ryksvorſten, immer, naar behooren, gegeven hebben (2): 't zy dat Filips geene behoorlyke moeite hebbe aangewend, om-

(k) Reſol. Holl. 8 *Aug.* 1648. *bl.* 292. *Voiez* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 346.

(2) In 't jaar 1654, leverde *Richard*, Geheimſchryver des Konings van Spanje, den Staaten eene Verklaaring over, die, door den Rykskanſelier te Ments, bezegeld was. Doch deeze Verklaaring was, gelyk uit den inhoud blykt, niet in de behoorlyke orde geſteld, en werdt, hierom, niet aangenomen. *Zie* AITZEMA III. Deel, bl. 1130. THURLOES *Papers*, Vol. II. p. 237.

omze te verwerven, gelyk hy beloofd hadt; 1648.
't zy dat hyze niet heeft konnen magtig worden. Dit alleen is my gebleeken, dat de Staaten van Holland, in 't byzonder, verscheiden' jaaren na deezen, nog poogingen gedaan hebben, om zulk eene Verklaaring te bekomen (*l*).

III. Twist over den zin van 't afgezonderd punt, den Koophandel betreffende.

Van deeze klagten was, ongetwyfeld, de voornaamste, die, welke het neemen der Franschvaarderen betrof. Ook vaardigden de Staaten terstond iemant (3) af aan den Aartshertoge Leopold, om de genomen' schepen te rug te eischen. Hy vertoonde den Graaven van Fuensaldagna en Pegnaranda, met welken hy, te Antwerpen, in *onderhandeling* tradt „ dat „ de *handel* op Frankryk, by het afgezonderd „ punt, zo vry was gesteld, als hy te vooren „ geweest was: dat de woorden *te vooren* „ geenszins konden gepast worden op den tyd „ van den jongsten oorlog, wanneer alle han„ del zonder onderscheid belet werdt; maar „ noodzaakelyk zagen op den tyd van 't Be„ stand, wanneer alle handel op Frankryk, „ zelfs in *Contrebande* goederen, hadt vryge„ staan: en dat immers 's Konings oogmerk, „ noch het oogmerk van zyne Gevolmagtig„ den tot de Vredehandeling niet kon geweest „ zyn, de ingezetenen der Vereenigde Gewes„ ten enger te bepaalen by een Verdrag van „ Vrede, dan zy, by een Verdrag van Bestand, „ bepaald geweest waren."

Doch de Spaanschen stemden den zin niet toe,

(*l*) Resol. Holl. 25 *Febr.* 24 *Maart* 1649. *bl.* 29, 88. 31 *Aug.* 1652. *bl.* 399. 23 *July* 1658. *bl.* 187. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1130. V. *Deel*, *bl.* 305.

(3) Sr. *Johan Copes.*

1648. toe, die, van onzen kant, aan de woordjes *te vooren* gegeven werdt. Zy merkten aan „ dat „ men den ingezetenen der Vereenigde Ge„ westen, ten tyde van 't Bestand, allerlei waa„ ren naar Frankryk hadt laaten voeren, om „ dat de twee Kroonen toen in vrede waren; „ maar dat men nu oorlog met Frankryk hadt, „ en dat de Koning noch zyne Gevolmagtig„ den geenszins konden beoogd hebben, den „ Staaten, by een Verdrag van Vrede, regt te „ laaten, om hem te blyven beoorloogen, door „ zyne vyanden van oorlogsbehoeften te voor„ zien." Op deeze redenen, scheen niet veel verzet te zyn: Pegnaranda nogtans, die 't Verdrag zelf getekend hadt, en zig verluiden liet, dat hy 't, ook in de moeilykste punten, wilde doen naarkomen, bragt te wege, dat de genomen' schepen te rug gegeven werden (*m*). Maar de Aartshertog, willende toonen, dat hy dit ontslag als eene byzondere gunst zogt te doen aanmerken, zondt hierna *Louis Descortes* naar den Haage, om den Staaten aan te zeggen „ dat men, van de Spaansche zyde, niet „ berustte in de uitlegging, die, hier, aan 't „ afgezonderd punt, gegeven werdt; en zelfs „ verstondt, dat de goederen van ingezetenen „ der Vereenigde Gewesten, die in een vyande„ lyk schip werden gevonden, prys verklaard „ mogten worden." Door zulk eene Verklaaring, werdt het afgezonderd punt genoegzaam te niet gedaan. Men begreep, derhalve, dat het noodzaakelyk was, te arbeiden aan een nieuw

(*m*) Resol. Gener. 4, 21 *Aug.* 1648 *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 348, 349.

nieuw Verdrag van Zeevaart en Koophandel: waarvan, nog in dit zelfde jaar, een ontwerp gemaakt werdt; doch 't liep aan tot in 't jaar 1650, eer 'er de laatste hand aan werdt gelegd (*n*). 1648.

De Spaanschen klaagden, ondertusschen, van hunnen kant, insgelyks, dat de onzen het Verdrag niet naarkwamen naar behooren. „ Zy „ hadden, zeidenze," by monde van den Raadsheer *Pieter Stokmans*, ten deezen einde, herwaards gezonden „ verscheiden' Brabantsche „ Geestelyken ontzet van derzelver tienden „ en andere inkomsten uit de Meierye van 's „ Hertogenbosch en van elders, welken hun „ egter, by het Verdrag, waren toegeweezen. „ Zy strekten het gebied der Meierye te wyd „ uit, en zogten ook aan het Markgraafschap „ van Bergen op Zoom Dorpen te trekken, „ die tot het Kwartier van Antwerpen be„ hoorden. Hunne amptenaars pleegden veel „ gewelds, in deeze oorden, zig alles toeëi„ genende, wat zy konden magtig worden, en „ de Geestelyken aldaar met meer strengheid „ handelende, dan de Priesters in de Veree„ nigde Gewesten gehandeld werden." De Raadsheer voegde hier by „ dat dit de weg niet „ was, om de uitwisseling van het Overkwar„ tier van Gelder te bevorderen." Eindelyk, zeide hy „ dat de Staaten, in de Landen van „ Overmaaze, hunne eigen' Regters waren, „ in stede van de uitspraak der tweeledige Ka„ mer aftewagten."

IV. Klagten door de Spaanschen, over de Staaten.

De

(*n*) Wicquefort *Livr*. II. *p*. 106. Aitzema III. *Deel*, *bl*. 347, 348, 349, 350, 351.

1648. De Staaten antwoordden hem „ dat, het
Hun antwoord. „ geestelyk en weereldlyk gebied over de
„ Meierye hun zynde afgestaan, zy aldaar niets
„ gedaan hadden, dan 't gene hun, volgens het
„ Verdrag, vrystondt. Dat de opgezetenen der
„ Meierye geene vreemde bescherming noch
„ voorspraak verzoeken mogten, en dat de
„ Koning van Spanje zig niet te steeken hadt,
„ in 't gene, tusschen deeze opgezetenen en
„ derzelver hooge Overheid, te doen viel.
„ Omtrent de andere punten, gedroeg men
„ zig aan de tweeledige Kamer (*o*)." Stokmans keerde met dit bescheid naar Brussel.

V. Verschil over het opperregt tot de Kommandery van Gemert.

Omtrent deezen tyd, bevondt zig ook in den Haage de Licentiaat *Verbeye*, met last van den Aartshertoge Leopold, als Groot-Meester der Duitsche orde, om de *Kommandery van Gemert* te rug te eischen. De Aartshertog verstondt, dat deeze Kommandery afhing van het Baljuwschap van de *Biesen* of *hooge Biesen* in Luikerland (*p*). Zy werdt, ten tyde van het sluiten der Munstersche Vrede, bezeten door den *Baron van Hondsbroek*; doch was hem, ter oorzaake van zeker geschil met den Baljuw van de Biesen, onlangs afhandig gemaakt, en aan twee andere Kommandeurs uit de nabuurschap te bestieren gegeven. Hy hadt zig hierop vervoegd by den Aartshertoge, die hem aan zynen Baljuw geweezen hadt. Doch alzo hy ligtelyk voorzien kon, dat hy hier niet naar zynen zin te regt raaken zou, keerde hy zig tot de algemeene Staaten, welken hy vertoonde, dat Gemert,

(*o*) Resol. Holl. 14 *Oct.* 1648. *bl.* 362. WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 107, 108. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 353, 356.

(*p*) *Vide* MIRÆI Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 985.

mert, in de Meierye van 's Hertogenbosch gelegen zynde, onder hun oppergebied behoorde; te gelyk verzoekende, door hen, in het bezit der Kommanderye, hersteld te mogen worden. Men voldeedt aan dit verzoek, en beloofde, hem te zullen handhaaven in 't herkreegen bezit. Dus stondt het met deeze zaak, toen Verheye in den Haage kwam. Hy beweerde „ dat Gemert geenszins tot de Meie- 1648.
„ rye behoorde, en dat de Staaten, al ware 't
„ schoon zo, over deeze Kommanderye, geen
„ meer regt hebben konden, dan de Koning
„ van Spanje, als Hertog van Brabant, over
„ dezelve gehad hadt. Dat deeze Hertogen
„ nimmer hadden voorgegeven, de Komman-
„ deurs der Duitsche orde te mogen ontslaan
„ van de afhangkelykheid van derzelver Bal-
„ juwen: waaruit hy besloot, dat Hondsbroek
„ wederom uit het bezit van Gemert gesteld
„ moest worden." De Raad van Brabant in den Haage, over dit geschil gehoord zynde, verklaarde, eerlang „ dat Jan, Hertog van Bra-
„ bant, in den jaare 1270, erkend hadt, dat
„ Gemert aan de Duitsche orde behoorde, en
„ dat hy 'er geen ander regt over hadt, dan
„ dat van bescherminge: dat zyne opvolgers
„ egter, naderhand, zig, nu en dan, als *Souve-*
„ *rainen* over Gemert, gedraagen hadden;
„ doch dat niet bleek, op wat grond, zy zig
„ dit regt hadden toegeëigend, en of zy 't,
„ door koop, door verjaaring, of op eenige
„ andere wyze, verkreegen hadden. Ook was
„ 't niet klaar, of Gemert tot de Meierye be-
„ hoorde, of niet." De zaak werdt hierop aan
den

1648. den Hoogen Raade in Holland gesteld (*q*), daar zy lang sleepende gehouden werdt.

VI. De Ridders van Maltha zoeken in 't bezit hunner goederen in de Vereenigde Gewesten hersteld te worden.

Ten deezen zelfden tyde, deeden ook de Ridders van Maltha nieuwe poogingen, om de goederen, hier te Lande, wederom magtig te worden, op welke hunne Orde oordeelde een gegrond regt te hebben. Lodewyk Willem, Prins van Portugal, Neef van Prinse Maurits, Ridder van Maltha geworden zynde, hadt zig, reeds in 't jaar 1625, volmagt doen geeven, om deeze goederen te rug te vorderen: doch hy slaagde kwalyk, te Haarlem, daar de Wethouderschap weigerde, de goederen der S. Jans Heeren, gelyk men hier de Ridders van Maltha noemde, te rug te geeven. In Gelderland, hadt men 't anders verstaan, en de Ridders in 't bezit bevestigd der Kommanderye van Arnhem. Ook was Nieuwmegen, door 't Hof, veroordeeld, om de Kommandery aldaar aan de Orde weder te geeven. *Walraven van Merode*, Ridder van Maltha en Kommandeur te Arnhem, hadt, in 't jaar 1638, ook volmagt gehadt, om de goederen der Orde, geregtelyk, te rug te eisschen; doch hy vorderde luttel, en deedt, ondertusschen, veele kosten, die hem niet werden goedgedaan. Maar niet lang na 't sluiten der Munstersche Vrede, kwam herwaards *de Souvré*, Baljuw en Kommandeur der Orde in Frankryk, met den titel van buitengewoonen Ambassadeur. Hy gaf den Staaten kennis van zyne aankomst te Rotterdam, in Oogstmaand. Men liet hem weeten „ dat men

„ ge-

(*q*) Resol. Gener. 17 *April* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 351. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 296-343.

„ gereed was, hem alle eer te bewyzen, wel- 1648.
„ ke men aan Gezanten van vreemde Mo-
„ gendheden, gewoonlyk, bewees; doch hy
„ moest niet vreemd vinden, dat men hier het
„ regt niet erkennen kon, welk de Groot-
„ Meester der Orde over de Kommanderyen
„ deezer Landen voorgaf te hebben." De Souvré, verstoord over dit antwoord, zondt den Staaten eene scherpe *Protestatie* toe, en keerde, terstond, naar Frankryk te rug. De Staaten ontvingen de Protestatie niet: doch die van Holland, overweegende, dat de Ridders van Maltha hunnen handel in de Middellandsche zee, ligtelyk, zouden konnen bekommeren, droegen ter algemeene Staatsvergaderinge voor, dat het niet betaamlyk ware, een' Gezant van den Groot-Meester der Ridderen van Maltha, die, by alle Mogendheden van Europa, voor een' *Souverainen* Vorst, gehouden werdt, op zulk eene wyze, te bejegenen, en bragten te wege, dat men hem iemant nazondt, die hem zou aanzeggen, dat hy gehoor krygen kon, als 't hem behaagde, zonder van de voorwaarde te reppen, waarvan te vooren gewaagd was; schoon deeze voorwaarde, op sterk aanhouden van die van Utrecht, van de Stad Nieuwmegen in Gelderland, en van de Stad Haarlem in Holland, gesteld werdt, in het Register van de geheime Besluiten der algemeene Staaten (*r*). De Provincie van Utrecht bezat de meeste goederen, die der Orde van Maltha plagten toe te komen, en die, of verkogt waren, of in handen ge-

(*r*) Resol. Gener. 1, 19 *Sept.* 1648. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 354, 355. Resol. Holl. 23, 24 *Sept.* 1648. *bl.* 322, 323.

1648. geraakt van zulken, die thans het voornaamste deel hadden aan de Regeeringe. De Wethouderschap van Nieuwmegen hadt de Kommandery in haare Stad nog niet te rug gegeven; schoon zy, hiertoe, by Sententie van den Hove van Gelderland, veroordeeld was. En Haarlem bleef even ongezind, om de S. Jans goederen af te staan. Doch de Souvré was reeds vertrokken, eer men hem het genomen besluit kon bekend maaken. Hy hieldt zig zo zeer beledigd door de Staaten, dat hy hun, aan 't Fransche Hof, zo veel ondienst deedt, als hy kon. Ook zogt hy den Groot-Meester tegen hen op te stooken. Doch deeze gedroeg zig bescheidenlyk, en vergenoegde zig, sedert, met het vorderen van de belangen der Orde, door minzaame onderhandeling, in den Haage (s).

VII. De Baanderheeren, Edele en Steden van Staatsch Brabant zoeken deel te verkrygen aan de Regeeringe.

Men bespeurde, midlerwyl, aan alle deeze handelingen, dat de Staaten zig dagten te handhaaven, in het Regt van opperste magt, welk zy, door de wapenen, verkreegen hadden, en welk hun, by de Munstersche Vrede, afgestaan was. 't Was dan geen wonder, dat zulke Edelen en Steden, die 'er eenigen grond toe meenden te hebben, deel zogten te verkrygen aan dit hoogste Regt tot de Regeeringe. Immers de Baanderheeren, Edelen en Steden van Brabant, die, gedeeltelyk, door de wapenen, gewonnen, gedeeltelyk, met deezen Staat, in 't begin des oorlogs, vereenigd geweest waren, vervoegden zig, in Grasmaand deezes jaars (t), ge-

(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 283. WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 110-115.

(t) Resol. Holl. 23 *April* 1648. *bl.* 134. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 248.

gelyk zy, reeds te vooren (*u*), gedaan hadden, wederom, met een Vertoog, aan de algemeene Staaten: waarby zy zitting verzogten in derzelver Vergadering, of, ten minste, de vryheid, om zig zelven te regeeren, en hunne eigen' geldmiddelen te bestieren. Zy staafden hun verzoek, met de volgende redenen: „Dat „ Bergen op Zoom en Willemstad zig nimmer der Utrechtsche Vereeniginge onttrokken hadden. Dat 's Hertogenbosch deeze „ Vereeniging aangenomen en afgekondigd „ hadt. Dat Breda dezelve, insgelyks, hadt „ getekend, en 'er, niet dan zyns ondanks, „ en, door vyandelyk geweld, was uitgerukt: „ waarom het niet redelyk zyn zou, dat deeze „ Steden, als overwonnen, gehandeld werden. „ Dat de Staaten zig, by het Verdrag met „ Frankryk van den jaare 1635, verbonden „ hadden, om alle Steden, die 't Spaansche „ juk zouden afwerpen, in hun Verbond, aan „ te neemen; tevens beloovende, dat men van „ drie of vier Steden, die zig vrywilliglyk samenvoegden, één Lighaam maaken zou, „ welk vry zou zyn, en niet afhangen van de „ andere Gewesten." Eindelyk klaagden zy over 't opregten van den Raad van Brabant in den Haage, welk, reeds in 't jaar 1591, geschied was, en waardoor de Brabanders genoodzaakt werden, buiten hun Gewest, in Holland, te komen pleiten (*v*). De Brabanders beloofden zig veel vrugt van dit Vertoog, alzo zy niet twyfelden, of de Prins van Oranje; die,

1648.

(*u*) *Zie* IX. *Deel*, *bl.* 345.
(*v*) Vertoog *by* Wicquef. *Preuv. Tom.* I. *p.* 248.

1648. die, als Baron van Breda, en als geregtigd tot het Markgraaffchap van Bergen op Zoom, waarvan hy egter de bezitting, omtrent deezen tyd, by voorraad, afftondt aan de Prinfeffe van Hohenzollern (*w*), merkelyk belang hadt, by 't gene zy begeerden; zou 'er de hand aan houden. Doch zy vonden zig, wederom, bedroogen. Men wees hun aan, dat 's Hertogenbofch en Maaftricht, niet flegts op den Koning van Spanje, veroverd waren, maar ook op de ingezetenen; die deeze Steden, hardnekkiglyk, verdedigd hadden. Ook toonde men hun, dat zy 't Verdrag van den jaare 1635 kwalyk te pas bragten, alzo het zelve alleen fprak van Steden, die zig vrywilliglyk der Spaanfche overheerfchinge onttrekken zouden. Van Breda, Bergen op Zoom en Willemftad, repte men niet. Doch 't bleek genoeg, dat de Staaten niet geneigd waren, 't getal der oppermagten van hun Bondgenootfchap te vermeerderen. Ook zou zulks het Bondgenootfchap zwakker en onaanzienlyker gemaakt hebben, dan het was. De Brabantfche Edelen en Steden werden, derhalve, afgeweezen (*x*), zonder dat men agt floeg, op het belang, welk de Prins hadt, by hun verzoek. Ook vind ik niet, dat zyne Hoogheid zig bemoeid heeft, om het te doen inwilligen.

VIII. Verandering der Regeeringe in Engeland. Terwyl dit, in Holland, verhandeld werdt, liepen de zaaken des Konings van Groot-Britanje, langs hoe meer, te rugge. Het Leger, opgehitft door Kromwel, vorderde, eindelyk, in Slagtmaand, dat men hem te regt ftelde, en drong

(*w*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 278.
(*x*) Wicquefort *Livr.* II. *p.* 75, 76.

drong 'er, eerlang, het Parlement toe. Men voerde den ongelukkigen Vorst, uit Wight, naar 't Slot te Hurst; vandaar naar Windsor, en eindelyk, in 't begin des volgenden jaars, naar Londen (y). Midlerwyl, was 'er, door het Huis der Gemeenten, buiten bewilliging van het Hoogerhuis, eene Regtbank opgeregt, welke beschuldigingen innam tegen den Koning. De Prins van Walles, die zig nog in den Haage bevondt, dit droevig nieuws vernomen hebbende, bewoog de algemeene Staaten, welken hem, op den drie-entwintigsten van Louwmaand, plegtiglyk, gehoor verleenden (z), tot het afvaardigen van een buitengewoon Gezantschap naar Engeland, waartoe Adriaan Pauw, Heer van Heemstede, en der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi, die thans in den Haage was, benoemd werden (*a*). Zy kwamen, op den vyfden van Sprokkelmaand, te Londen, kort voor dat het vonnis des doods uitgesproken werdt over den Koning, dien men van hoog verraad beschuldigd hadt, zonder dat hy hadt konnen goedvinden, de Regtbank, voor welke hy gebragt werdt, te erkennen, of zig, voor dezelve, te verantwoorden. 's Daags voor de uitvoering van dit vonnis, hadden de Gezanten gehoor, by beide de Huizen, op den agtsten van Sprokkelmaand. Zy verklaarden, uit naame der Staaten, dat zy niet voorhadden, zig te steeken in de byzondere zaaken des Koningkryks; maar alleenlyk, uit medelyden, verzog-

1648.

1649.

De algemeene Staaten zenden een buitengewoon Gezantschap derwaards.

(y) RAPIN *Tom.* VIII. *p.* 699, 703, 705, 710.
(z) Resol. Gener. 22, 23 *Januar.* 1649. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 330, 331.
(a) Resol. Holl. 22, 23 *January* 1649. *bl.* 15, 18.

1649. zogten, dat men 's Konings leeven wilde spaaren; waaraan zy verstonden, dat de rust van Groot-Britanje hing, gelyk zy aannamen nader te doen zien, zo men goedvinden mogt, Gemagtigden te benoemen, om met hen in byzondere onderhandeling te treeden. De Heeren van 't Hoogerhuis antwoordden, dat zy, terstond, over hunnen voorslag, met het Huis der Gemeenten, wilden raadpleegen. Doch wegens dit Huis, werdt hun geantwoord, dat men, dien dag, hunnen voorslag, by gebrek van tyd, niet overweegen kon. De Gezanten, den voorslag in 't Engelsch hebbende doen overzetten, zonden dien aan 't Huis der Gemeenten, daar dezelve, nogtans, niet gelezen werdt (*b*). En des anderendaags, den negenden van Sprokkelmaand, werdt Koning Karel de I, in 't openbaar, door beuls handen, onthalsd (*c*). Terstond hierop, verboodt het Huis der Gemeenten, op straffe des doods, *Karel Stuart*, 's Konings oudsten Zoon, voor Koning te verklaaren. 't Hooger-Huis werdt vernietigd, en 't Huis der Gemeenten, welk den naam van *Parlement* aannam, verklaarde, dat de Koningklyke waardigheid, voortaan, afgeschaft zou blyven, als, in zig zelve „ nutteloos, lastig en „ gevaarlyk, en dat de Staat van Engeland, „ op de wyze van een Gemeenebest, geregeerd „ zou worden, zonder Hooger-Huis, door af- „ gezondenen des volks, in een Huis der Ge- „ meenten vergaderd (*d*)." De algemeene Staaten

Karel de I. wordt onthalsd.

De Staaten be-

(*b*) Resol. Holl. 13 *Maart* 1649. *bl.* 57. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 298, 299.
(*c*) RAPIN *Tom.* VIII. *p.* 718, 719, 720.
(*d*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 3, 4, 5.

ten besllooten, op het ontvangen der tydinge van 's Konings dood, den Prins van Walles, met den titel van *Koning Karel den tweeden*, zonder verdere byvoeging, den rouw te beklaagen en wegens zyne komst tot de Kroon geluk te wenschen. Die van Holland begroetten hem afzonderlyk, in merkelyken getale, by monde van den Raadpensionaris Kats; doch zonder gelukwensching, en op verre na zo breed niet, als de algemeene Staaten (*e*); in welker Vergadering ook voorgeslaagen was, dat men de Gezanten uit Engeland, terstond, behoorde te herroepen; doch Holland dreef door, dat Pauw alleen te rug ontbooden werdt. 't Belang van den Koophandel liet niet toe, dat dit Gewest of Zeeland de tegenwoordige Regeering van Engeland verder verstoorde (*f*). Om de zelfde reden, werdt ook kwalyk genomen (*g*), dat de Predikanten van den Haage zig onderwonden, eene aanspraak te doen aan den Prinse van Walles, waarin zy, met scherpe bewoordingen, uitvoeren tegen hen, die den Koning ter dood gebragt hadden (*h*). De Prins van Walles, die nu den naam van *Koning* voerde, welken wy hem, voortaan, ook geeven zullen, bespeurde haast, dat men, in Holland, geen goed oog op hem hadt: hebbende men, hier, zynen voorslag, om de Verbonden, met zynen Vader gemaakt, met hem te vernieuwen (*i*), onbe-

1649.

groeten Karel den II. als Koning.

(*e*) Resol. Holl. 22, 25 *Febr.* 1649. *bl.* 25, 29.
(*f*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 323, 324, 329.
(*g*) Resol. Holl. 26 *Febr. bl.* 39. *Voiez aussi* Wicquefort *Livr.* III. *p.* 155.
(*h*) *Zie deeze* Aanspraak *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 329.
(*i*) *Voiez* les Memoires *chez* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 563, 565.

1649. beantwoord gelaaten (*k*): doch hy wist niet, werwaards hy zig wenden zou. Eerst, hadt hy 't oog op Ierland, daarna, door de Schotten, tot Koning verklaard zynde, op Schotland geworpen: doch eindelyk begaf hy zig, in Zomermaand, naar het Eiland Jernsei, daar hy zig, eenige maanden, onthieldt (*l*).

IX. Dorestaar, Resident van 't Gemeenebest van Engeland, in den Haage, vermoord.

Der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi bleef, midlerwyl, in Engeland, zonder dat men nog hadt konnen besluiten, hem andere Geloofsbrieven toe te zenden. Maar van het nieuw Gemeenebest kwam, in 't begin van Bloeimaand, andermaal, herwaards, als Resident, Izaak Dorislaus of Doreslaar, eens Predikants Zoon van Enkhuizen, die zig te Londen nedergezet hadt, en als een der Fiskaalen tegen den Koning gebruikt was. Hy was maar twee of drie dagen in den Haage geweest, toen hy, op eenen avond, in zyne herberge, door vyf of zes Persoonen, die men hieldt Schotten geweest te zyn (*m*), onverhoeds, overvallen en vermoord werdt. Het Hof beloofde, uit last der Staaten van Holland (*n*), duizend guldens aan elk, die de moorders zou aanwyzen; doch zy werden nimmer agterhaald. Naderhand, verstondt men, dat de moord, door zekeren *Whitford*, begaan was (*o*). Ondertusschen, nam het Parlement zeer kwalyk, dat men geen scherp onderzoek naar de moorders deedt

(*k*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 365, 366, 376.
(*l*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 9, 15, 16. 22. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 367, 377.
(*m*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 19. *see also* LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 251, 269.
(*n*) Resol. Holl. 13 *May* 1649. *bl.* 128.
(*o*) THURLOE's Papers *Vol.* V. *p.* 315. *Vol.* VIII. *p.* 348, 429.

deedt (*p*). Doch de Gezant Joachimi wees, schriftelyk, aan, wat 'er, van der Staaten zyde, verrigt ware, om de daaders te ontdekken; waarin het Parlement genoegen scheen te neemen. Ondertusschen, hadt hy, in zyn Geschrift, het Parlement eenigszins erkend; 't welk hem, door eenige Leden der Staaten, kwalyk werdt afgenomen (*q*). Doch het nieuw Gemeenebest werdt wel haast zo magtig, dat de voornaamste Mogendheden van Europa, en ook deeze Staät deszelfs vriendschap ernstelyk zogten. 't Leedt egter nog eenigen tyd, eer men 'er, in den Haage, toe besluiten kon, en Strikland, die zeven jaaren wegens het Parlement in den Haage geweest, en, al voor het ombrengen van Doreslaar, door de Staaten van Holland, op zyn verzoek, in byzondere bescherminge genomen (*r*) was, keerde, in den Zomer des volgenden jaars, naar Londen, te rug, zonder, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor te hebben konnen verwerven; hoewel de Staaten van Holland, hierop, tot zo verre, gedrongen hadden, dat zy, op den zevenentwintigsten van Herfstmaand deezes jaars, schriftelyk verklaarden „ de andere Gewesten schuldig te zullen houden aan de onheilen, welken uit de „ weigeringe van gehoor aan den Resident „ Strikland, die behoorlyk gelast was van de „ tegenwoordige Regeeringe van Engeland, „ volgen mogten." De andere tegenwoordig zynde Afgevaardigden deeden, hiertegen, aantekenen, dat zy, zonder byzonderen last hunner

1649.

Strikland keert, zonder by de algemeene Staaten gehoor verworven te hebben, naar Engeland te rug.

(*p*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 174.
(*q*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 376-378, 398.
(*r*) Resol. Holl. 1 *Maart* 14 *May* 1649. *bl.* 34, 131.

1649. ner magtigers, 't begeerde gehoor niet hadden konnen toestaan (*s*). Zeeland zelf was, meent men, gewonnen, door den Prinse van Oranje, om zig tegen Holland te verklaaren. Doch deeze weigering zette kwaad bloed in Engeland, tegen de Vereenigde Gewesten in 't gemeen; hoe zeer Strikland, in alle zyne Brieven, aan den Raad van Regeeringe, Holland verontschuldigde, met aanwyzinge, dat het Gemeenebest van Engeland meer gelegen was aan de vriendschap van Holland alleen, dan aan die van alle de andere Gewesten met elkanderen (*t*).

X. Handeling met Deenemarke.

Wy hebben, te vooren, aangemerkt, dat de Staaten, na 't sluiten der Munstersche Vrede, genegen werden, tot het aangaan van een nader Verbond met Fredrik den III, Koning van Deenemarke. Hiertoe kreegenze gelegenheid, in de Lente deezes jaars. Korfits Ulefeld, die 't jongste Verdrag wegens den Zondschen tol gesloten hadt, uit Frankryk herwaards gekeerd zynde (*u*), sloeg den Staaten een verdedigend Verbond voor, waarnaar men, terstond, luisterde. Doch zig nader openende, verklaarde hy, dat de Koning, zyn meester, ook gezind was een Verdrag van * Uitkoop wegens den Zondschen tol te maaken met de Staaten, voor tweehonderdduizend Ryksdaalers in 't jaar, mids men den Koning, vooraf, vierhonderdduizend Ryksdaalers verstrekte, af-

* *Redemptie.*

(*s*) Resol. Holl. 21 *July* 7, 9 *Sept.* 1649. *bl.* 191, 241, 249. Resol. Gener. 27, 30 *Sept.* 1649. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 555, 558. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 386, 387.

(*t*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 113, 114, 117, 118, 120, 127. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 118-123.

(*u*) Resol. Gener. 29, 31 *Maart* 1649 *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 632, 633.

afteleggen in twintig jaaren, met twintigduizend Ryksdaalers in 't jaar, die van de penningen van uitkoop zouden ingehouden worden. 1649.
Fredrik de III. en de Staaten van Holland in 't byzonder hadden belang by zulk een Verdrag. By het jongste Verdrag tusschen Zweeden en Deenemarke, was bedongen, dat de Zweeden vry zouden zyn van den Zondschen tol. Met dit beding, deeden eenige Hollandsche Koopluiden hun voordeel. Sommigen kogten het Burgerregt in Zweeden, en voerden, daarna, hunne waaren vry door de Zond. Anderen deeden 't bedekter, op Zweedsche naamen. Op de eene en de andere wyze, werdt de Koning verkort in zyne tollen, en meende hierom zyne rekening beter te zullen vinden, in een Verdrag van Uitkoop, volgens welk, hy op eene vaste somme zou konnen staat maaken. De Staaten van Holland neigden, insgelyks, tot zulk een Verdrag (v). Zo als de handel thans gedreeven werdt, trokken eenige byzondere Koopluiden voordeel van 't ontwyken der Zondsche tollen; terwyl anderen, die zwaarigheid maakten, om Zweedsche burgers te worden, of onder Zweedsche naamen te handelen, nimmer tegen de eersten markten konden. Maar wanneer men een Verdrag van Uitkoop sloot, zou de tol, door allen, op eenen eenpaarigen voet, betaald moeten worden, eer de schepen van hier vertrokken; waarvan het Land, dagt men, merkelyk voordeel trekken zou, inzonderheid, als men den Koning bewegen kon, om zig met eene minder somme te verge-

(v) Resol. Holl. 7, 30, 31 *Juny* 1649. *bl.* 158, 208, 209.

1649. genoegen, dan de Gezant gevorderd hadt. Men besloot, derhalve, ter Vergaderinge van Holland, zo wel een Verdrag van Uitkoop, op de voordeeligste wyze, als een verdedigend Verbond te sluiten met Deenemarke. Gelderland en Friesland waren 't met Holland eens. Maar Zeeland, Utrecht en Overyssel, die geen' handel dreeven op de Oostzee, merkten aan, dat men der Kroone van Zweeden stof tot misnoegen geeven zou, door het sluiten van een verdedigend Verbond met Deenemarke, en weigerden te bewilligen in de somme, die de Koning, vooraf, gevorderd hadt. Van Groningen was niemant tegenwoordig. De Afgevaardigden van Gelderland, Holland en Friesland slooten egter twee Verdragen met den Deenschen Gezant, op den negenden van Wynmaand (*w*), te weeten een verdedigend Verbond, en een Verdrag van Uitkoop wegens den Zondschen tol, beide voor den tyd van zesendertig jaaren. By het eerste, beloofde men, elkanderen, des noods, met vierduizend man, of met vier Ryksdaalers ieder ter maand, te zullen bystaan, alles nogtans, zonder te kort te doen aan de Verbonden, wederzyds, met Frankryk, Zweeden en de Hanze-Steden gemaakt (*x*). De Staaten spraken, byzonderlyk, van de Hanze-Steden, om dat zy zig aan deezen verbonden hadden, tot het handhaaven van de vrye Vaart op de Wezer, die, door den tol des Graaven van Oldenburg, belemmerd werdt. Doch de Koning van Deenemarke was vermoedelyke

Verbond van Verdediging, en

(*w*) Resol. Gener. 30 *Sept.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 637. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 330, 331, 332.
(*x*) *Zie het* Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 332.

ke erfgenaam van den Graave van Oldenburg, waarom men hem niet verpligten kon, iet, met duidelyke woorden, te belooven, dat, in gevolg van tyd, met zyn belang zou konnen ſtryden. By het Verdrag van Uitkoop, werden alle ſchepen en goederen, die uit de Vereenigde Gewesten door de Zond gevoerd werden, tolvry verklaard, mids de Schippers alleenlyk hunne Zeebrieven en Pond-Ceduls toonden. Voorts, mogten de Staaten vyf Oorlogsſchepen door de Zond voeren, zonder den Koning daarvan vooraf te verwittigen; en eene gantſche Vloot, mids zy hem, drie weeken te vooren, kennis gaven, en 't Slot Kroonenburg, met twee ſchooten, en met het ſtryken van het topzeil van de groote maſt, deeden begroeten. Doch, zo men aldaar eene Deenſche Vloot mogt aantreffen, zou de groete, ter wederzyde, ſlegts met twee ſchooten, geſchieden. Van alle andere ſchepen en goederen, die voorheen niet tolvry verklaard waren, verbondt zig de Koning, voortaan, tol te zullen vorderen. Ook zou hy de vuuren, tonnen en bakens, op de kuſten van Jutland, Deenemarke en Schoonen, blyven onderhouden, op zyne koſten. Voor het genot deezer tolvryheid, zouden hem de Staaten, jaarlyks, driehonderdenvyftigduizend guldens Hollandſch, en vooraf, op rekening, zevenhonderdenvyftigduizend guldens doen tellen, waartegen, vyftien jaaren agtereen, vyftigduizend guldens jaarlyks, van de Uitkooppenningen, zouden ingehouden worden (*y*). Ulefeld keerde, onmiddelyk na 't ſluiten der twee

1649.

Verdrag van Uitkoop, wegens den Zondſchen tol.

(*y*) *Zie het* Tract. *by* AITZEMA III. *Deel, bl.* 335.

1649. twee Verdragen, naar Deenemarke (z). De Koning boodt aan, dezelven terstond te bekragtigen, zendende zelfs, binnen den bestemden tyd, herwaards *Christiaan Roch*, die de uitwisseling der bekragtigingen doen zou. De Afgevaardigden van Zeeland besloten het Verbond van Verdediging te bekragtigen; doch omtrent het Verdrag van Uitkoop, aarzeldenze, voorwendende, dat 'er, tegen de orde der Regeeringe, slegts door drie Gewesten, in afzyn of weerwil van vier anderen, toe bewilligd was. Nogtans, gaven zy te verstaan, dat zy hierover stappen zouden, zo de andere Gewesten goedvinden konden, de Westindische Maatschappy te ondersteunen, tegen den Koning van Portugal, tot behoudenis van 't gene de Staat nog bezat in Brazil (a).

Zweeden kant zig tegen de handeling met Deenemarke.

Midlerwyl, hadt Pieter Spiering, Resident der Koninginne van Zweeden in den Haage, last gekreegen, om den handel van Ulefeld te stremmen, en, reeds in Herfstmaand, gezogt het sluiten der twee Verdragen te voorkomen (b). Men vreesde, naamlyk, aan 't Zweedsche Hof, dat de Zweedsche Onderdaanen, door 't Verdrag van Uitkoop, van ter zyde, onderworpen gemaakt zouden worden aan 't betaalen van den Zondschen tol. *Laurens Kanterstein*, Spierings opvolger, dreef ook, in den aanvang des volgenden jaars, dat de Verdragen, met Deenemarke gemaakt, onbestaanbaar wa-

(z) Resol. Gener. 12 *Octob.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuves*, *Tom.* I. *p.* 661.

(a) Resol. Gener. 20 *Dec.* 1649. 29 *Maart* 1650 *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom* I. *p.* 662, 663.

(b) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 300.

waren, met de Verdragen, met Zweeden ge- 1649.
flooten. *Harald Appelboom*, die, wat laater, herwaards kwam, sprak dezelfde taal (*b*). De Hanze-Steden van gelyken (*c*). Doch hunne redenen vonden geenen ingang. De Staaten verstonden, dat, Zweeden, sedert eenigen tyd, te magtig geworden zynde, het evenwigt in 't Noorden bewaard moest worden, door Verdragen, waarby Deenemarke, wat meerder, bevoordeeld werdt. Ook waren de Hanze-Steden, met naame Hamburg, zo gewoon, den Staaten afbreuk te doen in den Koophandel, dat men haare redenen hier weinig gelden liet. De Verdragen werden, ondertusschen, niet bekragtigd, hoe zeer 'er Deenemarke op aanhieldt. Zeeland bleef ongenegen, zo lang Holland agterlyk was, in 't ondersteunen van Brazil. Rotterdam zelf aarzelde. Ook het Kwartier van Zutfen. Overyssel was 'er vierkant tegen; zo dat het werk steeken bleef. Ondertusschen, voeren onze schepen door de Zond, zonder iet te betaalen. Eindelyk, geschiedde de bekragtiging, in Grasmaand des jaars 1651 (*d*); hoewel 't Verdrag van Uitkoop niet lang stand hieldt, gelyk wy, ter zyner plaatse, verrekenen zullen.

XI. Filips de IV. zendt eenen Am-

De Koning van Spanje, zyne betrekking tot deezen Staat, door het sluiten der Munstersche Vrede, zo merkelyk veranderd ziende, vondt ge-

(*b*) Resol. Gener. 6. *Sept.* 1649. 8 *Jan.* 23 *Sept.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. 664, 666, 667. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 383, 403.

(*c*) Resol. Gener. 2 *Nov.* 1649. *by* WICQUEFORT *Preuves*, *Tom.* I. *p.* 673. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 387, 405.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 403, 405, 406, 470, 471, 472, 654, 655.

1649. geraaden, eenen gewoonlyken Ambassadeur herwaards te zenden, om zyne belangen in den Haage waar te neemen. Men hadt, in 't eerst, verspreid, dat de Graaf van Pegnaranda bekleed zou worden, met deeze waardigheid; doch 't zy, dat het deel, welk Spanje nam in de beroerten van Frankryk, hem derwaards riep; 't zy hy kleinen lust hadt, om een Gezantschap te bekleeden, welk, vooreerst, niet bestaan zou, dan in klaagen over 't niet naarkomen van het Munstersche Verdrag; Antoni Brun, die, nevens hem, dit Verdrag gesslooten hadt, kwam, in Zomermaand, in den Haage, bekleed met den titel van gewoonlyken Ambassadeur des Konings van Spanje, die, in zynen Geloofsbrief, de Staaten *zeer waarde en groote Vrienden* noemde; schoon de Gezant hun, in zyne eerste aanspraak, alleenlyk met den naam van *myne Heeren* begroette. Zeeland en Utrecht hadden beweerd, dat men hem, voor als nog, niet behoorde toe te laaten (*e*); doch de andere Gewesten, vooral Holland, verstonden, dat men 't niet weigeren kon. Men deedt hem dan de eer aan, die men den Ambassadeuren van gekroonde Hoofden gewoon was aan te doen (*f*).

Ambassadeur aan de Staaten.

Handeling met hem.

Hy drong, in de eerste onderhandelingen met de Gemagtigden van deezen Staat, zeer op de opregting der tweeledige Kamer, waartoe hier langzaam besslooten werdt. Voorts, kwam men met hem overeen, wegens de uitwisseling der gevangenen, welken men van elkanderen beko-

(*e*) Resol. Gener. 5 *Juny* 1649. *by* WICQUEFORT *Preuves*, *Tom.* I. *p.* 589.

(*f*) Resol. Gener. 26 *Juny* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 590.

1649.

komen hadt, in de Landen van Overmaaze. Maar omtrent het regelen van 't bezit der Geestelyke goederen in deeze Landen, kon men elkanderen niet verstaan. Brun vorderde, dat men de Geestelyken in 't bezit dier goederen liete. Doch de Staaten, die 'er de hand op gelegd hadden, wilden de uitspraak der tweeledige Kamer afwagten (*g*). Brun, ondertusschen een' keer naar Frankryk gedaan hebbende, kwam in Wynmaand wederom in den Haage, en leverde toen den Staaten de Verklaaring des Keizers over, die in het drie-en vyftigste Lid der Munstersche Vrede beloofd was, en van welke wy, te vooren, gewaagd hebben. In Slagtmaand, gaf hy hun, plegtiglyk, kennis van het Huwelyk des Konings van Spanje met *Maria Anna* van Oostenryk, Dogter van Keizer Ferdinand den III. en van Maria, 's Konings Zuster (*h*). Doch 't voornaamste, welk met hem gehandeld werdt, betrof een Verdrag van Zeevaart. Men was, hierover, sedert eenigen tyd, in onderhandeling geweest, met Louis Descortes; doch Brun gaf wat meer toe, dan deeze gedaan hadt. 't Liep nogtans aan, tot op 't einde des volgenden jaars, eer men 't volkomen eens werdt. 't Verdrag werdt, eerst op den zeventienden van Wintermaand des jaars 1650, getekend, en behelsde „ dat de ingezetenen der Vereenigde „ Gewesten, alomme, en zelfs in Frankryk, „ zouden mogen handelen, in alle zulke goe- „ de-

Verdrag van Zeevaart, met Spanje.

(*g*) Resol. Gener. 6 *Aug*. 1649. 1, 3 *Febr*. 1650. *by* WICQUEF. *Preuv*. *Tom*. I. *p*. 591, 594, 598. AITZEMA III. *Deel*, *bl*. 341, 342, 409, 473.

(*h*) Resol. Gener. 16 *Nov*. 1649. *by* WICQUEF. *Preuves*, *Tom*. I. *p*. 594. AITZEMA III. *Deel*, *bl*. 345, 379.

1649. zal, hier eenige korte opening van deeze zaak te doen.

Luikſche zaaken. Het Bisdom van Luik was, ſedert veele jaaren, bezeten geweeſt door het Huis van Beieren, welk, naauw verbonden zynde met het Huis van Ooſtenryk, Frankryk, ſedert het ontſtaan van den Duitſchen oorlog, veel nadeels gedaan hadt. De Kardinaal de Richelieu hadt, hierom, zyn werk gemaakt, om de Wethouderſchap van Luik, door middel van den Abt *de Mouſon*, 's Konings Reſident aldaar, in de Franſche belangen te brengen, of ten minſten over te haalen, tot eene volkomen' onzydigheid. En 't zou hem gelukt zyn, zo de Graaf van Warfuſé, van wiens wankelen aart wy, by gelegenheid van 't verhaal van 's Graaven van den Bergs afval van Spanje, te vooren (*n*), gewaagd hebben, geen middel gevonden hadt, om den Burgemeeſter *Ruelle*, verraaderlyk, te doen vermoorden. Dit gebeurde, in 't jaar 1637 (*o*). Der Franſchen aanhang verloor egter den moed ſlegts voor eenen tyd. Hy wies, eerlang, zo ſterk aan, dat eenige Kanonniken, die de andere zyde hielden, genoodzaakt werden, de Stad te ruimen, en naar Huy te wyken. Onder voorwendſel van deezen te herſtellen, bragt de Biſſchop, in dit jaar 1649, een Leger op de been, met welk, hy 't beleg deedt ſlaan, voor Luik. In deezen ſtaat der dingen, verzogt de Stad den Koning van Frankryk, om eenige troepen tot onderſtand, onder den Prinſe van Conti. Doch Mazarin, 't zy om dat hy den Hui-

(*n*) XI. *Deel*, *bl.* 149, 160.
(*o*) AITZEMA II. *Deel*, *bl.* 505 *enz.*

1649.

Huize van Condé zo veel gezags misgunde, 't zy om andere redenen, bragt te wege, dat 'er, op dit verzoek, geen antwoord kwam, naar genoegen. Toen nam de Wethouderschap van Luik haare toevlugt tot de Staaten der Vereenigde Gewesten. De Prins van Oranje was van gedagten, dat men, terstond, een aanzienlyk getal knegten en paarden, onder 't geschut van Luik, moest doen legeren. Maar de Staaten vonden raadzaamer, eenig Krygsvolk af te danken, welk, daarna, in dienst van die van Luik, zou konnen treeden (*p*). Doch eer men 'er eenig nut van hebben kon, was de Stad aan den *Bisschop* overgegaan, op den negenentwintigsten van Oogstmaand deezes jaars. Hy stigtte 'er, sedert, een Kasteel, waardoor hy de ingezetenen in bedwang hieldt (*q*).

De Staaten zenden Boreel als gewoonlyken Ambassadeur naar Frankryk.

Terwyl men, in Frankryk, nog belemmerd was met de inwendige beroerten, hadt het Hof eenige opening gedaan tot onderhandeling met Spanje, over eene vrede tusschen de twee Kroonen. Hierop, was de bezending van Pegnaranda en Brun gevolgd, van welke wy reeds, in 't voorbygaan, gewaagd hebben. Van wege de Staaten, vertrok, in Zomermaand des jaars 1650 (*r*), naar Frankryk, als gewoonlyke Ambassadeur, Willem Boreel, Pensionaris van Amsterdam, in de plaats van den Heere van Oosterwyk, die, op zyn verzoek, ontslaagen was (*s*).

Bo-

(*p*) Resol. Holl. 28, 31 *Aug.* 1649. *bl.* 228, 231.
(*q*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 381, 382. WICQUEF. *Livr.* III. *p.* 170, 171.
(*r*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 426, 472, 476-479.
(*s*) Resol. Gener. 17 *Maart* 1648. *by* WICQUEFORT *Preuv.* *Tom.* I. *p.* 292.

1649. Boreel hadt last, om het oog te houden op de handeling tusschen de twee Kroonen, en om der Staaten bemiddeling aan te bieden. Sommigen spreeken van hem, als van een' zeer bekwaam' Staatsdienaar, die, hierom zelfs, te Amsterdam, daar veele bekwaame luiden in de Regeeringe waren, en daar men, zelden, schrandere Pensionarissen, lang agtereen, plagt aan te houden, te ligter geloosd werdt (*t*). Doch anderen roemen zyne eerlykheid en opregtheid hooger dan zyne schranderheid (*u*). Wat 'er van zy; de handel hadt traagen voortgang. Spanje scheen de bemiddeling der Staaten wel niet af te wyzen (*v*); doch zogt ook de Vrede niet ernstelyk, en stookte, onder de hand, het vuur der binnenlandsche onlusten in Frankryk. Het Fransche Hof toonde zig, daarentegen, genegen, om de geschillen tusschen de twee Kroonen te verblyven aan de bemiddeling der Staaten; doch gaf den Ambassadeur Boreel, daarenboven, te kennen, dat men iet meer, van der Staaten zyde, verwagtte, de voldoening en onderstand, naamlyk, tot welken de Staaten zig, by de voorige Verdragen, verbonden hadden (*w*). De Staaten, die deezen eisch wel verwagt hadden, hadden Boreel gelast, te antwoorden „ dat zy, by het Verdrag „ van Compiegne van den jaare 1642, alleen„ lyk verbonden waren, om den Koning, bin„ nen negen jaaren na 't sluiten met Spanje,

Zyne handeling aldaar.

„ zy-

(*t*) Wicquefort *Livr.* II. *p.* 82.
(*u*) Briev. van den Raadp. de Witt. I. *Deel*, *Voorr.*
(*v*) Resol. Gener. 30 *Aug.* 5, 17, 19 *Sept.* by Wicquef. *Preuv. Tom.* I. *p.* 608, 619, 606, 607.
(*w*) *Voiez* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 601.

„ zyne uitgeschooten' penningen te rug te gee- 1649.
„ ven; welke tyd niet verstreeken was: dat zy,
„ aan hunne verbindtenis, om den Koning met
„ Oorlogsschepen te ondersteunen, reeds in 't
„ jaar 1625, voldaan hadden, door de uitrus-
„ ting onder Hautain, die den Staat een mil-
„ lioen zevenhonderdenzestigduizend guldens
„ gekost hadt; welke somme met den Intrest
„ zo veel beliep, als Frankryk van den Staat
„ te eischen hadt; vooral, als men 'er hon-
„ derdenveertigduizend guldens byvoegde,
„ die hier aan de Fransche Krygsoversten be-
„ taald waren, midsgaders den beloop van
„ het Vice-Admiraals schip, welk voor Ro-
„ chelle gebleeven was, en van zeventien me-
„ taalen stukken, geborgen uit een gestrand
„ Oorlogsschip, en naar Calais gevoerd." Het
voordraagen en aandringen deezer redenen gaf
den Ambassadeur eenig werk. Hy moest, daar-
enboven, aanhouden, op vergoeding der scha-
de, die 's Konings schepen den Koopvaarde-
ren deezer Landen, in de Middellandsche zee,
aandeeden; welke ongeregeldheid, door den
Koning, of bevolen, of gedoogd werdt, om
dat 'er de handel der Staaten op Spanje en Ita-
lie door werdt belemmerd. De schade, die de
Amsterdamsche Koopluiden hierby geleeden
hadden, werdt, in 't begin des jaars 1651, op
zeven en een halve millioen begroot (*x*). De
Stad verstondt toen, dat men 'er zig met ge-
weld tegen behoorde te verzetten (*y*); doch
de andere Steden meenden, dat men zig in
gee-

(*x*) Brief van het Koll. ter Admir. te Amst. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 179.
(*y*) Resol. Holl. 23 *Jany* 1651. *bl.* 311.

1649. geenen kryg steeken moest tegen Frankryk. Men hieldt zig dan te vrede met de vernieuwing van het Verdrag van 't jaar 1646, welk slegts voor vier jaaren gemaakt was, tot dat men, wegens een ander en algemeen Verdrag, zou overeengekomen zyn (z). Het bemiddelen van een Verdrag tusschen de twee Kroonen bleef toen het voornaamste, dat Boreel te verrigten hadt. De Prins van Oranje hadt geoordeeld, dat men den Spaanschen Gezant Brun behoorde aan te zeggen, dat de Koning, zyn meester, niet vreemd vinden moest, dat men zig voor Frankryk verklaarde, volgens de voorgaande Verbonden, indien hy niet goedvinden kon, der Staaten bemiddeling te aanvaarden. Maar Holland hadt te wege gebragt, dat de aanbieding tot bemiddeling, aan beide de Mogendheden, in gelyke beleefde bewoordingen, geschied was (a). Nogtans verliepen'er nog verscheiden' jaaren, eer de Vrede getroffen werdt. Midlerwyl, raakte Frankryk inwendig een weinig in rust, nadat Condé en andere voornaame Staatsgevangenen geslaakt waren, en de Kardinaal Mazarin het Ryk verlaaten hadt; 't welk, in de Lente des jaars 1651, voorviel (b).

Doch de inwendige beweegingen van Frankryk betroffen deezen Staat veel minder, dan de binnenlandsche tweespalt, die Holland in 't byzonder, omtrent deezen tyd, ontroerde, en de Stad Amsterdam in merkelyke verlegenheid bragt. 't Zal hierom noodig zyn, dat wy, de uit-

(z) Resol. Gener. 10 Jany 1651. by Wicquef. Preuv. Tom I. p. 882.
(a) Wicquefort Livr. II. p. 178.
(b) Wicquefort Livr. IV. p. 228, 230.

uitheemsche zaaken, voor eene geruime wyle, uit onze gedagten stellende, den oorsprong, voortgang en uitslag deezer huisselyke onlusten, uitvoeriglyk, ontvouwen. 1649.

XIII. Oorsprong der onlusten, tusschen de Staaten van Holland, de Stad Amsterdam en den Prinse van Oranje.

Men heeft, uit het voorgaande gedeelte deezer Historie, ligtelyk, konnen bespeuren, dat'er, sedert verscheiden' jaaren, nu en dan, verschil van begrip geweest was, over zaaken van vrede, oorloge en Regeeringe, tusschen de meeste Leden van Holland, en wylen zyne Hoogheid, Fredrik Henrik. Holland, zwaar belast met schulden (c), hadt meermaalen de kosten des Spaanschen oorlogs zoeken te verminderen, door het verminderen der troepen, die 't Land in dienst hadt. De Prins hadt, daarentegen, doorgaans, sterk gedrongen, op het aanhouden of vermeerderen van 's Lands Krygsmagt (d). Holland, door 't belang des Koophandels, en door den slegten staat van 's Lands geldmiddelen, gepraamd, hadt, meer dan eenig Gewest, geyverd voor de Vrede. De Prins verstondt, daarentegen, dat men den oorlog behoorde door te zetten; tot dat hy, eindelyk, afgemat, door de jaaren, en door de ongemakken zyns lighaams, en, mogelyk, gewonnen, door zyne Gemaalinne, tot de Vrede riedt (e). Amsterdam, onder de Leden van Holland, verre het meest draagende in de gemeene lasten, hadt groot gezag in de Vergadering van dit Gewest, en de gevoelens, waarin de meeste Leden met zyne Hoogheid verschilden, ernstigst, gedreeven; gelyk het belang van deeze Stad ook

(c) XI. *Deel*, *bl.* 403.
(d) XI *Deel*, *bl.* 395, 378.
(e) XI. *Deel*, *bl.* 400, 432.

1649. ook meest bevorderd werdt, als het belang van den Koophandel werdt voorgestaan, door het sluiten eener veilige vrede, en als 's Lands uitgaaven, waarvan zy een groot gedeelte opbrengen moest, besnoeid werden, door vermindering der troepen. Sommigen hebben geschreeven, dat Holland of Amsterdam in 't byzonder, door heimelyke wegen, het winnen van Antwerpen, waarop de Prins zeer gezet was, hadt weeten te beletten (*f*). Doch voor de waarheid van dit schryven zou ik geenszins durven instaan. Ook waren de andere genoemde verschillende inzigten genoeg in staat geweest, om, by wyle, eenig misnoegen te verwekken, tusschen den overleeden' Prinse en de Staaten van Holland, of Amsterdam in 't byzonder. Want schoon de Regeering deezer Stad, in den aanvang van 's Prinsen Stadhouderschap, reden meende te hebben, om zyner Hoogheid, in veele opzigten, aan de hand te gaan (*g*), oordeelde zy zig, hiertoe, minder gehouden, nadat zy gezag en sterkte genoeg dagt verkreegen te hebben, om, daar het belang van Land en Stad zulks, haars oordeels, vorderde, veilig te mogen verschillen van den Prinse. En schroomde zy, naderhand, niet, op afdanking en vrede te staan, hoe zeer 'er zyne Hoogheid tegen mogt zyn. In deeze gesteldheid der gemoeden, overleedt Fredrik Henrik. De jonge Willem, zyn Zoon en Opvolger, was 'er niet onkundig van, toen hy aan 't bewind kwam. Hy vondt de meeste Gewesten,

(*f*) XI. *Deel*, *bl.* 269, 427, 429.
(*g*) XI. *Deel*, *bl.* 79.

ten, maar Holland boven al, sterk geneigd tot vrede. 't Scheen zelfs, en misschien geloofde hy, dat men uitstelde, hem als Stadhouder van dit Gewest te beëedigen, tot dat de Vrede zo goed als getekend ware (*h*), op dat hy, eerder bevestigd zynde in zyne hooge waardigheid, geen middel vinden mogt, om de Vrede te verwylen. Terwyl hy vuuriglyk haakte naar 't openen van den veldtogt, moest hy zien, dat hem eene geringe beweeging met eenig Krygsvolk naar den kant van Hulst kwalyk genomen werdt, door die van Holland (*i*). De Vrede werdt, eindelyk, geslooten, bekragtigd en afgekondigd: ook in Zeeland, daar hy 't langst tegenhieldt. En schoon hy een byzonder Verdrag gemaakt hadt met den Koning van Spanje; waarby hy eenige voordeelen, voor zig en voor de Prinsesse, zyne Moeder, bedongen hadt, verbrak Holland, terstond, één der punten van dit Verdrag, welk men oordeelde, te kort te doen aan de opperste magt der Staaten van dit Gewest (*k*): 't welk het onderling misnoegen deedt aanwassen. Hier kwam by, dat Holland, sedert verscheiden' jaaren, in de geschillen tusschen Koning Karel den I, Schoonvader des Prinsen van Oranje, en het Parlement, of, zig slegts onzydig gedraagen hadt, of zelfs allengskens begon te neigen naar de zyde des Parlements, en thans geene gezindheid altoos toonde, om de belangen van Karel den II. te ondersteunen; 't welk het ongenoegen van zyne Hoogheid, tegen de Staaten van Hol- 1649.

(*h*) XI. *Deel*, *bl.* 443.
(*i*) XI. *Deel*, *bl.* 450.
(*k*) XI. *Deel*, *bl.* 489.

1649. Holland en tegen de voornaamste Steden, sterk deedt vermeerderen. 't Was dan minder te verwonderen, dat het, langs verscheiden' wegen toegenomen, eindelyk, ter gelegenheid van een nieuw geschil over de afdanking van 't Krygsvolk, tot hevige daadelykheden uitborst: 't welk wy, vervolgens, omstandiglyk, verhaalen zullen.

XIV. Raadpleegingen op de verminderingvan's Lands uitgaaven,

De Staaten van Holland hadden, terstond na het afkondigen der Munstersche Vrede, begonnen te raadpleegen, op het punt der *Menage*, of vermindering van 's Lands uitgaaven: 't welk redelyk was, zo, omdat veele van deeze uitgaaven of nu geheel nutteloos, of, ten minste, niet noodzaakelyk waren, als, om dat de inkomsten van den Staat in 't gemeen, door de Vrede, in eenige opzigten, waren verminderd. De algemeene Ontvanger hadt te kennen gegeven, dat hy, geduurende den oorlog, uit * verbeurdverklaaringen, † brandschattingen, § vrywaaringen en ‡ vrygeleibrieven, zevenhonderdenveertigduizend guldens plagt te ontvangen, die hy gewoon was te besteeden aan de Intresten der penningen, opgenomen door de Generaliteit, en nu te kort zou komen: te gelyk, vraagende, waar hy deeze somme voortaan vinden zou (*l*). De Raad van Staate, hierop gehoord, verstondt „ dat Staatsch Brabant, „ niet langer verpligt zynde brandschattingen „ of vrywaaringen te betaalen aan de Spaanschen, nu, van wege deezen Staat, zou kon„ nen belast worden, met de gewoonlyke Ver„ pon-

en op het belasten van Staatsch Brabant.

* *Confiscatien.*
† *Contributien.*
§ *Sauvegarden.*
‡ *Paspoorten.*

(*l*) Resol. Holl. 25 *Juny* 1648. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 391.

„ pondingen op huizen en landeryen, en met 1649.
„ Impoften op de middelen van verteeringe,
„ mids men onderfcheid maakte, tusfchen
„ Plaatfen en Plaatfen; Breda, by voorbeeld,
„ niet zo zeer belaftende, als 's Hertogen-
„ bofch, daar men zo veel betaalde, als in Hol-
„ land; om dat, in 't jaar 1637, beloofd was,
„ dat de eerftgemelde Stad niet hooger belaft
„ zou worden, dan zy, van 't jaar 1590 tot
„ het jaar 1625, gedraagen hadt: en de Meie-
„ ry ook weinig belaftende, als meeft uit hei-
„ land beftaande, opdat men de opgezetenen
„ niet vandaar verdryven mogt naar Luiker-
„ land: welke aanmerkingen, dagt men, ge-
„ wigtig genoeg waren, om, hier en in Breda,
„ geene zwaarer laften te heffen, dan men 'er,
„ geduurende den oorlog, geheeven hadt, tot
„ dat de Vereenigde Geweften eens zouden
„ zyn, om, volgens het vyfde Lid der Utrecht-
„ fche Vereeniging, de gemeene laften, alom-
„ me, te heffen op eenen eenparigen voet(*m*)."

De Staaten van Holland, 't gevoelen des Raads van Staate overwoogen hebbende, oordeelden, daarentegen „ dat men op de ge-
„ wonnen' Landfchappen zo zwaare laften
„ leggen moeft, als in Holland, daar de mid-
„ delen van verteeringe meeft belaft waren,
„ gedraagen werden." Zy weezen aan „ dat de
„ onvrugtbaarheid van den grond der Meie-
„ rye wel in aanmerking kwam, als men het
„ Land, niet, als men de middelen van ver-
„ teeringe belaften zou; dat men niet te vree-
„ zen

Welk geschiedt, naar 't gevoelen van Holland.

(*m*) Advys van den Raad van Staate, *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 392.

1649. „ zen hadt, dat de opgezetenen het Land ver„ laaten zouden, om dat de arbeidsloonen ver„ meerderden, naar gelang dat de middelen op „ de verteeringe zwaarer belaſt werden; doch „ dat men, veeleer, dugten moeſt, dat de Hol„ landers naar Brabant verhuizen zouden, als „ men daar beter koop leeven kon, dan hier. „ Dat men deeze zwaarigheid niet wegnam, „ als men de Lakens en Stoffen, die, ten plat„ ten lande van Brabant, gemaakt werden, „ zwaarer belaſtte; alzo men, daardoor, de op„ gezetenen buiten 't gebied van deezen Staat „ dryven zou. Dat men Breda zou konnen ver„ pligten, om de laſten te betaalen, die, in de „ andere deelen van Brabant, geheeven wer„ den, mids men deeze Stad, in andere op„ zigten, by haare Privilegien, bewaarde (*n*)." En deeze redenen woogen zwaarer, dan die der Raads van Staate. Staatſch Brabant moeſt zig vlyen naar den wil zyner tegenwoordige Hooge Overheid, en dezelfde laſten betaalen, die in Holland geheeven worden.

Holland en de algemeene Staaten verminderen de Intreſten hunner ſchulden.

Doch hiermede werdt ſlegts geboet, 't gene de Staat in 't gemeen, by de Vrede, verlooren hadt. Men moeſt, daarenboven, 's Lands inkomſten bezuinigen, tot verligting van den bezwaarden ſtaat der gemeene ſchatkiſte. De Staaten van Holland hadden, in 't jaar 1644, den Intreſt hunner ſchulden verminderd, van den penning zeſtien, tot den penning twintig; dat is, van zes en een vierde, tot vyf ten honderd: 't welk de algemeene Staaten, in den jaa-

(*n*) Reſol. Holl. 18 *Maart* 1649. *bl.* 69.

jaare 1649, gelukkiglyk, waren nagevolgd (o). Ter gelegenheid, dat 'er, in Bloeimaand deezes jaars, geene uitheemsche gezanten in den Haage waren, die den titel voerden van *Ambassadeur*, besllooten de algemeene Staaten ook, den Ambassadeuren geene vrye wooning meer te bezorgen (p). Ook waren 'er eenige noodelooze Jagten en andere Vaartuigen afgeschaft (q). 1649.

Maar de zwaarste last van den Staat, het Krygsvolk, bleef nog drukken. Holland alleen was 'er, in den aanvang des jaars 1649, drie millioen zeshonderdzestigduizendeenhonderdzestien guldens agttien stuivers aan schuldig (r). De andere Gewesten ook merkelyke sommen. 't Krygsvolk van den Staat bestondt, ten tyde van het sluiten der Vrede, uit agtenzestig kornetten paarden, behalve de Lyfwagt van zyne Hoogheid, uit twee Kompagnien bestaande; en dertig Regementen, bestaande uit vierhonderdelf Kompagnien voetvolk. Onder deeze Regementen waren 'er vyftien van Landzaaten, vyf Franschen, vier Engelschen, drie Schotschen en drie Hoogduitschen. De Raad van Staate hadt toen voorgeslaagen, dat men de Ruitery, veertig man, en het Voetvolk, ten deele vyftig, ten deele dertig man, op elke Kompagnie, zou konnen verminderen, 's Prinsen Lyfwagt op haar getal laatende. Hierdoor, zou men zesentwintighonderd Ruiters, en

Vermindering van 't Krygsvolk.

(o) Resol. Gener. 6 *May* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 403.

(p) Resol. Holl. 1 *May* 1649. *bl.* 109. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 363.

(q) Resol. Holl. 29, 30 *Jany* 1648. *bl.* 165, 168.

(r) Resol. Holl. 2 *Oct.* 1649. *bl.* 291.

1649. en agttienduizendvyfhonderdzeventig knegten minder te betaalen hebben, en jaarlyks twee millioenen vyfhonderdvierenveertigduizendeenhonderdnegenenzeventig guldens bespaaren. Doch de Staaten van Holland oordeelden deeze vermindering te klein, en verstonden, dat men vyftig man van elke Kompagnie voetvolk behoorde af te trekken, de Lyfwagt van den Prinse van Oranje, van den Stadhouder van Friesland en van den Veldmaarschalk in haar geheel laatende. Zy stelden hunne meening den Prinse voor, die 'er in bewilligde, na dat hy den Raad van Staate gehoord hadt. Maar de Afgevaardigden der andere Gewesten aarzelden, by gebrek van last. Holland, hierop, geenen kans ziende, om den Staat der geldmiddelen langer buiten verwarring te houden, deedt de vermindering, op eigen gezag, den Oversten van 't Krygsvolk, ter betaaling van dit Gewest staande, aanschryvende, dat het, na den twintigsten van Hooimaand des jaars 1648, niet dan volgens den voet der vermindering, betaald zou worden. De andere Gewesten verstoorden zig zeer over het gedrag van Holland, het zelve uitmaakende, voor eene verbreeking van 't Verbond van Vereeniging; doch zy bedaarden, eindelyk, en bewilligden allen in de vermindering, door Holland voorgeslaagen (*s*).

Holland dringt op verdere vermin- De Staaten van dit Gewest zogten, vervolgens, de wedden van veele hooge en mindere Krygs- en andere Amptenaaren te verminderen;

(*s*) Resol. Holl. 24 *Juny* 3, 4, 8, 16, 28 *July* 1648. *bl.* 157, 197, 200, 203, 209, 220, 263. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 278, 352, 353.

ren; de waardigheid van Generaal der Ruite- 1649.
ry te niet te doen, als vervangen wordende,
door die van Kapitein-Generaal, en andere
veranderingen te maaken. De Prins, Graaf
Willem Fredrik en de Raad van Staate kantten
zig hiertegen, oordeelende, dat men de dien-
ſten van de hooge en mindere Krygsbevelheb-
bers, geenszins, op zulk eene wyze, behoor-
de te vergelden (*t*). De raadpleegingen hier-
over bleeven, derhalve, ſteeken. Maar de
Staaten van Holland, die reeds verklaard had-
den, dat zy de voorige vermindering, ſlegts
by voorraad, en tot dat de Geweſten, over
grooter vermindering, of over eene eigenlyke
afdanking zouden overeenkomen, gedaan had-
den, vervoegden zig by den Prinſe, in Bloei-
maand deezes jaars, hem vertoonende, dat zy
den Staat hunner geldmiddelen, onmogelyk,
voor verwarring konden hoeden, zo zy gee-
ne vyftig Kompagnien uitheemſch voetvolk
afdankten, in de plaats van vyftig Kompag-
nien Landzaaten, die, in den jaare 1628,
voor zes maanden aangenomen, en tot nu toe,
in dienſt gebleeven waren. De Prins hieldt hun
voor, dat zulk eene afdanking niet geſchieden
kon, zonder 't Land in gevaar te ſtellen, over-
mids de nabuuren nog gewapend bleeven,
en magtige Legers byeen trokken, omtrent de
grenzen (*u*). Zy lieten zig, hierdoor, naar 't
ſcheen, gezeggen; doch, in Wynmaand, ſloe-
genze den algemeenen Staaten en den Prinſe
wederom voor „ dat men de Kompagnien *Kui-*

dering of afdanking van 't Krygsvolk.

„ *ras-*

(*t*) Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1648. *bl.* 278 *env.* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 295, 346.

(*u*) Reſol. Holl. 6 *May* 1649. *bl.* 118.

1649. „ *rasfiers*, zynde eene foort van Benden van „ Ordonnantie, of zwaar gewapende Ruiters, „ behoorde te veranderen in *Harquebusiers*, „ of ligte paarden; dat men de *Logysgelden*, „ op den jongften Staat van oorloge, ten lafte „ der byzondere Geweften gebragt, moeft af- „ fchaffen, en den Krygsluiden daarentegen „ de volle foldy, zynde elf guldens agttien „ ftuivers ter maand, betaalen; dat men de „ uitheemfche regementen, die uit drie-en- „ twintig, agttien, zeventien, veertien en tien „ vendelen beftonden, allen op tien vendelen „ bragt, waardoor nog vyfenvyftig vendelen „ zouden afgedankt worden; dat men vyf- „ honderdvyfentagtig koppen verminderde „ op twee-entwintig vendelen, die, te voo- „ ren, niet verminderd geweeft waren, en „ dat men, eindelyk, de helft, immers een „ groot gedeelte der Ruiterye afdankte; die „ toch weinig dienft deedt, en veel koftte (*v*)."

De Prins en de algemeene Staaten ftellen 'er zig tegen.

Doch de algemeene Staaten en zyne Hoogheid ftelden zig hier ernftelyk tegen (*w*). De Gekommitteerde Raaden, nogtans, fchreeven den Bevelhebberen der vreemde vendelen aan, dat zy nog twintig man van elk vendel hadden af te trekken, waardoor vyfhonderdentagtig man werden uitgewonnen. De Bevelhebbers vielen deswege klagtig aan de algemeene Staaten, die, den Prins, Graaf Willem Fredrik, en den Raad van Staate gehoord hebbende, verftonden „ dat men den gewoon- „ lyken Afgevaardigden van Holland ter Ver- „ ga-

(*v*) Refol. Holl. 2 *Octob.* 1649. *bl* 294 *enz.*
(*w*) Refol. Holl. 6 *Octob.* 1649. *bl.* 303.

„ gaderinge der algemeene Staaten behoorde „ af te vraagen, om welke reden, zy, tot deeze „ vermindering, besloten hadden." Deezen beriepen zig op den last hunner magtigers. De Raad van Staate oordeelde toen „ dat men „ de Gekommitteerde Raaden vermaanen „ moest, om het besluit der Staaten van Hol- „ land niet ter uitvoeringe te brengen, zon- „ der toestemming der algemeene Staaten." Doch de gewoonlyke Afgevaardigden van Holland gedoogden niet, dat men, hierover, ter algemeene Staatsvergaderinge, raadpleegde, terwyl zy voorzaten. De andere Leden begreepen egter, dat men voortgaan moest. Die van Holland begeerden, eindelyk, dat men, tot 's anderendaags, toefde, op dat zy de Gekommitteerde Raaden eerst nader hooren mogten. Vergeefs. De Afgevaardigden van Holland verlieten toen de Vergadering, om, in een ander vertrek, met de Gekommitteerde Raaden, te raadpleegen. Maar terwyl zy uitwaren, nam de eerste Afgevaardigde van Gelderland, de voorgaande week voorgezeten hebbende, de Presidents stoel in, vervolgde de raadpleeging, en besloot, met zes Gewesten, dat men den Staaten van Holland, en, in derzelver afzyn, den Gekommitteerden Raaden aanschryven zou „ dat zy, op 't ontvangen van dit schry- „ vens, den last, dien zy tot vermindering ge- „ geven hadden, herroepen zouden; en zo zy „ dit weigerden, gelyk wel te wagten was, zou „ men den Krygshoofden belasten, dat zy, zon- „ der op de orde van Holland te passen, hun- „ ne vendels voltallig hadden te houden." De Afgevaardigden van Holland *protesteerden*, een 1649.

en

1649. en andermaal, tegen dit besluit, en tegen deeze gantsche wyze van handeling (x). 't Hielp niet. De Staaten van Holland, in Slagtmaand wederom vergaderd zynde, bleeven aanhouden op de vermindering; doch stonden toe, dat zy, gelyk inderdaad gebruikelyk was, door den Raad van Staate, uit den naam der algemeene Staaten, geschiedde. De Prins van Oranje bewilligde toen in de vermindering op deezen voet (y). 't Verschil zou dus beslist geweest zyn, zo men, te gelyk, geene andere openstaande geschillen tusschen Holland en de andere Gewesten hadt moeten afdoen, waaraan meer werks vast was.

Holland besluit, negenentwintig vendels onbetaald te laaten. De Prins doet een' anderen voorslag, De Staaten van Holland, negenentwintig vendels uitheemschen te betaalen hebbende van de vyftig, die zy gaarne afgedankt zagen, hadden den Prinse voorgehouden, dat zy genoodzaakt zouden zyn, dezelven onbetaald te laaten, zo de andere Gewesten langer weigerden, de afdanking nevens hen te doen. De Prins, die de uitheemschen gaarne in dienst hieldt, zogt die van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de Afgevaardigden der andere Gewesten, hun, midlerwyl, eenen anderen voorslag van vermindering doende, waarby de Staat nog een millioen driehonderdvyftigduizendzevenhonderd guldens, jaarlyks, uitwinnen zou. Hy voegde 'er by, dat, zo zy in deezen voorslag bewilligden, hy zig sterk maakte, om de andere Gewesten ook te doen stemmen in de vermindering van vyfhonderdvyfentagtig man,

(x) Resol. Gener. 26 Octob. 1649. by WICQUEF. Preuv. Tom. I. p. 427, 432.
(y) WICQUEFORT Livr. III, p. 138.

man, waartoe Holland, afzonderlyk, besloo- 1649.
ten hadt. Men moest, besloot hy, de *Menage* alleen niet zoeken, in de vermindering van Krygsvolk; maar in aanmerking neemen, dat 'er meer dan zestig sterke Plaatsen te bewaaren waren, en dat men zo veel volks niet afdanken kon, zonder een gedeelte van den Staat in een blykbaar gevaar te stellen. Maar de Staaten van Holland, overleggende, dat hunne uitgaaven hunne inkomsten nog verre te boven gingen, en dat men, om den Staat hunner geldmiddelen te verbeteren, de vendels niet slegts verminderen moest, wanneer men de Officiers, die veel kostten, in dienst hieldt, maar geheellyk afdanken; weezen 's Prinsen voorslag en de aangebooden' onderhandeling van de hand, en namen alleenlyk aan, over alles, nader te schryven aan de Steden (z).

die Holland niet aanstaat.

In Louwmaand des jaars 1650, werdt nog, vrugteloos, getragt, om de Staaten van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de andere Gewesten. Zy vreesden, dat men, hierdoor, de afdanking dagt te verwyllen: en, den Prins van Oranje, wederom vergeefs, hebbende voorgehouden, dat zy tot afzonderlyke afdanking zouden moeten komen, zo de andere Gewesten weigerden, met hen overeen te stemmen, gaven zy, eindelyk, den Gekommitteerden Raaden last, om de besluiten op de afdanking, te vooren genomen, voor Paasschen, ter uitvoeringe te brengen. De algemeene Staaten verzogten den Prinse, dat hy zorg

Holland stelt de afzonderlyke afdanking nog eenigen tyd uit.

1650.

(z) Resol. Holl. 1, 3, 8, 10 Dec. 1649. *bl.* 326, 329, 340, 345, 347.

1650. zorg draagen wilde, dat een byzonder Gewest geen Krygsvolk afdankte, welk, by eede, aan hun verbonden was. Ook schreeven zy aan de Gekommitteerde Raaden, in zulke bewoordingen, dat de afdanking, tot op de naaste Vergadering der Staaten van Holland, werdt uitgesteld (*a*). In Bloeimaand, deedt zyne Hoogheid een' nieuwen voorslag van vermindering en afdanking, nader komende aan 't gevoelen van Holland; doch hy begeerde, dat men belooven zou, van geene verdere vermindering te zullen spreeken, voor dat de Vrede tusschen Frankryk en Spanje getroffen was; en dat zy dan, niet dan met eenpaarige stemmen van alle de Gewesten, geschieden zou. Ook zou men moeten bewilligen, in de jaargelden, die de algemeene Staaten en de Raad van Staate den Officieren der verminderinge hadden toegelegd: voorts, in den Staat van Oorloge, die, tot hiertoe, by Holland, nog niet aangenomen was. Doch deeze voorslag vondt geenen ingang (*b*). De meeste Leden neigden tot de voorgenomen' afdanking. De Edelen en eenige Steden stemden 'er tegen. Leiden deedt, hierop, een' voorslag tot bemiddeling, die den Prinse niet behaagde. Holland kwam toen nog een weinig nader, doch vondt geene toestemming by de algemeene Staaten; waarop de meeste Leden besllooten, zonder de algemeene Staaten meer lastig te vallen, de voorige besluiten in 't werk te stellen, en een gedeel-

Nieuwe voorslag van zyne Hoogheid.

Vindt geen' ingang.

Opening van Leiden behaagt den Prinse niet.

(*a*) Resol. Gener. 3 *Jan.* 10 *April* 1650. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 443, 449. Resol. Holl. 21 *Jan.* 26 *Maart* 1, 4, 28 *April* 1650. *bl.* 26, 93, 115, 119, 123.

(*b*) Resol. Holl. 7, 11, 12 *May* 1650. *bl.* 132, 135, 138.

deelte van 't Krygsvolk, ter hunner betaalinge staande, met der daad onbetaald te laaten. De algemeene Staaten lieten hun toen verzoeken, dat zy de afdanking nog eenigen tyd verwylen wilden; doch kreegen geen ander antwoord, dan dat men hun de meening der Vergadering, door de gewoonlyke Afgevaardigden in de hunne, zou laaten weeten. Men deedt hun, door deezen, dezelfde aanbieding, die men hun, eenige dagen te vooren, gedaan hadt, en toen deeze wederom afgeweezen werdt, vaardigde men, terstond, de brieven af, aan de Kapiteinen en Ritmeesters van 't Voetvolk en de Ruiterye, welken men onbetaald laaten wilde; waarby hun bekend gemaakt werdt, dat men hen bedankte voor hunnen dienst, en dat zy op geene verdere betaaling te rekenen hadden (*c*). De Vergadering van Holland scheidde, terstond hierna, ter oorzaake van het Pinksterfeest.

1650.

Holland geeft last, om het voorig besluit op de af danking uit te voeren.

XV. De algemeene Staaten geeven regt strydige bevelen.

Des anderendaags, eersten Pinksterdag, verscheen de Raad van Staate, met den Prinse van Oranje en Graave Willem Fredrik aan 't hoofd, in de Vergadering der algemeene Staaten, verhaalende „ dat zy, vernomen hebbende, dat de
„ Staaten van Holland, voor 't scheiden der
„ Vergaderinge, veel Krygsvolk hadden af-
„ gedankt; ingevolge van eenen voorgaanden
„ last van hunne Hoog-Mogendheden, den
„ Kapiteinen hadden aangeschreeven, dat zy
„ den eed, met welken zy aan de algemeene
„ Staaten verbonden waren, zouden indagtig
„ zyn,

(*c*) Resol. Holl. 13, 24, 28, 29, 30 *May*, 3, 4 *Juny* 1650. *Bl.* 140, 151, 156, 158, 161, 175, 177, 178.

1650. „ zyn, en zig niet, zonder derzelver last, laa„ ten afdanken." Te gelyk verzogt de Raad, dat de algemeene Staaten den Bevelhebberen der sterke Plaatsen, alwaar dit Krygsvolk bezetting hieldt, wilden aanschryven, dat zy de uitvoering van den last der Staaten van Holland zouden hebben te voorkomen; voorts, te bedenken geevende, dat men op middelen behoorde verdagt te zyn, om de rust van den Staat te bewaaren. De Afgevaardigden der zes Gewesten, neigende meest allen tot het gevoelen van zyne Hoogheid, namen, hierop, met meerderheid van stemmen, het merkwaardig en gewigtig besluit van den vyfden van Zomermaand, welk, door den Griffier Kornelis Musch, opgesteld werdt, en behelsde „ dat „ men, overeenkomstig met den voorslag des „ Raads van Staate, aan de Bevelhebbers „ schryven zou; dat men eene plegtige bezen„ ding zou doen aan de Steden van Holland, „ om dezelven te doen afstaan van het besluit „ tot byzondere afdanking, en dat de Prins „ deeze bezending, en de persoonen, uit wel„ ke zy bestaan zou, zou regelen, wordende „ *zyne Hoogheid*, te gelyk, *verzogt en* * *gemag*„ *tigd, om alle noodige orde te stellen, en die voor*„ *ziening te doen, ten einde dat alles in goede rus*„ *te en vrede werde* § *bewaard: en inzonderheid* „ † *gehandhaafd en vastgehouden de Unie, met* „ *den gevolge en aankleeven van dien, en in te*„ *gendeel geweerd en te gemoet getreden, dat* „ daartegen *zou mogen worden voorgenomen.*" De Afgevaardigden van Gelderland, Holland en Utrecht hadden niet bewilligd in dit Besluit. Men was, in Gelderland, nogtans, merke-

besluiten tot eene bezending aan de Steden van Holland,

en magtigen zyne Hoogheid, om op de gemeene rust te voorzien.

* *geautoriseert.*
§ *geconserveert.*
† *gemainteneert.*

De Prins

kelyk meer op de zyde van zyne Hoogheid, dan kort na 't sluiten der Munsterſche Vrede. De Wethouderſchap en Burgery van Nieuwmegen hadden toen den Prinſe, in eene plegtige bezending, bedankt voor de moeite, welke de Stadhouders, tot hiertoe, aangewend hadden, om tot hunnent de Wet, jaarlyks, te veranderen, en verklaard, dat zy, voortaan, dit werk zelven op zig neemen, en, volgens de oude Privilegien, uitvoeren zouden. Wy hebben, te vooren (*d*), verhaald, dat men, ten tyde van Prinſe Maurits, diergelyk oogmerk in deeze Stad gehad hadt; doch dat zyne Doorlugtigheid het hadt weeten te ſtuiten. 't Zelfde gelukte ook nu Prinſe Willem. De bezetting van Nieuwmegen eerſt merkelyk hebbende doen verſterken, hadt hy zig, in Louwmaand des jaars 1649, derwaards begeven, de dienende Wethouderſchap bedankt, en eene andere geſteld naar zyn genoegen (*e*). Doch deeze verandering verhinderde niet, dat men, van wege Gelderland, nog niet bewilligen kon, in het gewigtig beſluit van den vyfden van Zomermaand. Die van Holland hadden 'er zig, uitdrukkelyk, tegen verklaard. Zeeland ſtemde 'er voor. Friesland, Overyſſel en Groningen, insgelyks. Doch ſommigen tekenen aan, dat 'er, van ieder der twee eerſtgenoemden deezer drie Geweſten, ſlegts één, van het derde twee Afgevaardigden tegenwoordig waren (*f*). Des anderendaags, verklaarde zyne Hoogheid, dat

1650.

verandert de Wet, te Nieuwmegen.

(*d*) X. *Deel, bl.* 106.

(*e*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 294, 295. WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 207.

(*f*) WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 142.

1650. dat hy zig zelv' dagt te ſtellen aan het hoofd der bezendinge naar de Steden. Tot zyn gezelſchap verkoor hy vier Leden uit de algemeene Staatsvergadering, *Aartsbergen*, *Mauregnault*, *Renswoude* en *Klant*, en, uit den Raad van Staate, *Asperen*, *Lukasz* en den Theſaurier-Generaal *Braſſer*. De Vergadering bedankte den Prins voor zyne zorge, hem verzoekende, dat hy, door alle mogelyke middelen van * overreding, de Leden van Holland wilde doen afzien van de byzondere afdanking. De Afgevaardigden van Holland hadden, in dit alles, niet bewilligd. Naderhand, zeiden zy, dat de bezending aan de Steden eene nieuwigheid was, en niet overeenkwam met de gewoonte der Regeeringe, daar by voegende, dat zy de Staaten van hun Geweſt, terſtond, beſchryven wilden, wanneer men hun dezelfde redenen voordraagen kon, die men van zins was den Steden voor te houden. Maar die van Gelderland verklaarden nu, dat zy, door de tegenwoordigheid en redenen van zyne Hoogheid, bewoogen waren, om het beſluit van den voorgaanden dag, zo als het lag, aan de Staaten van hun Geweſt bekend te maaken (*g*).

* *Inductien.*

XVI. De Prins ſtelt zig aan 't hoofd der bezending. *Hy komt

De bezending ging dan voort. Zyne Hoogheid en de genoemde Heeren vertrokken, op den agtſten van Zomermaand, uit den Haage, gevolgd van een groot getal van Krygsoverſten (*h*); hunnen weg eerſt neemende naar Dordrecht. De Regeering deezer Stad was, na de

(*g*) Reſol. Gener. 5, 6, 7 *Juny* 1650. *by* Wicquef. *Preuv. Tom.* I. *p.* 467, 471, 473.

(*h*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 428. Heſſt. Leeuw. *bl.* 15 *van den druk in* Folio.

de Vrede, ſterk geneigd geweeſt tot *Menage.* 1650.
Sommigen hadden, te vooren, reeds verande- te Dor-
ring aldaar in de wet gezogt te maaken; waar- drecht.
ſchynlyk, met oogmerk, om de eerſt ſtemmende Stad van Holland te brengen tot eensgezindheid met de algemeene Staaten en met zyne Hoogheid. Doch wy hebben, elders (*i*), gezien, dat zulks mislukt was. De Prins zelf hadt, in 't voorleeden jaar, de goede luiden van agten, zynde agt perſoonen, aan welken en den Oud-Raad de verkiezing van Burgemeeſteren ſtaat, tegen den zin der Regeeringe, en zonder het Hof van Holland te kennen, naar zyn genoegen, veranderd (*k*). Doch de Stad bleef, desonaangezien, zeer geneigd tot de afdanking, tegen 't gevoelen des Prinſen. Men verleende 'er nu zyner Hoogheid en 't verder gezelſchap gehoor, op den negenden van Zomermaand, in den vollen Oud-Raad. Een der Burgemeeſteren hadt, nogtans, vooraf, verklaard, dat men dit gehoor alleenlyk toeſtondt, uit agting voor zyne Hoogheid, zonder eenige krenking van de opperſte magt der Staaten van Holland, en van de vryheid van ſtemminge in derzelver Vergaderinge. Het ſchriftelyk voor- Voorſtel
ſtel der bezendinge werdt der Vergaderinge in den
voorgelezen door *Alexander van den Kapelle, Hee-* Oud-
re van Aartsbergen, en behelsde „ dat de Staa- Raad al-
„ ten van Holland den Staat in groote ver- daar.
„ warringe gebragt hadden, door, uit eigen
„ hoofde, eenige Kompagnien Ruitery en
„ Voetvolk af te danken, onaangezien de an-
„ de-

(*i*) XI. *Deel*, *bl.* 443.
(*k*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 391. Wicquefort *Livr.* IV. p. 208.

1650. „ dere Gewesten zig, tegen zulk een bedryf, „ als strydende met de Unie, ernstelyk, hadden „ aangekant. Dat de Afgevaardigden der Stad „ Dordrecht in deeze byzondere afdanking „ hadden bewilligd, schoon zy regt strydigen „ last van de Wethouderschap hadden ontvan„ gen. Dat deeze onderneeming van eene en„ kele Provincie den Prinse en den Raad van „ Staate te bekommerder gemaakt hadt, om „ dat 'er de verbreeking der Unie, 't bederf „ van den Staat en van de Ingezetenen, en „ by gevolge de ondergang van den Hervorm„ den Godsdienst uit te dugten was. Dat men, „ hierom, tot deeze bezending besllooten hadt, „ aan welker hoofd de Prins zig wel hadt wil„ len stellen, om met zo veel te meer nadruk „ en vrugt voor te draagen, wat de voorou„ ders, ter liefde van de belydenis der waare „ Leere, hadden willen ondergaan. Dat Wil„ lem, Prins van Oranje, uit medelyden met „ 's volks elende, de Gewesten in de wapenen „ geholpen, en als tot één lighaam vereenigd „ hadt. Dat deeze vereeniging den Staat ont„ zaglyk hadt gemaakt voor zyne vyanden, „ en geëerd by al de weereld; maar dat de eer„ ste jaaren van de Vrede dien nu met eene „ verandering dreigden, die de rust zou stoo„ ren, zo men gedoogde, dat de Gewesten „ den band braken, die hen vereenigd hieldt. „ Dat de Raad van Staate, om zulks te voor„ komen, eenen staat van 't Krygsvolk, welk „ in de bezettingen vereischt werdt, aan de „ Gewesten gezonden hadt; doch dat Hol„ land dien niet hadt willen aanneemen, wei„ gerende zelfs in onderhandeling te komen,

„ met

„ met de andere Gewesten. Dat hierop eene 1650.
„ byzondere afdanking van een groot deel
„ Krygsvolk gevolgd was, onaangezien zulks,
„ door eenige voornaame Leden van de Ver-
„ gadering van Holland zelve, was tegenge-
„ stemd. Dat de Prins en de Raad van Staate
„ hierop te raade geworden waren, om zulk
„ een ongewoon gedrag, door ongewoone
„ middelen, tegen te gaan; onder welken men
„ geen bekwaamer hadt konnen uitvinden,
„ dan het doen eener bezendinge aan de Ste-
„ den. Dat men niet twyfelde aan den bezwaar-
„ den staat der geldmiddelen van Holland;
„ doch dat de andere Gewesten in 't zelfde
„ geval waren. Dat een kryg van omtrent
„ eene eeuw het Land in deezen staat gebragt;
„ doch den Landzaaten te gelyk de dierbaare
„ vryheid verschaft hadt, welke zy nu genoo-
„ ten. Dat men Holland verligten moest; doch
„ dat de Bondgenooten hiertoe, eenpaariglyk,
„ behoorden te bewilligen. Ten besluite, werdt
„ de Wethouderschap van Dordrecht verzogt,
„ agt te willen slaan op dit alles, onscheidbaar
„ verbonden te willen blyven aan de Unie, en
„ te willen herstellen, 't gene strydig met de
„ Unie gedaan was (*l*)." Op dit Vertoog kwam
geen ander antwoord, dan dat men 'er over
raadpleegen zou, en 't gevoelen van de Stad
inbrengen, ter Vergaderinge der Staaten van
Holland, die, midlerwyl, beschreeven waren.
Doch de bezending, zig met dit algemeen ant-
woord

Antwoord van den Oud-Raad.

(*l*) *Zie* deeze Propos. welke ook afzonderlyk gedrukt werdt, *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 429. Herst. Leeuw, *bl.* 15. WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 430.

1650. woord niet konnende laaten genoegen, begeerde, des anderendaags, voor de tweede reize, gehoor. Aartsbergen verklaarde toen, in eene aanspraak, die den Oud-Raad *scherp, bitter* en *onverdraaglyk* voorkwam „ dat zy niet „ uit de Stad zouden gaan, voordat men hun, „ met duidelyke woorden, schriftelyk, verklaard hadt, of men zig dagt te houden aan „ de Unie, van welke men zig afgescheiden „ hadt, of niet; en voor dat de Heeren van „ Dordrecht eene vaardige en wezenlyke herstelling hadden gedaan, over 't krenken der „ Unie, waaraan zy, zo wel als veele andere „ Steden van Holland, zig hadden schuldig „ gemaakt, en waarover zy strafbaar waren „ geworden, aan lyf en goed." Hierby voegde hy nog „ dat hy eene andere taal voeren, „ en andere openingen doen zou, zo zy, op „ staande voet, geene voldoening gaven."

Scherpe aanspraak van Aartsbergen.

Doch deeze vinnige aanspraak deedt geene vrugt altoos. De Regeering van Dordrecht antwoordde „ dat zy zig zeer gebelgd hieldt, „ over de scherpe en dreigende woorden, met „ welken Aartsbergen haar bejegend hadt: „ dat zy zig, deswege, in alle gelegenheden, „ gevoelig zou toonen, en dat, voor zo ver, „ hy ook tegen de opperste magt en vryheid „ van de Provincie, en tegen de goede meening der Steden, waaruit zy bestaat, hadt „ gesproken, zy, daarvan, ter naaster Dagvaart, verslag zou doen, en herstelling vorderen." De Prins zogt den Oud-Raad te beweegen, om in nadere onderhandeling te komen; maar men besloot, met eenpaarige stemmen,

Die geene vrugt doet.

men, de afgezondenen niet verder te hooren (*m*). 1650.

Van Dordrecht toog de bezending naar Gorinchem en Schoonhoven, daar men een besluit nam, overeenkomstig met den voorslag, die in 't wezen dezelfde was, als die, welken men, te Dordrecht, gedaan hadt. Van Schoonhoven kwam de bezending te Gouda, daar men eerst besllooten hadt haar gehoor te weigeren; doch zyne Hoogheid, sommige Leden der Vroedschap by zig ontbooden hebbende, bragt verandering te wege in dit besluit. Evenwel gaf men hier, gelyk te Dordrecht, slegts mondeling en algemeen antwoord. De Wethouderschap van Amsterdam hadt, midlerwyl, twee Burgemeesters, *Antoni Oetgens van Waveren* en *Pieter Hasselaar*, afgezonden aan den Prinse, die hem, te Gorinchem (*n*), en niet, gelyk sommigen schryven, te Gouda aantroffen, en verzogten „ dat hy de moeite spaaren „ wilde van naar hunne Stad te komen, alzo „ men hem, met zyn gezelschap, als Afge- „ vaardigden der algemeene Staaten, aldaar, „ niet zou konnen ontvangen, en ondertus- „ schen, ongaarne, iet doen zou, welk mogt „ schynen te stryden, met de agting, welke „ men zyner Hoogheid verschuldigd was." Maar de Prins liet niet na, zyne reis te vervorderen. In den Briele en te Rotterdam, verleende men der bezendinge gehoor; doch gaf, insgelyks algemeen antwoord, zig gedraagende,

XVII. De bezending komt te Gorinchem. te Schoonhoven. te Gouda.

Amsterdam verzoekt, dat de bezending aldaar niet kome.

Zy trekt naar Briele en Rotterdam.

(*m*) Notulen, te Dordrecht gehouden, *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 475.

(*n*) Propos. van zyne Hoogh. en Br. van Amst. *by* AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 23, 30. *en* III. *Deel*, *bl.* 434, 441.

1650. de, tot het gene men, op de Dagvaart, ſtondt in te brengen. Te Schiedam, werdt alleenlyk het zelfde geantwoord, zonder dat ik vinde, dat de bezending, aldaar, gehoord werdt, in de Vroedſchap. Te Delft, begeerde men den Prins wel, als Stadhouder, te hooren in de Vroedſchap; maar geenszins de andere Heeren; welken zelfs onthaal en huisveſting ontzeid werdt: voorts gaf men 'er ook algemeen antwoord. De bezending, van hier, naar den Haage gekeerd, begaf zig, kort hierop, naar Alkmaar, en naar de andere Steden van 't Noorderkwartier; in de meeſten van welken zy, met veele ſtaatſie, ontvangen werdt: doch ſlegts algemeen antwoord kreeg. Te Hoorn, ſcheen egter het onthaal niet te breed geweeſt te zyn (*o*). Te Medenblik, kwam zyne Hoogheid niet, hebbende de Wethouderſchap hem haar antwoord, welk ook algemeen was, en zig gedroeg aan 't gene men, in den Haage, inbrengen zou, te gemoet gezonden; hem, voorts, biddende, dat hy, ter oorzaake der ſlegte wegen en van de kleinheid der Stad, zig de moeite niet geeven wilde, van derwaards te komen.

Komt te Schiedam.

te Delft.

In de Steden van 't Noorderkwartier.

Te Medenblik komt zyne Hoogheid niet.

De Vroedſchap van Amſterdam, de bezending ziende naderen naar haare Stad, beſloot, andermaal, den Oud-Burgemeeſter *Jan Korneliszoon Geelvink*, en den Preſident Schepen *Henrik Dirkszoon Spiegel*, verzeld van eenen Sekretaris, den Prinſe te gemoet te zenden. Zy troffen hem aan te Edam, en boodſchapten hem, dat hy, als Stadhouder van Holland, in Amſterdam begeerende te komen, met alle eere, ont-

Tweede verzoek van Amſterdam,

(*o*) Wicquefort *Livr.* III. *p.* 145.

ontvangen zou worden. Doch zyne Hoogheid antwoordde, dat hy 'er komen zou, met zyn gezelschap, en in alle die hoedanigheden, met welken hy zig bekleed vondt. Ook kwam hy 'er, terstond hierna, verzoekende, neyens de andere Heeren, als Afgevaardigden der algemeene Staaten, in den vollen Raad, gehoord te worden. Doch Burgemeesteren weigerden, den Raad te beroepen. De Prins begeerde toen gehoor, als Stadhouder; doch alzo hy tevens verklaarde, dat hy zyne hoedanigheid van Afgevaardigde der algemeene Staaten niet dagt af te leggen, en voorhadt, over den inhoud van zynen last, te handelen, werdt zyn verzoek afgeslaagen. Te Haarlem, verleende men der bezendinge ook geen gehoor, in de Vroedschap. Maar te Leiden, verwierf zy gehoor en antwoord, naar genoegen (p). In 't verslag deezer bezendinge, welk, den zevenentwintigsten van Zomermaand, door Aartsbergen, ter algemeene Staatsvergaderinge, geschiedde, werdt gezeid „ dat sommige Steden verklaard hadden, te willen blyven by de Unie; „ dat anderen hiervan naauwlyks, anderen geheel niet gewaagd hadden; en dat men, te „ Haarlem, te Delft, te Amsterdam, en te Medenblik, der bezendinge gehoor geweigerd „ hadt (q)." Maar drie dagen hierna, verscheen zyne Hoogheid, in persoon, in de Vergadering van Holland, daar hy een schriftelyk voorstel deedt, welk men, naderhand, verstondt, door den Griffier Musch, ingesteld te zyn.

1650.

alwaar der bezending gehoor geweigerd wordt.

't Zelfde geschiedt te Haarlem.

Te Leiden krygt zy gehoor.

Verslag der bezendinge.

De Prins klaagt, ter Vergaderinge van Holland, over Amsterdam.

(p) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 432. Herst. Leeuw. *bl.* 20.
(q) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 433. Herst. Leeuw. *bl.* 21.

1650 zyn. Het behelsde eene ſcherpe klagte, over 't gedrag der Amſterdamſche Regeeringe, „ die den Prinſe, een en andermaal, hadt doen „ aanzeggen, dat men hem, in haare Stad, „ niet zou konnen ontvangen; en na dat zyne „ Hoogheid daar egter gekomen was, hem, „ zelfs in de hoedanigheid van Stadhouder der „ Provincie, gehoor geweigerd hadt; al 't welk „ hy hieldt te ſtryden met de agting, welke „ men hem verſchuldigd was, en zelfs met den „ Staat en Hoogheid deezer Provincie: waar- „ om hy begeerde, dat de Vergadering de „ Stad Amſterdam bewilligde en hieldt, tot „ het geeven van behoorlyke herſtelling en „ voldoening (*r*)."

XVIII. De Stad verdedigt zig.

Dit voorſtel werdt, terſtond, gedrukt, en onder 't volk verſpreid; zeer tegen den zin der Stad Amſterdam, die, wat laater, den Staaten van Holland, ſchriftelyk, vertoonde, „ hoe wee 't haar deedt, dat men hadt konnen „ goedvinden, het volk kennis te geeven van „ zaaken, die beſt bedekt gebleeven waren; „ en dat men haar alleen, openlyk, beſchul- „ digd hadt, daar de Prins, ter algemeene „ Staatsvergaderinge, hadt verklaard, over „ verſcheiden' Steden, zo wel als over Am- „ ſterdam, te onvrede te zyn. Dat deeze han- „ del haar noodzaakte te zeggen, dat zyne „ Hoogheid, het oor leenende aan eenige kwa- „ lyk gezinden, laſt genomen hadt van de al- „ gemeene Staaten, om, in de Steden van Hol- „ land, te doen vernietigen beſluiten, die, „ door

(*r*) Propoſ. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 434. Herſt. Leeuw. *bl.* 22. *Zie ook* Reſol. Holl. 30 *Juny* 1650. *bl.* 187.

„ door de Staaten der Provincie, genomen wa- 1650.
„ ren, tot verligting van derzelver geldmid-
„ delen. Dat hy uit den Haage vertrokken
„ was, tegen de vertoogen der Afgevaardig-
„ den van Holland, die aangebooden hadden,
„ de Staaten, ten eersten, te doen beschryven.
„ Dat hy, daarna, in haare Stad was gekomen,
„ verzeld van veele Afgevaardigden uit de
„ algemeene Staaten en uit den Raad van Staa-
„ te, met oogmerk, om zig te stellen tegen de
„ uitvoering der gemelde besluiten van de
„ Staaten, Souverainen van 't Gewest. Dat
„ men zyne komst, vergeefs, gezogt hebben-
„ de te voorkomen, met eenpaarige stem-
„ men, raadzaam gevonden hadt, hem ge-
„ hoor te weigeren, ten ware hy zulks, als
„ Stadhouder der Provincie, begeeren mogt.
„ Doch dat, hy te gelyk als Afgevaardigde
„ der algemeene Staaten willende erkend zyn,
„ men besslooten hadt, hem, in deeze hoeda-
„ nigheid, geen gehoor te geeven. Dat dee-
„ ze weigering niet streedt met de agting,
„ welke zy den Prinse schuldig was, konnen-
„ de zy hem, zonder verlof der Staaten van
„ Holland, niet erkennen in de hoedanigheid
„ van Afgevaardigde der algemeene Staaten,
„ alzo zy, in den Lastbrief van zyne Hoog-
„ heid, niet gevonden hadt, dat hem magt
„ gegeven was, om, wanneer 't hem behaag-
„ de, te verschynen in de Vroedschappen der
„ Steden, die, nevens de Edelen, de Souve-
„ rainiteit der Provincie uitmaakten. Voorts,
„ hieldt men zig ook verzekerd, dat de Staa-
„ ten van Holland niet zouden goedvinden,
„ dat de Stadhouder, die, uit hunnen naam, 't

„ Ge-

1650. „ Geweſt beſtierde, de vryheid nam, om van „ Stad tot Stad te reizen, en de Vroedſchappen, door bedreigingen, gelyk Aartsbergen, „ te Dordrecht, gedaan hadt, af te ſchrikken „ van het uitvoeren van beſluiten, ſtaatswyze „ genomen. Dat, in allen geval, zulk eene bezending zou moeten geſchieden aan Burgemeeſteren, die dan konden oordeelen, of 'er „ de Raad op behoorde vergaderd te worden, „ gelyk zy, in 't jaar 1639, gedaan hadden; „ wanneer hun gedrag, door de Staaten van „ Holland, was goedgekeurd (*s*)."

Holland verbiedt het ontvangen van bezendingen der algemeene Staaten aan de Steden.

De verdediging van Amſterdam gaf den Staaten genoegen: 't welk wel te verwagten was, alzo zy zo dra niet byeengekomen waren, of zy namen een beſluit, met meerderheid van ſtemmen, waarby de gantſche handel der algemeene Staaten in deeze gelegenheid veroordeeld werdt, en te gelyk verbooden, in het toekomende, diergelyke bezendingen te ontvangen, in de Steden (*t*).

Het voorſtel, in de Vroedſchappen gedaan, wordt wederlegd.

Midlerwyl, was het voorſtel, welk Aartsbergen te Dordrecht gedaan hadt, ook, in druk, uitgegeven. Doch 't werdt, binnen weinige dagen, door die van Holland, insgelyks in openbaaren druk, wederlegd: in welke wederlegging onder anderen werdt aangemerkt, dat men 't gevaar, welk de Godsdienſt loopen zou, zo 't gevoelen van Holland doorging, gantſch kwalyk te pas bragt in het voorſtel; alzo de *Menage* en afdanking van 't Krygsvolk niet gemeens hadden, met het leezen der Heilige Schrift

(*s*) *Zie* het Antw. van Amſt. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 440. Herſt. Leeuw. *bl.* 29.
(*t*) Reſol. Holl. 2 *Juny* 1650. *bl.* 189.

Schrift (*u*). Doch sommige Predikanten voeren, omtrent deezen tyd, ook zeer uit, tegen het gedrag der Staaten van Holland. *Jakobus Stermont*, in den Haage, geklaagd hebbende op den Predikstoel, over zulken, die het *bloedige zweet* en den *manhaftigen arbeid*, *met ondankbaarheid*, *wilden betaalen*, werdt, op bevel der Staaten, scherp bestraft, door den Raadpensionaris Kats (*v*). Hy ging egter voort met hekelen der Staaten, die, daarna, middel vonden, om hem bescheidenheid te leeren (*w*). 1650.

XIX. De algemeene Staaten handelen met die van Holland, over 't aannemen van den Staat van oorloge.

De algemeene Staaten hadden die van Holland, zo dra dezelven byeengekomen waren, verzogt, om, nevens de andere Gewesten, te bewilligen in het onderhoud van 't volk van oorloge, volgens de voorslagen van zyne Hoogheid en van den Raad van Staate. Doch die van Holland konden, hiertoe, niet verstaan. Zy deeden egter eenen nieuwen voorslag, op den twaalfden van Hooimaand, zeer na komende aan dien van zyne Hoogheid. Doch de Prins vondt 'er geen behagen in. Ook nam hy kwalyk, dat de Staaten van Holland van de bezending gesproken hadden in bewoordingen, waardoor hy zig beledigd hieldt. Sedert, deedt hy zelf eenen voorslag, die verder afweek van 't gevoelen van Holland, dan de voorslag, voor deezen, door hem ingebragt. Men kwam egter, van Hollands zyde, zo zeer by, dat het verschil bygelegd scheen, toen het Lid der Edelen van Holland verklaarde, te verstaan, dat men

(*u*) *Zie* Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 17.
(*v*) Resol. Holl. 29, 30 *May* 1650. *bl.* 160.
(*w*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 428. Wicquefort *Livr.* III. p. 148.

1650. men zig aan den laatsten voorslag des Raads van Staate, waarin alle de andere Gewesten bewilligd hadden, behoorde te houden. De Steden deeden veel moeite, om de Edelen af te brengen van deeze gedagten. Doch alles was vergeefs. Men sloeg verscheiden' andere middelen voor, om de algemeene Staaten te doen veranderen; doch met gelyken vrugteloozen uitslag (*x*). 't Verschil tusschen de Staaten van Holland en zyne Hoogheid, over 't stuk der afdankinge, was egter, tegenwoordig, van klein belang. Holland begeerde, dat men twintig kornetten paarden afdankte, en de vendels voetvolk, die zeventig koppen sterk waren, op zestig; die zestig, op vyftig, verminderde. De Prins en de Raad van Staate wilden maar zestien kornetten paarden afgedankt hebben, en dat men, van tweehonderd en een vendels, vyf man op ieder vendel aftrok; zo dat de Prins drieduizend Ruiters, en zesentwintigduizenddriehonderdenvyftien knegten; en Holland slegts zevenentwintighonderd Ruiters, en een weinig minder dan zesentwintigduizend knegten in dienst wilde houden. De Prins begeerde, dat men een jaargeld van twaalfhonderd guldens gave aan de Kapiteinen der verminderde Kompagnien Ruiterye, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mids zy zig verbonden, om den Staat, des noods, te dienen. Maar Holland wilde maar duizend guldens aan de eersten, en zevenhonderd aan de laatsten geeven, zonder hen te verpligten, om

Staat van 't geschil tusschen Holland en zyne Hoogheid.

(*x*) Resol. Gener. 29 *Juny* 1650 *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 515. Resol. Holl. 29 *Juny* 5; 12, 15 *July* 1650. *bl.* 185, 194, 197, 205, 209, 212.

om zig dienstvaardig te houden; oordeelende men, hier, dat men hunnen dienst, in tyd van van vrede, niet noodig hadt. De Prins verstondt, dat men de helft der Logysgelden bleeve betaalen; dat de wedden der Bevelhebberen van 's Hertogenbosch, Maastricht, Breda en Sluis, op tweehonderdenvyftig guldens; die der Bevelhebberen van Wezel, Bergen op Zoom en Hulst, op tweehonderd, en die des Bevelhebbers van Willemstad, waaronder ook Klundert behoorde, op vyftig guldens, ter maand, geregeld werden: dat de tegenwoordige Kolonels tweehonderd, en hunne opvolgers honderdvyftig guldens ter maand zouden trekken; en dat men het getal der Kolonellen en Majoors der Ruiterye liete uitsterven tot op zes, en die van 't Voetvolk op twee-envyftig. De Staaten van Holland begeerden, daarentegen, dat men geheel geene Logysgelden betaalde, en dat al het overige geregeld werdt, op den voet, door den Prinse zelven, voorgeslaagen, in Wintermaand des jaars 1648 (y). Men ziet, hieruit, hoe klein een verschil de Gewesten onderling, en Holland en zyne Hoogheid, tegenwoordig, verdeelde; doch de gemoeden waren, door 't lang en hevig twisten, en vooral na de bezending, verbitterd tegen elkanderen. Ook was 'er, onlangs, iet voorgevallen, welk de hevigheid nog verder hadt doen toeneemen. 1650.

De Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, de Westindische Maatschappy, op de kust van Brazil, gediend hebbende, was, zonder verlof van

XX. De Admiraal Witte Korne-

(y) Wicquefort Liv. III. p. 151.

1650. van den Raad van Regeeringe aldaar, herwaards gekomen. Terstond na zyne aankomst, hadt hy zig vervoegd by den Prinse, als Admiraal-Generaal, om verslag zyner verrigtingen te doen. Maar zyne Hoogheid, by raade van eenigen uit de algemeene Staaten, deedt hem, kort hierop, in zyne herberge, in den Haage, vasthouden, en daarna op de Gevangenpoort brengen. Ten zelfden tyde, hadt de Admiraliteit te Amsterdam, op last der algemeene Staaten, eenige Kapiteinen van het Esquader van de Witte doen vatten; over welken, zo wel als over de Witte, Regters gesteld werden, door hunne Hoog-Mogendheden, uit alle de Admiraliteits Kollegien. De Staaten van Holland hielden dit alles voor eene blykbaare krenking van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne opperste magt in Holland. Zy spraken 'er den Prinse over (z); doch kreegen geene voldoening. De Wethouderschap van Amsterdam ging verder. De Admiraliteit hebbende doen vermaanen tot het slaaken der gevangenen, en weigerend antwoord bekomen hebbende, deedt zy de hegtenis opbreeken, en de Kapiteinen op vrye voeten stellen. De algemeene Staaten, hierover, ten hoogste gebelgd, vertoonden den Staaten van Holland, schriftelyk, dat zy, in 't vatten van de Witte en de Kapiteinen, niets gedaan hadden dan 't gene zy, sedert vyftig jaaren, waren gewoon geweest te doen, in diergelyke gelegenheden. Doch die van Holland antwoordden „ dat de algemeene Staaten, geen Regtsgebied hebbende binnen de byzondere Ge- „ wes-

Liszoon de Witte wordt in hegtenis genomen.

Ook eenige Kapiteinen.

Wat hier over te doen viel.

(z) Resol. Holl. 21, 23 *May* 1650. *bl.* 146, 148.

„ westen, niemant aldaar mogten aantasten, 1650.
„ zonder verlof van de Staaten van elk Ge-
„ west, of van den Regter, die hunnen per-
„ soon verbeeldde. Dat de ingezetenen, vol-
„ gens de Privilegien, ook niet geoordeeld
„ mogten worden dan voor hunnen natuurly-
„ ken en bevoegden Regter. Dat de algemee-
„ ne Staaten geen regtsgebied hadden dan
„ over luiden van oorloge, en zulks alleen by
„ voorkominge, en over zaaken, derzelver be-
„ roep aangaande. Dat Brazil reeds geheel
„ gewonnen was door de Portugeezen, waar-
„ om de algemeene Staaten ook geen regts-
„ gebied hadden, op de plaatse, daar de mis-
„ daad in geschil zou begaan zyn. Dat de by-
„ zondere Staaten zelven hunnen onderzaaten
„ geene byzonderlyk aangestelde Regters
„ mogten geeven, maarze voor den gewoon-
„ lyken Regter te regt moesten stellen. Zo
„ men 't somtyds, van wege de algemeene
„ Staaten, gedaan hadt, was het, met toe-
„ stemminge der Staaten van 't Gewest, of
„ van derzelver Afgevaardigden, geschiedt.
„ Dat deeze laatsten hierin bewilligd hadden,
„ of met, of zonder last van hunne magtigers.
„ Zo 't laatste, dan hadden zy 't belang hunner
„ Provincie verraaden: en zo de Staaten zel-
„ ven hiertoe last gegeven hadden, kon zulks
„ niet, dan uit slofheid, of uit onkunde, of
„ uit byzondere inzigten, geschied zyn: in al-
„ len geval, hadden zy niets konnen doen,
„ waardoor de hoogste magt der Provincie ver-
„ kort werdt (*a*)." Men liet het niet by dit ant-
woord;

(*a*) Resol. Holl. 27 *May* 1650. *bl.* 155.

1650. woord; maar verzogt den Prins, de Witte naar Rotterdam te doen voeren, en voor zynen bevoegden Regter, de Admiraliteit op de Maaze, te doen oordeelen. En als zyne Hoogheid aarzelde, besloot men den gevangen', door den Prokureur-Generaal zelven, van de Voorpoorte te doen haalen: 't welk de Prins egter voorzigtelyk voorkwam, zelf bevel geevende, om de Witte wederom in zyne voorige herberge te brengen (*b*). Sedert heeft men Regters over hem benoemd, en Sylla tot Fiskaal (*c*). Doch met dit alles werdt zo lang gedraald, dat de dood van zyne Hoogheid tusschen beide kwam: waarna hy op vrye voeten gesteld werdt.

XXI. De Staaten van Holland zenden een' Brief ter hunner verdediging aan de zes andere Gewesten.

Men kan ligtelyk opmaaken, dat dit voorval de verbittering, over 't stuk der *Menage* ontstaan, niet weinig deedt toeneemen. Maar terwyl de Staaten van Holland het Krygsvolk, door hen in 't byzonder, zo goed als afgedankt, onbetaald lieten, vondenze geraaden, hun gedrag, in dit opzigt, te verdedigen in eenen Brief, die den zevenentwintigsten van Hooimaand getekend was, en aan de andere Gewesten afgezonden werdt. Hy behelsde „ dat „ de Staaten van Holland, van de opregting „ van 't Gemeenebest af, hunnen yver voor „ den Staat, voor den Godsdienst en voor de „ Vryheid overvloediglyk hadden doen bly- „ ken, gedoogende zy zelfs, tegen het vyfde „ Lid der Utrechtsche Unie, welk vordert, „ dat de regten en belastingen, door alle de „ Ge-

(*b*) Resol. Holl. 30, 31 *May* 1650. *bl.* 160, 163. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 416. WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 152.
(*c*) Resol. Holl. 27 *Sept.* 1650. *bl.* 300.

„ Gewesten, geheeven werden, op eenen 1650.
„ eenpaarigen voet; dat hun Gewest, in allen
„ deele, zo zwaar belast werdt, dat het alleen
„ meer opbragt, dan alle de andere te samen.
„ Dat zy, daarenboven, zwaare sommen ver-
„ schooten hadden, voor rekening der andere
„ Gewesten, en ten dienste van den Staat. Dat,
„ de staat hunner geldmiddelen, hierdoor, mer-
„ kelyk ten agteren geraakt zynde, zy, ter ge-
„ legenheid der Vrede, gedrongen geweest wa-
„ ren, om op het bezuinigen hunner inkomsten
„ verdagt te zyn, ten zelfden tyde, nogtans,
„ niet verzuimende, voor het behoud van den
„ Staat, en het sterken der grenzen te zorgen;
„ die beide vergaan moesten, in tyd van vre-
„ de, zo wel als in tyd van oorlog, zo men de
„ noodelooze uitgaaven niet besnoeide. Dat
„ zy, nogtans, zo sterk niet op vermindering
„ en afdanking gedrongen hadden, of zy had-
„ den nog zevenentwintighonderd Ruiters en
„ zesentwintigduizend knegten in dienst wil-
„ len houden. Dat zy, met reden, gehoopt
„ hadden, de andere Gewesten, tot eenpaa-
„ righeid met hen, te zullen hebben konnen
„ beweegen, doordien zy hun hadden doen
„ zien, dat men den Staat te gronde deedt
„ gaan, als men meer Krygsvolk op de been
„ hieldt, dan men betaalen kon; doch dat der-
„ zelver Afgevaardigden zelfs niet hadden
„ willen toestaan, dat men, by voorraad, de
„ Kompagnien afdankte, waartoe alle de Ge-
„ westen en de Raad van Staate bewilligd had-
„ den. Dat deeze weigering hen genoodzaakt
„ hadt, te zorgen voor het belang hunner

1650. „ Provincie, en dat zy aan de Overſten van „ eenige Kompagnien, ter hunner betaalinge „ ſtaande, hadden aangeſchreeven, datze geene verdere betaaling te wagten hadden. Dat „ 'er Afgevaardigden ter Generaliteit geweeſt „ waren, die verſtonden, dat zulks aan eene byzondere Provincie niet vryſtondt; dat zulk „ een ophouden met betaalen eene ſoort van „ afdanking was, die niet dan eenpaariglyk „ geſchieden moeſt, en dat Holland zelf zulks, „ eertyds, zo begreepen hadt, hebbende, nevens de andere Geweſten, den Prins en den „ Raad van Staate de magt gegeven, om „ Krygsvolk te ligten en af te danken. Doch „ dat zy, Staaten van Holland, vertrouwden, „ dat de Staaten der andere Geweſten 't ſtuk „ anders zouden inzien, dan hunne Afgevaardigden, alzo zy allen, nevens de opperſte „ magt, ook de vrye bewilliging tot het heffen van penningen aan zig behouden hadden; behalve dat het den Prinſe en den Raad „ van Staate ook niet vryſtondt, buiten bewilliging der Geweſten, Krygsvolk te ligten, of af te danken. Dat de Geweſten den „ Raad van Staate wel toelieten, den eed van „ getrouwheid te ontvangen van de Officieren; doch alleen in den naam van den Staat „ en van de Geweſten, en tot wederopzeggens „ toe. Dat de Staaten van Holland, of derzelver Afgevaardigden, voor deezen, wel belet hadden, dat een byzonder Geweſt de troepen, die het betaalde, afdankte; doch dat „ dit gedaan was, om dat de afdanking geſchiedde, tegen voorgaande bewilliging, of

„ zon-

„ zonder dat men 'er kennis van gave aan de 1650.
„ Bondgenooten. Dat Holland, geduurende
„ de Vrede, ten minſte, het regt behouden
„ moeſt, welk het, midden in den oorlog, ge-
„ bruikt hadt. Dat het beſluit van dit Geweſt
„ tot welzyn van den Staat ſtrekte, alzo het
„ Krygsvolk, welk men in dienſt hieldt, be-
„ ter betaald zou worden: 't welk oorzaak zyn
„ zou, dat men, in geval van nood, ligtelyk,
„ goede troepen zou konnen bekomen. Dat
„ zy, eindelyk, niets gedaan hadden, waarvan
„ zy, vooraf, geene kennis hadden gegeven
„ aan hunne Bondgenooten, nadatze 'er toe
„ gedrongen geweeſt waren, door den uiter-
„ ſten nood, en om zig in ſtaat te houden van
„ te konnen voldoen aan 't gene zy verſchul-
„ digd waren aan de Unie, aan welke zy ver-
„ klaarden onafſcheidbaar verknogt te willen
„ blyven (*d*)."

XXII. De Prins doet zes Afgevaardigden in de Staaten en Gekommitteerde Raaden van Holland in hegtenis neemen.

Terwyl men 't antwoord op deezen Brief te gemoet zag, en eer men weeten kon, wat vrugt 'er van te wagten ware, nam de Prins, opgezet, zo men meent, door eenigen, die 'er hun eigen voordeel in zogten (4), een beſluit, daar 't gantſche Land en de nabuurige Vorſtendommen en Staaten van gewaagden, en dat den Staat met eene gevaarlyke omkeering dreigde. Hy ondernam, zonder byzonderen laſt, zes Afgevaardigden in de Vergaderingen van Holland, ter-

(*d*) Reſol. Holl. 27 *July* 1650. *bl.* 225. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 438. Herſt. Leeuw, *bl.* 27.

(4) Onder deezen, vind ik, in ſommige ſchriften van deezen tyd, genoemd de Heeren van Aartsbergen, van Renswoude en van Sommelsdyk.

1650. terwyl de Staaten zaten, te doen vatten, en de Stad Amsterdam, by verrassing, in te neemen. 't Eerste gelukte hem; maar niet het tweede. Doch 't beleid en de uitslag deezer gewigtige onderneemingen moet hier, wat duidelyker, ontvouwd worden.

Op Saturdag den dertigsten van Hooimaand, 's morgens ten agt uuren, ontboodt de Prins by zig Jakob de Witt, toen Oud-Burgemeester van Dordrecht, en Afgevaardigde in de Gekommitteerde Raaden, voorgeevende, hem, eer hy naar de Vergadering ging, eens te willen spreeken. 't Was gebruikelyk, dat de Stadhouders zulks, voor den aanvang der Vergaderinge, deeden, als zy eenige zaak hadden voorgedraagen, waarop zy wenschten, dat, by de Vergadering, een besluit genomen werdt, naar hun genoegen. De Witt kon, derhalve, de boodschap niet vreemd vinden. Gelyk verzoek geschiedde ook aan *Jan de Waal*, Burgemeester, en aan *Albert Ruil*, Pensionaris van Haarlem; aan *Jan Duist van Voorhout*, Burgemeester van Delft, en zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden; aan *Nanning Keizer*, Pensionaris van Hoorn, en aan *Nikolaas Stellingwerf*, Pensionaris van Medenblik. Zy verscheenen, de een na den ander', tusschen agt en negen uuren, in de Zydkamer van zyne Hoogheid; vanwaar zy, door eenen Kamerdienaar, geleid werden, naar byzondere Vertrekken van de Koningklyke Prinsesse, die toen op 't Land was. *Kuik van Meteren*, Luitenant-Kolonel van 's Prinsen Lyfwagt, nam hen, hier, een voor een, in hegtenis, uit last van zyne Hoogheid, hen plaat-

sen-

ſende, ieder in een byzonder Vertrek van de tweede verdieping, onder eene wagt van drie ſoldaaten. De Prins was geſtoord op de Witt, om dat deeze de Aanſpraak van Aartsbergen, in den Oud-Raad te Dordrecht, met klemmende taale, beantwoord hadt. De Waal, Ruil, Duiſt van Voorhout en Keizer werden, om geene andere reden, vaſtgehouden, dan om dat de Prins, in de jongſte bezending, te Haarlem, te Delft, en te Hoorn, niet naar zyn genoegen, ontvangen was. Stellingwerf hadt zig laaten gebruiken, om zyne Hoogheid, uit naame van die van Medenblik, te verzoeken, dat hy zig niet derwaards begeeven wilde. Ook getuigt men, dat hy, in de Vergadering van Holland, over 't ſtuk der afdankinge, eene taal gevoerd hadt, te vrymoedig voor Vorſten ooren. Zo dra zy zaten, ontboodt de Prins den Raadpenſionaris Kats, hem belaſtende den Staaten van Holland aan te zeggen „ dat hy, het ſlegt gedrag van eenige Gemagtigden ter Dagvaart, „ die tweedragt zaaiden tuſſchen de Steden en „ Geweſten, niet langer konnende verdraagen, „ zes van de voornaamſten in hegtenis hadt „ doen neemen, ten deezen einde naar den „ Haage ontbiedende vyf Kolonels Kompagnien, en de wagten van 't Hof verſterkende." Hy voegde hierby „ dat hy Graaf Willem, Stadhouder van Friesland, met een „ goed getal Paarden en Knegten, afgezonden hadt, om Amſterdam in te neemen, en „ dat hy zelf, nog dien zelfden dag, derwaards „ dagt te gaan, niet twyfelende, of het Krygsvolk was 'er reeds binnen (e)." Aan de alge-

1650.

Welke reden zyne Hoogheid hiertoe hadt.

Hy geeft 'er den Staaten kennis van.

(e) Reſol. Holl. 30 *July* 1650. *bl.* 235.

1650. gemeene Staaten, deedt hy zeggen, door den voorzittenden Heere *Bronkhorst*, die hem naar gewoonte was komen zien „ dat hy, uit kragte „ van derzelver Besluit van den vyfden van „ Zomermaand, eenige Afgevaardigden ter „ Dagvaart van Holland hadt doen in hegte- „ nis neemen, en dat hy eenig Krygsvolk on- „ der Graave Willem geschikt hadt naar Am- „ sterdam; beide om gewigtige redenen, wel- „ ken hy hun, schriftelyk, dagt mede te dee- „ len (*f*)." 't Laatste hadt hy ook doen zeggen aan de Staaten van Holland, die, over dit onverwagte nieuws, geweldig ontsteld waren, en, ziende den Haage en 't Hof bezetten met Krygsvolk, welk, onder dekfel van naar de schyf te schieten, in de duinen samengekomen was, terstond beslooten, voor een gedeelte, naar huis te keeren, om, over twee dagen, de Vergadering, die, ondertusschen, als byeen zynde, werdt aangemerkt, te vervolgen. De zes gevangenen bleeven onder 's Prinsen bewaaring, tot 's anderendaags 's avonds, wanneer hyze, onder een sterk geleide van Ruiteren en Knegten, deedt voeren naar 't Slot te Loevestein, daar zy, elk afzonderlyk, bewaard werden (*g*). Doch eer wy verhaalen, wat hun verder bejegende, moetenwe bezien, hoe 't met den aanslag op Amsterdam afliep.

De gevangenen worden naar Loevestein gebragt.

XXIII. Aanslag van zyne Hoog-

Drie of vier weeken voor deezen tyd, hadden verscheiden' Haarlemsche en Amsterdamsche Koopluiden brieven van Londen, van Dant-

(*f*) Resol. Gener. 30 *July* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 683.

(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Herst. Leeuw. *bl.* 33, 36. WICQUEFORT, *Livr.* IV. *p.* 187-189.

Dantzig, en van elders bekomen, waarin van 't beleg van Amsterdam, als van iet, welk tegenwoordig was, gewaagd werdt (*h*): 't zy, dat men deezen toeleg reeds zo vroeg gehad, en niet bedekt genoeg gehouden hebbe, of, dat het voorneemen, om deeze Stad, nevens andere Steden, te bezenden, buiten 's Lands, gerugt als van een beleg hebbe gemaakt; of dat men zulk een gerugt, voorbedagtelyk, heeft willen laaten loopen, om Amsterdam te verbaazen; of dat 'er nog andere redenen van dit gerugt geweest zyn, welken wy nu niet bedenken konnen; zy, die de gelegenheid van Amsterdam kennen, weeten, dat deeze Stad niet door beleg; maar alleen, door verrassing, in te neemen is, als leggende in eenen laagen en moerassigen grond, die, op verscheiden' wyzen, onder water gezet kan worden, en niet, dan langs dyken en enge wegen, genaakbaar. Ook hadt zyne Hoogheid voor, de Stad, eer men 'er op verdagt kon zyn, te overrompelen. *Gentillot*, Majoor van een Regement Franschen van Douchant, was, op bevel van den Prinse, verzeld van vyftig uitgelezen karels van verscheiden' Landaart, gewapend alleen met zinkroers en zydgeweer, op den negenentwintigsten van Hooimaand, in de Stad gekomen (*i*), of, zo anderen schryven (*k*), en my geloofwaardiger voorkomt, dien dag, met de nagtschuit, van Utrecht vertrokken, om, des anderendaags, vroegtyds, aan de Reguliers Poort te zyn. Gentillot, een wakker krygsman, en

1650.

heid, om Amster dam in te neemen, by verrassing.

(*h*) Holl. Merk. *van* 1650. *bl.* 31.
(*i*) Wicquefort *Livr.* IV. *p.* 189.
(*k*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 32. III. *Deel*, *bl.* 444.

1650. en bekwaam tot diergelyken aanſlag, hadt bevel, om deeze Poort te bemagtigen; ware 't mogelyk, zonder vyandlykheid te pleegen. Verſcheiden' kornetten paarden, te Nieuwmegen, te Arnhem en elders in bezetting leggende, hadden heimelyken laſt van den Prinſe, om, op den dertigſten van Hooimaand, vroegtyds, te zyn voor Amſterdam, zonder dat zy wiſten, tot welk een einde. De bezetting van Utrecht moeſt, des avonds te vooren, uittrekken, onder dekſel van de Koningklyke Prinſeſſe in te haalen, en, te gelyk met de Ruitery, zyn voor de Reguliers Poort, daar Gentillot de troepen inlaaten zou, die, eer men 'er op verdagt was, het Stadhuis, den Dam en de voornaamſte Plaatſen zouden hebben konnen bezetten; terwyl de Ruitery, door de Stad trekkende, alle ſamenrottingen zou hebben belet. Kort hierop, zou zyne Hoogheid gevolgd zyn, om de Wet te veranderen, en Amſterdam, daardoor, tot eenpaarigheid met de andere Leden, te noodzaaken. De troepen hadden uitdrukkelyken laſt, om zig van vyandlykheid te onthouden. Zy moeſten, in 't intrekken, roepen, *dat zy vrienden waren, en als vrienden kwamen*, en niet ſchieten, al werdt 'er ook op hen geſchooten, ten ware de burgery het te grof maaken mogt (*l*).

Wat de Prins 'er mede voorhadt.

Een gedeelte der Ruiterye, naar Amſterdam

Graaf Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, die 't opperbevel over den aanſlag hadt, begaf zig, den negenentwintigſten, des nademiddags, uit den Haage, naar Abkoude; daar de Ruitery, begeleid door de Kolonellen, *Kor-*

(*l*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Herſt. Leeuw. *bl.* 32.

Kornelis van Aarsens van Sommelsdyk en *Fredrik, Baron van Dona*, den eersten een' boezem-vriend, den tweeden een' vollen Neef van den Prinse van Oranje, omtrent middernagt, van Scherpenzeel op de Veluwe, aankomen moest. Vier Kompagnien Paarden bevonden 'er zig, ten bestemden tyde, nevens Sommelsdyk en Dona. Doch de Ruitery van Nieuwmegen en Arnhem, die, door den Ritmeester *Mom*, onder den Kolonel Sommelsdyk, aangebragt moest worden, was, in Gooiland, verdwaald geraakt, en kwam, twee of drie uuren te laat, te Abkoude: wanneer 't reeds schoon dag was (*m*). 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy de oorzaak van dit dwaalen, waardoor de aanslag verbrod werdt, uit mondelinge overlevering van luiden van eere, dieze, uit oude en geloofwaardige luiden, verklaarden verstaan te hebben, hier, kortelyk, aantekenen. De wegen, op de Veluwe, en vooral in Gooiland, eng en bogtig loopende, waren, by nagt, voor onkundigen, moeilyk te vinden: waarom men of een' gids noodig hadt, of eenig ander middel bedenken moest, om niet te dwaalen. Maar aan een' bekwaamen gids ontbrak het den troepen; 't zy, dat men 'er zig op geenen hadt durven verlaaten; 't zy, dat men 'er geenen hadt konnen aantreffen. Men was, hierom, op een ander middel bedagt geweest, om niet van den weg te raaken. In Gooiland, stondt, aan den weg, dien men langs wilde, op eene afgelegene plaats,

1650.

geschikt, verdwaalt in Gooiland.

Oorzaak van dit dwaalen.

(*m*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 443. Herst. Leeuw. *bl.* 32. WICQUEF. *Livr.* IV. *p.* 189.

1650. plaats, by Hilverſom, zeker Huis, ſedert, zo my berigt is, afgebroken; doch toen bewoond by eenen Heelmeeſter. Twee of drie Officiers, in 't opneemen van den weg, bevonden hebbende, dat men, omtrent dit huis, het meeſte gevaar van dwaalen liep, hadden deezen Heelmeeſter, door geld en goede beloften, bewoogen, om, des nagts na den negenentwintigſten, licht te plaatſen voor een zyner hoogſte glasraamen, voorgeevende, dat iemant hunner vrienden, die een' manſlag begaan hadt, de vlugt langs deezen weg dagt te neemen, en op dit licht aangaan zou. Dus meende men 't werk, voorzigtiglyk, belegd te hebben. Maar 't werdt, dien avond, zulk buijig en regenig weder, en zo pikdonker, onaangezien de nagten, anders, in dit jaargetyde, kort en helder vallen, dat de Heelmeeſter, vaſtſtellende, zo hy naderhand voorgaf, dat niemant, in zulk weder, onderneemen zou op reis te gaan, omtrent elf uuren, zyn licht wegnam en uitdeedt. De aankomende Ruitery, ondertuſſchen, nergens licht verneemende, raakte aan 't dwaalen op de Gooiſche Heide, en kwam veel te laat, ter beſtemder plaatſe. Onder dit ſukkelen, kreeg men, in de Stad, berigt van den aantogt der troepen, door den Hamburger Poſtbode, die, met het aanbreeken van den dag, onder de dwaalende Ruiterye geweeſt was, en verſtaan hadt, dat zy naar Amſterdam wilde. Mom, geen' laſt hebbende om iemant op te houden, en zelf onkundig van den aanſlag, dien weinigen wiſten, hadt den Bode laaten ryden, die, eerſt aan 't Poſthuis, en toen aan Burgemeeſter *Kornelis Bikker*, Heere van

Men krygt te Amſterdam kennis van den aanſlag.

van Zwieten, kennis gaf van 't gene hy vernomen hadt (*n*). Men vermoedde, in 't eerst, dat de Zweedsche troepen, die thans in Luikerland lagen, of eenige Lotharingschen, van welken, meermaalen, ongeregeldheden gepleegd waren op de grenzen, nu naar Amsterdam kwamen, om de Stad te plonderen. Niemant dagt om zyne Hoogheid, of om 't Krygsvolk van den Staat (*o*). Burgemeester Bikker, de eenigste der regeerende Burgemeesteren, die in de Stad was, zig bedienende van den raad en hulp van den Schepen *Joan Huidekooper*, Heere van Maarseveen, deedt, terstond, de valbruggen ophaalen, de poorten digt houden, 't geschut naar de wallen sleepen, en de schuttery en soldaaten in de wapenen komen. Ook werdt de trom geroerd, en volk geworven, ten dienste van de Stad. In weinige uuren, hadt men eenige vendels geligt, alzo veelen, vreezende voor een beleg, welk hun beletten zou hun brood te winnen, gereedelyk, of voor soldaaten, of voor matroozen, op een gaadje van tien en twintig stuivers 's daags, dienst namen. Agt Oorlogsschepen werden in staat gesteld, om het Y te beschermen, eenige gewapende uitleggers, in den Amstel voor de Stad, gelegd. Elk was in beweeging, om dienst te doen. Eenige gilden booden vrywilliglyk aan, te arbeiden aan de vesten (*p*). De Doopsgezinden zelven yverden, voor den gemeenen welstand, en voegden zig, zo sommigen schryven, gewapend, op de posten, die hun werden aan-

1650.

De Stad stelt zig in staat van tegenweer.

(*n*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 443. Herst. Leeuw. *bl.* 32.
(*o*) Wicquefort *Livr.* IV. *p.* 190.
(*p*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 443, 444. Herst. Leeuw. *bl.* 32, 33.

1650. aangeweezen: hoewel anderen, sedert, hebben aangetekend, dat eenige Gildebroeders uit deeze gezindheid alleenlyk tot den arbeid aan de borstweeringen gebruikt werden (*q*).

XXIV. Brief van zyne Hoogheid aan de Wethouderschap. Graaf Willem, de Ruitery, midlerwyl, byeen gekregen hebbende, was, laat op den voormiddag, langs den Amstel, digt onder de Stad, gekomen; doch de Poort gesloten en alles in beweeging vindende, oordeelde hy niet raadzaam, iet geweldigs te onderneemen. Gentillot ook, die, by tyds, voor de Poort geweest was, hadt niets durven bestaan, om dat hy Graaf Willem niet vernam. De Graaf zondt, nogtans, eenen Brief van den Prinse naar de Stad, schoon hy last hadt, om dien zelf te overhandigen. Zyne Hoogheid schreef, in deezen Brief „ dat hy, de laatste reize, zo vreemd „ in Amsterdam bejegend zynde, om zulks niet „ meer onderworpen te zyn, Graaf Willem, „ aan 't hoofd van eenig Krygsvolk, derwaards gezonden hadt, met last, om alles, al- „ daar, in rust te houden, op dat hy, door eeni- „ ge kwalykgezinden, niet belet werdt, voor „ te draagen, 't gene hy, ten dienste van den „ Lande, nog te zeggen hadt(*r*)." De Wethouderschap, den Brief gelezen hebbende, zondt, terstond daarna, de Schepens Huidekooper van Maarseveen en *Simon van der Does*, in een gewapend Jagt, af aan Graave Willem, dien zy, aan den Amstel, digt onder de Stad, voor de Hofstede van *Dirk Wuitiers*, *Welna* genoemd, aantroffen.

Bezending aan Graave Willem Fredrik.

Maar,

(*q*) WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 190. *Zie ook* P. DE FYNE Tract. II. *Deel*, *bl.* 610. *en* COMMELIN Amst. II. *Deel*, *bl.* 1130.

(*r*) *Zie den* Brief *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Holl. Leeuw. *bl.* 32.



Onderhandeling tusschen twee Afgd ofstede Welna aan den Amstel, in 't jaar 1650.

Maarſeveen voerde het woord, zeggende, 1650.
„ dat de Heeren Burgemeeſters den Brief van Vrymoe-
„ zyne Hoogheid ontvangen; doch wel ge- dige taal
„ wenſcht hadden, dat dezelve niet zo aan- van Maar-
„ zienlyk verzeld ware geweeſt; dat zy nog- ſeveen.
„ tans den Raad byeengeroepen, en ſedert aan
„ de Afgevaardigden der Stad op de Dag-
„ vaart, en aan de Staaten zelven, gezonden
„ hadden, om derzelver goeden raad in te nee-
„ men, zonder welken, zy zig niet in ſtaat
„ vonden, om den Brief van zyne Hoogheid
„ te beantwoorden. Midlerwyl verzogtenze,
„ dat zyne Doorlugtigheid de Stad verſchoo-
„ nen, en niet nader komen wilde, of zy zou-
„ den genoodzaakt zyn, zig te beſchermen
„ met de wapenen, die God en de natuur hun
„ verleend hadden." Graaf Willem, verzet,
naar 't ſcheen, over deeze aanſpraak, zweeg
'er ſtil op; waarna Maarſeveen hernam „ dat
„ hy, tot hiertoe, volkomenlyk geſproken
„ hadt, volgens den laſt van Burgemeeſteren;
„ doch dat hy, uit zig zelven, den Graave wel
„ gantſch vriendelyk en gedienſtelyk wilde
„ raaden, ten beſte doenlyk, te rug te trekken,
„ alzo hy daar niet was, zonder groot gevaar;
„ dat de Stad vol was van vreemd ſoort van
„ luiden, die ligtelyk iet onderneemen zou-
„ den, dat zyne Doorlugtigheid ſchadelyk en
„ Burgemeeſteren niet aangenaam zou zyn,
„ wordende daar binnen zulk eene taal ge-
„ voerd, dat Burgemeeſteren, miſſchien, hoe
„ zeer tot hun leedwezen, genoodzaakt zou-
„ den konnen worden, om de uiterſte midde-
„ len in 't werk te ſtellen." Inderdaad, men Een deel
hadt, in de Vroedſchap, voorgeſlaagen, of lands om de
G 2 men Stad

1650. men den Zeedyk, omtrent de S. Antonis Poort, niet behoorde door te steeken; en 't haperde slegts aan twee stemmen van de zesendertig, dat hiertoe niet besllooten werdt. Om 't volk te voldoen, liet men egter, sedert, twee sluizen openen, en hier en daar een Polder doorsteeken; waardoor zo veel van 't naaste land onderliep, dat men, in 't Leger, genoeg begreep, dat het aan de Stad stondt, de troepen, door middel van 't water, te verdelgen, zo zy niet wilden aftrekken. Graaf Willem hadt, ondertusschen, op de vrymoedige aanspraak van Maarseveen, geantwoord, dat hy niets gedaan hadt, dan op last van zyne Hoogheid, dien hy van alles berigt geeven zou (s).

Wordt onder water gezet.

De Prins en de Afgevaardigden van Amsterdam in den Haage krygen kennis van 't mislukken des aanslags.

Terwyl de Prins over de maaltyd zat, kreeg hy tyding van 't mislukken des aanslags op Amsterdam, die hem zo diep trof, dat hy, terstond, oprees, en zig, in zyn Kabinet, sloot, zonder de maaltyd te willen voleindigen. Niemant wist toen nog, in den Haage, hoe 't met Amsterdam stondt, zelfs niet de Afgevaardigden wegens deeze Stad, die daar gebleeven waren, te weeten de Vroedschap Dr. *Frans Banning Kok*, en de Pensionaris *Kornelis Boom*. Doch, 's nagts omtrent elf uuren, (ik verhaal dit, uit eene geloofwaardige overlevering, die haaren oorsprong aan den Heere Kok zelven verschuldigd is) werden deezen twee, of een van beide ten Hove ontbooden, daar zeker Heer hen verzogt te spreeken. Zy twyfelden niet, of deeze Heer was zyne Hoogheid, en stelden vast, dat men hen, gelyk de anderen zes,

(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Herst. Leeuw. *bl.* 32, 33.

zes, in hegtenis dagt te neemen. Overleggende nogtans, dat 'er geen middel was, om te ontkomen, zo de Prins beslooten hadt, hen vast te houden, greep Kok eenen moed, en tradt ten huize uit. Doch gekomen omtrent het Stadhouders-Kwartier, daar alle de lichten uitgedaan waren, werdt hy, in 't donker, gegroet van eenen Heer, dien hy bezwaarlyk zien; doch niet bekennen kon; en die hem eerst verschooning verzogt, dat hy hem zo laat ontbooden hadt, en daarna aanzeide, dat de aanslag op Amsterdam mislukt was, en dat de Prins, stampvoetende van spyt en den hoed tegen den grond werpende, zig, zonder iemant te willen zien, in zyn vertrek hieldt. Dit gezeid hebbende, keerde hy Kok den rug toe, en vertrok, zonder dat men naderhand heeft konnen te weeten komen, wie den Afgevaardigden in den Haage deeze gewigtige tyding eerst hadt medegedeeld. 1650.

XXV. De Prins komt voor Amsterdam.

Des anderendaags na de Preeke, begaf zig zyne Hoogheid, in persoon, op reize naar Amsterdam, in meening, om de Stad, met een langduurig beleg, te dreigen, en dus tot onderwerping te brengen. De twee hooge Geregtshoven hadden hem de reis ontraaden; doch hy beriep zig op den last der algemeene Staaten, aan welken hy de Geregtshoven wees, zo zy verstonden, dat men eenen anderen voet te volgen hadt (*t*). Ook hadt hy, voor zyn vertrek, eenen Brief afgevaardigd, aan de Staaten der zes Provincien, waarin hy verklaarde „ in gevolge van de begeerte der alge- „ mee-

(*t*) Resol. Holl. 1 *Aug.* 1650. *bl.* 237.

1650. „ meene Staaten, begreepen in derzelver Besluit van den vyfden van Zomermaand (5), „ zes Afgevaardigden ter Vergaderinge van „ Holland in hegtenis genomen, en eenig „ Krygsvolk naar Amsterdam gezonden te „ hebben (*u*)." Hy verwagtte op dit schryven een antwoord, waarby, 't gene hy gedaan hadt, goedgekeurd werdt, en hem de hand gebooden, tot het gene hy verder dienstig vondt, te onderneemen. Hy kwam, nog deezen zelfden avond, te Amsterveen, werwaards Graaf Willem te rug gekeerd was. 't Land tusschen den Amsterveener en Ouwerkerker weg tot aan den Uithoorn toe ondergeloopen zynde, hadt de Heer van Sommelsdyk zig, met eenige Ruitery, geworpen in 't Huis ter Hart tusschen Amsterdam en Haarlem (*v*). Hier heenen hadt, naar 't schynt, zyne Hoogheid ook zynen weg genomen. Lodewyk van Nassau, Heer van Beverweerd, die, zo men wil, geene kennis van 's Prinsen toeleg op Amsterdam gehad hadt, vertoonde hem, hier, 't gevaar, waarin zyne troepen zyn zouden, zo de Amsterdammers den S. Antonis dyk, die, omtrent Jaap-Hannes, reeds gedeeltelyk, weggedolven was, geheel doorstaken; 't welk den Prinse, schryft men, dermaate ontstelde, dat hy Beverweerd, terstond, naar den Haage zondt, met last, om de algemeene Staaten te beweegen,

Zyne verlegenheid.

(*u*) *Zie den* Brief *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 445. Herst. Leeuw. *bl.* 34.
(*v*) Holl. Merkur. *van* 1650. *bl.* 34.

(5) Zie den inhoud der Besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand, hier voor *bl.* 68. en 70.

gen, dat zy den Prins lieten verzoeken, om af te trekken met de troepen; waartoe de Heer van Matheneſſe zyne poogingen aanwendde (w). 't Bezetten van 't Huis ter Hart maakte, ondertuſſchen, die van Haarlem verlegen. Doch de Prins gaf aan eene bezending uit de Wethouderſchap, die hem te Amſterveen aantrof, verzekering, dat hy 't op haare Stad niet gemunt hadt (x). 1650.

De Afgevaardigden van Holland ter Generaliteit, verneemende, dat zyne Hoogheid zig beriep op den laſt der algemeene Staaten; verzogten, dat deezen orde wilden ſtellen, tot weering van verder onheil, en tot wegneeming der drukkende zwaarigheden. Doch zy weezen 't, in 't eerſt, van de hand. Des anderendaags nogtans, na dat Beverweerd in den Haage geweeſt was, lieten zy zig overhaalen tot het beſluit, om, door eene aanzienlyke bezending, te verzoeken, dat de Prins naar den Haage te rug kwame, de vyandlykheden deede ophouden, en den Koophandel van Amſterdam zynen vryen loop liete hebben. Tot deeze bezending, werden benoemd Aartsbergen, *Paats*, Renswoude, *Oſinga* en *Mulert* (y). Omtrent den aftogt der troepen, was niets beſlooten, opdat, zo ſommigen meenen, de Vergadering de vryheid behouden zou, om 's Prinſen bedryf te pryzen, of te laaken, na dat men den uitſlag van 't beleg zou vernomen hebben. Voorts beoogde men, de Stad Amſter-

De algemeene Staaten beſluiten tot eene bezending aan den Prinſe.

(w) Wicquefort *Livr.* IV. *p.* 192.
(x) Holl. Merkur. *van* 1650. *bl.* 34.
(y) Reſol. Gener. *Mart.* 2 *Aug.* 1650. Wicquef. *Preuves*, *Tom.* I. *p.* 691.

1650. ſterdam en de andere Steden van Holland, door deeze bezending, te beweegen, om zig te voegen naar de andere Geweſten, in 't ſtuk der afdankinge. Maar 't voornaam oogmerk der bezendinge was, meent men, den Prinſe te behaagen, die reeds, door Beverweerd, te verſtaan gegeven hadt, dat hy gaarne, met eere, in den Haage te rug zou willen zyn (z).

XXVI. Zyne Hoogheid handelt zelf met Amſterdam.

Terwyl dit, in den Haage, voorviel, beſloot de Prins zelf in onderhandeling te treeden, met Amſterdam. Hy ſchreef dan aan de Wethouderſchap, dat hy in de Stad begeerde te komen. De Regeering vaardigde hierop *Kornelis de Graaf*, Burgemeeſter, Simon van der Does en *Nikolaas Tulp*, Schepens, en *Pieter Kloek*, Raad, af aan den Prinſe; die, zig nader verklaarende, zeide, dat hy, met Krygsvolk, in de Stad komen wilde, en dezelve bezet laaten. Die van de Stad begeerden, daarentegen, dat hy 't Krygsvolk, welk voor de Stad lag, te rug zondt. Hy verklaarde zig hiertoe genegen, mids men elkanderen verſtonde, over de voorwaarden. Toen ging men een en andermaal over en weder, en; op den derden van Oogſtmaand, werdt, te Amſterveen, een Verdrag getekend, behelzende „ dat Amſterdam, „ zo wel als de zes Geweſten, bewilligen zou „ in den ſtaat van oorloge, dien de Prins zou „ tragten te regelen, volgens den voorſlag, „ door hem en den Raad van Staate, den vyftienden van Hooimaand, gedaan; en die, op „ den zelfden voet, blyven zou, zo lang de oorlog tuſſchen Frankryk en Spanje duurde; „ doch

Men ſluit een Verdrag.

(z) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 191.

„ doch ten langste, drie of vier jaaren; na 1650.
„ welken tyd, de Gewesten zig, deswege,
„ onderling, nader verdraagen zouden. Dat
„ de Stad toestaan zou, dat de agterstallen aan
„ het Krygsvolk, door Holland in 't byzon-
„ der afgedankt, betaald werden, en zorg hel-
„ pen draagen, dat het ook, in het toekomen-
„ de, betaald werdt, naar behooren. Dat de
„ Prins, begeerende in de Stad te komen, al-
„ daar ontvangen zou worden, gelyk zyne
„ voorzaaten, de Stadhouders van Holland,
„ plagten; en dat men hem, zo hy 't goed-
„ vondt, gehoor in de Vroedschap verleenen
„ zou, in de genoemde hoedanigheid. Dat
„ de Stad haar best doen zou, om de oude
„ vriendschap en 't vertrouwen te herstellen,
„ in de Vergadering van Holland, en dat,
„ terstond na het tekenen deezer punten, de
„ troepen zouden aftrekken, en het volk, door
„ de Stad, geworven, worden afgedankt."
Doch by een geheim punt werdt verdraagen, De Bikkers ontslaan zig van de Regeeringe.
„ dat de Broeders Andries en Kornelis Bikker,
„ de eerste oud en de tweede regeerend Bur-
„ gemeester, vrywillig en voor altoos, af-
„ stand zouden doen van de Regeering, zon-
„ der dat zy egter, hierdoor, in hunne eer of
„ goeden naam gehoond gerekend zouden mo-
„ gen worden (*a*)." Sommigen meenen, dat
het byzonder belang van eenigen medewerk-
te, om dit Verdrag, en vooral het geheim punt
te doen sluiten (*b*), 't welk wy niet zouden dur-
ven verzekeren. Amsterdam hadt reden om
het

(*a*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 447, 448. Herst. Leeuw. *bl.* 35.
(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 194.

1650. het beleg spoedig te doen opbreeken. De handel en 't geloof der Koopluiden buiten 's Lands zou eenen geweldigen krak gekreegen hebben, zo het langer geduurd hadt. En schoon men 't verdelgen der troepen in zyne hand hadt, zou het gebruiken van zulk een geweldig middel het gantsche Land, en by gevolge ook Amsterdam zelf in groot gevaar gesteld hebben, behalve dat men het beste Weiland van Holland en Utrecht zou hebben moeten bederven, en beide deeze Gewesten op zwaare kosten jaagen. Men zag zig, om alle deeze redenen, wel genoodzaakt, om den Prinse byna alles wat hy begeerde toe te geeven. De Stad bedong, by 't Verdrag, niets van 't gene, waarop zy, te vooren, zo zeer gestaan hadt, dan alleen, dat zy den Prins, niet dan in de hoedanigheid van Stadhouder, zou behoeven te hooren in de Vroedschap. Terwyl 't beleg duurde, was 'er een Geschrift verspreid, behelzende eenige punten van een Verdrag, tusschen het Parlement van Engeland en de Stad Amsterdam gesllooten. Doch 't bleek haast, dat het kwaadaartiglyk verdigt was, om de Wethouders gehaat te maaken by de Burgerye (c), die gantsch geen goed oog hadt, op de tegenwoordige Regeering van Engeland. Maar tegen den Prinse, werden, in Amsterdam, ook veele verdigtsels uitgestrooid, als, onder anderen, dat hy voorhadt, de Bank en de rykste Koopluiden van gereede penningen te berooven, om, met dezelven, Koning Karel den II, op den Troon van Groot-Britanje, te herstel-

Wederzydsche laster.

(c) Holl. Merkur. van 1650. bl. 33, 40.

ſtellen (*d*): dingen, die, by de voorzigtigen, geheel geen geloof vonden. Terſtond na 't ſluiten van 't Verdrag met Amſterdam, keerde de Prins naar den Haage. De troepen trokken, insgelyks, af. Doch de ſoldaaten, die de Stad aangenomen hadt, bleeven nog eenige dagen in dienſt. Men was bedugt, dat zyne Hoogheid, die misnoegd bleef op de Stad, bewoogen mogt worden, om ras, wederom, te onderneemen, 't gene hem nu mislukt was. Uit deeze vreeze, ſproot ook, dat men de Stad, in verſcheiden' opzigten, begon te verſterken, en de Schuttery, die voorheen maar uit vierentwintig vendelen beſtaan hadt, onder vierenvyftig vendelen verdeelde. Zelfs werden 'er twee ſterke houten blokhuizen geſtigt op den Amſtel, die nogtans den vryen loop van 't water te zeer belemmerden, en, hierom, in 't jaar 1654, wederom geſlegt werden (*e*). De Stad bewilligde, eerlang, volgens het Verdrag, in den voorſlag van den Prinſe en den Raad van Staate, op 't ſtuk der afdankinge (*f*). De bezending van wege de algemeene Staaten, aan den Prinſe geſchied, vernam, op de reize, dat men met Amſterdam verdraagen was, en keerde, hierop, terſtond te rug, zonder zyne Hoogheid geſproken te hebben. Holland hadt den Heer van Schagen, afzonderlyk, aan den Prins geſchikt; die, te Amſterveen gekomen, den Prins en het Leger niet meer vondt, en toen ook naar den Haage keerde (*g*). 1650.

Op

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 456. Herſt. Leeuw. *bl.* 40.
(*e*) THURLOES Papers *Vol.* II. *p.* 390, 451.
(*f*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 196.
(*g*) Reſol. Holl. 3, 4, 5, 6 *Aug.* 1650. *bl.* 239, 240, 241.

1650. Op deeze wyze, liep de aanslag op Amsterdam af, tot klein genoegen voor den Prinse en voor de Stad. De tyding van de gevangenis der zes Heeren werdt, in de Steden, uit welken zy afgevaardigd waren, niet eveneens opgenomen. Dordrecht nam een hertig besluit, om den Oud-Burgemeester de Witt in vryheid te doen stellen. Men vondt nogtans geraaden, den Prinse te gemoet te gaan, in het aanneemen van zynen jongsten voorslag op 't stuk der afdankinge, schoon men, te gelyk, verklaaren wilde, dat de Witt niets, wegens dit stuk, gestemd hadt, dan op uitdrukkelyken last der Stad, die aannam hem en zynen kinderen vergoeding te doen, wegens al de schade, die hem, in zyn' persoon of goederen, mogt worden toegebragt. Volgens dit besluit, werden de Gemagtigden ter Dagvaart gelast, de vereischte poogingen aan te wenden, tot het slaaken der gevangenen. Zelfs mogten zy zig in geene raadpleegingen inlaaten, voor dat de gevangenen in vryheid, en in hunne voorige waardigheden hersteld waren. Doch toen zy in den Haage kwamen, was zyne Hoogheid reeds naar 't Leger voor Amsterdam vertrokken; zodat zy weinig konden uitvoeren. Ook werden zy kwalyk ingevolgd van de andere Steden, die, vooral nadat het Verdrag met Amsterdam getroffen was, wel zagen, dat zy zig, naar het voorbeeld van deeze aanzienlyke Stad, zouden moeten voegen. Delft kwam eerst by, begeerende de vryheid van Duist van Voorhout, mids hy zig onthielde van de Regeeringe. Hy hadt dit zelf aangeboo-

XXVII. Handeling over 't ontslaan der zes gevangenen,

boodén, alzo hy ryk van middelen was, maar één kind hadt, en reeds meer dan negenenzestig jaaren bereikte, om welke laatste reden, hy, volgens de gewoonte van Delft, toch, binnen weinige maanden, van zelf, ontslaagen geweest zou zyn. De anderen volgden zyn voorbeeld. De Witt verzogt der Wethouderschap van Dordrecht, dat zy hem van zyne plaats in de Gekommitteerde Raaden ontslaan wilde: 't welk zy verklaarde, met weêrzin, te doen, en niet, dan onder uitdrukkelyke betuiging, dat hy den rang behouden zou, welken hy in de Stad bekleedde, en in zyne eer en goeden naam ongekrenkt blyven. Diergelyke verklaringen deeden ook de andere Steden, die allen gezonden werden aan zyne Hoogheid, waarna hy bevel gaf, om de gevangenen op vrye voeten te stellen; gelyk terstond geschiedde (*b*). 1650.

die allen op vrye voeten gesteld worden, mids zig onthoudende van de Regeeringe.

Eenige dagen te vooren, hadt de Prins aan de Staaten van Holland, en, wat laater, aan de algemeene Staaten, een Geschrift overgeleverd, behelzende de redenen, welken hem bewoogen hadden, tot het aantasten der zes Heeren, en tot de onderneeming op Amsterdam; hierop uitkomende „ dat eenige luiden," welken zyne Hoogheid niet noemt „ eenen
„ aanhang gemaakt hadden in den Staat, die
„ bekwaam was, om dien geheellyk te bederven, te gelyk met de Unie en Godsdienst;
„ dat de algemeene Staaten, die, zegt hy, de
„ hoogste Regeering zyn van de Landen, hem,
„ hierop, gemagtigd hadden, om de geschillen,

XXVIII. De Prins geeft reden van zynen handel, in een Geschrift,

„ len,

(*b*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 449-453. Herst. Leeuw. *bl.* 36.

1650. „ len, door alle wegen, by te leggen; dat hy, „ hiertoe, eerst zagte middelen hadt aangewend; doch vergeefs: dat hy, eindelyk, „ noodig oordeelende, de verderfelyke oogmerken der gemelde luiden tegen te gaan, „ hadt moeten besluiten, om zig van eenigen „ der voornaamste belhamels te verzekeren, „ en de Stad Amsterdam, door Krygsvolk, te „ noodzaaken, om eenige weinige Persoonen, „ die, te vooren, belet hadden, dat hem gehoor „ verleend was, te ontslaan van de Regeeringe; dat hy, tot deeze uiterste hulpmiddelen, „ hadt moeten besluiten, in den uitersten nood, „ even als men, in eenen gevaarlyken brand, „ eenige huizen om verre haalt, om eene geheele straat of Stad te behouden, zullende „ hy anders hebben konnen aangezien worden, als of hy zig niet behoorlyk van eed en „ pligt gekweeten hadt. Dat hy, eindelyk, de „ byzondere punten van bezwaarnisse tegen de „ gevangenen, niet onder de voorgaande algemeene aanmerkingen, hadt konnen vervatten; maar ten zynen tyde openleggen zou(*i*)."

welk, gesslooten, weggelegd wordt. Doch de Staaten, beide van Holland (*k*) en algemeenen, vonden ongeraaden, dit Geschrift te leezen, in de Vergaderingen, om de wonde, die zig tot geneezen begon te zetten, niet wederom op te krabben. Men sloot het dan weg. Die van Holland stelden 't, verzegeld, in handen van den Raadpensionaris Kats (*l*), en wy zullen hierna zien, wat 'er over te doen viel.

't Ge-

(*i*) *Zie* Redenen en Motiven *enz. by* WICQUEF. *Preuves*, *Tom*. I. *p*. 722.

(*k*) Resol. Holl. 9, 16 *Aug*. 1650. *bl*. 243, 251.

(*l*) AITZEMA III. *Deel*, *bl*. 449. Herst. Leeuw. *bl*. 24.)

't Gevolg van 's Prinsen onderneeming was, midlerwyl, het vastſtellen van den Staat van oorloge, met eenpaarige ſtemmen van alle de Geweſten, volgens den jongſten voorſlag van zyne Hoogheid en den Raad van Staate. Men beſloot, vyfenvyftig Kompagnien Voetvolk en twaalf Kompagnien Ruitery af te danken, uit naam van den Prinſe en den Raad van Staate. De vier Kompagnien Paarden en omtrent duizend Knegten, waarover 't geſchil geweeſt was, zouden niet langer in dienſt blyven, dan tot dat de Provincien haare meening, deswege, nader zouden hebben verklaard, 't welk, ten langſte, binnen zes weeken, zou moeten zyn, en zo 't dan nog niet geſchied ware, zouden zy, met der daad, afgedankt worden. Alle wedden, gaadjen, agterſtallen en andere poſten, vervat in den Staat van oorloge van den jaare 1621, en 't Krygsvolk, vermeld op de Staaten van oorloge van 1626 en 1627, zouden, tot den laatſten van Wintermaand des jaars 1648, betaald worden, waarna de laatſte Staat van oorloge beginnen zou. Geene byzondere Geweſten zouden, in het toekomende, eenige afdanking mogen doen; maar de algemeene Staaten, by raade van den Raad van Staate, daarmede beworden laaten, behoudens nogtans de vryheid der Geweſten, om te bewilligen of niet, tot onderhoud van het volk van oorloge. Doch Friesland en Groningen hadden dit beſluit niet toegeſtemd, dan onder voorwaarde, dat men alleen uitheemſche troepen afdanken zou. De Prins, wel ziende, dat de meeſte Provincien neigden tot het gevoelen van deezen twee, beſloot

1650.

XXIX.
De Geweſten beſluiten tot eenen eenpaarigen voet van afdanking.

1650. floot 'er toe, doch ongaarne; en werden, hierop, twintig Fransche, twee-endertig Engelsche, en drie Schotsche vendelen afgedankt (*m*). De zes weeken, binnen welken, de Gewesten zig wegens verdere afdanking uiten moesten, verstreeken zynde, drongen die van Holland, zagtelyk, op de uitvoering van het besluit, deswege genomen. Doch alzo de Prins toen niet in den Haage was, durfde niemant de eerste zyn, om Holland toe te vallen (*n*): weshalve 'er geene verdere afdanking geschiedde.

De meeste Gewesten schryven aan den Prinse, wegens 't gebeurde.

Midlerwyl, hadden de meeste Gewesten den Prinse geantwoord, op den Brief, dien hy hun, op zyn vertrek naar 't Leger voor Amsterdam, hadt toegezonden. De Staaten van Zeeland keurden 's Prinsen bedryf goed, in alle opzigten, bedankten hem plegtiglyk, en verzogten hem, voort te gaan, in het geeven van blyken van yver voor 't welzyn van den Staat (*o*). Die van Gelderland bedankten hem, insgelyks, zonder egter zyn bedryf volstrektelyk goed te keuren, of te mispryzen. Die van Friesland keurden 't goed, in algemeene bewoordingen. Die van Overyssel bedankten hem, wegens de moeite, die hy genomen hadt, niet twyfelende, of hy zou zeer gewigtige redenen gehad hebben, om zig van de zes Heeren te verzekeren, en de wapenen van den Staat te gebruiken tegen Amsterdam. De Staaten van Utrecht schreeven, dat zy, vernomen hebbende, wat hy, in deeze gantsche zaak, hadt

(*m*) Resol. Holl. 13 *Aug.* 1650. *bl.* 247. Resol. Gener. 18 *Aug.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 728.
(*n*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 201.
(*o*) Notul. Zeel. 14 *Aug.* 15 *Sept.* 1650. *bl.* 130, 141, 155.

hadt gedaan, ſedert verſtaan hadden, dat hy den algemeenen Staaten de redenen van zyn gedrag, ſchriftelyk, hadt ter hand geſteld; welke redenen, ſchoonze tot nog toe geheim gehouden werden, zy niet twyfelden, of zouden goed en kragtig zyn; in welk vertrouwen, zy hem wel bedanken wilden, wegens de moeite, die hy hadt gelieven op zig te neemen. Die van Groningen ſchreeven niet, om dat de Staaten niet vergaderd waren (*p*). 1650.

XXX. De Prins vertrekt naar de Veluwe ter jagt.

Op den zevenentwintigſten van Oogſtmaand, vertrok zyne Hoogheid naar de Veluwe, om zig met de jagt te verluſtigen (*q*), en om 't oog te houden op den Landdag van Gelderland, die thans te Zutfen gelegd was. Hy hadt, hieromtrent, onlangs, den eigendom verkreegen van het Land en de Heerlykheid van Dieren, welk zeer gelegen was tot de jagt; en ſommigen meenen, dat hy toeleg maakte, om zig, op den Zutfenſchen Landdag, uit hoofde van deeze Heerlykheid, tot eerſten Edele van Gelderland, te doen verkiezen; hoewel my hiervan niets, met zekerheid, gebleeken is. In Herfſtmaand, was hy wederom in den Haage (*r*), en in 't begin van Wynmaand of eerder, ſchynt hy andermaal naar Dieren gekeerd te zyn, alzo men getuigd vindt, dat hy, op den zevenentwintigſten der genoemde maand, aldaar, drie weeken, met jaagen, bezig geweeſt was (*s*). 't Zal terſtond blyken, waarom wy den

(*p*) *Zie de* Brieven *by* Aitzema III. *Deel, bl.* 454, 455. Herſt. Leeuw. *bl.* 38-40.
(*q*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 38. III. *Deel, bl.* 454.
(*r*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 40. III. *Deel, bl.* 456.
(*s*) Aitzema III. *Deel, bl.* 456. Herſt. Leeuw. *bl.* 40.

1650. den tyd van 's Prinſen reize, hier, zo byzonderlyk, aantekenen.

Onderzoek of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, heimelyk gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen oorlog in te wikkelen met Spanje.

't Verdrag met Amſterdam en 't gene 'er op gevolgd was, vooral het beſluit, dat geene byzondere Geweſten eenig Krygsvolk zouden mogen afdanken, hadt aan den Prinſe groot gezag gegeven, over de Oorlogsmagt van den Staat. 't Was ook bekend, dat de Munſterſche Vrede tegen zynen zin geſlooten was, en dat hy veel liever gezien zou hebben, dat de Staat in oorlog gebleeven was met Spanje. Sommigen hebben, hierom, geloof geſlaagen aan 't gene men, naderhand, verhaald heeft, dat hy, naamlyk, ten deezen tyde, heimelyk, arbeidde, om de Vrede met Spanje te verbreeken, en den Staat, te gelyk met Frankryk, in te wikkelen, in eenen nieuwen kryg tegen Filips den IV (*t*). Drie ſtukken worden 'er te berde gebragt, om deeze gedagten te beveſtigen. 1. Een Brief van zyne Hoogheid aan den Graave d'Estrades. 2. Een Brief van den Kardinaal Mazarin aan den zelfden Graave; en 3. een Ontwerp van een Verdrag, tuſſchen den Prinſe en d'Estrades geſlooten. In den Brief van zyne Hoogheid, afgezonden door eenen *Deschamps*, die 't geheim van den Prinſe hadt, wordt d'Eſtrades verzogt „ onder dekſel van 't vorderen zy„ ner agterſtallen, ten ſpoedigſte, in den Haa„ ge te willen komen, daar hem de Prins zeer „ gewigtige zaaken te zeggen hadt, die zyner „ Hoogheid, in perſoon, betroffen (*u*)." De Kardinaal Mazarin ſchryft „ dat hy den Brief „ van

(*t*) Wicquefort *Livr*. III. *p*. 176.
(*u*) D'Estrades *Tom*. I. *p*. 99.

„ van den Prinse van Oranje gezien, en aan de 1650.
„ Koninginne vertoond hadt, die d'Estrades
„ beval, terstond, naar Holland te vertrekken.
„ Voorts, zendt hy den Graave volmagt, om
„ met den Prinse van Oranje te sluiten, zo hy
„ hem, inderdaad, geneigd vinden mogt, om
„ met Spanje te breeken: 't welk de Kardinaal
„ verklaart, zeer gaarne te zullen zien, en
„ waartoe d'Estrades al zyn vermogen aan-
„ wenden moest (v)." By het Ontwerp van het Verdrag, het gewigtigste stuk van de drie, belooft de Koning „ tegen den eersten van Bloei-
„ maand des jaars 1651, een Leger van tien-
„ duizend knegten en zesduizend paarden te
„ velde te zullen brengen, om Brugge aan te
„ tasten. De Prins verbindt zig, om, tegen
„ den zelfden tyd, met tienduizend knegten
„ en vierduizend paarden, Antwerpen te be-
„ legeren. De Koning en de Prins belooven dan
„ ook met Kromwel te zullen breeken, hun best
„ te zullen doen, om den Koning van Engeland,
„ in zyne Ryken, te herstellen, en den oorlog
„ tegen de wederspannelingen te vervolgen.
„ Voorts, zouden zy niet sluiten met Spanje,
„ dan met gemeene bewilliging." By geheime of afgezonderde punten was bestemd „ dat
„ de Koning tweeduizend paarden, by 's Prin-
„ sen Leger, voegen zou, zo dra Antwerpen
„ berend zou zyn; dat, na 't bemagtigen van
„ Antwerpen en Brugge, de Legers zig ver-
„ eenigen zouden, om Brussel aan te tasten,
„ terwyl 's Konings Leger, dat op de grenzen
„ van Pikardye lag, Bergen in Henegouwen
„ be-

Ontwerp van een Verdrag, deswege.

(v) D'Estrades Tom. I. p. 100.

1650. „ belegeren zou. Dat de Koning den Prins tot
„ Luitenant-Generaal zou verklaaren, met ge-
„ lyke magt, als zyne voorzaaten gehad had-
„ den. Dat de Prins Antwerpen en het Mark-
„ graafschap des H. Ryks, voor zig en zyne
„ erfgenaamen, behouden zou, en dat de Ko-
„ ning geene vrede zou maaken, voor dat dit
„ punt ware toegestaan. Dat de Prins vyftig
„ Oorlogsschepen, in 't Kanaal, zou doen
„ houden, van 't begin van Bloeimaand tot
„ het einde van Slagtmaand, om beide den Ko-
„ ning van Spanje en de Engelsche wederspan-
„ nelingen te keer te gaan. Dat het Verdrag
„ van verdeeling van den jaare 1635, tusschen
„ Lodewyk den XIII. en de Staaten getroffen,
„ stand zou grypen: en zo de Legers, een van
„ beide, Plaatsen bemagtigen mogten, die niet
„ tot derzelver aandeel behoorden, zouden-
„ ze dezelven, tot op het sluiten der Vrede,
„ bewaaren; doch in geval de vereenigde Le-
„ gers samen eenige Plaats innamen, zouze
„ terstond overgegeven worden, aan dieze,
„ by 't Verdrag, was aanbedeeld (*w*)."

Zodanig is de inhoud van dit gewigtig Ontwerp. Men zou 'er ligtelyk verscheiden' aanmerkingen over maaken konnen, zo deszelfs egtheid en de egtheid der twee brieven zeker genoeg beweezen ware. Doch de tyd en plaats van 't schryven van 's Prinsen Brief en van het maaken van dit Ontwerp laaten, in den geest van een' opmerkzaam' onderzoeker, eenige reden van twyfel overig, aan de egtheid van bei-

(*w*) Projet de Traité *dans* les Mem. de D'ESTRADES *Tom.* I. *p.* 101. Corps Diplom. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 563.

beide deeze ſtukken. 's Prinſen Brief is gedagtekend, uit den Haage, den tweeden van Herfſtmaand. Maar op den zevenentwintigſten van Oogſtmaand, was hy eerſt, van daar, naar Dieren vertrokken. Hy zou, derhalve, zeer ſpoedig te rug gekeerd moeten zyn. Dit is egter niet onmogelyk. Zelfs weet men, van elders, dat hy in den Haage geweeſt is, omtrent den tyd van 't veranderen der Regeeringe van Haarlem (x), welk, op den zevenden van Herfſtmaand, geſchiedt. De Brief van Mazarin is, den vyftienden van Herfſtmaand, te Parys, gedagtekend, na welken tyd, d'Eſtrades zou moeten vertrokken zyn; wanneer hy zyne Hoogheid nog in den Haage zou hebben konnen vinden. Maar 't Verdrag is, ook in den Haage, op den twintigſten van Wynmaand, gedagtekend, en op dien zelfden tyd, heeft 'er de Prins niet konnen zyn, zo hy, gelyk men getuigd vindt, drie weeken agtereen, voor den zevenentwintigſten van Wynmaand, met jaagen op de Veluwe, heeft doorgebragt: ten ware men wilde zeggen, dat dit getuigenis, niet naar de letter, moeſt aangedrongen worden, en dat zyne Hoogheid het jaagen wel voor een' dag of drie zou hebben konnen ſtaaken, om een' ſchielyken keer te doen naar den Haage: waartoe hem ook de toeſtand zyner Gemaalinne, die, op 't uiterſte, zwanger was, een bekwaam voorwendſel verſtrekken kon. 't Zou ook konnen zyn, dat hy, by het opſtellen van 't 1650.

(x) Aitzema Herſt. Leeuw. bl. 40.

1650. 't Ontwerp, in persoon, niet tegenwoordig geweest was.

XXXI. De Prins wordt ziek. Wat 'er van zy, wy hebben niet konnen nalaaten, gewag te maaken van deeze drie merkwaardige stukken, zonder dat wy onderneemen te beslissen, of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, met zulke gewigtige voorneemens hebbe zwanger gegaan, of niet. Zeker is 't, dat hyze niet heeft uitgevoerd. Op den meergemelden zevenentwintigsten van Wynmaand, vermoeid van de jagt komende, gevoelde hy beginsels van koorts. Hy liet zig, des anderendaags, te water, naar den Haage voeren, daar hy, den negenentwintigsten, aankwam. Men vernam haast, dat hy de Kinderpokjes onder de leden hadt, die, door de ervaarenste Geneesmeesters, naar de konst, behandeld werden. Men rekende hem byna buiten gevaar, toen hy, in groote benaauwdheid, door aanhoudende koortsen veroorzaakt, op Zondag, den zesden van Slagtmaand, des avonds ten negen uuren, den geest gaf, in den ouderdom van vierentwintig jaaren en zes maanden (y).

Krygt de Kinderpokjes.

Sterft.

Verschillende gedagten over zyne dood. De tyding van deezen dood, die, 's anderdaags, 't gantsche Land doorklonk, verwekte verschillende beweegingen van droefheid of vreugde in de gemoeden, naar dat elk gezind ware. 's Prinsen byzonderste vrienden, al 't volk van oorloge, een groot deel der gemeente waren troosteloos. In zulke Steden, daarentegen, daarmen, onlangs, merkelyk meende geleeden te hebben van den Prinse, straal-

(y) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 456-458. Herst. Leeuw. *bl.* 40-42.

ſtraalde veelen een heimelyk genoegen ten oo- 1650.
gen uit. Te Amſterdam in 't byzonder, ſcheenen ſommigen, in de dood van den Prinſe, 's Lands vryheid herbooren te zien. De Diakens der Hervormde Kerke vonden, aldaar, in een der zakjes, in welken de aalmoeſſen, onder de preeke, verzameld worden, eenige ſtukken gouds in een papier, waarby geſchreeven ſtondt, *dat de gaave grooter was gemaakt, om dat 'er, in tagtig jaaren, geene blyder tyding dan die van 's Prinſen dood gekomen was* (z). Ook hadt men, hier, ſedert het beleg der Stad, zo veel kwaads geſproken van den Prinſe, dat het gemeen zelf zig niet wederhouden kon van vreugde te toonen, over zynen onverwagten dood. In de nabuurige Ryken, werdt 'er ook verſchillend over geoordeeld. Spanje en de tegenwoordige Regeering van Engeland ontvingen de tyding van 's Prinſen overlyden, met een heimelyk genoegen. Zelfs wil men, dat Brun, Spaanſche gezant in den Haage, die, terſtond na 's Prinſen dood, naar Bruſſel keerde, openlyk gezeid zou hebben, dat de Koning, zyn meeſter, in Katalonie, in de Nederlanden, of in Italie, dit jaar, geene voordeelen bevogten hadt, die eenigszins haalen konden, by het voordeel, welk hy, uit deezen dood, te wagten hadt. Maar in Frankryk was men, daarentegen, treurig over 's Prinſen affterven; welk zelfs, door den Kardinaal, geoordeeld werdt, niet natuurlyk geweeſt te zyn. Immers, men getuigt,

(z) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 43.

1650. tuigt, dat hy, in openbaare gezelſchappen, de behendigheid prees van hun, die zig den Prins, ter regter tyd, hadden weeten kwyt te maaken (*a*). Doch 't ſpeet hem, veelligt, te zeer, dat hy zyne bedekte oogmerken, door 's Prinſen dood, op 't onverwagtſt, verydeld zag.

XXXII. Zyne afbeelding. Willem de tweede, Prins van Oranje, werdt, op dat wy ook iet van zyne perſoonlyke hoedanigheden zeggen, van zyne tydgenooten, gehouden voor eenen Vorſt, die, in zulke jonge jaaren, als hy nog maar bereikte, zynen voorouderen niet behoefde te wyken, in uitmuntende hoedanigheden. Hy was ſtoutmoedig, wakker en onvermoeid, ſchoon een weinig verzwakt, door zwaare lighaamelyke oefeningen, waaraan hy zeer overgegeven was: voorts, beleefd en mild, tot zo verre zelfs, dat 'er zyne byzondere zaaken om leeden (*b*). Sommigen meenen, dat het Engelſch Huwelyk hem ſtaatzugtige gedagten ingeboezemd hadt (*c*), welken men nadeelig hieldt voor de vryheid der Vereenigde Geweſten. De Prins was, wyders, van lighaam wel geſchaapen, ſchoon en gezond; doch niet zeer maatig in 't eeten, en daardoor veel aan hoofpyn onderworpen. Hy was een groot liefhebber van jaagen, kaatſen en andere ſpelen met den bal: ook van zwemmen of baaden in koud water, en dierge-

(*a*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 203, 220, 221.
(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 203.
(*c*) AUBERY *Memoir. p.* 332.



WILLEM DE TWEEDE
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland,
Utrecht, Overyſsel en Groningen enz.

A. Schouman del. naar 't Origineel van Honthorst, op 't Hof in 's Gravenhage. *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excudit.

gelyke vermoeijende oefeningen. In Hooimaand deezes jaars, hadt hy nog eens de koorts gehad, welke men oordeelde veroorzaakt te zyn geweest, door onvoorzigtig baaden, in den vyver te Ryswyk (*d*). Zyne laatste ziekte werdt toegeschreven aan het aanhoudend jaagen, in ruw en gantsch ongunstig weder, zynde zyne Hoogheid nimmer gewoon geweest, zyn lighaam te ontzien. Hy liet geene kinderen, maar eene hoogzwangere Gemaalinne agter. Zyn Lyk werdt niet openlyk ten toon gesteld, zynde het aangezigt te zeer geschonden door de pokjes (*e*); maar, op den agtsten van Lentemaand des volgenden jaars, in 't voorouderlyk Graf te Delft, met de gewoonlyke staatsie, bygezet (*f*). My is een Afschrift ter hand gekomen van eenen uitersten wil des Prinsen, waarby hy, by mangel van kind of kinderen, zyne oudste Zuster Louise, Keurvorstin van Brandenburg, tot zyne erfgenaame aanstelt, en den Lyftogt der Koningklyke Prinsesse, zyne Gemaalinne, van tien, tot vyftienduizend, of, zo hy geene kinderen nalaaten mogt, tot twintigduizend ponden sterlings vermeerdert: de Heerlykheden Buuren, Leerdam, Ysselstein, Naaldwyk en verscheiden' anderen, voor de voldoening daarvan, verbindende. Doch alzo dit Afschrift geen hoofd, noch dagtekening heeft, weet ik niet, hoe veel

1650.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 438.
(*e*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 42.
(*f*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 552.

1650. veel ſtaats 'er op te maaken zy. Waarſchynlyk, moet men 't voor een Afſchrift van van den onvolkomen uiterſten wil houden, waarvan wy, in 't volgende Boek, nog een woord zullen melden.



V A-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZESENVEERTIGSTE BOEK.



INHOUD.

I. *Orde op de Regeeringe, na de dood van zyne Hoogheid. De ontslaagen' Regenten worden hersteld in 't bewind.* II. *De Staaten van Holland doen eene bezending aan de byzondere Gewesten. Geboorte van eenen Prinse van Oranje. Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden. De Staat van eersten Edele in Zeeland vernietigd.* III. *De Steden van Holland bekomen Oktroi, tot bestellinge haarer Wethouderschap. De andere Gewesten stellen hierop ook orde.* IV. *Twist over de Voogdyschap des jongen Prinse van Oranje. Overeenkomst deswege. Verdrag aangaande het Markgraafschap van Bergen op Zoom.* V. *Oproer te Middelburg. Onderzoek, of de Prinsen van Oranje de Wet, te Vlissingen en te Veere, als Markgraaven, of als Stadhouders, besteld hebben. Eenige Zeeuwsche Edelen zoeken, vergeefs, stem in de Staatsvergaderinge te verkrygen.* VI. *Aanvang der* GROOTE VERGADERINGE. *Holland en Zeeland handelen over 't aanstellen van eenen Stadhouder. Aanspraak van den Raadpensionaris Kats. Friesland zoekt de*

de onderhandeling te stremmen. VII. *Aanmerkingen over de* drie *hoofdpunten van handelinge, de* Unie, Religie *en* Militie. VIII. *Gelderlands gevoelen over de Unie en beslissing der geschillen. Gevoelen van Zeeland, Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overyssel. Gevoelen van Holland. Friesland beweert, dat men een' Stadhouder behoort te kiezen. Vertoog der Prinsesse Weduwe.* IX. *Gevoelens en besluit der Gewesten, op 't stuk van den Godsdienst.* X. *Aanmerkingen over dit besluit.* XI. *Gevoelens van zes Gewesten, over 't punt der Militie.* XII. *Holland levert 'er een wydluftig Vertoog over in, en beweert de noodeloosheid van 't aanstellen van eenen Kapitein-Generaal.* XIII. *'t Verschil over 't beleid der Krygszaaken bemiddeld. Handeling tusschen Holland en Zeeland, over 't Kapitein-Generaalschap.* XIV. *Die van Staatsch-Brabant en Drente zoeken wederom, vergeefs, deel in de Regeeringe.* XV. *Besluit op 't gebeurde in 't jaar* 1650. *Sommelsdyk zuivert zig, wegens den aanslag op Amsterdam. Algemeene vergiffenis, waarin by begreepen wordt.* XVI. *De groote Vergadering wordt beslooten.* XVII. *Handeling met Portugal, wegens Brazil. Verdrag met Salee.* XVIII. *Onlusten tusschen Brandenburg en Nieuwburg.* XIX. *Staat der Engelsche zaaken.* XX. *Misnoegen tusschen Engeland en den Staat. Het Parlement zendt een Gezantschap herwaards, welk onverrigter zaake te rug keert.* XXI. *Akte van 't Parlement, tot benadeeling van den Hollandschen en Zeeuwschen Koophandel. Gezantschap naar Engeland. Kats legt het Raadpensionarisschap neder, welk, door Pauw, andermaal, aanvaard wordt.* XXII.
Han-

Handeling in Engeland. XXIII. *Toerusting der Staaten, ter zee. Ontmoeting tusschen Blake en Tromp, voor Douvres.* XXIV. *De kryg tegen Engeland wordt voortgezet. Pauw raakt, by 't gemeen, in haat. Zeegevegten tusschen Askue en de Ruiter: tusschen Blake en de Witte, en tusschen Blake en Tromp.* XXV. *Aanslag om 's Lands schepen in de havens te vernielen.* XXVI. *Beweegingen in Holland en in Zeeland. Oproer te Amsterdam.* XXVII. *Zeeland besluit, den Prins van Oranje te voorschikken tot Stadhouder. Bezending van Holland, om dit besluit te voorkomen.* XXVIII. *Pauw sterft. Joan de Witt wordt Raadpensionaris.* XXIX. *Zeeslag van drie dagen, tusschen Blake en Tromp.* XXX. *Van Gaalen verovert en verbrandt eenige Engelsche schepen. Hy sneuvelt. Zeeslag voor Nieuwpoort: voor Duinkerken.* XXXI. *Gevegt voor Katwyk. Zeeslag voor de Maaze. Tromp sneuvelt. 's Lands Vloot zwaar beschadigd door storm. Verval van Koophandel te Amsterdam.* XXXII. *Binnenlandsche beroerten.*

TErstond na 't overlyden van zyne Hoogheid, beriep *Joan van Gend*, die, wegens Gelderland, nog tot middernagt, voorzitten moest, de algemeene Staaten: welken hy de onverwagte verandering, die, door deezen dood, in den staat van 's Lands Regeeringe, gekomen was, op eene beweeglyke wyze, voordroeg, te gelyk vraagende, wat best, tot 's Lands dienst, in deezen toestand der dingen, behoorde gedaan te worden. Zeker, 't Gemeenebest bevondt zig, door dit afsterven, in

1650.

I.
De algemeene Staaten stellen eenige orde, na de dood van zyne Hoogheid.

1650. in eenen ſtaat, waarin het, nimmer, ſedert zyne opregting, geweeſt was. 't Was voor deezen niet gebeurd, dat een Stadhouder, of hooge Overheid, gelyk Willem de I geweeſt was, aflyvig was geworden, zonder eenen Zoon van bekwaamen ouderdom, of eenen Broeder na te laaten, aan wien men, terſtond, het Stadhouder- en Kapitein-Generaalſchap opdraagen kon. Maar tegenwoordig bevondt men zig, in deeze ongewoone omſtandigheid. Willem de II. was overleeden, zonder Zoonen of Broeders gehad te hebben. Hy liet alleenlyk eene hoogzwangere Gemaalinne agter, en 't was onzeker, of deeze eene leevende of doode vrugt, en zo de eerſte, een' Prins of Prinſes ter weereld zou brengen. En veelligt verhinderde deeze onzekerheid, dat ſommigen eenen der Neeven van zyne Hoogheid tot Stadhouder en Kapitein-Generaal voorſloegen. De meeſte Geweſten bevonden zig, derhalve, zonder Stadhouder; het Krygsvolk zonder Kapitein-Generaal, en de meeste Leden der hooge Regeeringe zagen zig, willens of onwillens, in de verpligting gebragt, om, ten minſte vooreerſt, geenen Stadhouder aan te ſtellen: 't welk noodwendig merkelyke verandering maaken moeſt, in den vorm der Regeeringe. Men raadpleegde, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot dat het twaalf uuren ſloeg; wanneer de Heer van Gend aanboodt, de Preſidents ſtoel, die elk Geweſt eene week bekleedt, aan Holland in te ruimen; doch de Afgevaardigden van Holland begeerden, dat hy de raadpleeging vervolgde, terwyl zy voornamen, 't be-

ſluit

ſluit derzelve op te maaken: gelyk geſchied- 1650.
de (*a*). Men kwam overeen, dat men den byzonderen Geweſten, terſtond, kennis geeven zou van 's Prinſen affterven, hun te gelyk verzoekende, om nieuwen laſt voor derzelver Afgevaardigden in den Haage. Ook werdt Graave Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, den Veldmaarſchalk Brederode en allen Bevelhebberen der ſterke Plaatſen, daar Staatſche bezetting lag, aangeſchreeven, dat zy goede zorg voor dezelven zouden hebben te draagen, en zig te kwyten van den eed, waardoor zy aan den Staat in 't gemeen verbonden waren (*b*).

De Heeren, die, ter begeerte van zyne Hoogheid, ontſlaagen waren van de Regeeringe, worden in dezelve herſteld.

Doch de Staaten van Holland, die, terſtond na 't overlyden van zyne Hoogheid, gewoonlyk, vergaderd waren, hadden, voor 't grootſte gedeelte, byzondere inzigten op den vorm der Regeeringe; die zig, door den tyd, openbaarden. Te Dordrecht, was, twee dagen na 's Prinſen dood, de gewezen' Burgemeeſter de Witt herſteld in den Oud-Raad der Stad, en in zyne verdere waardigheden (*c*). Delft volgde dit voorbeeld, eerlang, herſtellende den Burgemeeſter Duiſt van Voorhout. 't Zelfde geſchiedde ook te Haarlem, en te Medenblik, omtrent de Waal, Ruil en Stellingwerf. Keizer van Hoorn was, reeds voor 's Prinſen dood, tot Raad en Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in 't Noorderkwartier aangeſteld. Sommigen merken aan, dat Amſterdam, zig gemaatig-

(*a*) Wicquefort *Livr.* IV. *p.* 204.
(*b*) Reſol. Gener. *Domin.* 6 *Novemb.* 1650. *by* Wicquef. *Preuv. Tom.* I. *p.* 737.
(*c*) Extr. uit het Reg. van den Oud-Raad van Dordr. *van Nov.* 1650. *by* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 739.

1650. tigder willende toonen dan de andere Steden, langzaam kwam tot herstelling der Broederen Bikker (*d*). Nogtans vind ik, dat Kornelis Bikker, zo wel als de Witt, de Waal, Ruil, Duist van Voorhout, Keizer en Stellingwerf, deeze eerste Dagvaart na 's Prinsen overlyden reeds heeft bygewoond (*e*).

II. Voorslag van Holland ter Generaliteit, om de byzondere Gewesten te beschryven in den Haage.

Men bespeurde, ondertusschen, aan deeze verandering, met welke gesteldheid, deeze Steden ter Dagvaart verscheenen. De Staaten van Holland waren 't genoegzaam eens, om de Regeering, op eenen nieuwen en vasten voet, te hervormen. Doch alzo zy, hiertoe, de toestemming der andere Gewesten behoefden, en klein vertrouwen hadden, op derzelver gewoonlyke Afgevaardigden, ter algemeene Staatsvergaderinge, die in de jongste maatregels van wylen zyne Hoogheid getreden waren, beslooten zy, te wege te brengen, dat 'er, uit elk Gewest, een merkelyk aantal van andere Afgevaardigden naar den Haage gezonden werdt, met last, om op de vaststelling van den Staat, in de tegenwoordige omstandigheden, te raadpleegen en te besluiten. In gevolge van dit Besluit, verscheenen zy, den twaalfden van Slagtmaand, in merkelyken getale, in de algemeene Staatsvergaderinge, om te verklaaren, „ dat zy opregtelyk voorhadden, en met der „ daad toonen zouden, eenigheid, liefde, „ vriendschap, goed verstand en vertrouwelykheid, met de Gewesten onderling, te willen verwekken en onderhouden. Dat zy vaste-

(*d*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 45.
(*e*) Resol. Holl. 9 *Nov.* 1650. *bl.* 324, 324, 326, 327.

„ telyk gezind waren, den Godsdienst, zo als 1650.
„ dezelve, in de Sinode van Dordrecht, vast-
„ gesteld was, en thans, in de openbaare Ker-
„ ken, geleerd werdt, te handhaaven. Dat de
„ Unie van den jaare 1579, heiliglyk, naar-
„ gekomen, en dát de Krygsmagt van den Staat
„ aangehouden zou worden, volgens den voet,
„ by de *Resolutien* op de voorafgaande punten
„ tot de Vrede, voor deezen, beraamd." Na deeze verklaaring, verzogtenze „ dat de byzondere Staaten in den Haage beschreeven „ mogten worden, met last, om op de voorgemelde zaaken, de *Unie*, de *Religie* en *Militie* betreffende, te besluiten; waartoe zy „ zelfs hadden goedgevonden, de byzondere „ Gewesten te bezenden." Ook begeerdenze „ dat hunne goede meening, door ernstige „ brieven der tegenwoordige Afgevaardigden „ ter algemeene Staatsvergaderinge, mogt ondersteund worden, en dat alle zaaken, den „ Staat betreffende, midlerwyl, in den tegenwoordigen vorm blyven mogten, *tot dat* „ *daarop nader besluit genomen werdt, by de Provincien* (*f*)." In de plaats deezer laatste woorden, hadt men, in 't eerste ontwerp van deezen voorslag, gesteld, *tot dat de Koningklyke Prinses verlost zou zyn van de vrugt, die zy tegenwoordig droeg*. Doch 't werdt veranderd; om dat sommigen oordeelden, dat 'er eene soort van verbindtenis in lag, die zy dagten, dat men niet behoorde op zig te neemen. De voorslag van Holland werdt niet ongunstiglyk gehoord. Ook maakten de Staaten van dit Gewest hun werk,

(*f*) Resol. Holl. 12 *Nov.* 1650. *bl.* 332.

1650. werk, om zulken onder de Bondgenooten, die meest op de zyde van den overleeden' Prinse geweest waren, met naame Zeeland, te winnen (g), geevende, by alle gelegenheden, te kennen, dat zy 't voorleedene vergeten wilden, en loffelyk gewaagende van de verpligting, die de Staat hadt aan het doorlugtig Huis van Oranje (h). Ondertusschen, benoemden zy tot de bezending naar Gelderland en Overyssel, *Jakob van Wassenaar*, Heer van Obdam, den Oud-Burgemeester van Amsterdam, Kornelis de Graaf, en *Franco* of *François Riccen*, Pensionaris van Purmerende; naar Zeeland, *Nikolaas Ruisch*, Pensionaris van Dordrecht, *Karel van Zyl*, Vroedschap en Schepen van Gorinchem, en *Kornelis van Zonneveld*, Oud-Burgemeester van Alkmaar; naar Utrecht, den Heer van Brederode, Kornelis van Beveren, Heer van Strevelshoek, en *Hieronimus van Beverningk*, Schepen van Gouda; en naar Friesland en Stad en Lande, *Koenraad van Beuningen*, Pensionaris van Amsterdam, *Willem Nieuwpoort*, Vroedschap van Schiedam, en *Kornelis Ripperts*, Burgemeester van Hoorn (i). Doch deeze Heeren waren nog in den Haage, toen de Koningklyke Prinses, op Maandag den veertienden van Slagtmaand, tusschen agt en negen uuren des avonds, gelukkiglyk, beviel van eenen Zoon, die, den vyftienden van Louwmaand des volgenden jaars, gedoopt, en *Willem Henrik* genoemd werdt. Terstond na zyne geboorte, werden de klokken geluid. De Staaten

Holland doet eene bezending aan de andere Gewesten.

Geboorte van eenen Prins van Oranje.

(g) Resol. Holl. 11 *Nov.* 1650. *bl.* 331.
(h) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 43.
(i) Resol. Holl. 12 *Nov.* 1650. *bl.* 333.

ten vergaderden, en gaven van deeze geboorte kennis aan de Gewesten (*k*). De Prinses, Weduwe van Fredrik Henrik, schreef, op den twintigsten, eenen Brief aan de Staaten der byzondere Gewesten, waarin zy, aangemerkt hebbende, dat de schade, geleeden by het afsterven van wylen zyne Hoogheid, eenigszins geboet was, door de geboorte van eenen jongen Prinse, verzogt „ dat de Staaten deezen in gedagten wilden houden, wanneer zy „ zouden raadpleegen, op de verkiezinge van „ eenen anderen Kapitein-Generaal over de „ Krygsmagt van den Staat, en van eenen „ anderen Stadhouder over de byzondere Gewesten; ter oorzaake van de gewigtige dien„ sten, door zyne voorouders, aan de Landen „ beweezen (*l*)." Doch deeze Brief deedt het nut niet, welk de Prinses 'er zig van beloofd hadt. Graaf Willem Fredrik, Graaf Joan Maurits, en de Veldmaarschalk Brederode hadden, reeds te vooren, hunnen dienst den algemeenen en byzonderen Staaten, in onbepaalde bewoordingen, aangebooden. En 't gelukte den eersten, kort hierna, tot Stadhouder van Groningen en de Ommelanden verkooren te worden (*m*). Zyn aanzien steeg, eerlang, nog hooger, door zyn Huwelyk met *Albertina Agnes*, tweede Dogter van Fredrik Henrik, Prinse van Oranje; welk, in den Zomer des jaars 1651, gesllooten (*n*), en in Bloeimaand des volgen-

1650.

Hy wordt den Staaten aanbevolen.

Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden.

Hy trouwt eene Dogter van Fredrik Henrik.

(*k*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 43. III. *Deel*, *bl.* 459, 551.
(*l*) *Zie den* Brief *by* Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 44.
(*m*) Resol. Gener. 11 *Nov.* 1650. *by* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 772. Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 45. III. *Deel*, *bl.* 461.
(*n*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 650.

1650. génden jaars, te Kleeve, voltrokken werdt (*o*).

In Zeeland, wordt de Staat van eersten Edele vernietigd verklaard.

In Zeeland, hadt men, juist op den dag van 's Prinsen geboorte, vastgesteld „ dat de hoedanigheid van eersten Edele, met welke, „ wylen zyne Hoogheid bekleed was geweest, „ enkel persoonlyk ware, en, door de Prinsen „ van Oranje, niet geëischt kon worden, uit „ hoofde van eenig goed, welk zy in Zeeland „ bezaten; dat zy hun alleen opgedraagen was, „ uit aanmerking hunner hooge geboorte, per„ soonlyke hoedanigheden, en gewigtige „ diensten, den Staat beweezen: waarom zy „ moest aangemerkt worden als vernietigd, „ met de dood van den jongst overleeden „ Prinse (*p*)." In gevolge van dit Besluit, werdt, door de Steden, den Heere de Kruit, de plaats van eersten Edele, welke hy, in Zeeland, bekleedde, duidelyk, ontzeid. Hy zogt zig, in dezelve, te handhaaven, door middel van eene *Acte* der Raaden van zyne Hoogheid, en verscheen in de Vergaderinge der Staaten, op zyne gewoonlyke plaatse; doch toen hy merkte, dat men geweldige middelen gebruikt zou hebben, omze hem te doen ruimen, bleef hy agter, nadat hy, ernstelyk, *geprotesteerd* hadt, tegen 't besluit der Vergaderinge. Hy raakte tevens alle de andere waardigheden kwyt, welken hem, van wege de Provincie, waren opgedraagen (*q*). De tyding der geboorte van eenen jongen Prinse maakte geene veran-

(*o*) Holl. Merk. *van* 1652. *bl.* 27.

(*p*) Notul. Zeel. 14, 15, 16 *Nov.* 1650. *bl.* 171, 173, 176. Extr. *uit de* Notul. van Wette en Raede van Vere 15 *Novemb.* 1650. *MS.*

(*q*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 45. III. *Deel*, *bl.* 461.

andering in het besluit der Staaten van Zeeland; en hieruit was, ligtelyk, te voorzien, dat de Brief der Prinsesse, aldaar, weinig uitwerken zou. Ook werdt 'er, by de andere Gewesten, genoegzaam geen agt op geslaagen (*r*). 1650.

De bezending hadt, ondertusschen, voortgang gehad. De afgezondenen waren, alomme, in de Gewesten, zeer beleefd en minzaam bejegend. De verschillen, die, tusschen de meeste byzondere Staaten en Holland, geweest waren, scheenen, met de dood des Stadhouders, geheellyk, bygelegd te zyn. De Staaten van Zeeland verklaarden, onder anderen „ dat „ zy die van Holland aanmerkten, als hunne „ oudste en getrouwste Bondgenooten, met „ welken zy, in veele opzigten, dezelfde be„ langen hadden; dat zy de bewyzen van der„ zelver yver voor den Hervormden Gods„ dienst en voor de behoudenis der Unie, met „ veel blydschap, ontvingen, en dat zy niet „ verzuimen zouden, hunne Afgevaardigden, „ met den eersten, te zenden naar den Haage, „ om, met die van Holland, voor 't openen „ der algemeene Vergaderinge, te overleggen, „ 't gene het belang der twee Gewesten in 't „ byzonder betrof (*s*)." De andere Gewesten gaven allen diergelyk antwoord, en de afgezondenen keerden, zeer voldaan, in den Haage, te rug, voor het einde van Slagtmaand. De Staaten van Utrecht alleen hadden begeerd, dat de groote Vergadering binnen hunne

Uitslag der bezendinge aan de Gewesten.

(*r*) *Zie* Resol. Gener. 21 *Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 768.

(*s*) Notul. Zeel. 17, 18 *Nov.* 1650. *bl.* 180, 183, 194. Resol. Gener. 25 *Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 743.

1650. ne Hoofdſtad gehouden werdt, volgens het negentiende punt der Unie; doch zy lieten zig, ligtelyk, beduiden, dat dit punt alleen op dien tyd zag, toen de algemeene Staaten nog niet gewoon waren, geduuriglyk, en in den Haage, te vergaderen (*t*). De vyftiende van Wintermaand was, in 't eerſt, door die van Holland, voorgeſlaagen, tot het openen der groote Vergaderinge (*u*); doch 't liep nog tot in Louwmaand des volgenden jaars aan, eer de Staaten, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de gezamenlyke onderhandelingen te beginnen.

III. De Staaten van Holland bieden den Steden Oktrojen aan, tot beſtellinge haarer eigene Wethouderſchap.

Midlerwyl, vonden de Staaten van Holland geraaden, binnen hunne Provincie, orde te ſtellen op de benoeming en verkiezing der jaarlykſche Wethouderſchap, en ſteeds aanblyvende Raaden, in de ſtemmende en andere Steden. De Schepens plagten, alomme, door den Stadhouder, als hoofd van 't hoog Gregtshof, gekooren te worden. In veele Steden, ſtelde hy ook Burgemeeſters. Doch ſommigen hadden, van ouds, het regt verkreegen, om haare eigen' Burgemeeſters te ſtellen. De dood des Stadhouders moeſt, hierin, noodwendig verandering maaken, vooral, om dat men nog niet gezind ſcheen, eenen anderen te verkiezen. De Staaten beſlooten, derhalve, op den agtſten van Wintermaand „ dat alle Steden en „ Plaatſen, het voorregt hebbende, om haare „ eigen' Wethouderſchap te beſtellen, zig van „ dit voorregt, voortaan, zouden mogen be- „ die-

(*t*) Reſol. Holl. 24 *Nov.* 7 *Dec.* 1650 *bl.* 346 *enz.* 365 *enz.*
(*u*) Reſol. Gener. 25 *Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 743.

„ dienen, en het zelve onverbreekelyk behou- 1650.
„ den. Dat de stemmende Steden in 't byzon-
„ der, zulk een voorregt niet hebbende, haa-
„ re Wethouderschap zouden mogen bestel-
„ len, op zulk eene wyze, als zy, ten meesten
„ dienste van de Steden, zouden bevinden te
„ behooren, zullende het haar vrystaan, daar-
„ toe, byzonder Oktroi te verzoeken aan de
„ Vergadering der Staaten: over 't verleenen
„ van welke Oktrojen, men, met meerderheid
„ van stemmen, besluiten zou. Zo, ondertus-
„ schen, eenige Steden niet geraaden mogten
„ vinden, zig naar dit Besluit te voegen, zou
„ de verkiezing der Wethouderen, in dezel-
„ ven, moeten geschieden, op haaren voorslag
„ of benoeming, door de Vergadering der
„ Staaten, of, in derzelver afzyn, door de
„ Kollegien der Gekommitteerde Raaden, elk
„ in zyn Kwartier. Dat de Steden en Plaatsen,
„ geene zitting of stem hebbende in de Ver-
„ gadering der Staaten, en geen voorregt heb-
„ bende, om haare eigen' Wethouderschap te
„ bestellen, zig aan de Staaten, of, in derzel-
„ ver afzyn, aan de Gekommitteerde Raaden
„ zouden vervoegen, die, op haare benoe-
„ ming, de verkiezing zouden mogen doen.
„ Dat, eindelyk, alle andere Ampten van Re-
„ geeringe, buiten de Wethouders-Ampten,
„ begeven zouden worden, door de Staaten,
„ zulken alleenlyk uitgenomen, waarvan de
„ begeeving bevonden werdt, voorheen, aan
„ andere Kollegien verbleeven te zyn ge-
„ weest (v)." Sedert, trokken de Staaten van Zy be-
Hol- houden,

(v) Resol. Holl. 8 Dec. 1650. bl. 371.

1650. In andere opzigten, een voornaam gedeelte van 't gene de Stadhouder plagt te verrigten, aan zig.

Holland ook het begeeven van alle hooge Krygsampten, die de Provincie betaalde, tot dat van Kapitein ingeslooten, aan zig. Ook beslootenze het Rectoraatschap van 's Lands Hoogeschoole te Leiden, op den voorslag van den Akademie-Raad, en het Luitenant-Houtvesterschap, op den voorslag van het Lid der Edelen, zelven te zullen begeeven, het gene tot de waardigheid van Opper-Houtvester behoorde aan zig behoudende. Aan de Lyfwagt te paarde van den overleeden' Prinse gaven zy, eerlang, den naam van *Lyfwagt der Staaten van Holland*, regtende van de Lyfwagt te voet een Regement op van tien vendelen. Alle gunsten, vergiffenissen en uitwisschingen van misdaaden, die, voor deezen, door den Stadhouder, verleend waren, moesten, voortaan, van de Staaten zelven verzogt worden (*w*). 't Besluit op het bestellen der Wethouderen in de Steden ontmoette, alleenlyk, eenige zwaarigheid, van wege het Hof van Holland, welk oordeelde, by mangel van eenen Stadhouder, deeze bestelling te moeten doen, gelyk van ouds. Doch de Staaten verstonden 't anders (*x*), en 't Hof vondt ongeraaden, zig sterk te kanten tegen den wil der Staaten; die, thans, meer dan immer te vooren, toonden, dat zy zig, als *Souverainen* der Provincie, gedraagen wilden. 's Daags nà 't neemen van het besluit op de bestelling der Wethouderschap, verwierf 'er Alkmaar Oktroi toe van de Staaten. Daarna Rotterdam, Delft, Gouda, Amsterdam, Schiedam: en in 't volgen-

(*w*) Resol. Holl. 10 *Decemb.* 1650. *bl.* 376. 14, 24 *Febr.* 7 *April* 1651. *bl.* 74, 98, 186.
(*x*) Resol. Holl. 24 *Febr.* 1651. *bl.* 97.

gende jaar, Schoonhoven, Briële, Purmerende, 1650.
Edam, Haarlem, Leiden en Monnikendam. Dordrecht en Gorinchem, in 't jaar 1652. Medenblik schynt zig aan der Staaten algemeen besluit gehouden te hebben, zonder, op nieuws, Oktroi te verzoeken. Alleenlyk, verwierf deeze Stad, in 't jaar 1660, eene uitlegging van een punt haarer Privilegien op 't bestellen der Wet van 's Lands Staaten. Enkhuizen verkreeg, niet voor 't jaar 1666, Oktroi, en Hoorn in 't jaar 1667 (y). Men ziet hieruit, dat genoegzaam alle de stemmende Steden van Holland geraaden gevonden hebben, zig, door nieuwe Oktrojen van 's Lands Staaten, te doen stellen, of te doen bevestigen in het Regt, om haare eigen' Wethouderschap te bestellen. Ondertusschen, gaf deeze verandering aanleiding tot oproer in sommige Steden, met naame te Dordrecht en in den Briele: werwaards de Heer van Brederode en eenige andere Gemagtigden, in Hooimaand des jaars 1651, gezonden werden, door de Staaten (z). Zy bevonden, dat men, onder deksel van Privilegien, verandering zogt te maaken in de Regeeringe deezer Steden, waartoe men, door samenrottingen, en door 't strooijen van schimpschriften, den weg dagt te baanen. Doch na dat eenigen der voornaamste belhamels gevat, anderen gevlugt waren, stilde de beroerte, door den tyd, geheellyk (a). Twee Gemagtigden der Gil-

Opschudding te Dortrecht en in den Briele.

1651.

(y) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 426, 412, 401, 407, 406, 418, 420, 422, 434, 430, 399, 402, 431, 394, 414, 433, 429, 428. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 467.

(z) Resol. Holl. 12, 14, 28 *July* 9 *Aug.* 1651. *bl.* 367, 372, 416, 420, 425.

(a) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 651. Holl. Merk. *van* 1651. *bl.* 67, 68.

1651. Gilden van Dordrecht, vergaderingen belegd en bygewoond, en verscheiden' buitensporige dingen besloten en uitgevoerd hebbende, werden, door 't Hof van Holland, uit Dordrecht, en drie mylen in 't ronde, gebannen (*b*). In de meeste andere Gewesten, volgde men het voorbeeld van Holland, in het bestellen der Wethouderschap. Nieuwmegen, welk 'er van ouds regt toe gehad had, nam het, met het begin deezes jaars, wederom aan zig. Tiel verwierf 'er Oktroi toe van 's Lands Staaten. De andere Steden van Gelderland en alle de Overysselsche Steden hielden zig aan het oud gebruik, volgens welk zy haare eigen' Wethouders stelden. Zo deedt ook de Stad Groningen, onaangezien men daar eenen Stadhouder hadt. Te Utrecht werdt *onverbreekelyk* besloten, dat de aanstelling van Burgemeesteren, Raaden en Schepenen, *ten eeuwigen dage*, staan zou aan de Vroedschap alleen, zonder dat men 't gemelde Regt immer aan iemant anders zou mogen opdraagen (*c*). In Zeeland, hadt men meer moeite, om de Wet te bestellen. Wy zullen, terstond, zien, wat 'er aanleiding toe gave.

De andere Gewesten stellen, insgelyks, orde op het bestellen der Wethouderschap.

IV. Verschil over de Voogdyschap des jongen Prinsen

Kort na de geboorte van den tegenwoordigen Prinse van Oranje, was 'er verschil ontstaan, over de Voogdyschap van 't Kind, en van de Heerlyke goederen, welken hem waren aanbestorven. De Koningklyke Prinses, zyne Moeder, oordeelde, dat haar deeze Voogdy-

(*b*) Regist. der Sentent. van den Hove, *gequot.* B. *f.* 223 *verf.* 230.

(*c*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 636, 651. Herst. Leeuw. *bl.* 213, 214. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 187.

dyſchap, van regtswege, toekwame. Zy beriep zig op een' onvolkomen uiterſten wil van den Prinſe, waarin zy tot Voogdeſſe benoemd was. Ook lag 'er een Codicil van wylen zyne Hoogheid, gemaakt omtrent het einde des jaars 1649, waarby de Lyftogt der Prinſeſſe verhoogd was, van tienduizend, op vyftienduizend ponden ſterlings 's jaars, zo 'er kinderen nableeven, en zo niet, op twintigduizend ponden, of tweehonderdduizend guldens (*d*): waaruit zy opmaakte, dat haar Egtgenoot haar groote agting toegedraagen hadt. Dat hy, daarenboven, groot vertrouwen in haar ſtelde, bleek, dagt zy, uit een beſlooten Papier (*e*), welk eerſt na 's *Prinſen* dood geopend mogt worden, en waarby Fredrik, Graaf van Dona, thans Bevelhebber van de Stad Oranje, laſt kreeg, om dezelve, na het overlyden van zyne Hoogheid, voor de Prinſeſſe, zyne Gemaalinne, te bewaaren, en haare bevelen alleen op te volgen. Hoewel men, in 't voorbygaan, aanmerken moet, dat de Graaf van Dona, die een Zuſters Zoon was van de Prinſeſſe, Weduwe van Fredrik Henrik, welke wy, voortaan, kortheidshalve, Prinſeſſe Weduwe zullen noemen, zig niet veel kreunde aan de bevelen der Koningklyke Prinſeſſe; en zyner Moeije en den Keurvorſt van Brandenburg, wiens onderdaan hy was, en op wiens Gemaalin, Oranje, volgens den uiterſten wil van Fredrik Henrik, verſterven moeſt, meer naar de

1651. van Oranje, tuſſchen de Koningklyke Prinſeſſe,

(*d*) *Zie* deeze Codicil Reſol. Holl. 22 *Dec.* 1650. *bl.* 396. en *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 782.

(*e*) *Voiez* ce Brevet *dans* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 781. en *by* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 129.

1651. de oogen zag. De Koningklyke Prinses zogt zig, sedert, te vergeefs, door beleid van zekeren *Rafaëlis*, te doen stellen in 't bezit van Oranje. Dona wist zig, door middel der Staaten des Prinsdoms, verscheiden' jaaren te handhaaven in 't bewind, tot dat hy 'er eindelyk by verdrag van afstondt (*f*). De Koningklyke Prinses verklaarde den Staaten van Holland, dat zy haar regt tot de Voogdyschap over haaren Zoon verblyven wilde aan het Hof van Holland, welk zy den uitersten wil des Prinsen zou doen ter hand stellen (*g*).

en de Prinsesse Weduwe.

Daarentegen, beweerde de Prinsesse Weduwe „ dat de Voogdyschap niemant toekwam „ dan haar; dat haare Schoondogter, minderjaarig zynde, zelve eenen Voogd, of ten „ minsten eenen * Bezorger noodig hadt, en „ hierom geene Voogdes zyn kon; dat de uiterste wil haars Zoons, zeer onvolkomen, „ begreepen was in het Papier, welk men daar „ voor wilde doen doorgaan, en in het opstellen van welk, men geheel geene gebruikelykheden van Regte hadt waargenomen, „ zynde het zelfs zonder dag- en naamtekening: waarom het hooger niet dan eene kladde, zonder kragt of gezag, te houden was." Van de zyde der Koningklyke Prinsesse, werdt hiertegen ingebragt „ dat haare hooge geboorte en haar Huwelyk haar moesten doen aanmerken als meerderjaarig; dat het genoeg „ was, dat de Prins, haar Egtgenoot, haar „ bekwaam gekeurd hadt tot de opvoeding „ hun-

* *Curator.*

(*f*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 213. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 556.
(*g*) Resol. Holl. 2 *Dec.* 1650. *bl.* 359

„ hunner kinderen, en tot het bestier van der- 1651.
„ zelver goederen; en dat, uit de laatste daaden
„ zyns leevens, byzonderlyk, uit het bevel aan
„ den Graave van Dona, bleek, dat hy groot
„ vertrouwen in haar gesteld hadt."

Andere mededingers naar de Voogdyschap.

Terwyl de twee Prinsessen over dit punt verschilden, deeden zig nog andere mededingers op, naar de Voogdyschap. *Filips Lodewyk* en *Fredrik Lodewyk van Beieren*, Paltsgraaven aan den Ryn, beweerden tot dezelve geregtigd te zyn, de eerste als een Zoon van Juliana van Nassau, en de andere als een Zoon van Emilia van Nassau, beide Dogters van Willem den I. Prinse van Oranje, zynde Juliana, met Fredrik den IV. Paltsgraave, en Emilia met Fredrik Kasimir, uit den tak van Tweebrugge, getrouwd geweest. Emanuel en Lodewyk Willem, Prinsen van Portugal, gebooren uit eene volle Zuster van wylen Prinse Maurits, die met Emanuel, Prinse van Portugal, gehuwd geweest was, oordeelden, insgelyks, regt te hebben tot de Voogdye (*b*). Doch na de twee Prinsessen, kwam niemant nader in aanmerking, dan Fredrik Willem, Keurvorst van Brandenburg, die de oudste Zuster van wylen zyne Hoogheid tot zyne Gemaalinne hadt. De Keurvorstin moest, volgens den uitersten wil van Fredrik Henrik, de goederen van het Huis van Oranje erven, zo de jonggeboorene, zonder nakomelingen, overleedt: waarom haar Egtgenoot oordeelde, zorg te moeten draagen, dat 's Prinsen nalaatenschap niet vervreemd, of verminderd werdt; waartoe de Koningkly-
ke

(*b*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 462-466.

1651. ke Prinses, veelligt, bewoogen zou worden, door het deel, welk zy nam in de zaaken van Groot-Britanje. De Keurvorst voegde zig dan by de Prinsesse Weduwe, aanbiedende de Voogdyschap op zyne eigen' kosten te willen waarneemen (*i*). Hy kwam zelfs in persoon in den Haage, en verzogt de Koningklyke Prinses, ernstiglyk, dat zy zig, met de Prinsesse Weduwe en met hem, over 't stuk der Voogdyschap, wilde verdraagen. Aan Lodewyk van Nassau, Heere van Beverweerd, en aan Joan van Kerkhoven, Heere van Heenvliet, welken hy hieldt, dat de Koningklyke Prinses opstookten tegen de Prinsesse Weduwe, deedt hy, in Zomermaand deezes jaars, door twee zyner Raaden, van eenen Notaris verzeld, aanzeggen, dat zy zig, voortaan, niet zouden hebben te moeijen, met het geeven van raad aan de Koningklyke Prinsesse, in zaaken de Voogdyschap betreffende. Zy gaven, vrymoediglyk, te kennen, dat niemant hun dit zou konnen beletten. De eerste voegde 'er by, dat hy, niet aan den Keurvorst, maar aan de Staaten van Holland, verantwoording van zyn gedrag schuldig was. De tweede, wien, door wylen zyne Majesteit van Groot-Britanje, het bewind over de Hofhouding der Prinsesse aanvertrouwd was, verklaarde, dat hy zig op de bescherming des tegenwoordigen Konings verliet (*k*). Ondertusschen, namen de Staaten van Holland zeer kwalyk, dat de Keurvorst zig zulk een ongewoon gezag aangemaatigd hadt, bin-

De Keurvorst van Brandenburg voegt zig aan de zyde der Prinsesse Weduwe.

(*i*) *Voiez* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 785.
(*k*) *Zie de* Insinuatien *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 787, 789. en *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 554, 555.

binnen hun gebied. Zy deeden 'er over klaagen aan de Prinsesse Weduwe, en gaven zelfs te verstaan, dat zy, voortaan, niet gedoogen zouden, dat vreemde Vorsten binnen de Provincie kwamen, zonder hun, vooraf, kennis gegeven, en hunne toestemming verworven te hebben (*l*). 1651.

Het Hof van Holland, welk, volgens zyn Berigtschrift, oordeelt van de geschillen, de Voogdyschap over minderjaarigen betreffende, hadt, op last der Staaten, de kennis van dit geschil, reeds in 't begin deezes jaars, aan zig genomen (*m*), en eerst getragt partyen te bevredigen; doch zonder vrugt. Hierop was eene Uitspraak gevolgd, waarby de Koningklyke Prinses gehandhaafd werdt in de Voogdyschap, welke zy reeds aanvaard hadt. De Keurvorst van *Brandenburg* werdt haar toegevoegd als Medevoogd, en de Prinsesse Weduwe als toeziende Voogdesse. Doch deeze en de Keurvorst beriepen zig van deeze uitspraak op den Hoogen Raad, daar, in Hooimaand, geoordeeld werdt, dat de Koningklyke Prinses, de Keurvorst, de Prinses Weduwe en de Paltsgraaf Fredrik Lodewyk allen Voogden behoorden te zyn (*n*). De Koningklyke Prinses trok deeze uitspraak in *Revisie*. Doch eer 't geschil eindelyk beslist werdt, kwamen partyen overeen, dat de Voogdyschap waargenomen zou worden, door de twee Prinsessen en den Keurvorst, met uitsluiting van den Paltsgraave Fredrik

Eindelyke overeenkomst, wegens de Voogdyschap.

(*l*) Resol. Holl. 29 *Juny* 1651. *bl.* 321.
(*m*) Resol. Holl. 14 *January* 1651. *bl.* 20.
(*n*) *Zie* de Sentent. van den Hove en Hoogen Raade *by* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 794, 795.

1651. drik Lodewyk; doch dat de Koningklyke Prinses daaraan alleen zo veel deel hebben zou als de Keurvorst en de Prinses Weduwe te samen (*o*).

Verdrag wegens het Markgraafschap van Bergen op Zoom.

Kort na het treffen deezer overeenkomst, werdt 'er, door de Voogden, een Verdrag gemaakt met den Koning van Spanje, wegens het Markgraafschap van Bergen op Zoom, welk, door wylen zyne Hoogheid, afgestaan was aan de Prinsesse van Hohenzollern, met beding, dat zy 't hem te rug geeven zou, zo dra hy haar eene Heerlykheid van gelyke waarde deedt opdraagen: waartoe hy Filips hadt gezogt te beweegen; doch zonder vrugt (*p*). Nu kwam men overeen, dat de Koning, aan den jongen Prinse, vyfhonderdduizend guldens eens betaalen zou, benevens eene jaarlyksche Rente van tagtigduizend guldens, losbaar tegen den penning twintig (*q*). Het Markgraafschap van Bergen op Zoom bleef, sedert, aan de Prinsesse van Hohenzollern (*r*). In 't jaar 1658, hadden de Staaten eenig verschil met haar, ter oorzaake, dat zy Roomschen tot Wethouders en andere Amptenaars aanstelde. Ook hadt zy toen de vlugt bevorderd van de Prinsesse Louise, Dogter der Koninginne van Boheeme, die den Roomschen Godsdienst omhelsde, en eerst naar Brabant, en daarna naar Frank-

(*o*) *Zie* het Accoord *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 797. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 551, 554, 555, 556, 557. Herstelde Leeuw. *bl.* 123 *enz.*

(*p*) Resol. Gener. 23 *Oct.* 1648. 8 *Nov.* 1650. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 765, 758.

(*q*) *Zie het* Trakt. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 558. en *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 760.

(*r*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 658.

Frankryk, in een Klooster, vertrok. De Staaten benamen der Prinsesse van Hohenzollern, voor eenigen tyd, het regt tot de bestellinge der Wethouderschap; doch zy werdt 'er, eerlang, wederom in hersteld (*s*). 1651.

V. Verschil over 't regt tot de bestellinge der Wethouderschap in Zeeland.

De Voogden des jongen Prinsen hadden grooter geschil met de Staaten van Zeeland, die, in navolging van die van Holland, voorhadden, het regt tot het bestellen der Wethouderschap te geeven of te laaten aan de Steden. De Stadhouder plagt, in alle de groote Steden van Zeeland, de Wet te bestellen, behalve te Goes (*t*). In Vlissingen en Veere, hadt hy 't als Markgraaf, niet als Stadhouder gedaan. Immers dus was het, tot hiertoe, begreepen by de meesten; hoewel 't sommigen nu anders verstonden. Doch de Staaten van 't Gewest hadden, gelyk wy te vooren gemeld hebben, eer zy nog kennis konden hebben van de geboorte eens Prinsen van Oranje, het Regt van eersten Edele vernietigd verklaard: en 't was wel te voorzien, dat zy ook 't Regt tot het bestellen der Wethouderen niet aan de uitheemsche Voogden des jongen Prinsen zouden laaten. Twee Burgemeesters van Middelburg, *Henrik Thibaut*, *Heer van S. Aagtenkerke*, en Doktor *Jan van Landsbergen*, zeer geneigd tot het Huis van Oranje, arbeidden, daarentegen, om den jongen Prins te doen aanstellen, of ten minste voorschikken tot Stadhouder van Zeeland, waardoor hy, in tyd en wyle, de Wet in de Steden wederom zou konnen stellen. Zy hadden,

Oproer te Middelburg.

(*s*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 248-254.
(*t*) Notul. Zeel. 24 *Maart* 27 *April* 1651. *bl.* 22, 68.

1651. den, onder anderen, te wege gebragt, dat de twaalf Kiezers, die te Middelburg een dubbel getal plagten te noemen, waaruit de Stadhouder de Wethouders aanſtelde, deeze benoeming niet deeden uit de Burgerye, gelyk gebruikelyk was; maar, voor een gedeelte, uit de dienende Wethouders; op dat zulken, die, door wylen zyne Hoogheid, aangeſteld geweeſt, en zynen Huize, meer dan ſommige anderen, genegen waren, de meerderheid mogten behouden in de Wet. De Burgery nam dit kwalyk. En ſommigen verzuimden niet, haar misnoegen, of op te wekken, of te voeden. Eenige Predikanten ſtaken 'er zig in, en voeren 'er tegen uit, van den Predikſtoel. 't Graauw werdt, eerlang, zo baloorig, dat het, den zesden van Zomermaand, aantrok op de Abtdye, daar de Staaten gewoon zyn te vergaderen, dreigende den Burgemeeſteren Thibaut en Landsbergen de dood; doch deezen wiſten zig, heimelyk, te bergen, en verlieten, eerlang, de Stad en de Provincie. 't Onſtuimig volk koelde toen zynen moed aan het Huis van Landsbergen; daar boeken, ſchilderyen, porcelein en alles vernield en geplonderd werdt. 't Zelfde lot zou het Huis van Thibaut getroffen hebben; zo 't niet door eenige Predikanten belet was. De nieuwe orde op de benoeming der Wethouderen werdt terſtond hierop vernietigd, en de Wethouderſchap, te Middelburg, te Zierikzee, te Goes en te Tholen, gelyk in Holland, gekooren, volgens Oktrojen, die elke Stad van de Staaten verkreegen hadt.

Onderzoek of Maar met de Steden Vliſſingen en Veere hadt het een ander aanzien. De Voogden van den

den jongen Prinse, oordeelende, dat wylen zyne Hoogheid, in deeze Steden, de Wet bestelde hadt als Markgraaf, verstonden, dat men hun dit regt niet betwisten kon. De vier Steden van Zeeland, daarentegen, niet gaarne willende zien, dat twee Steden, welker Wet, door vreemde Voogden, besteld werdt, stem hadden in de Vergadering der Staaten, beweerden, dat de Prinsen van Oranje, niet als Markgraaven, maar als Stadhouders, de Wet in de twee Steden besteld hadden; waarom zyze zogten te beweegen, tot het begeeren van Oktrojen, om zelven haare Wet te bestellen. De Prinsessen schreeven, hierop, eenen Brief aan de Staaten van Zeeland, waarin zy, omstandiglyk, toonden, dat de Prinsen van Oranje, als Markgraaven, niet als Stadhouders, de Wet in de twee Steden hadden besteld. Nogtans bleeven de vier Steden by haar gevoelen. De Gekommitteerde Raaden van 't Gewest, gelast om de redenen der Voogden te onderzoeken, verstonden, dat dezelven 't Regt des Markgraafs, tot het bestellen der Wet in de twee Steden, geenszins beweezen. De Markgraaven hadden hier, beweerden zy, geene andere regten gehad, dan welken men bevondt klaarlyk gehegt te zyn geweest aan het Leen, by brieven der hooge Overheid van den Lande. En zy verklaarden, niet gevonden te hebben, dat de Staaten van 't Gewest, by 't vervreemden der Heerlykheid van Veere en Vlissingen, zig, ten behoeve der Markgraaven uit den Huize van Oranje, ontbloot hadden van het regt om aldaar de Wet te bestel-

1651.

de Prinsen van Oranje, de Wet, in Vlissingen en Veere, als Stadhouders of als Markgraaven, plagten te bestellen.

1651. ſtellen (*u*). De tegenwoordige omſtandigheden en de heimelyke en openlyke poogingen der Staaten van Holland hielpen, veelligt, ook veroorzaaken, dat de redenen der Voogden te zwak bevonden werden by de meeſte Leden. De Voogden leverden een Tegenberigt in (*v*), tegen het Berigt der Gekommitteerde Raaden. Doch men verſtondt, dat het eer diende tot verſterking, dan tot ontzenuwing van het regt der Graaflykheid. De Raadpenſionaris, *Joan de Brune*, kreeg laſt, om, met de meerderheid, te beſluiten „ dat de Steden Vliſſingen en Veere „ haare eigen' Wet zouden mogen beſtellen, „ immers dat zulks niet van wege den jongen „ Prinſe, als Markgraave, zou mogen geſchie„ den." De twee Steden bleeven zig kanten tegen dit beſluit, weigerende eene nieuwe ſchikking op 't beſtellen haarer Wethouderſchap te ontwerpen, en daar op Oktroi te verwerven van 's Lands Staaten. Ook was men 't, in de volgende Staatsvergaderingen, niet altoos eens met de tegenwoordige: waarom het beſluit nu, door de vier Steden, doorgedrongen, voor eerſt, niet ter uitvoeringe gebragt kon worden (*w*). Doch in 't volgende jaar, ſchikten de twee Steden zig naar dit beſluit, mids de Staaten haar vryhielden van de koſten van het Regtsgeding, zo de Voogden des jon-

(*u*) Notul. Zeel. 27, 28, 30, 31 *Octob.* 9, 10, 15, 17 *Nov.* 1651. *bl.* 173, 179, 181, 198, 200, 207, 217, 223. Schrift. Advys der Gecomm. Raaden *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 803. en *by* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 200.

(*v*) *Zie* het *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 829. en *by* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 207.

(*w*) Notul. Zeel. 2 *May* 23, 25 *Oct.* 1652. *bl.* 100, 438, 444. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 218, 219, 220. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 610, 611, 612, 613, 614, 615. Herſt. Leeuw. *bl.* 197 enz.

jongen Prinse van Oranje geraaden mogten vinden, haar, hierover, in regten aan te spreeken (*x*). 1651.

Eenige Zeeuwsche Edelen zoeken, te vergeefs, zitting te verkrygen in de Vergadering der Staaten van Zeeland.

De verandering, die de dood des Stadhouders, in de Regeering van Zeeland, gemaakt hadt, en vooral de verklaaring, dat de plaats van eersten Edele gehouden werdt voor vernietigd, gaf aan eenige Zeeuwsche Edelen, uit de Huizen van Kats, Borselen, Borselen van der Hooge en Tuil van Serooskerke, gelegenheid, om zig te keeren tot de Staaten van Zeeland, met een schriftelyk Vertoog, waarin zy aanweezen „ dat de Staaten van 't Geweft, oud„ tyds, bestaan hadden uit drie Leden, de *E*„ *delen*, de *breede geërfden*, in wier plaats de Pre„ laat van Middelburg gekomen was, die, na„ derhand, het eerste der drie Leden werdt, „ en de *Steden*. Dat aan een' Persoon uit een „ der oude adelyke geslagten de naam van eer„ sten Edele plagt gegeven te worden; hoe„ wel deeze naam nooit aan eenig byzonder „ geslagt was bepaald geweest, en de hoedanig„ heid van eersten Edele ook de andere E„ delen niet plagt uit te sluiten van de Regee„ ringe. Dat Prins Willem van Oranje hooger „ gedagtenisse, in den jaare 1562, twee Ede„ len gemagtigd hadt, om de plaats van eer„ sten Edele, voor zynen Zoon, den Graaf „ van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk, „ te bekleeden, en om, nevens andere Edelen, „ op 's Lands welvaart, te raadpleegen. Dat „ Koning Filips, in 't jaar 1566, kooper ge„ worden zynde van het Markgraafschap van „ Vee-

(*x*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 35.

1651. „ Veere en Vlissingen, wel verstaan hadt, de „ plaats van eersten Edele, uit deezen hoofde, te mogen doen bekleeden, door iemant „ van zynen wege; doch nimmer beoogd, de „ andere Edelen van de Regeeringe te versteeken. Dat zelfs, in 't jaar 1579, door de Steden verklaard was, dat het toelaaten van „ eenen Gemagtigde des Prinsen van Oranje, „ als eersten, niet strekte tot uitsluiting der „ andere Edelen. Dat, naderhand, de Gemagtigden der eerste Edelen niet waren toegelaaten, dan onder uitdrukkelyke verklaaring, van wege de Steden, dat zy deeze hoedanigheid niet hielden gehegt te zyn aan „ eenig geslagt of heerlyk goed, en onverminderd eens ieders geregtigheid. Dat de Edelen egter, sedert de opkomst der beroerten, „ weinig of geen deel aan de Regeeringe gehad hebbende, in den jaare 1615, begeerd „ hadden, in hun regt tot dezelve, erkend te „ worden; doch dat, hierop, ter oorzaake van „ de verdeeldheid in den Staat, niets gevolgd „ was. Dat de vertooners, na 't sluiten der „ Vrede, de gelegenheid ryp oordeelden, om „ te verklaaren, dat het nu de regte tyd was, „ om het Lid der Edelen wederom te herstellen in den staat, waarin het oudtyds geweest „ was; waardoor Zeeland overeenkomen zou „ met de andere Gewesten, en ook een Lid „ hebben onder de Staaten, welk zorg droeg „ voor het platte Land. En schoon zy verstonden, dat dit regt, eigenlyk, tot de Edelen uit de oude stammen, zo ver die nog „ overig waren, behoorde; verklaarden zy, „ ten besluite, niet te zullen afkeuren, dat

„ daar

„ daar by werden gevoegd eenigen uit de aan- 1651.
„ zienlykste Ambagtsheeren, naar het goed-
„ vinden der Staaten (y)."

Doch dit Vertoog vondt tegenwoordig zo weinig ingang als een diergelyk, in den jaare 1615, onder het Stadhouderlyk bewind van Prinse Maurits, gevonden hadt. De Steden, de Regeering sedert lang in handen gehad hebbende, en, na de dood des jongsten Stadhouders, merkelyk toegenomen zynde in gezag; vonden nu, minder dan voorheen, geraaden, om dit haar gezag te deelen met de Edelen, hoe oud en gegrond derzelver regt anders ook schynen mogt.

VI. Aanvang der groote Vergaderinge.

De byzondere en huisselyke zaaken, met welker verhaal wy ons, eenen geruimen tyd, bezig gehouden hebben, moesten noodzaakelyk vermeld worden, op dat men te bekwaamer zou konnen oordeelen, over de gesteldheid, met welke de Afgevaardigden der byzondere Gewesten verscheenen op de GROOTE VERGADERING, van welker handelingen wy nu een omstandig berigt geeven zullen.

Afzonderlyke handeling tusschen Holland en Zeeland, over 't aanstellen van eenen Stadhouder.

De Staaten van Zeeland hadden, reeds voor 't einde des jaars 1650, Afgevaardigden gezonden naar den Haage, om, met die van Holland, in afzonderlyke handeling te treeden, voor 't aanvangen der groote Vergadering. Men raadpleegde, in 't byzonder, over 't benoemen van den jongen Prinse tot Stadhouder, waartoe die van Zeeland, in 't eerst, scheenen te

(y) Remonstr. der Riddersch. en Edelen van Zeeland *gedr.* 1652. en *in de* Notul. van Zeel. 8 *Juny* 1651. *bl.* 119. *Zie* dezelve ook *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 615 *enz.*

1651. te neigen (z); doch die van Holland beweerden „ dat zulks, voor als nog, ontydig was; „ dat men niet wist wat van den Prinse worden zou, als hy tot mannelyken ouderdom „ komen mogt; dat hy een goed en bekwaam „ Vorst kon worden; doch ook de voetstappen volgen van zynen Vader, in 't gene deeze tegen de Vergadering van Holland en „ tegen de Stad Amsterdam ondernomen hadt: „ of die van Prinse Maurits, in den jaare 1618. „ Dat men ook niet bekwaamlyk eenen Luitenant onder hem kon stellen, gelyk sommigen voorgeslaagen hadden; alzo deeze zig, „ geduurende 's Prinsen minderjaarigheid, zo „ vast zou konnen zetten, dat men hem, daarna, bezwaarlyk zou konnen doen opstaan. „ Dat de Prins den Staaten ook kleinen dank „ weeten zou, voor de eere, hem in zyne „ kindschheid aangedaan, en eerder oordeelen, datze hem erfelyk toekwame." Sommigen melden, dat hierby ook, in 't heimelyk, werdt aangemerkt „ hoe de Prins, zo na vermaagschapt met Frankryk, Groot-Britanje „ en andere Ryken, en groote goederen, hier „ te Lande, bezittende, reeds magtig genoeg „ was in den Vereenigden Staat, en dat hem „ nog hooger te verheffen gevaarlyk zyn zou „ voor de gemeene vryheid. Dat dit gevaar „ vooral te dugten was van een Prins, wiens „ Vader en voorgangers, onder den naam van „ *Stadhouder*, hadden gestaan naar de opperste „ magt, die zy ook, zeide men, beide in 't bestieren van den Staat en van de Legers, in „ hoo-

(z) *Zie* Resol. Holl. 20 *Jan.* 1651. *bl.* 31.

1651.

„ hooger maate dan de Graaven van ouds, „ bezeten hadden (*a*)." Door deeze en diergelyke redenen, lieten de Zeeuwen zig overhaalen, om, vooreerst, af te zien van de bevordering des jongen Prinsen. De twee Prinsessen arbeidden ook te vergeefs, door haare vrienden, by de Staaten van Holland en Zeeland, om hem te doen benoemen tot de waardigheden van wylen zyne Hoogheid.

Aanspraak van den Raadpensionaris Kats.

De Afgevaardigden der andere Gewesten, midlerwyl, in merkelyken getale, in den Haage gekomen zynde (*b*), werdt de groote Vergadering geopend, op Woensdag den agttienden van Louwmaand. De Staaten kwamen byeen op de groote Zaal van 't Hof; die, voorbedagtelyk, opgeruimd, en, met de vendels, kornetten en wimpels, in den tagtigjaarigen oorlog, op den Spanjaard veroverd, gestoffeerd was (*c*). Na eene korte aanspraak van den Heere *Pibo van Donia*, die, wegens Friesland, op zyne beurt, voorzat (*d*), opende de Raadpensionaris Kats, van wege de Staaten van Holland, de Vergadering, met eene uitvoerige Rede: waarin hy „ God vooraf „ gedankt hebbende, dat deeze plegtige by„ eenkomst gehouden mogt worden in de „ zelfde plaats, alwaar, weleer, de Koning „ van Spanje afgezwooren, en de grondslagen „ van 's Lands vryheid gelegd waren, en al„ waar de tekens der behaalde zege elk nog „ bo-

(*a*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 467. Hérst. Leeuw. *bl.* 51.
(*b*) Resol. Holl. 16, 19, 30 *Dec.* 1650. *bl.* 383, 386, 421. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 498.
(*c*) Holl. Merk. *van* 1651. *bl.* 60.
(*d*) WICQUEFORT *Livr.* V. *p.* 239.

1651. „ boven 't hoofd zweefden; vervolgens, aan-
„ wees, hoe de dood van Prinse Willem van
„ Oranje, den Staat gebragt hadt in eenen
„ toestand, waarin dezelve nimmer voorheen
„ geweest was, zynde 'er niemant van het Huis
„ van Oranje in leeven, bekwaam om te zyn,
„ 't gene de voorige Prinsen van Oranje ge-
„ weest waren. Dat de Staaten van Holland,
„ die, van 't begin der Vereeniging af, zig
„ treffelyk gekweeten hadden, tot voorstand
„ van 't Gemeenebest, hunne kasse mildelyk
„ openende, en zig zelfs uitputtende, ten dien-
„ ste van den Staat; niet verflaauwd waren in
„ hunnen yver, en, na ryp beraad, dienstig
„ gevonden hadden, dat de hooge Magten der
„ Vereenigde Nederlanden samengeroepen
„ werden, om op het vaststellen van den Staat,
„ in de tegenwoordige omstandigheden, te
„ raadpleegen en te besluiten. Dat zy nu, tot
„ hunne overgroote blydschap, deeze doorlug-
„ tige Vergadering byeen zagen. Dat zy ander-
„ maal verklaarden, onaangezien eenige val-
„ sche en kwaadaartige straatmaaren, ten te-
„ gendeele uitgestrooid, vastelyk gezind te
„ zyn, om de liefde, vriendschap, eenigheid,
„ goed verstand en vertrouwelykheid, tus-
„ schen de onderlinge Gewesten, te onder-
„ houden en aantekweeken, met woorden en
„ daaden. Dat zy, ten deezen einde, dienstig
„ oordeelden, drie hoofdzaaken vast te stellen,
„ de *Unie*, *Religie* en *Militie*, welken allen drie,
„ voor het aangaan van de Vrede, waren aan-
„ gezien als noodzaakelyk, om vastgesteld,
„ en onverbreekelyk onderhouden te worden.
„ Dat hunne Edele Groot-Mogendheden dee-

„ ze

„ ze drie punten nog vaſt hielden, te weeten 1651.
„ de Unie, zo als zy, in 't jaar 1579, te U-
„ trecht, was beſlooten; de Religie, gelyk de-
„ zelve, alomme, in de openbaare Kerken hier
„ te Lande, werdt gepredikt, en by de Sinode
„ van Dordrecht, in de jaaren 1618 en 1619,
„ opgehelderd was, en de Militie, gelyk de
„ Reſolutien op de voorafgaande punten tot
„ de Vrede waren medebrengende. Dat in de
„ twee eerſte punten geene verandering geko-
„ men was; waarom men vertrouwde, dat, o-
„ ver dezelven, geen verſchil vallen zou tus-
„ ſchen de Geweſten. Dat het punt van de Mi-
„ litie, voornaamlyk, in beraad zou moeten
„ komen. Dat 'er thans drie zaaken ſamenlie-
„ pen, die, van den aanvang van 't Gemee-
„ nebeſt af, nooit, op zulk eene wyze, byeen
„ gezien waren; de Vrede, het ontbreeken van
„ iemant uit den Huize van Oranje, bekwaam
„ tot het bekleeden der hoogſte ampten van
„ den Staat, en, dat 'er, in 't laatſt van den
„ oorlog, een Veldmaarſchalk aangeſteld was,
„ om, by afwezendheid of andere beletſels
„ van den Kapitein-Generaal, bevel te voeren
„ over de Krygsmagt van den Staat. Dat
„ hunne Edele Groot-Mogendheden verſton-
„ den, dat de Raad van Staate, wien, van 't
„ begin des oorlogs af, 't beleid over krygszaa-
„ ken aanvertrouwd geweeſt was, nevens den
„ genoemden Veldmaarſchalk en andere hoo-
„ ge Krygsbevelhebbers, behoorde gelaaten
„ te worden in het vol bezit van derzelver by-
„ zondere Ampten. Dat nogtans de Staaten
„ der byzondere Geweſten en derzelver Ge-
„ kommitteerde Raaden *patenten* zouden mo-

„ gen

1651. „ gen geeven tot verplaatſing van het Krygs-
„ volk, binnen de byzondere Geweſten leg-
„ gende Dat, zo men eenige vendels begeer-
„ de te ligten uit eene ſtemmende Provincie,
„ de Raad van Staate, hiertoe, vooraf verlof
„ zou moeten verzoeken van de Staaten dier
„ Provincie of van derzelver Gekommitteer-
„ de Raaden, die de patenten zouden behoo-
„ ren in te vullen en te tekenen. Dat de be-
„ geerde vendels, hierop, terſtond zouden
„ uittrekken, ten ware de Staaten of Gekom-
„ mitteerde Raaden zwaarigheid maakten,
„ om in 't verzoek des Raads van Staate te
„ bewilligen, waarvan zy, terſtond, den Raad
„ de reden zouden moeten overſchryven;
„ doch zo deeze reden niet voldoende gevon-
„ den werdt, zou men de vendels, op het
„ tweede verzoek des Raads, terſtond, moe-
„ ten laaten trekken, behalve wanneer zy ter
„ betaalinge ſtonden van de Provincie uit wel-
„ ke menze begeerde te ligten, in welk ge-
„ val, de bewilliging der Staaten of Gekom-
„ mitteerde Raaden noodzaakelyk vereiſcht
„ zou worden. Dat men het zelfde in agt zou
„ behooren te neemen, in geval van inlege-
„ ring, doortogt en loopplaats. Dat het Krygs-
„ volk, zo veel doenlyk ware, zou behooren
„ gelegd te worden in en omtrent de Gewes-
„ ten, door welken het betaald werdt, ten
„ welken einde, aan ieder Geweſt zekere
„ grensveſtingen zouden behooren toegewee-
„ zen te worden. Dat de Raad van Staate en
„ de Staaten van 't Geweſt, welk deeze grens-
„ plaatſen toegeweezen waren, de bezettin-
„ gen in dezelven zouden mogen verleggen;

„ doch

„ doch dat de Raad van Staate zulks aan de 1651.
„ gemelde Staaten zou behooren te verzoe-
„ ken, en de Staaten daarvan alleen kennis
„ geeven aan den Raad. Dat de hooge Krygs-
„ ampten zouden behooren begeven te wor-
„ den, door de Gewesten, ter betaalinge van
„ welken zy stonden, en die van den bodem
„ of het aandeel der Generaliteit, door hunne
„ Hoog-Mogendheden, de algemeene Staa-
„ ten. Dat het Krygsvolk eed doen moest
„ aan de Generaliteit en aan de byzondere
„ Gewesten. Dat het aanstellen van eenen
„ nieuwen Stadhouder en Kapitein - Ge-
„ neraal tegenwoordig bedenkelyk gehou-
„ den werdt, door de Staaten van Holland,
„ die eerder neigen zouden tot eenen vorm
„ van Regeeringe in Krygszaaken, geschikt
„ naar het voorbeeld van Gods oude volk, de
„ Jooden; die, van den uittogt uit Egipte,
„ tot op den tyd der Koningen toe, nooit vaste
„ Rigters of Kapiteinen-Generaal gehad had-
„ den; maar gewoon waren, by elken togt,
„ een Legerhoofd aan te stellen: welk voor-
„ beeld ook, van ouds en tegenwoordig, door
„ andere vrye Staaten, gevolgd was. Dat
„ het verkiezen van eenen Kapitein - Gene-
„ raal, tegenwoordig, ook om andere rede-
„ nen, ongeraaden was, zo voor den Per-
„ soon, dien men hiertoe zou mogen kiezen
„ of voorschikken, als voor den Luitenant,
„ die zyne plaats zou moeten bekleeden, en
„ voor den Staat zelven. Dat men, eindelyk,
„ met goedvinden der Gewesten, nieuwe
„ Instructien zou konnen maaken voor den
„ Raad van Staate, den Veldmaarschalk en

„ eeni-

1651. „ eenige andere Kollegien of Persoonen (*e*)."

Friesland zoekt de onderhandelingen te doen opschorten.

Na 't eindigen deezer aanspraake, waaruit de inzigten van Holland op den tegenwoordigen staat der Regeeringe klaar genoeg bleeken, sloeg Friesland, welk andere inzigten hadt, voor, dat men de Vergadering, eenigen tyd, behoorde op te schorten, om, ondertusschen, de bedenkingen der byzondere Gewesten in te zamelen. Doch de meesten stemden hiertegen (*f*). Ook leverden verscheiden' Gewesten, eerlang, hunne bedenkingen, schriftelyk, over, aan de groote Vergadering. Doch eer wy hiervan nader verslag doen, zal 't niet ondienstig zyn, eenige aanmerkingen vooraf te laaten gaan, over de drie hoofdpunten, welken de groote Vergadering bezig hielden. Zy betroffen de *Unie*, *Religie* en *Militie*; omtrent welken, ter oorzaake van het afsterven des Stadhouders, en van het gene, kort voor zynen dood, gedreeven en gebeurd was, eenige nadere verklaaring, of vaststelling behoorde gemaakt te worden.

VII. Aanmerkingen, over de *drie* hoofdpunten, die op de groote Vergadering ver-

Wy hebben te vooren gezien, dat Holland, door het sterk dringen op afdanking van 't Krygsvolk, tegen 't gevoelen van veelen, zig, by sommigen, verdagt hadt gemaakt van ongeneigdheid tot handhaaving der vereeniging met de andere Gewesten. 't Belang van den Koophandel en andere redenen van Staat hadden de Staaten van dit Gewest ook, sedert veele jaaren, bewoogen, om de hevigheid tegen

(*e*) *Zie* Resol. Holl. 18 *Januar.* 1651. *bl.* 15. AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 52. III. *Deel*, *bl.* 498.

(*f*) Resol. Gener. 19 *Jan.* 1651. *by* WICQUEFORT *Preuv.* *Tom.* II. *p.* 11. Resol. Holl. 1, 3 *Febr.* 1651. *bl.* 56, 60.

gen de Remonstranten te staaken, en zelfs omtrent de Roomschgezinden veel oogluiking te gebruiken, die niet verminderde na 't sluiten der Vrede; schoon men de Plakaaten tegen de Vergaderingen deezer gezindheden vernieuwd hadt. Doch deeze gematigheid hadt sommigen doen vermoeden en gelooven, dat men 't, in Holland, niet ernstig meende met den Godsdienst, zo als dezelve vastgesteld was, in de Sinode van Dordrecht van de jaaren 1618 en 1619. Prins Willem en de andere afgezondenen der algemeene Steden hadden, zelfs in den voorleeden Zomer, aan de Vroedschappen der Steden te verstaan gegeven, dat, uit het verminderen van 't Krygsvolk, waarop Holland drong, verval in den Godsdienst te dugten was (*g*). De dood van zyne Hoogheid maakte zo groote verandering in het bewind over de Krygsmagt van den Staat, dat, op dit punt, noodzaakelyk nieuwe orde beraamd moest worden. De Staaten van Zeeland hadden zelfs, reeds voor eenige jaaren (*h*), verstaan, dat men niet over vrede met Spanje behoorde te handelen, voor men, op de drie genoemde punten, eenige nadere vaststellingen gemaakt hadt, 't welk nu noodzaaklyker geoordeeld werdt, om dat de Vrede niet alleen gesloten; maar zyne Hoogheid, daarenboven, overleeden was, en de aanzienlykste Gewesten geene geneigdheid altoos toonden, om zynen Zoon te verkiezen tot zynen opvolger. De drie punten, van welken wy spreeken, waren derhalve te ge-

1651.

handeld werden; te weeten

(*g*) *Zie* hier voor, *bl.* 72.
(*h*) *Zie* XI. *Deel*, *bl.* 411.

1651. gewigtig, dan dat men 'er tegenwoordig niet ernſtelyk over geraadpleegd zou hebben.

de *Unie*, Het punt der *Unie* ſcheen haaſt afgedaan te zullen zyn. Zo dra de Staaten van Holland zig verklaard hadden, dat zy zig heiliglyk wilden houden aan het Verbond van den jaare 1579, ſcheen, hierover, niets meer te doen te zyn, hebbende de andere Geweſten ruim zo veel belang als Holland, om zig aan dit Verbond te houden. Doch daar waren eenige duiſterheden in dit Verbond, die nadere opheldering verdienden. Eene der voornaamſten betrof het middel om de geſchillen tuſſchen de byzondere Geweſten te beſlegten; welk, zeker, onder zeven Staaten, die, ieder op zig zelven, gelyk men 't nu verſtondt, de hoogſte magt bezaten, niet gemakkelyk te vinden was; zo deeze Staaten zelven niet, wegens zulk een middel, overeenkwamen. Doch in het Utrechtſch Verbond was van dit middel niet zeer klaar geſproken, en 't gene 'er nog van gezeid werdt paſte kwalyk op de tegenwoordige omſtandigheden. De geſchillen tuſſchen de Geweſten, over derzelver byzondere Privilegien, vryheden, regten en loffelyke gewoonten, moeſten, volgens het *eerſte* Lid van dit Verbond, door den gewoonlyken Regter, door goede mannen, of door minnelyk Verdrag, worden afgedaan: 't welk, gedeeltelyk, nog tegenwoordig geſchieden kon; gedeeltelyk, nimmer hadt konnen geſchieden; zynde 'er geenen gewoonlyken Regter erkend van Geweſten, die ieder op zig zelven beſtonden, en onafhangkelyk waren van elkanderen. Doch by het *negende* Lid van het zelfde Verbond waren de geſchillen over

zaa-

zaaken van Bestand, Vrede, Oorlog en Belastingen, by voorraad, onderworpen aan de Stadhouders, die 'er toen waren. In het *zestiende* Lid, was verklaard, dat, over een geschil, welk slegts één Gewest betrof, de overigen uitspraak zouden doen; doch de uitspraak zou ook aan de Stadhouders staan, zo 't geschil alle de Gewesten aanging. In geval van duisterheid in het Verbond zelf, stondt de verklaaring aan de eenpaarige stemmen der Bondgenooten, en zo deezen verschilden, moesten de Stadhouders 't geschil beslegten. Doch deeze onderscheiden' schikkingen van het Utrechtsch Verbond waren, gelyk men ligtelyk zien kan, in zig zelven niet klaar, en bezwaarlyk overeen te brengen. De gewigtigste geschillen zelfs werden, alleenlyk *by voorraad*, verbleeven aan de uitspraak der Stadhouderen, *die 'er toen waren*; en hoeze beslegt moesten worden, na de dood deezer Stadhouderen, of wanneer 'er geheel geene Stadhouders waren, of wanneer 'er niet meer dan één was, bleek nergens. Ondertusschen, scheen de eendragt onder de Bondgenooten bezwaarlyk te konnen bewaard worden, zo men geen bekwaam middel vaststelde, om de opkomende geschillen tusschen de Gewesten te beslegten; 't welk eene der voornaamste bezigheden der groote Vergaderinge geweest is. 1651.

In 't stuk van den *Godsdienst*, het tweede hoofdpunt, welk, op de groote Vergadering, verhandeld werdt, waren de Staaten der byzondere Gewesten, in het Utrechtsch Verbond, gelaaten by de vryheid, om, elk in hun Gewest, zulke schikkingen te maaken, als de Religie.

1651. zy, ten meesten dienste der Gewesten, zouden raadzaam oordeelen. Holland en Zeeland hadden, te vooren, by een byzonder Verbond, beloofd, den Hervormden Evangelischen Godsdienst alleen te zullen handhaaven. Doch de andere Gewesten waren by hunne vryheid gebleeven, en behieldenze, by de Utrechtsche Vereeniging. In laater' tyd, was wel eens geraadpleegd, om den Evangelischen Godsdienst, die toen in alle de Vereenigde Gewesten aangenomen was, alleen te handhaaven, en geene openbaare oefening van eenigen anderen Godsdienst te gedoogen (*i*). Doch hiervan was nimmer eenige algemeene Wet gemaakt. De Sinode van Dordrecht, die, in de jaaren 1618 en 1619, gehouden werdt, was zelfs niet in allen deele aangenomen, by alle de Gewesten; noch den ingezetenen in 't gemeen, door 's Lands Overheid, tot eenen regel des geloofs voorgeschreeven. Veelen oordeelden, dat deeze onzekerheid op 't stuk van den Godsdienst den verschillenden gezindheden te groote vryheid liet, en den Roomschen in 't byzonder voet gaf, tot openlyker oefening hunner Godsdienstige plegtigheden. Zy verstonden, hierom, dat men eene nadere vaststelling behoorde te maaken, op 't stuk van den Godsdienst, waarvan, derhalve, een hoofdpunt der raadpleegingen op de groote Vergadering gemaakt werdt.

en de *Militie.* Wat omtrent het derde hoofdpunt, de *Krygszaaken* betreffende, meest in aanmerking kwam, heeft men, uit de eerste aanspraak van den

(*i*) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 503.

den Raadpenfionaris Kats, reeds konnen afneemen. De inzigten van Holland verfchilden, omtrent dit punt, van die der meefte andere Geweften. Holland zogt het opperbeleid over zaaken van oorloge, met naame over het verleggen van het Krygsvolk en het uitgeeven der *Patenten*, daartoe noodig, te brengen aan den Raad van Staate, waarin dit Geweft drie Leden heeft, en de anderen maar een, of ten hoogften twee; en aan de byzondere Staaten, elk in zyn Geweft. Men hadt, in 't voorleeden jaar, ondervonden, wat 'er gebeuren kon, als de troepen verlegd konden worden, zonder dat 'er de byzondere Staaten kennis van hadden. Hiervoor, wilde men dan zorg draagen in Holland, en te wege brengen, dat zulks, voortaan, niet kon gefchieden, zonder behoorlyke kenniffe. Maar de meefte andere Geweften verftonden, dat men den Raad van Staate zo veel gezags niet geeven moeft in krygszaaken, als Holland gaarne gezien zou hebben. Holland was, huns oordeels, te fterk in den Raad van Staate. Zy wilden, hierom, een goed gedeelte van 't gezag deezes Raads overbrengen aan de Vergadering der algemeene Staaten, waarin elk Geweft evenveel te zeggen hadt. De raadpleegingen hierover maakten, derhalve, ook een voornaam gedeelte van de bezigheid der groote Vergaderinge uit. 1651.

VIII. Gelderlands gevoelen, over de *Unie* en beflifling der geschillen.

Omtrent het eerfte hoofdpunt, de behoudenis der Unie en eendragt aangaande, verftondt Gelderland „ dat de gefchillen tuffchen „ de Steden en Leden van eenig Geweft verbleeven moeften worden aan de uitfpraak „ der byzondere Geregtshoven, zo de zaak

 „ klaar-fchillen,

1651. „ klaarlyk tot derzelver Regtsgebied behoor-
„ de, met byvoeging van eenige Gekommit-
„ teerden uit de Landſchap; doch zo de Hoven
„ geen Regtsgebied bleeken te hebben, zou
„ de zaak, door gelyke Gekommitteerden,
„ met byvoeging van onpartydigen uit andere
„ Geregtshoven, moeten worden afgedaan.
„ Dat, in geval van verſchil tuſſchen twee of
„ meer Geweſten, het Geweſt, welk zig ver-
„ ongelykt hieldt, zig zou behooren te ver-
„ voegen aan de algemeene Staaten, die 't
„ geſchil zouden doen beſlegten, door Ge-
„ magtigden uit de Geweſten, welken 'er geen
„ belang by hadden. En dat, in geval van ver-
„ ſchil tuſſchen alle de Geweſten, uit alle de-
„ zelven, Regters behoorden gemagtigd te
„ worden, om de zaak, by minnelyk verdrag
„ of eindelyke uitſpraak, af te doen (*k*)." Ten zelfden dage, verklaarde Zeeland, by monde van den Raadpenſionaris *Adriaan Veth*, te verſtaan „ dat de geſchillen, tuſſchen de Geweſten ontſtaande, of, door eenige Heeren uit de Geregtshoven, of door eenige ervaaren' en beſcheiden' Heeren uit de Regeeringe, hiertoe byzonderlyk gemagtigd, behoorden beſlegt te worden (*l*)." Hierna, vertoonden die van Friesland, „ dat men, om de eendragt te bewaaren, noodwendig komen moeſt tot het kiezen van eenen Stadhouder, in Geweſten, die 'er geenen hadden; hebbende men ook, by het Utrechtſch Verbond, geen ander middel weeten te vinden, om de geſchillen tuſ-

Ook dat van Zeeland, Friesland,

(*k*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 54. III. *Deel*, *bl.* 501.
(*l*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 56. III. *Deel*, *bl.* 503.

„ tusschen de Gewesten te beslissen, dan de- 1651.
„ zelven aan de uitspraak der Stadhouderen
„ te verblyven. Dat de woorden, *by voorraad*,
„ in het *negende* Lid van dit Verbond, bete-
„ kenden, dat de *uitspraak* der Stadhouderen *by*
„ *voorraad* zou *uitgevoerd* worden; niet dat de
„ *Stadhouders* slegts *by voorraad* gesteld waren,
„ om uitspraak te doen: en dat de woorden,
„ *nu ten tyde wezende*, niet tot de Stadhouders,
„ maar tot de Gewesten, die toen in 't Ver-
„ bond waren, moesten gebragt worden. Dat
„ de Gewesten, die geenen Stadhouder hadden,
„ hierom, ten eerste, treeden moesten tot het
„ aanstellen van eenen, en dat de gezamenly-
„ ke Stadhouders, nog tegenwoordig, de uit-
„ spraak over de geschillen behoorden te heb-
„ ben, gelyk by het Verbond van altoosduu-
„ rende eenigheid, te Utrecht, was vastge-
„ steld (*m*)." In eene afzonderlyke onderhan-
deling met die van Holland, hadden zy aan-
gemerkt „ dat, schoon 'er thans niemant uit
„ den Huize van Oranje ware, bekwaam om
„ het Stadhouders-ampt te bekleeden; men
„ egter, in den Huize van Nassau, Persoo-
„ naadjen vinden kon, die met de vereischte
„ bekwaamheden hiertoe voorzien waren (*n*)."
Zy zagen, ongetwyfeld, op Graave Willem,
hunnen Stadhouder. Groningen en de Omme- Stad en
landen oordeelden, even als Friesland „ dat Lande,
„ 'er Stadhouders behoorden te zyn, tot beslis-
„ sing der geschillen; schoon zy de woorden,
„ *by voorraad*, en *nu ten tyde wezende* in de ge-
„ woo-

(*m*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 62. III. *Deel*, *bl.* 510.
(*n*) Resol. Holl. 24 *Januar.* 1651. *bl.* 35.

1651. „ woone betekenis opnamen (*o*).” Utrecht verſtondt „ dat de geſchillen tuſſchen de Le„ den en Steden van eenig Geweſt beſliſt be„ hoorden te worden, gelyk by 't Utrechtſch „ Verbond bepaald was; die tuſſchen twee „ of meer Geweſten, door de anderen, welken „ buiten 't geſchil waren, en die tuſſchen de „ Geweſten in 't gemeen, door drie uit de Re„ geeringe en drie Regters of Regtsgeleerden, „ uit elk Geweſt te benoemen (*p*).” Overysſel neigde zeer tot het gevoelen van Gelderland, op de beſliſſing der geſchillen; doch ſloeg, daarenboven voor „ dat men een gelyk ge„ tal van onzydige zegsluiden, nevens een „ hoofd over dezelven, zou konnen kiezen, „ die 't geſchil, binnen zekeren beſtemden tyd, „ zouden moeten afdoen (*q*).” De Staaten van Holland, uit de bedenkingen der byzondere Geweſten, beſpeurende, dat 'er geenen waren, die het aanſtellen van Stadhouders noodzaakelyk hielden tot behoudenis der eendragt, dan Friesland en Stad en Lande, vonden geraaden hunne gedagten over 't ſtuk van de beſliſſing der geſchillen open te leggen in de groote Vergadering. Zy verklaarden „ gezind te zyn, om „ de raadpleegingen deezer Vergaderinge zo „ ſpoedig te doen afloopen, als mogelyk ware, „ op dat, door eene bekwaame vervulling van „ 't gebrek, welk, in een aanmerkelyk deel „ der Regeeringe, voorgevallen was, voor al „ de weereld, getoond mogt worden de vaſt„ heid en zekerheid van den Staat.” Zy voegden

Utrecht,

Overysſel,

en Holland.

(*o*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 64. III. *Deel*, *bl.* 512.
(*p*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 66. III. *Deel*, *bl.* 514.
(*q*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 86. III. *Deel*, *bl.* 516.

den 'er by „ dat zulks niet geschieden kon, 1651.
„ dan door het neemen van goede en spoedi-
„ ge besluiten, regtschaapen uitwerksels van
„ wysheid en eenigheid. Dat zy, ten deezen
„ einde, in hunnen eersten voorslag, gewaagd
„ hadden van de punten van *Unie*, *Religie* en
„ *Militie*; doch op de twee eersten naauwlyks
„ hadden stilgestaan, om dat zy oordeelden,
„ dat 'er geen verschil over vallen zou. Dat
„ eenige Gewesten, met naame Friesland en
„ Stad en Lande, nogtans begeerd hadden,
„ dat zy zig over 't beslissen der geschillen ver-
„ klaaren zouden, te gelyk, uit het gene, des-
„ wege, by het Utrechtsch Verbond, beraamd
„ was, besluitende de noodzaakelykheid, om
„ Stadhouders te stellen over alle de Gewes-
„ ten. Dat zy, Staaten van Holland, deeze
„ noodzaakelykheid geenszins konden zien, al-
„ zo de byzondere Gewesten, *elks in den haaren*,
„ de opperste magt bezaten, en, by de Unie,
„ niet verkort waren in derzelver voorregten
„ en vryheden, volgens welken, zy de deelen
„ der hooge Regeeringe, door zig zelven of
„ door anderen, mogten doen waarneemen,
„ naar hun welgevallen. Dat de Gewesten, ten
„ tyde van 't sluiten der Unie, den Koning van
„ Spanje nog niet hebbende afgezwooren, niet
„ konden denken, om elkanderen te verbin-
„ den tot het stellen van Stadhouderen, waartoe
„ zy toen nog niet bevoegd waren, hebbende
„ de Stadhouders toen nog last van den Koning
„ van Spanje. Dat de beslissing der geschillen,
„ hierom, ook slegts by voorraad, aan de Stad-
„ houders, die 'er toen waren, verbleeven was,
„ waaruit men kon afneemen, dat derzelver

 „ op-

1651. „ opvolgers geen zodaanig regt hebben konden, ten ware het hun, by nader besluit, opgedraagen werdt. Dat de uitlegging, die Friesland aan de woorden *by voorraad* gaf, vierkant streedt met het *zestiende* Lid der Unie, waarin verklaard werdt, dat de uitspraak der Stadhouderen agtervolgd zou worden, zonder dat men zig, daartegen, van eenige middelen van Regte zou mogen dienen: 't welk egter vry zou hebben moeten staan, zo de uitspraak begreepen moest worden slegts by voorraad geschied te zyn. Dat ook de woorden *nu ten tyde wezende* niet konden gebragt worden tot de Vereenigde Gewesten, om dat hieruit volgen zou, dat de Gewesten, die naderhand het Verbond zouden aanneemen, zig aan de uitspraak der Stadhouderen van de andere Gewesten zouden hebben moeten onderwerpen, zonder dat hunne eigen' Stadhouders mede gereggtigd zouden zyn tot de uitspraak: welk ongelyk gezag elk zou hebben afgeschrikt van de Unie; waarom men niet vermoeden kon, dat de Bondgenooten hierop zouden gezien hebben. Dat de Stadhouders ook niet volstrekt noodzaakelyk waren, tot beslissinge der geschillen; maar dat men, hiertoe, de voorslagen van Gelderland, Zeeland of Utrecht zou konnen volgen. Dat zy, ondertusschen, verhoopten, dat de Staat, door 's Hemels zegen, in zo veele eendragt blyven zou, dat men niet ligt tot uitspraak over opgereezen' geschillen zou behoeven te komen (*r*)." Wat laater, gaven dezelfde Staaten

(*r*) *Zie* Aitzema Hest. Leeuw. *bl.* 85. III. *Deel*, *bl.* 534.

ten te verstaan „ dat zy het geschil over het „ aanstellen of niet aanstellen van eenen Stad„ houder hielden voor zuiver Provinciaal, en „ niet behoorende tot de raadpleegingen der „ groote Vergaderinge, aan welke zy egter, „ nevens eenige andere punten, laaten wilden „ het beraamen van een middel, om de ge„ schillen tusschen de Gewesten af te doen(*s*)." Maar Friesland, vreemd vindende, dat men 't stuk van 't Stadhouderschap buiten de Vergadering houden wilde (*t*), beweerde, in een wydluftig Vertoog „ dat de opregters der Utrecht„ sche Vereeniging de Stadhouders wyslyk „ hadden gehouden, voor de beste beslissers „ der onderlinge geschillen, en voor de be„ kwaamste behouders der onderlinge een„ dragt. Dat de Vereeniging, by wege van „ Verdrag, aangegaan was, op de onderstel„ ling, dat 'er Stadhouders waren, en zyn zou„ den; van welke onderstelling men niet kon „ afwyken, zonder gemeene bewilliging van „ alle de Bondgenooten, gelyk, uit het *elfde*, „ *eenentwintigste* en *twee-entwintigste* Lid der „ Unie, bleek. Dat de Stadhouders ook dien„ stig waren, tot voorkoming der al te groote „ traagheid in 't besluiten, het gewoon gebrek „ der veelhoofdige Regeeringen. Dat het ver„ anderen van den ouden vorm der Regeerin„ ge gevaarlyk was. Dat eene verbindtenis, „ om altoos Stadhouders te stellen, niet meer „ strekte tot krenking van de opperste magt „ der byzondere Staaten, dan de verbindte„ nis om geen Bestand of Vrede te sluiten, „ gee-

1651.

Friesland beweert de noodzaakelykheid van 't aanstellen van eenen Stadhouder.

(*s*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 87, 88. III. *Deel*, *bl.* 537, 538.
(*t*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 91. III. *Deel*, *bl.* 541.

1651. „ geenen Oorlog aan te vangen, geene Verbonden met de nabuuren te maaken, geene Imposten op te stellen, noch de Munt te veranderen, dan met gemeene bewilliging van alle de Bondgenooten. Dat men, ten onregte, voorgaf, dat de Staaten niet bevoegd waren geweest, om Stadhouders te stellen, voor het afzweeren des Konings van Spanje; alzo hieruit volgde, dat al wat, voor dien tyd, tegen den Koning of deszelfs dienaars, ondernomen was, onwettig ware geweest, de Unie zelve niet uitgeslooten: behalve, dat Graaf Jan van Nassau toen reeds, op aanhouden der Staaten van Gelderland, door de algemeene Staaten, tot Stadhouder van dit Gewest, was beroepen." 't Vertoog werdt, wyders, besloten, met eene verklaaring „ dat al wat de Afgevaardigden van Friesland hadden voortgebragt strekte, om den Staat dienst te doen; alzo zy, met schroom en beevinge, aanzagen tegen eenige veranderingen in de Regeeringe, die doorgaans grooter' veranderingen naar zig sleepten, en zelden wel gedydden: 't welk nu te eerder te wagten was, om dat de Staat zig, by den voorigen Regeeringsvorm, zo wel bevonden hadt; waarom de Vereenigde Gewesten zig, met regt, mogten binnen brengen, 't gene van Rome gezeid werdt: *Moribus antiquis res stat Romana virisque* (u)." Doch op dit Vertoog, werdt, myns weetens, van wege de Staaten van Holland, niet nader geantwoord. Zy zagen klaarlyk, dat de meeste Gewesten ongezind

(u) *Zie* Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 92. III. *Deel*, *bl.* 542.

zind waren, om, vooreerst, tot het aanstellen van eenen Stadhouder te komen; waarom zy noodeloos hielden, het Vertoog van Friesland te wederleggen. Zelfs was, omtrent deezen tyd, een zeer eerbiedig Vertoog van de Prinsesse Weduwe, waarby zy haaren Kleinzoon den algemeenen Staaten aanbeval, met verklaaring, dat zy 't gene men voor hem doen wilde, als eene loutere gunst, zou aanzien, door de Gewesten alleenlyk overgenomen, zonder dat 'er iet op besllooten werdt (v). Men arbeidde, ondertusschen, onder de hand, om den Prins van Oranje te doen verkiezen, tot Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat. Doch 't verhaalen van 't gene hierover te doen viel zal eerst te pas komen, als wy verslag doen van 't gene, over het hoofdpunt, de *Militie* betreffende, op de groote Vergadering, gehandeld werdt.

1651.

Vertoog der Prinsesse Weduwe.

't Liep aan tot in Hooimaand, eer de Gewesten eenige nadere bedenkingen inleverden, op het stuk van de beslissing der geschillen. Eenige Gekommitteerden hadden toen een ontwerp gereed, volgens welk, de geschillen aan de bemiddeling of uitspraak van een gelyk getal van Zegsluiden uit elk Gewest, die magt hadden om, des noods, eenen opperften zegsman te kiezen, verbleeven werden. Holland keurde dit ontwerp goed. Ook de vier andere Gewesten, op 't behaagen hunner magtigers. Doch Friesland en Groningen verwierpen 't, inzonderheid, om dat de Stadhouders, die 'er nu waren, of namaals komen mogten, niet

Laatste handelingen over de beslissing der geschillen.

(v) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 88, 89. III. *Deel*, *bl.* 538.

1651. niet tot zegsmannen benoemd waren. Zy maakten, derhalve, een nieuw ontwerp, waarin de Stadhouders, tot vaste *Arbiters* of zegsluiden, werden benoemd. 't Ontwerp van Friesland werdt, daarna, nog een en andermaal veranderd. Holland voegde zig, eerlang, nader, naar de meening der twee Gewesten; doch begeerde het stuk der *Consenten* niet aan de uitspraak van gekooren' zegsluiden, onder welken ook de Stadhouders zyn zouden, onderworpen te hebben. De vier Gewesten bewilligden, in Oogstmaand, in het ontwerp van Holland, behalve in de genoemde uitzondering: waarop Holland egter staan bleef. Friesland en Stad en Lande veranderden ook niet van gevoelen; zo dat 'er, op dit gewigtig stuk, niets vastgesteld werdt, in de groote Vergadering (*w*). Holland besloot, eerst in 't jaar 1663, in 't ontwerp, zo als het lag, te bewilligen; doch slegts voor zes jaaren (*x*). Maar de andere Gewesten namen geen genoegen in deeze bepaling van tyd; waarom 'er, ook toen, niets beraamd werdt.

IX. Gevoelen van Gelderland, over 't punt van den Godsdienst.

Het punt van den Godsdienst hieldt de groote Vergadering ook eenen geruimen tyd bezig. Gelderland verklaarde, te verstaan „ dat „ de waare Hervormde Christelyke Godsdienst, zo als dezelve, in den jaare 1619, by „ de Sinode van Dordrecht opgehelderd was, „ en thans, in de openbaare Kerken deezer „ Landen, geleerd werdt, behoorde vastgesteld te blyven, en, door de byzondere Ge- „ wes-

(*w*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 183, 184, 186, 188, 189.
(*x*) Resol. van Consid. ten tyde van De Witt, *bl.* 669 enz.

„ westen, *elks in den zynen*, *met de magt van* 1651.
„ *'t Land*, gehandhaafd te worden, zonder te
„ gedoogen, dat daarin, by iemant, eenige
„ verandering wierdt gemaakt. Dat de Pla-
„ kaaten tegen 't Pausdom in kragt behoorden
„ te blyven, en op 't ongebonden inkomen der
„ Geestelykheid een voet van maatiging be-
„ raamd te worden, zonder krenkinge der
„ Munstersche Vrede (*y*)." Zeeland stemde van Zeeland;
het zelfde in kragt, met byvoeging „ dat de *Sec-*
„ *ten* en gezindheden, die van de openbaare
„ bescherming uitgesllooten waren, en alleen-
„ lyk gedoogd werden, behoorden gehouden
„ te worden, in alle orde en stilligheid; en op
„ geene andere Plaatsen, dan daar zy tegen-
„ woordig waren, te worden toegelaaten (*z*)."
Het zelfde verzogten, ten deezen tyde, de Afgevaardigden der Sinoden, aan welken gehoor verleend werdt, in de groote Vergaderinge. Zy verklaarden, te gelyk, te wenschen „ dat
„ de krytende zonden en ergernissen, en, on-
„ der anderen, het schenden van den *Heiligen*
„ *Sabbath*, mogten geweerd worden." Doch zy stonden, voornaamlyk, stil, op het weeren der Pauselyke bygeloovigheden: waartoe zy zelfs eenige middelen voorsloegen, die, grootendeels, uit 's Lands Plakaaten, genomen waren (*a*). Verscheiden' Gewesten, met naame Friesland, Overyssel en Stad en Lande, vonden genoegen in den voorslag der Predikanten: doch de Staaten van Holland zouden liever gezien

(*y*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 55. III. *Deel*, *bl.* 502.
(*z*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 57. III. *Deel*, *bl.* 504.
(*a*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 58, 60. III. *Deel*, *bl.* 505, 506, 509.

1651. zien hebben, dat zy, ten deezen tyde, agtergebleeven waren: alzo, gelyk wy reeds gemeld hebben, 't belang des Koophandels verscheiden' Steden, met naame Amsterdam, bewoogen hadt, om eenige oogluiking te gebruiken, omtrent de Roomschgezinden. Van den anderen kant, waren zy bedugt, dat de Predikanten zig, op den Predikstoel, moeijen zouden, met zaaken van Regeeringe, en dringen op de noodzaakelykheid, om eenen Stadhouder te kiezen, gelyk twee of drie reeds gedaan hadden: waarom zy zig verpligt vonden, om hun eenig genoegen te geeven (*b*). De andere Gewesten, Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overyssel, verklaarden zig, op 't stuk van den Godsdienst, omtrent op dezelfde wyze, als Gelderland en Zeeland gedaan hadden (*c*). Midlerwyl, hadt Holland een besluit genomen van gelyken inhoud; welk, op den zevenentwintigsten van Louwmaand, in een besluit van alle de Gewesten, veranderd werdt; hoewel Overyssel, naderhand, voorsloeg, dat men middel behoorde te vinden, om de Gewesten, die, tegen vermoeden, weigerig of agterlyk zyn mogten, in het uitvoeren der Plakaaten tegen de Roomschgezinden, daartoe te noodzaaken (*d*): op welken voorslag, egter niets werdt vastgesteld. Het Besluit, waarvan wy spreeken, behelsde eene verklaaring van de Staaten der byzondere Gewesten, om „ *elks in* „ *den haaren*, vast te houden en, *met de magt van* „ *het Land*, te handhaaven den waaren Christe- „ ly-

Van Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overyssel.

Besluit van Holland en de andere Gewesten op 't

(*b*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 61. III. *Deel*, *bl.* 509.

(*c*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 62, 63, 65, 86.

(*d*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 86.

„ lyken Hervormden Godsdienst, zo als dezel- 1651.
„ ve, alomme, in de openbaare Kerken, ge- stuk van
„ leerd werdt, en door de Sinode van Dor- den
„ drecht bevestigd was, zonder te gedoogen, Gods-
„ dat ooit, daarin, by iemant, eenige veran- dienst.
„ dering gemaakt werdt. Dat de gezindheden,
„ die uitgesloten waren van de openbaare be-
„ scherming, en alleenlyk gedoogd werden,
„ zouden gehouden worden in alle goede orde
„ en stilte, en op geene Plaatsen meer worden
„ toegelaaten, dan daar zy tegenwoordig wa-
„ ren. Dat de Plakaaten tegen de Pausgezinden
„ in kragt blyven en uitgevoerd worden zou-
„ den, en op het inkomen der Geestelykheid
„ zulk eenvoet beraamd, als,zonder krenkinge
„ der Vrede, best zou konnen geschieden. Dat
„ de Ambassadeurs en vreemde Staatsdienaars
„ verpligt zouden worden, om, in hunne Hui-
„ zen, geenen dienst of *Sermoenen* te laaten
„ doen, in de Nederlandsche spraake; maar
„ alleen in de taale van hunne Heeren en Mees-
„ teren, en dat zy niemant, dan die tot hun
„ Huisgezin of gevolg behoorden, tot dezel-
„ ven toegang zouden geeven. Dat de beslui-
„ ten op de burgerlyke Regeeringe der Meie-
„ rye van 's Hertogenbosch, te vooren geno-
„ men, eens, kragtdaadiglyk, ter uitvoerin-
„ ge gebragt zouden worden, en aldaar geene
„ Baljuwen, Schouten, Sekretarissen of Vor-
„ sters geleeden, dan die belydenis deeden van
„ den Hervormden Godsdienst." Met dit
Besluit, welk egter, op verre na, zo veel niet
inhieldt, als de Predikanten begeerd hadden,
lieten zy zig vergenoegen, en scheidden met
dankzegginge: schoon Friesland en Stad en
Lan-

1651. Lande gaarne gezien zouden hebben, dat zy nog wat langer hadden aangehouden (e). In Hooimaand, keerden zy nog eens weder, en deeden een nieuw Vertoog aan de groote Vergadering, tegen de stoutigheden der Papisten, aan verscheiden' oorden (f). Doch ik vind niet, dat de groote Vergadering, na den zevenentwintigsten van Louwmaand, iet, op 't stuk van den Godsdienst, beslooten heeft.

X. Aanmerkingen over dit Besluit.

Aanmerkelyk is, ondertusschen, in dit Besluit, dat de Staaten verklaaren, den Hervormden Godsdienst, *elks in den haaren*, te willen handhaaven; welk byvoegsel, naar alle waarschynlykheid, diende, om diergelyke ongelegenheden, als men, in de jaaren 1618 en 1619, ondervonden hadt, in 't gevolg, te voorkomen. Sommigen hebben, naderhand, beweerd, dat de byzondere Staaten, slegts *verklaard*, niet *beloofd* hebbende, den Hervormden Godsdienst, volgens de uitlegging der Dordrechtsche Sinode, alleen te zullen handhaaven; hiertoe niet eigenlyk verbonden zouden zyn. Zy verhaalen zelfs, dat de Griffier, het besluit instellende, en het woord *belooven*, by het woord *verklaaren*, gevoegd hebbende, uitdrukkelyken last kreeg, om het woord *belooven* door te haalen; alzo dit woord, door niemant der byzondere Gewesten, gebruikt was (g). Anderen hebben hiertegen wel aangemerkt, dat deeze byzonderheid niet gemeld wordt, in het Register der Staatsbesluiten, en oordeelen, hierom, dat men de verklaaring der Staaten, om

(e) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 61, 62.
(f) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 146.
(g) Public Gebed. III. *Deel*, *bl.* 210.

om de Dordrechtsche Leer te beschermen, heeft aan te merken als eene onvolmaakte belofte, die eerlyke luiden gehouden zyn naar te komen, schoon men 'er hen, in Regte, niet toe zou konnen noodzaaken (*b*). Doch zy hebben, veelligt, alleenlyk gezien op het Register der Generaliteits-Resolutien: want, in dat van Holland, staat, duidelyk, aangetekend, „ dat men het woord *belooven* begeerde geligt „ te hebben, uit de uitbreiding der Resolutie, „ om dat het, in de *Provinciale advisen* van Hol- „ land en Zeeland, niet gestaan hadt (*i*)." De poogingen van Overyssel en van eenige andere Gewesten (*k*), om de byzondere Staaten, door dwangmiddelen, te houden tot het handhaaven van den Hervormden Godsdienst, bewyzen ook genoegzaam, dat men hen, hiertoe, door het besluit van den zevenentwintigsten van Louwmaand, niet sterk genoeg verbonden rekende. 1651.

XI. Gelderlands gevoelen over het punt der *Militie*.

Over het *derde* hoofdpunt van de handelingen der groote Vergaderinge, de Krygszaaken betreffende, kwamen zo veele byzonderheden in aanmerking, dat wy, om langwyligheid te myden, alleenlyk van de voornaamsten zullen gewaagen. Zy betroffen 1. het hoog gezag over het Krygsvolk. 2. het begeeven der Krygsampten. 3. het verleggen der bezettingen, en 4. de geheime verstandhouding, binnen en buitens Lands. Gelderland verstondt, omtrent deeze vier punten „ dat de algemeene Staa- „ ten

(*b*) C. v. Bynkershoek Quæst. Jur. Publici *Libr.* II. *Cap.* XVIII. *p.* 322.
(*i*) Resol. Holl. 28 *January* 1651. *bl.* 39.
(*k*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 61.

1651. „ ten, by raade van den Raad van Staate, het „ hoogst gezag over het Krygsvolk behoorden „ te hebben, en dat, wanneer men genoodzaakt werdt, in tyd van oorloge of andere „ dringende gelegenheid, een' Kapitein- of „ Luitenant-Generaal aan te stellen, zulks, niet „ dan na gehouden' raadpleeging en besluit „ der byzondere Staatsvergaderingen, zou behooren te geschieden. Dat de hooge Krygsampten, die, te vooren, door de algemeene „ Staaten, of door wylen zyne Hoogheid, begeven waren, tot Kolonel uitgeslooten, zouden staan ter begeevinge der byzondere Gewesten, die, deswege, stemmen zouden, ter „ algemeene Staatsvergaderinge. Dat de mindere Krygsampten, die, te vooren, zonder „ benoeming, door zyne Hoogheid, waren „ begeven, onder de Vereenigde Gewesten, „ gelykelyk, zouden verdeeld worden. Dat „ de Bevelhebberschappen van sterke Plaatsen, gelegen binnen de Vereenigde Gewesten, zouden worden vervuld, door de Staaten dier Gewesten, op Lastbrief der algemeene Staaten of des Raads van Staate; zullende deeze Bevelhebbers geen regt hebben, „ tot het bewaaren der sleutelen, openen der „ poorten of geevinge van 't woord aldaar: al „ 't welke alleen aan de Wethouders der Steden blyven zou. Ook zouden zy geen Regtsgebied mogen oefenen, dan over misdaaden „ begaan in den Krygsdienst. De Gouverneurschappen van Plaatsen, geen' stem in Staat „ hebbende, zouden staan ter begeevinge der „ Vereenigde Gewesten; de Kommandementen van zulke Plaatsen, ter begeevinge van

„ de

„ de Vergadering der algemeene Staaten, en „ de Majoorschappen, ter begeevinge van den „ Raad van Staate. Het verleggen van Krygs- „ volk, en 't vergaderen van Legers zou ge- „ schieden, door de algemeene Staaten, by „ raade van den Raad van Staate; mids, in „ geval van 't verleggen der bezettingen, „ by tyds kennis geevende aan de Staaten „ der Gewesten, Steden en Plaatsen, daar „ zy stonden gelegd te worden: zullende het „ ook den byzonderen Staaten vrystaan, des „ noods, eenige vendels, op hunne paten- „ ten, te zenden van de eene Plaats naar de „ andere, mids daarvan ook kennis geevende „ aan de algemeene Staaten. Ook zouden de „ bezettingen, voortaan, volgens het *zevende* „ Lid der Unie, eed moeten doen aan de Wet- „ houders der Steden. Dat de geheime ver- „ standhouding vervolgd zou worden, by de „ algemeene Staaten en den Raad van Staate, „ door zodanige Persoonen, als zy, daartoe, „ bekwaamst zou oordeelen (*l*)." Wat Hollands gevoelen ware over 't punt der *Militie*, hebben wy boven gezien. Zeeland verklaarde zig, op dit stuk, in 't eerst, niet byzonder. Doch 't bleek, naderhand, dat de Staaten van dit Gewest niet veel verschilden van die van Holland (*m*): ook hadden zy byzonder belang, om hun gezag te bewaaren, over de Sterkten Axel, Ter Neuze en Biervliet, in Staatsch Vlaanderen: waarover hun, in den jaare 1588, het opzigt aanvertrouwd was, door den Raad van

1651.

Gevoelens der andere Gewesten.

(*l*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 53. III. *Deel*, *bl.* 500.
(*m*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 75.

1651. van Staate (*n*). Friesland hadt zig ook niet duidelyk verklaard. Alleenlyk drong dit Gewest sterk, op de aanstellinge van den Prinse van Oranje tot Kapitein-Generaal (*o*). Stad en Lande verstondt „ dat men 't hoog gezag over „ Krygszaaken behoorde te stellen aan de Afgevaardigden ter Generaliteit, by raade der „ Stadhouderen of des Raads van Staate, behoudende egter de byzondere Staaten en „ Stadhouders de magt, om de bezettingen, „ in hunne byzondere Gewesten, te verleggen." Nog wilde dit Gewest het hoog gezag over de zeezaaken aan de algemeene Staaten, by raade der Admiraliteiten, verbleeven hebben, en de begeeving der Krygsampten gesteld aan de byzondere Staaten. Eindelyk drong het ook op de aanstelling van den Prinse van Oranje tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, en op de aanstelling van eenen Luitenant in zyne stede, wien men de geheime verstandhouding, op een redelyk Berigtschrift, zou konnen toevertrouwen (*p*). Utrecht meende, „ dat men 't hoog bewind over Krygszaaken „ zou konnen stellen aan de algemeene Staaten „ of aan den Raad van Staate, mids stemmende, by Provincien, en niet hoofd voor „ hoofd." Ook sloeg dit Gewest voor „ of „ men geen Berigtschrift behoorde vast te „ stellen, waarop men, in tyd van nood, over „ welken, ten minste vyf Gewesten zouden „ moeten oordeelen, eenen Kapitein-Generaal zou konnen kiezen. De vendels te voet „ en te paarde, die, te vooren, op benoeming „ van

(*n*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 525.
(*o*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 62. III. *Deel*, *bl.* 510.
(*p*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 64. III. *Deel*, *bl.* 511.

„ van de Staaten-Betaalsheeren, door zyne „ Hoogheid, begeven waren, behoorden nu „ te ſtaan ter begeevinge van de Staaten-Be„ taalsheeren. De overige Krygsampten, hoo„ gen en laagen, zouden door de byzondere „ Geweſten begeven worden: het geeven der „ patenten zou, op een Berigtſchrift, door de „ Geweſten te beraamen, ſtaan aan de alge„ meene Staaten, of wel aan den Raad van „ Staate, mids ſtemmende by Geweſten, en „ niet hoofd voor hoofd: welk laatſte ook „ plaats zou moeten hebben, zo deeze Raad, „ tot het beleiden der geheime verſtandhou„ ding, gemagtigd werdt." In de overige opzigten, kwam het gevoelen van Utrecht genoegzaam overeen met dat van Gelderland (*q*): met welk Geweſt, Overyſſel, naderhand, ook, in de voornaamſte opzigten, ſamenſtemde; te gelyk met Utrecht oordeelende, dat men een Berigtſchrift behoorde op te ſtellen voor eenen toekomenden Kapitein-Generaal, die egter niet moeſt gekooren worden, dan wanneer ten minſte vyf Geweſten oordeelden, dat de nood zulks vereiſchte (*r*). 1651.

XII. Holland levert een Vertoog in, over 't beleid der Krygszaaken.

Midlerwyl, hadden de Staaten van Holland, ziende hunne meening, in twee voornaame punten, het gezag van den Raad van Staate over Krygszaaken, en de ontydigheid van 't verkiezen van eenen Kapitein-Generaal tegengegaan door verſcheiden Geweſten, een wydluftig Vertoog ontworpen, welk, nog voor 't einde van Louwmaand, ingeleverd werdt. Het behelsde negen pun-

(*q*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 66.
(*r*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 86.

1651. punten, en wees aan, 1. „ dat het beleid over
„ zaaken van oorloge niet bekwaamlyk ge-
„ ſteld kon worden aan de Vergadering der
„ algemeene Staaten, welker Leden in eed
„ en dienſt der byzondere Geweſten waren;
„ maar behoorde te worden verbleeven aan
„ den Raad van Staate, welks Leden, by ee-
„ de, verbonden waren aan de Generaliteit,
„ en verklaard hadden, af te zullen zien van
„ het byzonder belang der Geweſten, waaruit
„ zy afgevaardigd waren: gelyk ook het be-
„ wind over Krygszaaken, in den jaare 1588,
„ aan deezen Raad was opgedraagen, en ſe-
„ dert door den zelven gevoerd. 2. Dat, uit
„ de oude Regiſters, bleek, dat de byzondere
„ Staaten en derzelver Gekommitteerde Raa-
„ den altoos gezag hadden gehad, over 't ver-
„ leggen der bezettingen, binnen derzelver
„ Geweſten: 't welk, met verſcheiden' voor-
„ beelden, beweezen werdt, hebbende zelfs
„ de Kapiteinen-Generaal de bezettingen bin-
„ nen de byzondere Geweſten niet verlegd
„ dan als Stadhouders en Kapiteinen-Generaal
„ dier byzondere Geweſten; en, volgens ver-
„ ſcheiden' Berigtſchriften, niet dan met
„ kennis van derzelver Staaten of Gekommit-
„ teerde Raaden: waaruit, 3. volgde, dat
„ de Raad van Staate, eenig volk willende
„ ligten uit eene ſtemmende Provincie, ge-
„ houden moeſt zyn, zig te vervoegen aan de
„ Staaten of Gekommitteerde Raaden dier
„ Provincie, en derzelver bewilliging te ver-
„ zoeken. Gelyk ook, 4. dat geen Krygsvolk,
„ in eenige ſtemmende Provincie, gelegd
„ mogt worden, dan met verlof en op Patent

„ van

„ van de Staaten of Gekommitteerde Raaden 1651.
„ dier Provincie. 5. Dat, zo veel doenlyk
„ ware, de vendels behoorden gelegd te wor-
„ den, in en omtrent de Gewesten, door wel-
„ ken zy betaald werden: en 6. dat de Raad
„ van Staate, eenig volk willende ligten uit
„ Grensplaatsen, zulks niet zou mogen doen,
„ dan met verlof der Staaten of Gekommit-
„ teerde Raaden dier Provincie, ter welker
„ betaaling het Krygsvolk in deeze Grens-
„ plaatsen stondt: 't welk beide, met egte stuk-
„ ken, beweezen werdt, door de byzondere
„ Staaten, voorheen, dus begreepen te zyn. 7.
„ Dat de Krygsampten behoorden te staan ter
„ begeevinge van de Staaten of Gekommit-
„ teerde Raaden van die Provincie, door wel-
„ ke zy betaald werden; de Bevelhebberschap-
„ pen over sterke Plaatsen, ter begeevinge der
„ Staaten van 't Gewest, waarin zy gelegen
„ waren, en die over Plaatsen, onder de Gene-
„ raliteit behoorende, ter begeevinge der ge-
„ meene Leden van de Unie: gelyk, uit ver-
„ scheiden' stukken, bleek, der byzondere Staa-
„ ten meening te zyn. 8. Dat het Krygsvolk,
„ boven den eed aan de Generaliteit, ook ee-
„ nen byzonderen eed behoorde te doen, aan
„ de Staaten der Provincie, waarin het ge-
„ legd werdt, en aan de Steden binnen de-
„ zelve, midsgaders aan de Staaten, die
„ het zelve betaalden: 't welk, met het *zeven-*
„ *de* Lid der Unie en met andere stukken, be-
„ vestigd werdt. En eindelyk 9. dat het ver- en be-
„ kiezen van eenen Kapitein - Generaal thans weert de
„ onnoodig en ongeraaden ware: waaromtrent noode-
„ aangemerkt werdt, dat 'er onderscheid was, loosheid van het aanstellen

 „ tus-

1651. „ tusschen een' *Gouverneur-Generaal*, gelyk de „ Graaf van Leicester geweest was, en een' „ *Kapitein-Generaal:* hebbende de magt van „ den eersten zig uitgestrekt over alle de Vereenigde Gewesten, en die van den laatsten „ alleen over het voet- en paardevolk, welk „ de Gewesten in dienst hadden: voerende den „ eersten ook volstrekt gebied over de Stadhouders der byzondere Gewesten, den laatsten niet; alzo de byzondere Stadhouders „ ook Kapiteins-Generaal waren, over het „ Krygsvolk, in hun Gewest leggende: en „ sluitende het Ampt van den eersten ook in „ het Admiraalschap over de Vereenigde Gewesten; daar de laatsten het Admiraalschap-Generaal, over het volk van oorloge te water, als een afzonderlyk Ampt, en, somtyds, „ op byzonderen Lastbrief, bekleed hadden. „ Dat, zo de algemeene Staaten somtyds ook „ Lastbrief verleend hadden aan een' Kapitein-Generaal, deszelfs gezag alleenlyk „ moest begreepen worden gestrekt te hebben „ over 't volk van oorloge en de Legers, leggende buiten de stemmende Provincien, „ hebbende de byzondere Stadhouders, binnen deeze Provincien, het bewind over 't „ Krygsvolk aldaar, by raade van de Staaten „ of Gekommitteerde Raaden. Dat de algemeene Staaten, ziende hoe zeer Leicester „ het ampt van Gouverneur-Generaal misbruikt hadt, besllooten hadden, dit Ampt te „ vernietigen; doch dat de Gewesten, sedert, „ het gebied over het volk van oorloge, te „ water en te lande, hadden opgedraagen aan „ Maurits, Fredrik Henrik en Willem, Prin-

Van eenen Kapitein-Generaal."

„ sen

„ sen van Oranje. Dat, de Vrede, daarna, 1651.
„ getroffen zynde, de reden, waarom dit
„ Ampt begeven geweest was, ophieldt. Dat
„ ook 's Lands Krygsmagt in zulk een' staat
„ was, dat men, zelfs by opkomenden oorlog,
„ geenen Kapitein-Generaal behoeven zou.
„ Dat de Veldmaarschalk, dien men thans in
„ dienst hadt, met gezag genoeg bekleed was,
„ om, in zulk een geval, de Legers van den
„ Staat, als Overhoofd, te gebieden; doch zo
„ hieraan iet ontbreeken mogt, zou men hem,
„ met goedvinden der Gewesten, breeder' last
„ konnen geeven." 't Vertoog werdt besloo-
ten, met eene verklaaring „ dat de Staaten
„ van Holland, in het beweeren der voorge-
„ noemde negen punten, niet op het byzon-
„ der belang van hun Gewest; maar op de egte
„ gronden der Regeeringe het oog gehad had-
„ den; waarom zy vertrouwden, dat de andere
„ Gewesten hunner meeninge zouden toe-
„ vallen (s)."

Doch onder deezen, was het Zeeland alleen met Holland eens, om het beleid der zaaken van oorloge te verblyven aan den Raad van Staate. De andere Gewesten wilden 't verbleeven hebben, of aan de algemeene Staaten, of aan den Raad van Staate onder voorwaarden, waarin Holland geen genoegen scheppen kon, begeerende, onder anderen, Utrecht en Overyssel, zo veele Afgevaardigden in den Raad van Staate te zenden, als een der andere Gewesten (t), wanneer men, aldaar, niet by Provincien, maar hoofd voor hoofd, wilde blyven stem-

XIII. Verschil tusschen Holland en de meeste andere Gewesten, over 't beleid der Krygszaaken.

(s) Aitzema Herst. Leeuw. bl. 68. III. Deel, bl. 516.
(t) Aitzema Herst. Leeuw. bl. 75, 90, 91, 92, 138.

1651. ſtemmen. De Staaten van Holland dan, bespeurende, dat zy 't bewind over Oorlogszaaken, bezwaarlyk, zouden konnen doen ſtellen in handen van den Raad van Staate, bewilligden, in Bloeimaand, in een Ontwerp, gemaakt om de verſchillende gevoelens der Leden te vereenigen. Het werdt, ten zelfden tyde, ook door alle de andere Geweſten goedgekeurd. Alleenlyk, begeerden Friesland en Stad en Lande, dat men, in het zelve, by den Raad van Staate, ook de Stadhouders voegen zou. Ook hadt Stad en Lande nog eenige byzondere aanmerkingen over het bezetten van Koeverden, waarin dit Geweſt, met Overysſel, verſchilde. Doch de verſchillende Leden lieten zig, eerlang, te vrede ſtellen. En het ontwerp werdt in een beſluit der Vergaderinge veranderd. Volgens het zelve „ zou het „ geeven der patenten aan 't Krygsvolk, by „ voorraad, en tot nader' laſt der gezamenly„ ke Bondgenooten, ſtaan aan de Vergadering „ der algemeene Staaten, met voorgaanden „ raad des Raads van Staate, en op een Be„ rigtſchrift, te beraamen door de byzondere „ Geweſten. Doch men zou geen Krygsvolk „ uit de ſtemmende Provincien mogen ligten, „ dan met kennis van de Staaten of Gekom„ mitteerde Raaden; die, in zodanig geval, „ de patenten zouden invullen. Ook werdt de „ bewilliging der Staaten of Gekommitteerde „ Raaden vereiſcht, om eenig Krygsvolk in „ eene ſtemmende Provincie te doen trekken. „ De byzondere Staaten mogten 't Krygsvolk „ binnen hun Geweſt, ook op eigen patent, „ verleggen. 't Krygsvolk zou niet ſlegts aan

Wordt bemiddeld.

„ de

„ de Generaliteit; maar ook aan de Staaten 1651.
„ van 't Gewest, daar het lag, en daar het door
„ betaald werdt, eed moeten doen:" gelyk sedert geschiedde (*u*). Men ontwierp, eerlang, een nieuw Berigtschrift voor den Raad van Staate (*v*); doch daar verliepen verscheiden jaaren, eer het zelve beëedigd werdt. Het oud Berigtschrift voor de Generaliteits-Rekenkamer werdt ook overzien, en hier en daar veranderd (*w*). Op den voorslag van Zeeland, werdt, na veele raadpleegingen, ook een Plakaat gemaakt, tegen de omkoopingen, en tegen het ontvangen van geschenken, door Leden der hooge Kollegien (*x*). De daggelden en reiskosten van zulke Leden, in bezending gaande van wege den Staat, werden, insgelyks, geregeld (*y*). Men stelde ook een Plakaat vast op 't stuk der Monsteringe van 't Krygsvolk (*z*), waarin, tot hiertoe, veele ongeregeldheden hadden plaats gehad, die nogtans, door dit Plakaat, niet geheellyk weggenomen werden. Op het begeeven der Krygsampten werdt niets vastgesteld (*a*); doch men volgde, sedert, ten deezen opzigte, de gevoelens der byzondere Gewesten, die na genoeg overeenkwamen (*b*). Het punt der geheime verstandhouding werdt aan

(*u*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 112, 113, 114, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143.
(*v*) *Zie* het *in 't* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 125. Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 191 *enz.*
(*w*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 193.
(*x*) Notul. Zeel. 21, 22 *Maart* 1651. *bl.* 11, 14. 22, 26 *Febr.* 1652. *bl.* 32, 44. Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 76, 84, 94, 143, 197.
(*y*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 147.
(*z*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 145, 155.
(*a*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 185.
(*b*) Public Gebedt III. *Deel*, *bl.* 216.

1651. aan de algemeene Staaten verbleeven. Doch over 't verleenen van verloven aan Krygsoversten rees geschil, tusschen de algemeene Staaten en den Raad van Staate, die beide oordeelden, hiertoe alleen geregtigd te zyn: welk geschil nogtans onbeslist bleef (c).

Holland zoekt Zeeland te overtuigen van de noodeloosheid eens Kapiteins-Generaal.

Holland moest dus een weinig toegeeven in 't punt van 't beleid over Krygszaaken, en gedoogen dat zulks, ten minste vooreerst, verbleeven werdt aan de Vergadering der algemeene Staaten; waarin dit Gewest niet meer te zeggen hadt dan de anderen; maar in 't punt van de noodeloosheid der aanstellinge van eenen Kapitein-Generaal, waren 't de meeste Gewesten met Holland eens, schoon niemant zig, hiervoor, zo rondelyk verklaard hadt. Zeeland hadt 'er, tot hiertoe, niet van gerept, en men arbeidde, onder de hand, om dit Gewest te doen stemmen, tot het verkiezen van den jongen Prinse van Oranje tot Kapitein-Generaal. Friesland en Stad en Lande drongen hierop ook ernstelyk. De andere Gewesten hielden zig stil. De Staaten van Holland, bedugt dat, wanneer Zeeland bewoogen mogt worden, om zig by de twee Gewesten te voegen, de meerderheid haast voor het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal stemmen zou, deeden, in Grasmaand, eene bezending naar Zeeland, die, door den Heere Jakob van Wassenaar, Heere van Obdam, *Joan de Witt*, Pensionaris van Dordrecht, Willem Nieuwpoort, Vroedschap van Schiedam, en Franco of François Riccen, Pensionaris van Purmerende, bekleed

(c) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 148, 192, 193.

kleed werdt, en den Staaten van 't Gewest, op den vyfentwintigsten, vertoonde „ dat „ men, in den tegenwoordigen tyd van vrede, geenen Kapitein-Generaal noodig hadt; „ dat men, vooral, den jongen Prins van Oranje niet behoorde te verkiezen tot deeze „ waardigheid, alzo de Landen, ligtelyk, zouden konnen komen in de noodzaakelykheid, „ om, geduurende zyne minderjaarigheid, „ eenen anderen Kapitein-Generaal te verkiezen: waartoe zy zig egter de handen gebonden zouden hebben, zo zy hem tegenwoordig reeds aanstelden. Dat men hoopte, „ dat de Vrede lang zou duuren, waarom men „ den Prins ook niet behoefde te voorschikken tot Kapitein-Generaal, zynde het, daarenboven redelyk, dat men den nakomelingen „ de vryheid liet, om hierin te doen of te laaten, 't gene zy, naar tyds gelegenheid, zouden raadzaam oordeelen; alzo zulk eene „ voorschikking ligtelyk aanleiding kon geeven tot partyschap en verdeeldheid in den „ Staat, wanneer de Prins van Oranje, op zulk „ eene beloofte staat maakende, in tyd en wyle, „ het Ampt, waartoe hy voorschikt was, goedvondt te eischen in omstandigheden, waarin de Staaten niet raadzaam zouden mogen „ vinden, om het hem op te draagen: waarby „ nog kwam, dat 'er, by alle de Gewesten, wetten lagen, tegen het verleenen van het Regt „ tot de opvolging in eenige Ampten, met naame in het Kapitein-Generaalschap, alzo zulk „ een regt niet plagt verkreegen te worden, „ dan door kuipery, of gunst van aanzienlyke „ Persoonaadjen, zonder dat men aanschouw

„ na-

1651.

1651. „ name op 's Lands dienst en oorbaar: waarom „ vertrouwd werdt, dat hunne Edele Mogendheden, in zulk eene gewigtige zaak, niets „ besluiten zouden, dan met gemeenen raad „ van beide de Provincien."

De Staaten van Zeeland beantwoordden deeze aanspraak beleefdelyk; doch in algemeene bewoordingen. Zy beloofden hunnen Afgevaardigden op de groote Vergadering zulk een' last te zullen geeven, dat de gemeene rust bewaard en verzekerd werdt (*d*). Doch de verandering in de Regeeringe van Zeeland, die eenige maanden laater voorviel (*e*), bragt te wege, dat men aldaar zo weinig als in Holland geneigd was tot het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal: waarover, derhalve, op de groote Vergadering, niet verder gehandeld werdt: 't welk geheel naar den zin der Staaten van Holland uitviel.

XIV. De Edelen en Steden van Staatsch Brabant en die van Drente zoeken, vergeefs, deel aan de Regeeringe te verkrygen.

De drie hoofdpunten, die op de groote Vergadering verhandeld waren, de Unie, Religie en Militie betreffende, werden, hiermede, afgedaan gerekend. De schikkingen, wegens het eerste en laatste punt inzonderheid, gaven den Staat eene andere gedaante, en bragten de Regeering op eenen voet, waarop menze, nimmer te vooren, gezien hadt. 't Bleek, klaarlyk, dat de aanzienlykste Gewesten, met naame Holland, door de dood des Stadhouders, veel meer gezags verkreegen over den Vereenigden Staat, dan zy, ooit te vooren, gehad hadden. De Regeering der Staaten nam eenen nieu-

(*d*) Resol. Holl. 28 *April* 1651. *bl.* 208. Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 134-136.
(*e*) *Zie* hier voor, *bl.* 146.

nieuwen luister aan, welke sommigen, die 'er geen deel aan hadden, schoon zy 'er regt toe meenden te hebben, zo zeer in de oogen blonk, dat zy, ten deezen tyde, herhaalde poogingen deeden, om 'er ook in gekend te worden. De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant, die, reeds in 't jaar 1648, verzogt hadden, om deel aan de hooge Regeeringe te mogen hebben, of ten minsten om zig zelven te mogen regeeren (*f*), vernieuwden hun verzoek aan de groote Vergadering, in Lentemaand deezes jaars; doch zy vonden nu zo weinig ingang, als te vooren (*g*). De Ridderschap en Eigen-Erfden van het Landschap Drente, welk met de zeven Gewesten vereenigd is, en het Utrechtsch Verbond getekend heeft, hadden zig, reeds eenige jaaren geleeden, en zelfs nog onlangs, by de byzondere Gewesten, vervoegd (*h*), en keerden zig, eindelyk, ook tot de groote Vergadering, met een Vertoog, waarby zy begeerden, erkend te worden voor een Lid der hooge Regeeringe. Zy scheenen, hiertoe, thans meer bevoegd, dan te vooren, om dat zy, by eenig toeval, of door onoplettendheid van den Griffier, daar 't op geschooven werdt, by brieven van den zesden van Slagtmaand des voorleeden jaars, tot de groote Vergadering beschreeven waren (*i*). Zy verscheenen 'er ook behoorlyk gemagtigd. Doch men vondt ongeraaden, hun zitting in de Verga-

1651.

(*f*) *Zie* hier voor, *bl.* 30.
(*g*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 114-121.
(*h*) Notul. Zeel. 5 *Maart* 1619. *bl.* 24. Resol. Holl. 23 *Nov.* 1650. *bl.* 344.
(*i*) Resol. Gener. 2, 16 *Maart* 1651. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* II. *p.* 308, 309.

1651. gadering toe te ſtaan. En ſchoon zy beweezen, dat zy, voorheen, als een Landſchap op zig zelf, erkend geweeſt, en op de algemeene Dagvaarten geroepen waren, werden zy, zonder dat men goedvondt hunne redenen te wederleggen, ſtilzwygens, buiten de Vergadering gehouden (*k*). Ook hebben zy, tot hiertoe, geen deel aan 's Lands gemeene Regeeringe konnen verkrygen (*l*), ſchoon zy zig zelven regeeren, en als een onafhangkelyk Geweſt op zig zelven beſtaan.

XV. Voorſlag van Friesland, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen.

't Werk der groote Vergaderinge, in Hooimaand, meeſt afgeloopen zynde, begon men van ſcheiden te ſpreeken, toen Friesland voorſloeg, dat men, vooraf, eene algemeene vergiffenis behoorde vaſt te ſtellen van alles wat, in den voorleeden jaare, by eenige Geweſten of Perſoonen, tegen anderen, mogt ondernomen of beſlooten zyn (*m*). Gelegenheid tot deezen voorſlag gaf, dat de Raadpenſionaris Kats, voorhebbende zyn Ampt neder te leggen, het Geſchrift, behelzende de redenen, die wylen zyne Hoogheid bewoogen hadden, tot het vaſtzetten van zes Heeren en tot de onderneeming op Amſterdam, welk Geſchrift hy, tot hiertoe, beſlooten, onder zig gehad hadt, overleverde aan de Vergadering van Holland, daar men in beraad lei, of men 't verbranden, of openen en leezen zou. De meeſte Leden neigden tot het laatſte; doch konden 't Geſchrift, niet zonder verontwaardiging, hooren lee-

Beſluit der Staaten van Holland,

(*k*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 95-111. III. *Deel, bl.* 545 *enz.*
(*l*) C. v. Bynkershoek Quæſt. Jur. Publ. *Libr.* I. *Cap.* XVI. *p.* 117.
(*m*) Reſol. Holl. 24 *July* 1651. *bl.* 405.

leezen. Het werdt, daarna, in handen van eenige Gemagtigden gesteld, welken oordeelden „ dat men 't, schriftelyk, behoorde te wederleggen; de wederlegging aan de groote Vergadering over te leveren; de bezending van Zomermaand des voorleeden jaars, aan de Vroedschappen der Hollandsche Steden geschied, te veroordeelen, als strydig met de orde en vorm der Regeeringe; en de Staaten der andere Gewesten te verzoeken, dat zy de besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des voorleeden jaars, ter Generaliteit genomen, door eenige weinige Afgevaardigden, uit ontzag voor de aanzienlykheid des Prinsen van Oranje, wilden afkeuren, voor onwettig en van geener waarde verklaaren, en te gelyk intrekken de afgeperste dankzeggingen, aan wylen zyne Hoogheid gedaan." Eindelyk, stelde men ook vast „ dat men, by duidelyke Resolutie, verklaaren zou, den aanslag op Amsterdam en het aantasten der zes Heeren te houden voor een' * toeleg op de vryheid, hoogheid en souverainiteit deezer Provincie, regelregt strydende met alle wetten, regten en Privilegien derzelve." De Staaten van Holland namen, hierop, een besluit, welk genoegzaam met het gevoelen der Gemagtigden overeenkwam (*n*). Leiden alleen hadt egter geoordeeld, dat het, niet naar den gewoonen vorm der Regeeringe, genomen was (*o*). Voorts, vondt men geraaden, den Steden, uit

1651. wegens het gebeurde in den jaare 1650.

* *attentat.*

(*n*) Resol. Holl. 15, 16, 17, 29 *Jany* 23 *Aug.* 1651. *bl.* 289, 293, 295, 322, 451.
(*o*) Resol. Holl. 23 *Aug.* 1651. *bl.* 453.

1651. uit welken de zes Heeren afgezonden waren, schriftelyke verklaaring af te vorderen, of dezelven zig, in het raadpleegen en stemmen op de vermindering van 't Krygsvolk, waaruit de onlusten gereezen waren, gedraagen hadden, naar den last hunner meesteren, of niet. Ook kwamen, van de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Amsterdam, Hoorn en Medenblik, verklaaringen over, waarby de zes Heeren erkend werden voor trouwe Liefhebbers des Vaderlands, die, in allen deele, aan de inzigten hunner Steden voldaan hadden: waarop hun gedrag ook door eene verklaaring der Staaten van Holland, gedagtekend den drie-en-twintigsten van Oogstmaand, volkomenlyk, werdt goedgekeurd (p). De redenen van zyne Hoogheid werden ook omstandiglyk wederlegd, in een Berigt, welk, op der Staaten naam, in 't licht kwam. Doch eer dit gebeurde, hadden de Staaten van Holland *Heilersich*, Sekretaris van wylen zyne Hoogheid, en de twee Klerken der Griffie, *Hulst* en *Kunes*, door Gemagtigden, doen ondervraagen, en uit dezelven vernomen, dat de Geschriften, genaamd *Redenen en Motiven* en *Klagten over die van Amsterdam*, of ten minste het laatste, ontworpen of opgesteld waren, door wylen den Griffier Musch; die, op den zesentwintigsten van Wintermaand des jaars 1650, overleeden was (q): waarom, veelligt, te eerder, tot het wederleggen deezer schriften, besloten werdt. De Heer van Sommelsdyk ook, verneemende dat men on-

't Gedrag der zes Heeren wordt goedgekeurd.

Onderzoek naar den opsteller der twee Geschriften van wylen zyne Hoogheid.

Sommelsdyk tragt zig

(p) Resol. Holl. 5, 14, 19, 20, 27 *July* 10 *Aug.* 1651. *bl.* 333, 376, 394, 403, 414, 422.

(q) Holl. Merk. *van* 1650. *bl.* 63.

onderzoek deedt naar zyn gedrag, ter gelegenheid van de onderneeming op Amsterdam, boodt zig, van zelf, aan, om den Gemagtigden, deswege, opening te geeven(*r*). Hy werdt, in 't byzonder, wegens drie zaaken beschuldigd: 1. Dat hy, in den eed van Holland zynde, kwalyk gedaan hadt, aan 't leiden van Krygsvolk naar Amsterdam, op bevel van zyne Hoogheid. 2. Dat hy de wallen van Amsterdam bespied hadt, en 3. Dat hy verspreider was van het gerugt, dat deeze Stad een Verdrag gemaakt hadt, met het Parlement van Engeland. Op de *eerste* beschuldiging, antwoordde hy „ dat hy, als Kolonel, ook onder „ zynen Kapitein-Generaal stondt, die hem, „ zo hy gehoorzaamheid geweigerd hadt, we„ gens 't schenden van den Krygseed, zou heb„ ben konnen doen straffen; behalve, dat zyne „ Hoogheid ook groot gezag hadt, in zaaken „ van Regeeringe, en, in Amsterdam, alleen„ lyk, begeerde gehoord te worden, over zaa„ ken, den dienst der Landen betreffende." Op de *tweede*, merkte hy aan „ dat hy, op be„ vel van den Prinse, uit den Haage, gereeden „ was naar Amsterdam, inkomende, door de „ Leidsche, en wederom uitrydende, door de „ Reguliers-Poorte, en voorts over Abkoude, „ Baambrugge, Loenen, Vreêland, Korten„ hoef, Hilversom, Leusden en Zoest, naar „ Scherpenzeel, met geen ander oogmerk, dan „ om den tyd af te meeten, dien de Ruitery, „ welke hy van Scherpenzeel naar Amsterdam „ geleiden moest, tot deezen togt zou noodig „ heb-

1651. te zuiveren, wegens de onderneeming op Amsterdam.

(*r*) Resol. Holl. 7, 8 *July* 1651. *bl.* 338, 355.

1651. „ hebben, zonder dat hy eenige gedagten gehad hadt, om de wallen der Stad te bespieden." Op de *derde* beschuldiging, erkende hy „ op 't Huis ter Hart, tegen de Heeren van Haarlem, gezeid te hebben, dat „ het goed zou zyn, dat 'er wat minder „ gemeenschap was, tusschen de Stad Amsterdam en het Parlement van Engeland; „ daarby voegende, als men hem naar reden „ vraagde, dat de Prins hem, weinige dagen „ geleeden, verklaard hadt, eenen Brief gezien „ te hebben, uit Londen geschreeven, en meldende, dat het Parlement besloten hadt, „ Amsterdam, met tienduizend man, by te „ staan." Hy voegde hierby een verhaal van 't gene hy zeide hem van den aanslag op Amsterdam bekend te zyn, waarin niets byzonders te vinden was (*s*). Doch alzo hy 't voornaam beleid van deezen aanslag toeschreef aan Graave Willem Fredrik, gaf zyne verklaring aanleiding tot den voorslag van Friesland, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen: waarin Sommelsdyk ook verzogt, begreepen te mogen worden. Men maakte een Ontwerp van zulk eene Vergiffenis; doch Holland, de vryheid willende behouden om regt te doen, daar men 't goedvondt, schiep 'er geen genoegen in (*t*). Friesland en Stad en Lande en de Ridderschap van Holland zelve hielden 'er nogtans zo ernstelyk op aan, in 't byzonder vorderende, dat 'er de Heer van Sommelsdyk onder begreepen werdt, dat men zig, eindelyk, liet overhaalen, mids hy zig, voortaan, onthielde uit

Hy wordt, op zyn verzoek, begreepen in de algemeene vergiffenis.

(*s*) Resol. Holl. 15 *July* 1651. *bl.* 380.
(*t*) Resol. Holl. 27 *July* 1651. *bl.* 413.

uit de Vergaderinge der Staaten (*u*). De algemeene vergiffenis, zonder uitsluitinge van iemant, werdt, op den negentienden van Oogstmaand, met eenpaarige stemmen, vastgesteld, en daarna openlyk afgekondigd. Men beloofde, by dezelve „ nu noch ooit te zullen gedenken aan het gene, in den voorleeden jaare, „ voorgevallen was, en verklaarde, de besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des gemelden jaars voor nietig, kragteloos en van onwaarde, zo wel als alles wat, „ ingevolge van dezelven, verrigt en ondernomen was, waarvan de blyken en overblyfsels, uit de openbaare Regifters, geligt „ zouden worden (*v*)." Met welke verklaaring, de Staaten van Holland, zo wel als zy, die gemengd geweest waren, in 't gene, in 't voorleeden jaar, ondernomen was, zig te vrede hielden. De Stad Amsterdam ontving, naderhand, vergoeding van de Staaten van Holland, wegens de buitengewoone kosten, welken zy, in den voorleeden jaare, hadt moeten doen. Men verstondt nu, dat dezelven, ten dienste van den Lande, gedaan waren, en dat men der Stad, wegens haaren betoonden yver en wakkerheid, grooten dank schuldig was (*w*). De kosten beliepen *vierenvyftigduizendvyfenveertig guldens* en *tien stuivers* (*x*). Omtrent deezen tyd, werdt ook, ter Vergaderinge van Holland, be-

1651.

Inhoud derzelve.

(*u*) Resol. Holl. 19 *Aug.* 1651. *bl.* 446.
(*v*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 158-183, 184, 186, 187, 188, 189. III. *Deel*, *bl.* 582-595, 596, 598, 599, 600, 601.
(*w*) Resol. Holl. 30 *May* 26 *Juny* 1653. *bl.* 253, 316. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 825.
(*x*) Resol. Holl. 7 *Dec.* 1656. *bl.* 327. 27 *Maart* 1657. *bl.* 97. *Zie ook* Aanh. op 't Leev. van de Groot. *bl.* 63, 64.

1651. besloten, eene Ordonnantie van *vyftienduizendagtenzestig guldens* en *tien stuivers*, voor Scheeps- en Wagenvragten, in de bezending aan de Steden van den jaare 1650, verdiend, te doen vernietigen; alzo dezelve, door den Raad van Staate, zonder kennisse der algemeene Staaten, ten behoeve der Raaden van wylen zyne Hoogheid, verleend was (y).

XVI. De groote Vergadering wordt besloten.

De groote Vergadering werdt, hierop, den eenentwintigsten van Oogstmaand, besloten met eene aanspraak, die, van wege de Staaten van Holland, wederom door den Raadpensionaris Kats, gedaan werdt. Hy merkte, in 't byzonder, aan „ dat de eensgezindheid, met „ welke zulk eene talryke Vergadering besloo- „ ten was, aan 's Hemels zegen moest toege- „ schreeven worden." Voorts, vondt hy raadzaam, uit de plaats, waar de Vergadering zig bevondt, eene zinnebeeldige herinnering op te maaken, van 't werk, welk zy verrigt hadt; „ De Kerk, ter zyde der groote Hofzaale, ver- „ strekte, zeide hy, een zinnebeeld van 't gene „ 'er, ten opzigte van den Godsdienst, besloo- „ ten was. De opgang naar de gewoonlyke „ Vergadering der algemeene Staaten kon de „ vaststelling der Unie afbeelden. De toegang „ naar de Pleitrolle van den Hove moest de „ schikkingen omtrent de Regtsoefening in „ gedagten brengen. De ingang der Reken- „ en Leenkamer herinnerde de schikking om- „ trent de Geldmiddelen, en de gehoorzaam- „ heid der Leenmannen en andere onderzaa- „ ten van den Staat. De vendels, wimpels,

„ vlag-

(y) Resol. Holl. 11, 12 Octob. 1656. bl. 277.



JACOB CATS,
Raad-Penſionaris
van Holland enz.

Miereveld pinxit *J. Houbraken fecit*

Is. Tirion excudit.

„ vlaggen en kornetten waren natuurlyke af- 1651.
„ beeldſels van 't gene, in Krygszaaken, be-
„ ſlooten was. Eindelyk, kon het dak der zaa-
„ le, gemaakt van eene ſoort van hout, waar-
„ aan" [dit zegt men] „ geene ſpinnekoppen
„ duuren konnen, noch gevonden worden, in
„ gedagten brengen, wat 'er ware vaſtgeſteld,
„ tegen zulke Regters en Regenten, die zig
„ zouden laaten omkoopen; of, gelyk vuile
„ ſpinnekoppen, hunne netten wyd en zyd
„ uitzetten, om iet te vangen." Uit welke zin-ſpeelingen, men den ſmaak van deezen tyd, of van deezen Staatsman, eenigszins, afneemen kan. Hy beſloot zyne Rede, met eene dankzegging aan alle de Afgevaardigden der Geweſten, en aan Gode, die de raadpleegingen, tot hiertoe, zo merkelyk gezegend hadt. De gantſche Vergadering en andere hooge Kollegien van den Haage begaven zig, hierop, naar de Kerke, daar de Predikant *Kasper Streſo* eene plegtige Dankpredikaatſie en Gebed deedt; waarna de meeſte Afgevaardigden naar huis keerden, en alle zaaken, de Geweſten in 't gemeen betreffende, wederom kwamen aan de gewoone Vergadering der algemeene Staaten, die, zo lang de groote Vergadering byeen was, niet gezeten hadt. Ter gelegenheid van het gelukkig eindigen der groote Vergaderinge, werdt, op den dertienden van Herfſtmaand, door alle de Geweſten, een plegtige dankdag gehouden, waarop ook, alomme, de klokken geluid, 't geſchut geloſt, en andere vreugde bedreeven werdt (z).

Wy

(z) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 189-191. III. *Deel, bl.* 602-604.

1651. Wy hebben ons, in 't verhaal van de handelingen der groote Vergaderinge, alleenlyk bepaald tot de huisselyke zaaken; doch zy hadt zig ook eenigszins met uitheemschen gemoeid, en de draad der geschiedenisse zal nu vorderen, dat wy ook van deezen verslag doen.

XVII. Handeling met Portugal, wegens Brazil. De zaaken der Westindische Maatschappye in Brazil waren, sedert eenige jaaren, merkelyk agteruit geloopen. De Portugeezen hadden aldaar groote voordeelen behaald; terwyl het Hof van Portugal voorgaf, dat de opstand in Brazil buiten 's Konings kennis geschied was. De raadpleegingen in den Haage op het ondersteunen der Maatschappye hadden ook traagen voortgang. Holland aarzelde geweldiglyk, en Friesland weigerde ronduit, iet te draagen tot de kosten (a). De Staaten van Holland hadden, eindelyk, beloofd, met Portugal te zullen breeken, zo de andere Gewesten de Verdragen met Deenemarke bekragtigden. Doch toen men ondervondt, dat deeze Verdragen zo voordeelig niet waren voor de Landen, als men zig verbeeld hadt, verminderde de lust tot de uitrusting naar Brazil. De Koning van Portugal deedt, midlerwyl, zyn best, om deeze uitrusting, door handeling, te voorkomen, zendende herwaards *Antonio de Sousa de Macedo*, die, in Herfstmaand des jaars 1650, in den Haage kwam, zonder dat men zig zyns bekreunde (b). 't Liep aan tot in Lente-

(a) Resol. Gener. 8 *Oct.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 884. WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 233. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 297, 338, 339, 340, 415.

(b) Resol. Gener. 15 *Sept.* 2 *Dec.* 1650. 7, 10 *Febr.* 1651. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 887, 888, 889. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 488.

temaand deezes jaars, eer hy in de groote Vergadering gehoor verwierf. Hy klaagde, in den aanvang zyner rede, dat men, hem zo lang gehoor geweigerd hebbende, het Regt der Volken geschonden hadt, en gaf breed op van de geneigdheid van den Koning, zynen meester, om een Verbond te sluiten met de Staaten. Men vorderde Brazil van hem te rug, behalve herstelling van de schade, die de Portugeezen der Maatschappye, aan vee en vrugten, hadden toegebragt. Hy boodt, eerlang, aan, de waarde van Brazil der Maatschappye te zullen voldoen, zynde, zo hy voorgaf, den Koning, zynen meester, buiten staat, de Portugeezen in Brazil te dwingen, om zig wederom te begeeven onder de gehoorzaamheid der Staaten. Aan de Maatschappy zou hy agt millioenen betaalen, en agt tonnen schats aan de arme weezen in Zeeland, daar men veel verlooren hadt in Brazil. Voorts, zou het der Maatschappye vrystaan, met een bepaald getal van schepen, handel te dryven in Brazil, en zy zou, daarenboven, Zout mogen laaden te S. Ubes. Doch de Staaten, weetende dat hy uitdrukkelyken last hadt, om over het te rug geeven van Brazil te handelen, verwierpen deeze aanbiedingen, en besllooten de onderhandeling met hem af te breeken (*c*). Hy deedt, daarentegen, zyn best, om ze sleepende te houden, en den oorlog, die Portugal dreigde, te voorkomen. Zelfs zogt hy eenige Leden der groote Vergaderinge, door beloften van aanzienlyke geschenken, te 1651.

(*c*) Resol. Gener. 2, 6, 11, 13, 14, 25 *Maart.* 1651. *by* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 890, 892, 902, 904, 907, 915.

1651. te beweegen, om tot het aanneemen zyner voorslagen te arbeiden. Doch hy deedt dit zo onbescheidelyk, dat het Hof van Holland last kreeg, om 'er kennis van te neemen. Ook werdt iemant, van wien hy zig, ten deezen einde, bediend hadt, eerlang, door 't Hof, voor zes jaaren, ten Lande uit gebannen (*d*). Het Bestand met Portugal ondertusschen naar 't einde loopende, gaf men den Gezant, onder de hand, te verstaan, dat hy en de Portugeesche onderzaaten, die zig hier te Lande bevonden, best zouden doen van te vertrekken. De Prins van Portugal, Lodewyk Willem, Kleinzoon van Don Antonio, die nog regt voorwendde op de Portugeesche Kroon, zogt, omtrent deezen tyd, beslag te leggen op de goederen des Konings, hier te Lande. Doch de Staaten van Holland hadden geenen zin, om zig in deezen twist te steeken (*e*). De Gezant ook, ziende hier niets met vrugt te verrigten, vertrok, in Bloeimaand, uit den Haage. De Nederlandsche Consul te Lisbon werdt, sedert, ook t'huis ontbooden, en de Westindische Maatschappy kreeg verlof, om de Portugeezen, aan deeze en aan gene zyde van de evennagtslyn, als vyanden van den Staat, te bejegenen (*f*). Doch de oorlog met Engeland, die, kort hierna, ontstondt, was oorzaak, dat de kryg tegen Portugal niet kon voortgezet worden.

Verdrag met Salee. Met Salee, waren, sedert eenigen tyd, eenige onlusten ontstaan (*g*); waarop de Staaten be-

(*d*) Regist. der Sentent. van den Hove *gequot*. B, *f*. 218.
(*e*) Resol. Holl. 29 *Maart* 7 *April* 1651. *bl*. 166, 196.
(*f*) Resol. Gener. 12, 25 *May* 1651. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom*. I. *p*. 919. AITZEMA III. *Deel*, *bl*. 646-649.
(*g*) Resol. Holl. 23 *Maart* 1650. *bl*. 85.

beſlooten hadden, den Kommandeur *Gideon de Wildt*, met vier ſchepen, derwaards te zenden. Hy ſloot, op den negenden van Sprokkelmaand deezes jaars, een Verdrag, waarby men zig verbondt, elkanders ſchepen niet te zullen neemen of beſchadigen (*b*). 1651.

XVIII. Onluſten tuſſchen Brandenburg en Nieuwburg.

De Hertog van Nieuwburg, te onvrede, dat de Staaten bezetting hielden in Raveſtein, en, reeds in 't jaar 1649, met eenig Krygsvolk, derwaards getoogen zynde (*i*), hadt zig toen laaten beweegen, om te rug te trekken; doch in de Lente deezes jaars, eenigen onderſtand uit Lotharingen bekomen hebbende, zondt hy wederom omtrent tweeduizend man derwaards, te gelyk het Land van Kleeve met inlegering dreigende. De Staaten gaaven, terſtond, bevel aan de bezettingen in deezen oord, om hier tegen te waaken, het platte Land van Kleeve tevens, op verzoek der Stenden, *leevende* * *vrye hoede* verleenende (*k*). De Keurvorſt van Brandenburg, zyne erflanden in gevaar ziende, viel, hierop, in Zomermaand, in 't Land van Berg, welk den Hertoge van Nieuwburg aanbedeeld was. De Hertog en de Kleefſche Stenden klaagden beide, over deezen nieuwen kryg, in den Haage. De Keurvorſt begaf zig, in perſoon, derwaards, meenende de Staaten te zullen konnen beweegen, om hem de hand te bieden. Doch de dood des Prinſen van Oranje hadt den ſtaat der zaaken, hier, niet wei-

* *ſauve-guarde.*

(*b*) *Zie* het Trakt. *in 't* Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 127 *en by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 649.

(*i*) Reſol. Holl. 2 *Maart* 1649. *bl.* 34. 14 *Jan.* 1650. *bl.* 7.

(*k*) Reſol. Holl. 14 *Maart*, 20 *April*, 6 *May* 1651. *bl.* 135, 195, 225.

1651. weinig veranderd. Nogtans, namen hunne Hoog-Mogendheden aan de bemiddeling tusſchen de twee Vorſten, die hun opgedraagen was, zendende, eerlang, de Heeren van Gend, Obdam, *Parmentier* en *Beeke* naar Wezel en Duſſeldorp, daar zy, met beide de Vorſten, handelden. De Vorſten hielden, in Oogſtmaand, een mondgeſprek in 't open veld by Angeroord, en baanden hier den weg tot een Verdrag. Midlerwyl, hadt *Jakob*, *Hertog van Koerland*, voorgeevende regt te hebben op de Landen van Gulik en Kleeve, eenen Gezant naar den Haage gezonden, om de Staaten in zyne belangen in te wikkelen; doch hy vondt hier geenen ingang. De handeling tuſſchen de Vorſten van Brandenburg en Nieuwburg werdt, ondertuſſchen, voortgezet. De Keizer, misgunnende den Staaten de eer van de bemiddeling, hadt zig ook in deeze handeling geſteken, en 't gelukte zynen gezanten, een Verdrag te treffen, tuſſchen de twiſtende Mogendheden, waarin de Staaten niet gekend werden. Het was, den elfden van Wynmaand, te Kleeve getekend. De Staatſche gezanten keerden, hierop, misnoegd, naar huis (*l*). Maar 't wordt tyd, dat wy den afgebroken draad der Engelſche geſchiedeniſſen wederom opvatten, alzo dezelven, thans, van groot belang werden voor deezen Staat.

XIX. Staat der Engelſche zaaken.

Wy hebben Koning Karel den II, op het einde des jaars 1649, gelaaten in het Eiland Jerſey. Doch in de Lente des volgenden jaars, was hy gekeerd naar Breda, alwaar de Schotten,

(*l*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 412, 413, 646, 670-689.

ten, met hem, in onderhandeling traden (m). 1651.
Hy hadt, ondertusschen, *Montrose*, met een Leger, in Duitschland geworven, geschikt naar Schotland, die daar geslaagen, gevat en als een Verraader ter dood gebragt was. Dit voorval stremde de handeling met de Schotten, welke, eerst in Zomermaand, voltrokken werdt: waarna Karel, te Scheveningen, in zee stak naar Schotland, daar hy, in 't begin deezes jaars, gekroond werdt. Het Parlement van Engeland, misnoegd op de Schotten, hadt, midlerwyl, een Leger naar Schotland gezonden, onder 't opperbevel van Kromwel, hebbende Fairfax het Generaalschap nedergelegd. Kromwel sloeg de Schotten, by Dumbar, in Herfstmaand des jaars 1650. Op den zelfden dag des volgenden jaars, raakte hy nog eens, by Worchester, slaags met 's Konings Leger, welk ook, geheellyk, geslaagen werdt; waarna Karel de II. de vlugt nam naar Frankryk, terwyl de Veldoverste *George Monk* zig Schotland onderwierp. 't Gezag van den Generaal Kromwel rees zo hoog, na de twee overwinningen, van welken wy gesproken hebben, dat hy, het opperbevel hebbende over de Krygsmagt van het nieuw Gemeenebest, geoordeeld werdt, den klem der Regeeringe genoegzaam in handen te hebben, schoon hy geen' hooger' titel voerde, dan dien van *Generaal* (n).

XX. Oorsprong van het misnoe-

De voorspoed der wapenen van 't Parlement verwierf het Gemeenebest van Engeland de agting der voornaamste buitenlandsche Mogend-

(m) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 411, 412.
(n) Rapin *Tom.* IX. *p.* 22-47.

1651. gendheden. Doch in de Vereenigde Gewesten, hadt men deszelfs gezanten, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor geweigerd, zo lang zyne Hoogheid leefde. Holland alleen hadt sterkst gedrongen op het erkennen der gezanten, gelyk wy reeds hebben aangetekend; doch de meeste andere Gewesten bleeven by hun gevoelen. Het Parlement toonde zig misnoegd, over 't gedrag der Staaten, en deedt hunnen gewoonlyken Gezant Joachimi aanzeggen, dat hy, nog geene nieuwe Geloofsbrieven ontvangen hebbende, om met het Gemeenebest te handelen, binnen eene maand, vertrekken kon: gelyk hy, in den Herfst des jaars 1650, deedt. De Staaten van Holland, vergeefsche poogingen hebbende aangewend, om hem nieuwe Geloofsbrieven te doen toeschikken (*o*), hadden, in de Lente, reeds besloten, tot onderhouding van het goed verstand, tusschen het Parlement en hun Gewest in 't byzonder, naar Engeland te schikken *Gerard Schaap Pieterszoon*, Raad der Stad Amsterdam, met den titel van hunnen *Kommissaris* of Gemagtigde. Hy hadt last, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen, en het Parlement te vereeren met zulke titels, als hy dagt aan het zelve aangenaamst te zullen zyn. Voorts, moest hy, voor de byzondere belangen van Holland, zorg draagen (*p*). Doch deeze stap van Holland, gelyk hy der tegenwoordige

gen, tusschen Engeland en deezen Staat.

Holland zendt eenen Kommissaris naar Engeland.

(*o*) Resol. Gener. 18 *January* 13 *Octob*, 14 *Nov*. 1650. *by* Wicquef. *Preuv*. *Tom*. I. *p*. 567, 568.

(*p*) Resol. Holl. 17, 22 *Jan*. 4 *April* 1650. *bl*. 13, 28, 104. Act. Publ. Angl. *Tom*. IX. *P*. III. *p*. 141, 142. Thurloe's Papers *Vol*. I. *p*. 133.

dige Regeeringe van Engeland aangenaam was, hadt niet weinig toegebragt, om wylen zyne Hoogheid van dit Gewest, en van de Stad Amsterdam in 't byzonder, te vervreemden (q): waarvan wy de uitwerksels, reeds in 't voorgaande Boek, gezien hebben. Men hadt den Prins zelfs verdagt gehouden, dat hy, uit gevoeligheid tegen Holland, Karel den II. in staat hadt gesteld, om den Hollandschen Koophandel te ontrusten, door eenige schepen, welken de Bevelhebber der Eilanden van Scilly of de Sorlings in zee gebragt hadt (r). Doch my is geen blyk voorgekomen van de gegrondheid van dit vermoeden. Ondertusschen, hadt Tromp last gekreegen, om tegen de zeeschuimeryen van den Bevelhebber der Sorlings te waaken (s). Maar 't Parlement schiep, hieruit, merkelyke agterdogt tegen de Staaten, als haddenze voorgehadt, zig van deeze Eilanden, die tot het nieuw Gemeenebest geagt werden te behooren, schoonze in de magt waren van Karel den II, meester te maaken; of als wildenze Koning Karel, onder zulk een voorwendsel, hulp toe schikken. Schaap kreeg, derhalve, terstond last van de Staaten van Holland, om de Regeering van Engeland van 't waare oogmerk van Tromps togt te onderrigten (t). 1651.

Het Parlement, de Vereenigde Gewesten aanmerkende als de eenigste Mogendheid, door welke 's Konings party zou konnen on- Het Parlement zendt een Gezantschap

der-

(q) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 412, 469.
(r) Wicquefort *Livr.* V. *p.* 286.
(s) Resol. Holl. 6 *January* 1651. *bl.* 8.
(t) Resol. Holl. 20 *April* 1651. *bl.* 194.

1651. dersteund worden, schiep, uit het gedrag van Holland, hoop, om deezen Staat, eindelyk, geheellyk in zyne belangen te brengen. De dood des Prinsen van Oranje versterkte deeze hoop, en bragt het Parlement tot het besluit, om eene bezending te doen aan deezen Staat. *Olivier S. John* en Walter Strikland kwamen, in Lentemaand deezes jaars 1651, in den Haage. De meeste Gewesten hadden reeds besloten de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen (*u*). Zy werden, derhalve, met groote staatsie, ingehaald; hoewel eenige jongens, omgekogt, zo men zeide, door een Paadje der Koningklyke Prinsesse, hun met den scheldnaam van *Koningsmoorders* naar 't hoofd wierpen. Voorts, verwierven zy, zo zeer waren de zaaken, hier, van gedaante veranderd, terstond, gehoor, in de groote Vergadering. Men benoemde, zonder uitstel, Gemagtigden, om, met hen, in nadere onderhandeling, te treeden. Zy hadden last, om een naauw Verbond met de Staaten te sluiten, naauwer dan ooit te vooren tusschen de twee Staaten gesllooten geweest was. Doch ik vind niet, dat zy zig, over de natuur van dit Verbond, duidelyk genoeg, geopend hebben. Door den tyd, is egter gebleeken, dat men, in Engeland, verstondt, de twee Staaten tot één samen te smelten (*v*): waartoe Kromwel meer kans meende te zien, na de dood van zyne Hoogheid. Doch hoe ver men hier was van het bewilligen in zulk een' voorslag, zullen wy, ter zyner plaatse,

herwaards.

Oogmerk van het zelve.

(*u*) Resol. Gener. 7, 26, 28 *Jan.* 1651 *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* II. *p.* 366, 368, 369. Resol. Holl. 7 *Jan.* 1651. *bl.* 8.
(*v*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 49.

se, verrekenen. Ondertusschen, stelden de Gezanten eenige punten op, die zy oordeelden in 't Verbond te moeten invloeijen, en die zy zeiden meest uit het oud Verbond van den jaare 1495 [1496] genomen te zyn. Zy hadden 'er egter eenigen bygevoegd, volgens welken, de Staaten zig verpligt zouden hebben, om de zyde van 't Parlement te kiezen tegen Karel den II; en om der Prinsesse zyne Zuster, of den Prinse van Oranje, zynen Neeve, te beletten, hem immer te ondersteunen. Doch de algemeene Staaten besslooten, eenpaariglyk, dat zy, welk een Verbond men ook met het Parlement maaken mogt, zig niet steeken zouden in het geschil met Karel den II, of met Schotland (*w*). En dit besluit stremde de handeling; die, egter, onder andere voorwendsels, afgebroken werdt. De Gezanten, die dagelyks veel schimps uitstonden van 't graauw in den Haage, en van de knegts van eenige Koningsgezinde Engelschen, toonden kleinen lust, om lang in Holland te toeven. Prins Eduard, Zoon des Paltsgraafs Fredrik, hadt hun zelfs, met eenigen van zyn gevolg, *guiten* nageroepen, en hunne dienaars *honden* genoemd. De Staaten van Holland, aan welken zy 't geklaagd hadden, deeden Prins Eduard, die uit den Haage geweeken was, by klokluidinge, indaagen. Een zyner dienaaren werdt gegeesseld, een ander gebannen. Doch 't beschimpen, hoonen en dreigen der Gezanten hieldt aan, tot merkelyk misnoegen der Staaten van Holland en der

1651.

De Gezanten worden van 't graauw gescholden en beschimpt.

(*w*) Resol. Gener. 21 *May* 23 *Juny* 1651. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* II. *p.* 410, 414.

1651. der Afgevaardigden van Zeeland, die al deeden, wat in hun vermogen was, om den Gezanten genoegen te geeven (*x*). De Wethouderſchap van Amſterdam nodigde hen zelfs in deeze Stad, daar zy deftig onthaald werden. Doch in Zomermaand werden zy, door 't Parlement, t'huis ontbooden. Zy verkreegen, op den dertigſten, gehoor van afſcheid, zonder iet met de Staaten geſlooten te hebben. Men ſcheidde, met wederzydſche vorderingen van oude ſchulden, welken men, ten laſte van elkanderen, hadt openſtaande. Schaap keerde ook, in Herfſtmaand, herwaards. Men hadt eerſt beſlooten, om Joachimi, met nieuwe Geloofsbrieven, wederom naar Engeland te zenden; doch hy werdt, om zyne hooge jaaren, verſchoond; en overleedt, hier, in Bloeimaand des jaars 1654 (*y*). S. John en Strikland, te Londen te rug gekeerd, deeden zulk verſlag van hun gezantſchap, dat men, niet lang hierna, beſloot, in oorlog te treeden met de Vereenigde Geweſten. Men hadt, hier, geene gezindheid getoond, tot de vereeniging der twee Staaten, op welke de Engelſchen geſteld waren. Doch om het Parlement niet te verſtooren, hadt men zig gehouden by algemeene betuigingen van genegenheid, om de oude Verbonden van Koophandel te vernieuwen, en heiliglyk te onderhouden: waarin de Engelſchen zo weinig voldoening vonden, dat *John Thurloe*, thans Geheimſchryver der

Zy keeren, onverrigter zaake,

en doen nadeelig verſlag van hun gezantſchap.

(*x*) Reſol. Holl. 15, 18, 19 *April*, 1, 22 *May* 1651. *bl.* 190, 191, 193, 213, 257, 258.

(*y*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 637-640, 657-664, 694, 927. THURLOE'S Papers, *Vol.* I. *p.* 176, 177, 179, 181, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 193. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 144, 145, 146, 148-158.

der Gezanten, daarna des Raads van Staate in Engeland, en eindelyk van Kromwel, in eenen Brief uit den Haage, gedagtekend den zestienden van Zomermaand, schreef „ dat „ de Staaten voor eerlyke luiden en goede na„ buuren zouden hebben mogen gehouden „ worden, zo men 'er meer niet van geweeten hadt, dan duure betuigingen van vriend„ schap, en aanbiedingen om, op den voet „ van 't Verdrag van den jaare 1495 [1496], „ met de Engelschen, te willen handelen; „ doch dat het verblyf der Gezanten in den „ Haage gelegenheid gegeven hadt, om te „ ontdekken, dat zy van den zelfden stempel „ waren als de Schotten en Franschen, met „ welken zy omgingen. Dat zy van deezen „ geleerd hadden, hooge betuigingen te doen, „ terwyl zy niet van zins waren, meer van de„ zelven naar te komen, dan met hun schyn„ baar belang overeenkwame; waarin hy, „ nogtans, vertrouwde, dat zy, voor tegen„ woordig, hun oogmerk niet bereiken zou„ den." Hierby voegde hy „ dat de Leden „ der groote Vergaderinge de Krygs- en an„ dere zaaken meenden geregeld, en den Staat „ op eenen vasten voet gebragt te hebben; „ doch dat het volk niet zeer voldaan was, o„ ver zyne Overheden (z)." 1651.

XXI. 't Parlement geeft eene Acte uit, waardoor den

Uit dit schryven, is af te neemen, dat de Engelschen zeer verbitterd waren op deezen Staat, daar men nog groote geneigdheid toonde voor het Huis van Oranje, welk zo na met Karel den II. vermaagschapt was. Men wil, dat

S.

(z) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 186. *Act.* Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 149.

1651. S. John in 't byzonder de Acte van 't Parlement doordreef, die, sedert, zo vermaard geworden is, en *Acte tot aanwas van Scheepvaart en Koophandel* genoemd werdt. Zy was den negenden van Wynmaand gedagtekend, en hieldt in „ dat geene voortbrengsels van Azia, Afrika of Amerika in Engeland zouden mogen „ gebragt worden, anders dan met schepen, „ die Engelschen toebehoorden, en, voor 't „ grootste gedeelte, met Engelsch Bootsvolk, „ bemand waren. Dat geene voortbrengsels „ van Europa in Engeland zouden mogen wor„ den gevoerd, dan met Engelsche schepen, „ of met schepen van het volk, daar de goede„ ren vielen, voortgebragt, of gemaakt waren, „ mids men dezelven niet van vreemde Plaat„ sen; maar alleen van die, daarze vielen en „ gewoonlyk eerst gescheept werden, in En„ geland bragte. Dat geenerlei Kabeljaauw, „ Haring of andere zoute visch, ook geene „ Walvischen, Walvischbaarden of Traan in „ Engeland zou mogen komen of van daar uit„ gevoerd worden, anders dan met Engelsche „ schepen. Dat dit verbod zig nogtans niet „ zou uitstrekken over *Bullioen*, noch over „ goederen, genomen by wege van schâver„ haaling, noch eindelyk over zyde of zyden „ stoffen, te lande uit Italie gebragt, tegen „ Engelsche waaren; welke zyde en zyden stof„ fen men, te Oostende, Nieuwpoort, Rot„ terdam, Middelburg, Amsterdam, of in ee„ nige andere Havens daaromtrent, zou mo„ gen laaden, onder geregtelyke verklaaring, „ dat zy tegen Engelsche waaren, gekogt of

Hollandschen en Zeeuwschen handel op Engeland merkelyk benadeeld wordt.

„ in-

„ ingeruild waren (*a*).” Men bespeurde, zo dra deeze Acte in 't licht kwam, dat dezelve, eigenlyk, strekte, om den handel der Hollanderen en Zeeuwen op Engeland, die grootendeels in vreemde goederen bestondt, in den grond te bederven. De Staaten, hieruit eene wisse vredebreuk te gemoet ziende, raadpleegden, terstond, op het afvaardigen van een buitengewoon gezantschap naar Engeland (*b*). Midlerwyl, deedt het Parlement, in Slagtmaand, eenen stap, die de verwydering nog grooter maakte, geevende Brieven van * Schâverhaaling uit aan byzondere Persoonen, welken men verstondt, benadeeld te zyn, door ingezetenen van deezen Staat. Terstond hierop, liepen twee Engelsche Oorlogsschepen in zee, die den Hollanderen en Zeeuwen, in korten tyd, merkelyke nadeelen toebragten (*c*). De vyandlykheden der Engelschen waren oorzaak, dat men het buitengewoon Gezantschap spoediger afvaardigde, dan anders geschied zou zyn, alzo eenige Gewesten niet ongenegen waren, om met de tegenwoordige Regeering van Engeland te breeken. Doch Holland en Zeeland bragten te wege, dat het Gezantschap, in Wintermaand, gereed was, om te vertrekken. 't Bestondt uit Jakob Kats en Gerard Schaap Pieterszoon, van wege Holland, en *Paulus van de Perre*, Pensionaris van Middelburg, van wege Zeeland. Kats hadt, kort na 't scheiden der groote Vergaderinge, 't Raadpensionarisschap van

1651.

Het verleent brieven van Schâverhaaling.

* *Represaille.*

De Staaten zenden een buitengewoon Gezantschap naar Engeland.

Kats legt het Ampt van Raad-

(*a*) *Zie de* Acte *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 667.
(*b*) LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 334.
(*c*) Notul. Zeel. 22 *Febr.* 1652. *bl.* 34. RAPIN *Tom.* IX *p.* 52. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 668, 669.

1651. van Holland nedergelegd. Hy was, na dat hem de Staaten, op zyn aanhoudend verzoek (*d*), den zevenentwintigsten van Herfstmaand, ontslaagen hadden van zynen dienst, in de Vergadering van Holland, op de knieën gevallen, eerst God dankende, dat hy hem, in zyne gewigtige bediening, zo veele jaaren, bewaard hadt, en daarna de Staaten, voor de gunst, hem beweezen. De waardigheden van Groot-Zegelbewaarder en Stadhouder der Leenen bleef hy egter behouden. Ten zelfden dage, was, in zyne plaatse, verkooren tot Raadpensionaris Adriaan Pauw, Heer van Heemstede, die dit Ampt, te vooren, nog eens, bekleed hadt. Hy liet zig, niet dan met moeite, beweegen, om het andermaal te aanvaarden, begeerende, eer hy den eed wilde doen „ dat hy „ van zyne bedryven aan niemant dan aan de „ Staaten van Holland en Westfriesland re„ kenschap zou verschuldigd zyn; nimmer „ voor byzonderlyk gemagtigde Regters te „ regt gesteld worden; de Privilegien des „ Lands en der Stad Amsterdam in 't byzon„ der behouden; Brieven van bescherming en „ schadelooshouding verwerven van de Staa„ ten, en ontslaagen zyn van buitenlandsche „ en uitheemsche diensten:" aan 't bedingen van welke punten te zien was, dat de Raadpensionaris het jaar 1618 niet vergeten hadt (*e*). Doch de Staaten haalden hem over, tot het aanvaarden van het ampt, terwyl zy nog raadpleegden op het gene hy van hun begeerd

Pensionaris neder; welk, voor de tweede reize, aan Pauw opgedraagen wordt.

(*d*) Resol. Holl. 20 *May* 15 *Juny* 20 *July* 1651. *bl.* 257, 289, 400.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 603, 604.

ADRIAAN PAUW,
Heer van Heemstede,
Raadpensionaris van Holland.

A. Schouman del. naar 't Origin. van V. d. Burg — P. Tanjé fec.

Is. Tirion excud.



geerd hadt (*f*). Hy bekleedde nogtans het Raadpensionarisschap, welk, na de dood des Stadhouders, lastiger en tevens aanzienlyker geworden was dan te vooren, nog geen anderhalf jaar. 1651.

XXII. Handeling der gezanten in Engeland.

De buitengewoone Gezanten, Kats, Schaap en van de Perre, kwamen, nog voor 't einde des jaars te Londen, en hadden, den negenentwintigsten van Wintermaand, openbaar gehoor in 't Parlement. Kats deedt de aanspraak, waarin hy te kennen gaf, dat de Staaten, zyne meesters, overboodig waren, om een naauw Verbond van Vriendschap en Koophandel met Engeland te sluiten. Doch de handeling ging traaglyk voort. De Gezanten werden geweezen aan den Raad, daar zy het intrekken der Acte van den negenden van Wynmaand, en het te rug geeven der jongst genomen' schepen vorderden. Maar men hadt hier geene ooren naar. De gezanten besloten, hierom, sedert, in onderhandeling te treeden over een onderling Verbond van Vriendschap en Koophandel, uit zesendertig punten bestaande, en, zo veel de tegenwoordige toestand der zaaken gehengde, gerigt naar het Verdrag van den jaare 1495 [1496]. Doch in 't overweegen deezer punten, gaven de Engelschen, van tyd tot tyd, te verstaan, dat zy den handel der Ingezetenen van deezen Staat op Engeland en op de Engelsche Volkplantingen buiten Europa merkelyk dagten te besnoeijen. Ook dreevenze, sterker dan immer te vooren, hun regt tot de visschery in, en hunne volstrekte heerschappy 1652.

(*f*) Resol. Holl. 27 *Sept.* 2, 4 *Oct.* 1651. *bl.* 481, 501, 512, 513.

1652. py over de Britſche zeeën, begeerende dat deeze, door elk, met het ſtryken der vlagge voor de Engelſche Oorlogsſchepen, erkend werdt. Zy beweerden zelfs regt te hebben, om de Nederlandſche ſchepen, in zee, te doorzoeken. Al het welke den onzen vreemd in de ooren klonk, en elk, hier te Lande, verſterkte in het vermoeden, dat Engeland oorlog zogt. Men handelde over het Verdrag, tot diep in Bloeimaand, zonder iet te konnen ſluiten. Willem Nieuwpoort, Raad in de Vroedſchap te Schiedam, was, midlerwyl, ook in Engeland gekomen, om de geſchillen tuſſchen de twee Ooſtindiſche Maatſchappyen te vereffenen; by welke gelegenheid, het voorgevallene in Amboina, 't welk al dertig jaaren geleeden was, wederom werdt opgehaald: doch men kon elkanderen niet verſtaan (*g*). En voor 't einde van Bloeimaand, viel 'er iet voor, dat de verwydering grooter maakte.

XXIII. Toerusting ter zee.

De Staaten hadden, zo dra de Engelſchen de vyandlykheden, door het verleenen van brieven van Schâverhaalinge, en door het neemen van eenige ſchepen begonnen hadden, beſlooten, eene Vloot van honderdenvyftig ſchepen in zee te brengen, tot beveiliging der ſcheepvaart en viſſcherye. De Luitenant-Admiraal, Maarten Harpertszoon Tromp, die 't opperbevel over deeze Vloote hadt, verzamelde, in 't begin van Bloeimaand, de ſchepen voor Scheveningen (*h*), en verzeilde, met een gedeelte, van daar, tot tuſſchen Duinkerken en

(*g*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 205. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 694-710, 739, 740. Rapin *Tom.* IX. *p.* 52.
(*h*) Holl. Merk. *van* 1652. *bl.* 31.

en Nieuwpoort, daar hy eenige dagen leggen bleef. Hy hadt laſt, om zig, in 't ſtryken der vlagge voor de Engelſchen, welker kuſten hy myden moeſt, te gedraagen naar zyne beſcheidenheid. Voorts moeſt hy de ſchepen deezer Landen beſchermen, tegen elk, dieze, in zee, onderzoeken, of neemen wilde, dezelven ook herneemende, alsze genomen waren (*i*). Het uitruſten deezer Vloote hadt de Engelſche Regeering verder verbitterd; ſchoon de Gezanten verzekerd hadden, dat men 't, daarmede, enkelyk gemunt hadt, op 't beveiligen der zeevaart, geenszins op het beſchadigen der Engelſchen: die hierop hadden aangemerkt, dat zy, zo men over een onderling Verbond kon overeen komen, alleen, het beveiligen der zeevaart op zig wilden neemen (*k*): 't welk de onzen hun nogtans niet ligt zouden hebben toevertrouwd. De Engelſche Vloot, onder den Admiraal *Robert Blake*, was, ondertuſſchen, ook in zee geloopen, kruiſſende op de Engelſche kuſten, met vyftig ſchepen. Tromp, tweeenveertig ſchepen onder de vlagge hebbende, werdt, door hard weder en tegenwind, ook derwaards gedreeven; doch hieldt eerlang af, wykende naar Calais. Hier egter verneemende, dat zeven ryke Straatsvaarders, door twaalf Engelſche Oorlogsſchepen, onderzogt werden, en gevaar liepen van genomen te worden, zeilde hy wederom naar de Engelſche kuſt, daar hem, voor Douvres, op den negenentwintigſten van Bloeimaand, de Admiraal Bla-

1652.

Ontmoeting tuſſchen Blake en Tromp, voor Douvres.

(*i*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 713, 714.
(*k*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 702, 706.

1652. Blake ontmoette; waarop hy, met het uitzetten zyner Boote, en met het inneemen der zeilen, uitgenomen de beide marszeils, die ter halver ſtenge nedergelaaten werden, gereedſchap maakte, om der Engelſche vlagge eer te bewyzen. Doch eer dit geſchied was, ſchoot Blake twee ſchooten over Tromps ſchip; waarop niet geantwoord werdt. Maar op een' derden, antwoordde Tromp met een' ſchoot, die door Blakes vlagge vloog. Blake, toen Tromp de zyde toekeerende, gaf hem de volle laag. Tromp bleef hem niet ſchuldig. De Vlooten raakten in een hevig gevegt, welk vier uuren duurde, en door den nagt geëindigd werdt. Tromp miſte twee ſchepen; doch 't eene kwam, zwaar beſchadigd, nog wederom by 's Lands Vloote. De beide Admiraalen gaven elkanderen de wyt van de vredebreuk. Doch Blake heeft niet duidelyk durven verklaaren, dat Tromp hem eerſt de laag gegeven hadt: daar verſcheiden' Nederlandſche Scheepsoverſten verklaard hebben, dat Blake den eerſten aanval hadt gedaan (*l*). Sommigen meenen, dat beide Blake en Tromp laſt hadden, om zig, omtrent elkanderen, op zulk eene wyze, te gedraagen, dat niemant bleeke den aanvaller geweeſt te zyn (*m*). Doch de Staaten, immers die van Holland en Zeeland, hadden zo veel reden, om den oorlog met Engeland te ſchuwen, dat het niet te vermoeden is, dat zy Tromp zulk een' laſt zouden gegeven hebben. Ook is 'er my geen blyk altoos van voorgekomen. 't Gerugt van 't gevegt verſpreidde zig terſtond door

De Admiraalen geeven elkanderen de wyt van de vredebreuk.

(*l*) *Zie* de beide Verh. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 711, 713.
(*m*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 53.

door Londen; daar men riep, dat de Staaten de Vrede met het Gemeenebest gebroken hadden. De gezanten leeden eenigen hoon van 't graauw; waarom het Parlement hunne wooning, te Chelsea, met eenige Ruiters, deedt bezetten. Weinige dagen daarna, gehoor verworven hebbende in den Raad, weezen zy aan, „ dat Tromp, buiten zyne schuld, in 't gevegt „ geraakt was, ten minste, dat zyn bedryf „ den Staaten niet geweeten moest worden, „ die hem geenen last tot het pleegen van de „ minste vyandlykheid gegeven hadden." Doch daar verliepen wel veertien dagen, eer zy, van wege het Parlement, eenig antwoord ontvingen. Eindelyk, gaf men hun te verstaan, dat het Parlement herstelling zoeken zou van 't ongelyk, tot hiertoe, geleeden, en verzekering, voor het toekomende. De Staaten, kennis gekreegen hebbende van 't gevegt, zonden den Raadpensionaris Pauw, in buitengewoon Gezantschap, naar Londen, om 't voorgevallene met Tromp te verschoonen, en de verschillen, door minzaame onderhandeling, weg te neemen. Doch hy slaagde kwalyk. Het Parlement vorderde volkomen' vergoeding van de onkosten, die men, ter oorzaake der uitrustinge van de Staaten, en van 't voorgevallene voor Douvres, hadt moeten maaken. 't Bleek, allenthalve, dat men, in Engeland, geene vrede in den zin hadt. Pauw en de andere gezanten namen, derhalve, op den tienden van Hooimaand, hun afscheid, zonder zelfs eenigen stilstand van vyandlykheden te hebben konnen bedingen (*n*). Wei-

1652.

De Staatsche gezanten zoeken Tromp te verschoonen.

Pauw komt, ten zelfden einde, in Engeland.

(*n*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 207. Ludlows Memoirs *Vol.* I. *p.* 350. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 715-721.

1652. Weinige dagen te vooren, hadt Tromp last gekreegen van de Staaten, om de Engelsche Vloot aan te tasten, en alle mogelyke afbreuk te doen. Ook kreeg de Kommandeur *Kats*, die, in de Middellandsche zee, op de Fransche Oorlogsschepen paste, bevel, om tegen de Engelschen aan te gaan; welk bevel, naderhand, ook aan *Jan van Galen*, die hem opvolgde (*o*), gegeven werdt. Tromp ontmoette, onder Schouwen, op den dertienden van Hooimaand, twee schepen, die de gezanten herwaards voerden. Hy opende hun zynen last, en zy moedigden hem aan, om dien, naar behooren, uit te voeren. Nogtans werdt Pauw, sedert, naargegeven, dat hy den Luitenant-Admiraal hadt zoeken op te houden, of hem het aantasten der Engelschen te ontraaden. 't Welk hem, by 't gemeen, in zo groot een' haat bragt, dat zyn Huis in den Haage, en het Slot te Heemstede zelf, met plondering, gedreigd werden: waarop de Staaten van Holland hem, by een openbaar Plakaat, zuiverden van de aangewreeven' kladde, en in hunne byzondere bescherming namen (*p*). Tromp nam, in Hooimaand, eenige Engelsche visschers; doch Blake maakte zig, wat laater, meester van een groot getal Nederlandsche Haringbuizen, en zelfs van dertien schepen, die tot geleide derzelven dienden. Op de tyding van deezen ramp, maakte Tromp zig gereed, om Blake aan te tasten; doch een geweldige storm, die den vyfden van Oogstmaand opstak, verstrooide 's Lands Vloot, die, zwaar beschadigd, in de havens dee-

XXIV. De oorlog wordt voortgezet.

Pauw raakt by 't gemeen in haat.

(*o*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 747, 748.
(*p*) Resol. Holl. 9, 16, 24 *Aug.* 1652. *bl.* 331, 333, 342, 376.

deezer Landen te rug keerde. Ondertusschen was 'er, van wege 't Parlement van Engeland, eene Verklaaring in 't licht gekomen, waarby de schuld der vredebreuke geheellyk geschooven werdt op de Staaten, die, van hunnen kant, eene diergelyke verklaaring lieten uitgaan, strekkende, om hun gedrag te verdedigen, en het Parlement in 't ongelyk te stellen. Ten zelfden tyde, beslootenze den oorlog tegen de Engelschen te voeren, by wege van *Retorsie*, of op gelyk weêrom (q), en nog eene Vloot in zee te brengen over welke de Ruiter 't bevel kreeg; alzo Tromp, in de ongunst van veele Leden vervallen was, sedert de ontmoeting met Blake, en het ongeluk, hem, in den jongsten storm, overgekomen. Zelfs hielden sommigen hem verdagt, dat hy, uit zugt voor het Huis van Oranje, de Landen, in eenen oorlog met het Gemeenebest van Engeland, hadt willen inwikkelen (r). De Ruiter, met omtrent dertig ligte Oorlogsschepen en agt branders, geloopen zynde naar de Hoofden, raakte, op den zesentwintigsten van Oogstmaand, voor Pleimouth, in een hevig gevegt met den Engelschen Vice-Admiraal, *George Askue*, die veertig Oorlogsschepen onder zig hadt, en eerlang genoodzaakt werdt te wyken naar Pleimouth, daar de Ruiter hem andermaal aangetast zou hebben, was hy niet, door tegenwind, belet geworden (s). Nu vergenoegde hy zig met het geleiden der Koopvaardyschepen, welken hy by zig hadt, in behouden

1652.

Tromp in ongunst.

Gevegt voor Pleimouth tusschen Askue en de Ruiter.

(q) *Zie* deeze Verklaar. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 722, 725.
(r) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 253, 462.
(s) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 14.

1652. den haven. Doch, in 't begin van Wynmaand, voegde hy zig by de Vloot, onder den Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, die voor de Vlaamsche kust kruiste. Blake en Askue kwamen hier, eerlang, voordewind, op hem af. Men raakte slaags, op den agtsten. De Witte en de Ruiter kweeten zig dapperlyk. Ook eenige Kapiteinen. Doch wel twintig anderen hadden zig uit den stryd weeten te houden, en waren, met den nagt, die 't gevegt scheidde, afgedroopen. Den volgenden ogtend, kwam de Engelsche Vloot wederom af op de onze, om 't gevegt te hervatten: 't welk de Ruiter ontriedt, voornaamlyk, ter oorzaake van 's vyands groote overmagt. Men ontweek den stryd dan, en zeilde, met de Vloot, naar 't Vaderland. Doch 't leedt niet lang, of de Staaten bragten, op nieuws, eene Vloot in zee, over welke Tromp, die, in den oorlog ter zee, meer dan iemant hier te Lande, ervaaren, en daarenboven ten hoogste bemind was by 't bootsvolk, nu wederom het opperbevel kreeg (t). Onder hem, zouden Jan Evertszoon, de Witte, de Ruiter en *Pieter Floriszoon* gebieden. Doch de Witte bleef, door ziekte, aan land, en de Ruiter kreeg 't bevel over zyn Esquader. De gantsche Vloot bestondt uit omtrent zeventig meest gehuurde schepen, welken men ten oorloge hadt uitgerust. By dezelve, hadden zig omtrent driehonderd Koopvaarders gevoegd, die Tromp tot by Kaap Lezard en Engelands einde geleiden moest. Doch op den tienden van Wintermaand, ontdekte hy de Engel-

Tweede gevegt tusschen Blake en de Witte.

(t) Memoir. de GUICHE *Introd. p.* 27.

gelsche Vloot onder Blake, leggende tusschen Douvres en Falston, digt onder den wal. Ten drie uuren na den middag, raakten de Vlooten vinnig aan elkanderen; hoewel een groot gedeelte der Staatsche geen deel hebben kon aan 't gevegt. Jan Evertszoon en de Ruiter kreegen den meesten last op den hals; doch Tromp stondt hun trouwelyk by. Twee Engelsche schepen werden veroverd. Van de zyde der Staaten, raakte Kapitein *Juinbol*, door zyn eigen vuur, meent men, aan brand, en verdronk met al zyn Volk. Tegen den avond, werdt Blake genoodzaakt te wyken naar de Theems, terwyl Tromp zee hieldt. Blake was gekwetst geworden; en dit ongeval hadt eenige wanorde veroorzaakt, in de Engelsche Vloote (*u*). Des anderendaags, werdt nog een Engelsch Oorlogsschip en een Koopvaardyschip genomen, door de onzen. Na 't wyken van Blake, hadt Tromp de zee ruim, om de Koopvaardyvloot tot aan het Eiland Rhee te geleiden; vanwaar hy een groot getal Straatsvaarders, wyn- en zoutschepen, veilig, naar 't Vaderland te rug voerde (*v*): waarmede de Krygsbedryven ter zee, dit jaar, besloten werden.

1652. Zeeslag op de Engelsche kust tusschen Blake en Tromp.

Doch omtrent deezen tyd, kreeg men berigt, dat de vyand een' toeleg gesmeed hadt, om, door middel van vuurtuigen, heimelyk in gehuurde schepen gemetseld, de scheepsmagt van deezen Staat, in de Havens leggende, de Havens zelven, en de voornaamste Koopsteden, aan brand te steeken en te vernielen. Men heeft

XXV. Aanslag om de Schepen en Havens deezer Landen te verdelgen.

(*u*) Rapin *Tom.* IX. *p.* 55.
(*v*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 747, 748, 749, 750, 760, 761, 762, 764. G. Brandt de Ruiter *bl.* 21-36.

1652. heeft nog een' brief, door zekeren *Nikolaas le Clerecque*, Ingenieur te Duinkerken, aan den Raad van Staate, te Londen, geschreeven, waarby hy aanneemt, Middelburg, Vlissingen en Veere den Engelschen, binnen drie weeken, te leveren (*w*). Ook scheenen 't de Engelschen op den Briele gemunt te hebben, waarvan men, sedert, in den Haage, kennis kreeg (*x*). De Staaten, die zig verbonden hadden, den naam des ontdekkers geheim te houden, stelden terstond orde, om 't gevaar, welk hun dreigde, af te weeren. Doch hierop volgde niet naders: 't zy dat de Engelschen van voorneemen veranderd waren, of, verneemende, welke voorzorg men hier droeg, vermoeden kreegen van de ontdekking, en hierom schroomden den gevaarlyken aanslag in 't werk te stellen (*y*). Wat laater, werdt den Staaten ook een geheim middel voorgeslaagen om de Engelsche scheepen, door een schuitje, welk onder water vaaren kon, van onderen, in brand te steeken (*z*). Doch ik vind niet, dat men 't bezogt heeft.

XXVI. Beweegingen in Holland en in Zeeland. De oorlog met Engeland verwekte, midlerwyl, verscheiden' beweegingen onder 't gemeen, in Holland en in Zeeland, die, door de vrienden van het Huis van Oranje, gevoed werden (*a*). In Holland, hadden eenige Steden besllooten, voortaan, geenen Stadhouder te gedoogen. Ook liet men daar 's Prinsen vlaggen en vendels veranderen: 't welk, door 't gemeen,

(*w*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 233.
(*x*) Secr. Resol. Holl. 7 *April* 1653. I. *Deel*, *bl.* 33.
(*y*) Resol. Holl. 21 *Octob.* 1652. *bl.* 490. G. BRANDT de Ruiter. *bl.* 36.
(*z*) Secr. Resol. Holl. 10 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 31
(*a*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 39.

meen, in den Haage, zo kwalyk genomen werdt, dat sommigen bestonden, de veranderde burgervendels, met hagel, boonen en erweten, aan flarden te schieten, en met het lossen van hun geweer, by nagt, merkelyke onrust te verwekken. Ook werdt de tegenwoordige Regeering van Holland, onder den naam van *Loevesteinsche Factie*, haar aangewreeven, om dat zy de zes Heeren, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadden, voorstondt, in verscheiden' schimpschriften, vinnig, doorgestreeken (*b*): waartegen, by een openbaar Plakaat, in Oogstmaand, voorzien werdt (*c*). Veelen riepen, dat de Staat een hoofd ontbeerde, en, zonder Stadhouder en Kapitein-Generaal, niet bestaan kon. Doch men wist, in Holland, middel, om de beweegingen, in de meeste Steden, te stillen, of te voorkomen. Te Amsterdam zelf, daar, in Herfstmaand, merkelyke opschudding verwekt werdt, door de matroozen van 's Lands Vloote, die volle betaaling vorderden, of niet langer dienen wilden, bediende de Wethouderschap zig van de soldaaten, om den oproer te stillen, die zelfs, in eenige belhamels, gestraft werdt. Doch, terwyl de misdaadigen gehangen werden, ontstondt 'er, uit louteren schrik, zulk eene beroerte onder de aanschouwers, dat sommige soldaaten, bedugt voor eenen oploop, vuur gaven op de menigte: onder welke, agt gedood en veelen gekwetst werden. Doch dit baarde zo veele ontsteltenis, dat veelen, in 't vlugten, onder de voet

1652.

Oproer te Amsterdam.

(*b*) Resol. Holl. 3 *Aug.* 1652. *bl.* 319. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 739, 752.

(*c*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 457.

1652. voet raakten, en vertrapt of in 't water gedrongen werden. De Kapitein *Kommelin*, verdagt, dat hy last tot schieten gegeven hadt, week ter Stad uit, en werdt, eerlang, openlyk, ingedaagd. Een Luitenant, *Sebastiaan Ludolf van Eizen* genoemd, werdt vastgehouden. Hy bekende, gezeid te hebben, *schiet 'er onder*, hebbende hy de opschudding aangezien voor 't bedryf der matroozen, die de Regtsoefening kwamen stooren. Hy zat tot in 't volgende jaar, en verwierf toen, op hooge voorspraak, Brieven van vergiffenis (*d*). Maar Kommelin werdt onbekwaam verklaard, en uit Amsterdam gebannen (*e*). Doch 't bleek niet, dat men 't, met deeze beweegingen, aangelegd hadt, op het bevorderen van de belangen des jongen Prinsen van Oranje. Ondertusschen, was 'er, ter oorzaake van de beroerte te Amsterdam, nog iet gebeurd, welk hier verdient gemeld te worden. De Regeering hadt, terstond na 't straffen der misdaadigen, eene soort van algemeene vergiffenis laaten afkondigen, voor allen, die deel aan den oproer gehad hadden. Doch de Staaten van Holland, zulks aanziende als eene inbreuk op hunne Souverainiteit, aan welke alleen het Regt behoort, om vergiffenis te verleenen van openbaare misdaaden, toonden 'er zig zeer over gebelgd. Amsterdam erkende, uit hoogen nood, en zonder kwaad oogmerk, tot deezen stap gekomen te zyn. En de Staaten hielden zig niet voldaan, voor dat de Stad beloofd hadt, zig, voort-

(*d*) Resol. Holl. 16 *Oct*. 1652. *bl*. 462. 3 *Maart* 1653. *bl*. 84.
(*e*) Aitzema III. *Deel*, *bl*. 746, 874. Holl. Merk. *van* 1652. *bl*. 91.

voortaan, in diergelyke gelegenheid, altoos, aan hunne Edele Groot-Mogendheden te zullen vervoegen (*f*). 1652.

In Zeeland, verklaarden veelen zig, door het draagen van Oranje-linten, openlyk, voor 's Prinsen vrienden. 't Gemeen en de Predikanten yverden hier zo sterk voor 't Huis van Oranje, dat de Staaten van 't Gewest, welken de Gemeente, gelyk iemant, ten deezen tyde, schreef, boven 't hoofd scheen gewassen te zyn (*g*), op den voorslag van Middelburg, in Herfstmaand, een besluit ontwierpen „ dat de jonge Prins behoorde voorschikt te worden tot Kapitein „ en Admiraal-Generaal, over de Land- en „ Zeemagt van den Staat, en dat Graaf Willem van Nassau, Stadhouder van Friesland, „ geduurende 's Prinsen minderjaarigheid, tot „ zynen Luitenant behoorde te worden verkooren (*h*)." De Staaten van Holland, dit besluit te gemoet ziende, hadden het, door eene bezending, gezogt te voorkomen. Op 't einde van Oogstmaand, waren Joan de Witt, Pensionaris van Dordrecht, Joan Huidekoper, Heer van Maarseveen, Burgemeester van Amsterdam, *Jakob van Nieuwstad*, Schepen te Alkmaar, en François Riccen, Pensionaris van Purmerende, naar Zeeland afgevaardigd, onder eenig ander voorwendsel; doch met uitdrukkelyken last, om het besluit op het Kapitein-Generaalschap te voorkomen. Terwyl de Staaten, te Middelburg, buiten gewoon, beschreeven werden,

XXVII. De Staaten van Zeeland besluiten den Prins van Oranje te voorschikken tot Stadhouder.

Pooglngen van Holland, om de uitvoering van dit besluit te voorkomen.

(*f*) Wicquefort *Livr.* VI. *p.* 334.
(*g*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 11.
(*h*) Notul. Zeel. 23, 26 *Aug.* 5, 20, 21 *Sept.* 1652. *bl.* 321, 344, 361, 365, 392, 394. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 745.

1652. den, deeden zy een' keer, van Middelburg naar Vlissingen. Doch in hun afzyn, kwam 'er een geweldige hoop volks byeen, voor en in de Abtdye, daar de Staaten gewoonlyk byeenkomen. Sommigen spraken stoute taal tegen de Hollandsche Gemagtigden, die zy daar meenden te zullen vinden, en welken zy den dood dreigden. Ten zelfden dage, hadt men een' Tromslaager, die volk wierf, uit naam der Staaten, de trom van 't lyf gesneeden, om dat hy den Prins van Oranje niet genoemd hadt; gelyk hy, daarna, met oogluiking der Regeeringe, deedt. Men riedt den Gemagtigden, dat zy hun voorstel slegts schriftelyk overleveren, en, zonder gehoord te worden, vertrekken zouden. Een of twee Gemagtigden zouden hiertoe beslooten hebben; doch de Witt verklaarde, *dat hy, wat 'er ook van komen mogt, zig gehertigd vondt, om alleen den last, die hun opgelegd was, uit te voeren.* Hierdoor, werden ook de anderen aangemoedigd. De Wethouderschap van Middelburg boodt aan, eenige Predikanten te willen beweegen, om 't graauw stil te houden; doch de Gemagtigden lieten zig verzellen van eenige Oversten en knegten, uit de naaste bezettingen, die zig aan de deur der Abtdye plaatsten, en 't graauw buiten hielden. De Gemagtigden deeden toen, 't was de vyfde van Herfstmaand, hun voorstel, vrymoediglyk (*i*); doch kreegen uitstellend antwoord. Zy vertrokken dan naar Veere, daar zy, by ligten dage, scheep gingen, zonder dat hun eenige overlast aangedaan werdt. Doch hierop was het

(*i*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 4, 11-13.

het ontwerp van het besluit gevolgd, waar- 1652.
van wy reeds gesproken hebben. Zierikzee en Goes hadden 'er egter nog niet in bewilligd. Maar men arbeidde, ondertusschen, om de andere Gewesten, met naame Gelderland en Overyssel, zo verre te brengen, als Zeeland gekomen was. In Gelderland, werdt het stuk op den Landdag gebragt, voor 't einde van Herfstmaand. Maar het Kwartier van Nieuwmegen verstondt hier, dat men, voor het kiezen van eenen Kapitein-Generaal, eerst een Berigtschrift voor hem vaststellen moest, met eenpaarige bewilliging van alle de Gewesten. De Edelen van 't Kwartier van Zutfen en de Stad zelve begreepen, daarentegen, dat men, hoe eer hoe liever, behoorde te treeden, tot het kiezen van eenen Kapitein-Generaal. De Edelen van 't Kwartier der Veluwe verstonden 't eveneens. Doch de andere Steden van 't Kwartier van Zutfen en de Steden van 't Kwartier der Veluwe stemden met het Kwartier van Nieuwmegen; zo dat 'er geen besluit genomen werdt (*k*). De Gemagtigden van Holland, ook derwaards gezonden zynde, hadden hun best gedaan, om 't hiertoe te brengen (*l*). Ook schreeven de Staaten van dit Gewest, ten deezen tyde, nog eenen ernstigen brief naar Zeeland, hunne Edele Mogendheden verzoekende „ het nader vaststellen van 't ontworpen be-
„ sluit, nog eene wyle, te willen verschui-
„ ven, en vooral niet te gedoogen, dat eenige
„ Kerkelyke Persoonen zig moeiden met zaa-
„ ken,

(*k*) Wicquefort *Livr.* VI. *p.* 361-365.
(*l*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 18, 20, 28.

1652. „ ken, zo zeer buiten hunnen pligt en beroep; „ 't welk zy zeer schadelyk hielden, voor de „ vryheid, zo wel als voor den luister en het „ aanzien der Regeeringe." De Staaten van Zeeland antwoordden, hierop „ dat zy niet „ wisten, dat eenige Kerkelyken zig staken in „ het werk der voorschikkinge tot het Kapi- „ tein-Generaalschap, en dat zy, in 't kort, „ Gemagtigden naar den Haage hoopten te „ zenden, om nader, met die van Holland, „ te handelen." Ook geschiedde zulks, in Slagtmaand. De Staaten van Holland benoemden, terstond, Gemagtigden, om met de Zeeuwschen te spreeken. Men bespeurde haast, dat 'er, zelfs in Zeeland, geene sterke begeerte was, om 't werk der voorschikkinge door te dryven, by de andere Gewesten. De Zeeuwsche Gemagtigden vertrokken, zonder, deswege, ter algemeene Staatsvergaderinge, eenige nadere opening gedaan te hebben (*m*). En de Staaten van Holland besloten, op den vierden van Wintermaand, daartegen te arbeiden, indien het, nu of namaals, door Zeeland, mogt ondernomen worden, en te gelyk aan alle de Gewesten te verklaaren, dat Holland nog geene reden zag, om zig, in de raadpleegingen op het Kapitein-Generaalschap, verder in te laaten (*n*). De Steden Vlissingen en Veere in Zeeland namen, daarentegen, kwalyk, dat de Zeeuwsche Gemagtigden 't stuk niet in de Vergadering der algemeene Staaten gebragt hadden. Dit geschiedde, eindelyk, in Hooimaand des volgenden jaars, tot groot genoe-

(*m*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 41, 42, 45, 48.
(*n*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 56.

noegen van Friesland en Stad en Lande; doch 1652.
tot merkelyk misnoegen van Holland, welk by zyn voorig besluit bleef (*o*). Doch 't zal hierna beter te pas komen, van den uitslag der handelingen over dit stuk, breeder berigt te geeven.

XXVIII. De Raadpensionaris Pauw sterft. Joan de Witt wordt Raadpensionaris.

Onder de Gemagtigden van Holland, die, met de Zeeuwschen, in Slagtmaand, gehandeld hadden, muntte meest uit, in bekwaamheid en in yver tegen het benoemen van eenen Kapitein-Generaal, JOAN DE WITT, Pensionaris van Dordrecht, Zoon van den Burgemeester Jakob de Witt, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadt, en, sedert, in zyne voorige waardigheden, hersteld geworden was. De Zoon was zeer gezien by de tegenwoordige Regeeringe, tot zo verre zelfs, dat hem, in Sprokkelmaand des jaars 1653, op 1653.
den eenentwintigsten van welke, de Raadpensionaris Pauw overleedt (*p*), het Raadpensionarisschap, welk hy, terwyl Pauw laatst in Engeland geweest was, reeds hadt waargenomen, by voorraad, opgedraagen werdt: en 't leedt maar tot in Hooimaand (*q*), toen hy 'er, met eenpaarigheid van stemmen, in bevestigd werdt (*r*). Hy verkreeg, volgens gebruik, by 't aanvaarden zyner bedieninge, eene zogenoemde *Acte van indemniteit* van de Staaten, waarby hem vergoeding beloofd werdt voor al het nadeel, welk hem, om het waarneemen van

(*o*) Resol. Holl. 19 *Nov.* 14 *Dec.* 1652. *bl.* 532, 608. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 749, 760, 763, 787, 826.
(*p*) Resol. Holl. 21, 22 *Febr.* 1653. *bl.* 63, 65. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 83.
(*q*) Resol. Holl. 23 *July* 1653, *bl.* 376.
(*r*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 786, 787.

1653. van zyn ampt, mogt overkomen, zullende hy ook, aan niemant dan aan de Staaten, rekenschap zyner bedryven schuldig zyn (*s*). De Raadpensionaris de Witt bereikte thans nog geene volle agtentwintig jaaren: doch hy verwierf zig haast zo veele agting, dat hy, van sommigen, de *wysheid van Holland* genoemd werdt (*t*): hoewel hy, by anderen, voor een' geslaagen vyand van het Huis van Oranje werdt gehouden, en hierom zeer in den gemeenen haat was (*u*). Hy kreeg, in den aanvang zyner bedieninge, gelegenheid, om zyne bekwaamheid te toonen, aan het eindigen des Engelschen oorlogs, die, met het begin deezes jaars, feller dan te vooren, ontsteken was.

XXIX. De oorlog met Engeland wordt sterk voortgezet.

Beide de Mogendheden hadden zig, geduurende den winter, bevlytigd, om haare scheepsmagt te vermeerderen. De algemeene Staaten hadden voorgeslaagen, boven de honderdenvyftig schepen, die zy, in 't voorleeden jaar, grootendeels ten minsten, in zee gebragt hadden, nog honderdenvyftig schepen uit te rusten; doch 's Lands geldmiddelen gedoogden zo veele kosten niet. Holland, welk den zwaarsten last van den Engelschen kryg te draagen hadt, was buiten staat, en ongenegen, om zig nog zwaarer te belasten. Men besloot dan alleenlyk de Vloot, die nog zee hieldt, in goeden staat te houden. Tromp lag, in den aanvang deezes jaars, met drie-enzestig schepen, voor Sche-

(*s*) Resol. Holl. 31 *July* 1653. *bl.* 387.
(*t*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 208. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 364. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* II. *p.* 194.
(*u*) Holl. Merk. *van* 1653. *bl.* 6. Memoir. de GUICHE *Intr. p.* 30.

Scheveningen. Hy hadt 'er twintig gezonden naar de Fransche kust, omtrent Rouan, Rochelle en Bourdeaux. Op de reeden van Holland en Zeeland, lagen 'er agt of negen. Agt anderen kruisten af en aan de Zond, en omtrent dertig hielden zig in de Middellandsche zee, onder van Galen. Tromp zeilde, in 't laatst van Louwmaand, wederom naar 't Eiland Rhee, om eenige Koopvaarders van daar af te haalen. Ook kreeg hy last, om de Rivier van Londen gesllooten te houden. Doch eer hy dit ter uitvoeringe brengen kon, werdt hy, op den agtentwintigsten van Sprokkelmaand, omtrent Portland, of dwars van S. Andries Land, ontmoet door de Engelsche Vloot onder Blake, omtrent zeventig Oorlogsschepen sterk. Tromp hadt een gelyk getal van schepen onder de vlagge, by welken zig, daarenboven, omtrent honderdenvyftig Koopvaarders gevoegd hadden, die naar 't Vaderland wilden. De wederzydsche Vlooten waren zodra niet onder 't bereik van elkanders geschut gekomen, of Blake vuurde, van verre, op Tromp, uit zesendertig ponders. Tromp toefde, tot hy zynen vyand, tot op een' musketschoot, genaderd was, gaf hem toen de gantsche laag, en, zig in der yl omkeerende, gaf hy hem de laag, nog eens, op dezelfde zyde: daarna omloopende, loste hy de derde laag op de andere zyde; waarop een jammerlyk geschreeuw gehoord werdt onder de Engelschen. 't Gevegt ging hierop hevig zynen gang. De Ruiter, *Kornelis Adriaanszoon Kruik*, *Izaak Sweerts*, *Poort*, *Kleidyk* en *Regemorter* gaven blyken van ongemeene heldhaftigheid. Kruik schoot een Engelsch schip

1653.

Zeeslag van drie dagen, tusschen Blake en Tromp.

1653. ſchip in den grond; doch verloor ook het zyne. Poort ſneuvelde. 't Schip van Sweerts werdt in den grond geſchooten: hy gevangen genomen. Doch te Londen gekomen, gaf hy, goed Spaanſch ſpreekende, zig voor eenen Spanjaard uit, verſtak zig onder 't gevolg van den Spaanſchen Gezant, en bekwam, eerlang, zyne vryheid weder. Een ander Engelſch ſchip werdt, derwyze, gehavend, door Kleidyk, dat het, onder een deerlyk gehuil van 't volk, te gronde ging. Daarentegen werdt het ſchip van Kapitein *de Munnik* veroverd en verbrand, door den vyand; dat van *Schelte Wiglema* vloog, met al 't volk, in de lugt. De ſchepen van de Ruiter, *Aart van Nes* en anderen waren zwaar beſchadigd. Doch tegen den avond, zag Tromp, dat omtrent zesentwintig van zyne Kapiteinen zig van den wind dienden, om uit het gevegt te raaken. Ook maakten, ten zelfden tyde, eenige Engelſche Fregatten jagt op de Nederlandſche Koopvaarders, die, door Tromp, beſchermd werden. Voor 't einde van den ſtryd, welke, tot Zonnen ondergang, duurde, zonken, ter wederzyde, nog verſcheiden' ſchepen. De nagt werdt beſteed, aan het herſtellen der geleeden' ſchade. Des anderendaags, den eerſten van Lentemaand, 's morgens ten tien uuren, werdt het gevegt hervat. De Engelſchen hadden nu 't voordeel van den wind, en 't gelukte hun, eerlang, eenige Koopvaarders af te ſnyden van de Vloote. 't Schip van de Ruiter werdt zo doornageld van 't geſchut, dat men het *treilen*, of aan een touw ſleepen moeſt. Omtrent den avond, raakte ook een Engelſch ſchip in den brand,

brand, en toen ſcheidden de Vlooten van elkanderen. Op verſcheiden' van 's Lands ſchepen, was nu zo groot een gebrek aan buskruid, dat zy buiten ſtaat waren, om den vyand tegen te ſtaan. Doch Tromp beval, dat zy zig by de Koopvaarders houden, en goed gelaat toonen zouden, als warenze daar om dezelven te beſchermen. Ondertuſſchen, vorderde 's Lands Vloot, met de Koopvaarders, haare reize naar 't Vaderland. Zy was, met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den tweeden van Lentemaand, gekomen tot op de hoogte van Bevezier, toen 'er de Engelſche Vloot wederom op af kwam. De ſtryd ving, gelyk 's daags te vooren, ten tien uuren aan. Tromp gaf, in het eerſte treffen, den Engelſchen Vice-Admiraal der blaauwe vlagge de laag, en deedt hem afwyken. Doch eenigen van 's Lands Kapiteinen verlieten wederom den ſtryd, ten deele uit laf hertigheid, ten deele, om dat zy hun kruid verſchooten hadden. Maar de Ruiter, die, ſchoon hy nog getreild werdt, zig in 't heetſt van 't gevegt hieldt, werdt nu geheel reddeloos geſchooten. Zyn groote en bezaans maſt vielen, des anderendaags, over boord, en hy moeſt zig laaten ſleepen naar Vliſſingen. Op het einde van den ſtryd, vielen den Engelſchen nog eenige Koopvaarders in handen. Na Zonnen ondergang, geliet zig Blake, als of hy 't gevegt hervatten wilde. Tromp wagtte hem in, met klein zeil; doch de Engelſche Admiraal hieldt, kort daarop, af, en week naar de Engelſche kuſt: waarna Tromp de reis voortzettede, zonder door de Engelſchen vervolgd te worden. De onzen hadden, in deeze drie Verlies

1653.

ſla-

1653. ter wederzyde gleeden. flagen, negen Oorlogsfchepen verlooren: de Engelfchen maar vyf of zes. Doch men meent, dat zy wel tweeduizend dooden hadden, daar men, van onzen kant, maar vyf- of zeshonderd dooden telde: waaronder agt Kapiteinen. Voorts waren 'er, naar 't verhaal der Engelfchen, wel veertig; doch, zo de onzen verzekerden, niet meer dan vierentwintig Koopvaardyfchepen verlooren. De Engelfchen fchreeven zig de overwinning toe. Aan onzen kant, verheugde men zig, dat de meefte Koopvaarders behouden waren. Ook gaven de Staaten van Holland den voornaamften Hoofden van 's Lands Vloote aanzienlyke gefchenken, in erkentenis der beweezen' dapperheid. De

's Lands Vloot loopt wederom in zee. Vloot werdt, zo veel de gelegenheid toeliet, in ftaat gefteld, om wederom zee te kiezen. Doch Tromp aanvaardde nu het opperbevel over dezelve, met grooten weêrzin. Hy meende, dat de fchepen te flegt en te weinig in getal waren, om eenig voordeel te behaalen op den vyand, en verklaarde den algemeenen Staaten en den Staaten van Holland, rondelyk, dat hy de wyt niet hebben wilde van de rampen, welken hy, met zekerheid, te gemoet zag. Men befloot, hierop, dertig nieuwe Oorlogsfchepen aan te bouwen. Naderhand, vondt men geraaden, den aanbouw van nog dertig andere fchepen te bevorderen. Doch alzo hiertoe tyd noodig was, werdt 'er de tegenwoordige ongelegenheid niet door weggenomen (*v*).

XXX. Van Ga- Kort na het zeegevegt van drie dagen, op den veertienden van Lentemaand, hadt de Kom-

(*v*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 766, 781, 783, 786, 788, 796. BRANDT de Ruiter. *bl.* 38-46, 47, 48.

Kommandeur Jan van Galen, op de kust van Toskane, voor Livorno, eene merkwaardige overwinning behaald, over eenige Engelsche schepen, onder den Kommandeur *Appleton*. De Staaten hadden, in den Herfst des voorleeden jaars, van Galen, in de plaats van Kats, die klein genoegen gaf, het bevel opgedraagen over dertig schepen van oorloge, die in de Middellandsche zee kruisten, en hy hadt, kort na zyne aankomst op de Vloote, eene ontmoeting van klein belang gehad, met eenige Engelsche schepen. Men was, sedert, hier te Lande, misnoegd geweest, dat hy den vyand, die naar Porto Longone geweeken was, niet ernstiger hadt aangetast. Hy deedt dan tegenwoordig zyn best, om slaags te raaken. Zes Engelsche schepen en een brander, sedert eenigen tyd in de haven van Livorno bezet geweest zynde, kwamen, onder deksel van agt andere schepen en een' brander, die van buiten genaderd waren, op hem af. 't Gevegt was kort en hevig. In het eerste treffen, schoot van Galen den brand in een vyandlyk schip, dat terstond in de lugt vloog. Daarna werden nog twee andere vyandlyke schepen en een brander in den grond geschooten: twee schepen, waaronder dat van Appleton, veroverd. De agt andere Engelsche schepen, over welken *Bodlei* geboodt, hielden slegts eenig schutgevegt van verre, en bleeven buiten 't heetst van den stryd; zo dat de overwinning zig volkomenlyk verklaarde voor de onzen. Maar van Galen was, met den tweeden kogel, die in zyn schip kwam, in 't regterbeen zo gevaarlyk getroffen, dat men 't hem, onder de knie, af-

1653.
len verovert en verbrandt eenige Engelsche schepen, in de Middellandsche zee;

doch sneuvelt, aan een wonde.

1653. afzetten moest. Hy liet zig, na den stryd, te Livorno, aan land brengen, daar hy, den drieëntwintigsten van Lentemaand, overleedt aan de wonde. Zyn lyk werdt, eerlang, naar 't Vaderland gevoerd, en te Amsterdam, in de Nieuwe Kerke, begraaven, daar men hem, op kosten van den Staat, eene pragtige Grafstede opgeregt heeft (w).

Zeeslag voor Nieuwpoort. De Engelsche Vloot, die nu onder bevel stondt van den Generaal George Monk en den Admiraal *Richard Deane*, was, in Bloeimaand, ook wederom in zee geraakt, en Zeeland langs gezeild, zonder 's Lands Vloot te ontmoeten. In 't begin van Zomermaand, begaf Tromp zig naar Duins, daar hy egter geene vyandlyke schepen aantrof. Voor Douvres, vondt hy 'er vyf, waarvan 'er drie veroverd werden. Maar de Engelsche Vloot was naar het Vlie gestevend. Tromp volgde haar derwaards; doch vernam, op de hoogte van Walcheren, dat de Engelschen te rug gekeerd, en niet boven tien mylen westnoordwest van 's Lands Vloote af waren. Hierop wendt hy 't naar de rivier van Londen, om den vyand te onderscheppen. De Engelsche Vloot was vyfennegentig of honderd zeilen sterk, en wel voorzien van volk en geschut: de Staatsche agtennegentig Oorlogsschepen van veel ligter soorte, en zes branders. Op de hoogte van Nieuwpoort, raakten de Vlooten aan elkanderen, den twaalfden van Zomermaand, ten elf uuren voor den middag. Deane werdt, in den eersten aanval, doodgeschooten. De stryd was zeer geweldig. 't Schip van

(w) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 747, 748, 749, 750, 766, 797. BRANDT de Ruiter. *bl.* 46.



JAN VAN GALEN,
Kommandeur ter Zee.

Livius pinxit. *J.Houbraken fecit.*

Is. Tirion excudit.

van 's Lands Kapitein, *Joost Bulter*, vier of vyf schooten onder water bekomen hebbende, viel om, en zonk. De Kapitein, zwaar gekwetst door een' splinter, verdronk, met het geweer in de vuist. De Engelschen weeken eindelyk; doch daarna, den wind winnende, vielen zy op nieuws aan. Toen werden verscheiden schepen, van wederzyde, zwaar beschadigd. 't Gevegt eindigde ten negen uuren. Een uur laater sprong 's Lands Oorlogsschip van *Kornelis van Velzen*, door zyn eigen kruid, in de lugt. Des anderendaags, werdt de stryd, voor Duinkerken, hervat. Tromp hadt, te vergeefs, gezogt, den Engelschen den wind af te winnen, en was, door stilte, verre beneden hen vervallen. Zy kwamen dan, ten elf uuren, voor den wind, op hem af. Doch in 't heetst van 't gevegt, ontstondt 'er, door onvoorzigtigheid of onervaarenheid van eenigen, merkelyke wanorde in 's Lands Vloote. Twee schepen vielen den vyand in handen, en verbrandden. Men streedt nog een uur na zon. Toen scheidden de Vlooten van elkanderen. Des anderendaags zag Tromp de Engelschen nog; doch hy vondt veelen van 's Lands schepen zo zwaar beschadigd, dat hy te raade werdt, binnen de Wielingen te wyken. De Heer van Obdam, als Gemagtigde der Staaten, in den jongsten togt, op de Vloote, geweest zynde, werdt, by 't gemeen, beschuldigd, dat hy Tromp overgehaald zou hebben, om slappelyk tegen de Engelschen aan te gaan. Doch de Staaten van Holland verklaarden dit voor loutere lastering (*x*). Tromp en de andere Bevelhebbers hiel-

1653.

Tweede slag voor Duinkerken.

(*x*) Resol. Holl. 20 *July* 1653. *bl.* 306.

1653. hielden, midlerwyl, zo ernſtig aan by de Staaten, op het beter voorzien en verſterken der Vloote, dat men 's Lands Scheepsmagt, ten getale van tagtig of negentig zeilen, in 't begin van Oogſtmaand, wederom, uit Zeeland, zee zag kiezen (*y*). Karel de II. deedt, eenigen tyd te vooren, den Staaten berigten, dat hy genegen was, om zig herwaards en op de Vloote te begeeven. Doch de Staaten van Holland bragten te wege, dat dit, heuſchelyk, van de hand geweezen werdt. Zy namen zelfs, kort hierna, een beſluit, dat geene hooge uitheemſche Perſonaadjen, buiten hun byzonder verlof, binnen hunne Provincie zouden mogen komen (*z*).

XXXI. Gevegt voor Katwyk.

De Engelſche Vloot onder Monk hadt, midlerwyl, omtrent Texel en langs de Hollandſche kuſt, gekruiſt. Tromp wendde dan den ſteven derwaards, en, op den agtſten van Oogſtmaand, raakten de Vlooten aan elkanderen, op de hoogte van Katwyk. Men ſtreedt tot een uur na zon, zonder eenig voordeel van belang behaald te hebben op elkanderen. De hevige wind verhinderde, des anderendaags, 't hervatten van den ſtryd: doch gaf den Vice-Admiraal de Witte gelegenheid, om, met zyn Esquader, 's Lands Vloot te verſterken. Toen gaven de Staaten van Holland ook bevel, om dien dag tweemaal, in de Klooſterkerk, in den Haage, byeen te komen, en Gods zegen af te ſmeeken, over de wapenen van den Staat (*a*),

't

(*y*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 809, 811, 814, 816, 817-820, 821, 822. BRANDT de Ruiter *bl.* 47-53.

(*z*) Secr. Reſol. Holl. 13 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 6. Reſol. Holl. 29 *July* 4 *Aug.* 1653. *bl.* 386, 396. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 390, 625.

(*a*) Reſol. Holl. 9 *Aug.* 1653. *bl.* 418.

't welk anders, ook tegenwoordig, gewoonlyk, eens ter weeke, op Woensdag, in alle de Kerken deezer Landen, plagt te geschieden. De Vlooten waren, midlerwyl, door den wind, tot voor de Maaze afgevoerd, daar Tromp, tegen den avond, honderdenzes zeilen onder zyne vlagge telde. Toen wendde hy 't straks naar den vyand, die terstond week, en, den gantschen nagt, van hem vervolgd werdt. Maar op den tienden, des morgens ten zeven uuren, raakte men wederom slaags, voor de Maaze, op de hoogte van Ter Heide of Scheveningen, omtrent vyf mylen in zee. De onzen sloegen door 's vyands Vloote, en wendden 't 'er toen terstond weder in. Doch in dit oogenblik, werdt Tromp, willende van de hut afgaan, om orde te stellen op 't geschut, met een' musketkogel, door de linker borst, in 't hert geschooten, en viel dood ter neder. Eenigen meenden, dat hy zig, onvoorzigtiglyk, te veel bloot gegeven hadt; zo dat Monk hem, bescheidelyk, hadt konnen kennen, en hierop zyne Muskettiers gelast, gelykelyk, op hem los te branden (*b*). 't Gevegt ging egter, in goede orde, zynen gang. Doch de schepen van Jan Evertszoon en de Ruiter werden haast zo reddeloos geschooten, dat menze, uit den stryd, en naar de Maaze, sleepen moest. Verscheiden' Engelsche schepen gingen te gronde: een vloog in de lugt. 't Lands Vloot hadt, tot viermaalen toe, door de Engelsche, geslaagen, en veele Bevelhebbers hadden zig dapperlyk gekweeten; maar eenigen waren den stryd ont-

1653.

Zeestryd voor de Maaze.

Tromp sneuvelt.

(*b*) Verbaal van Beverningk. *bl.* 100.

1653. ontweeken, en hadden alles bygezet, om den vyand te ontzeilen. Ten twee uuren na den middag, eindigde het gevegt. 's Lands Vloot zeilde naar de reede van Texel, en Monk keerde naar Engeland. Van wederzyde, schreef men zig de overwinning toe; schoon de Engelschen beleeden, dat zyze duur betaald hadden. Zeker is 't, dat zy agt schepen van oorloge hadden verlooren. Ook telden zy vierhonderd dooden, en zevenhonderd gekwetsten. Van onzen kant, werden negen of tien schepen gemist. 't Getal der dooden en gekwetsten stondt omtrent gelyk met dat der Engelschen, die egter meer dan zevenhonderd gevangenen bekomen hadden, welken, sedert, naar Londen gevoerd, en zeer hard gehandeld werden (*c*). Maar 't verlies van den Luitenant-Admiraal Tromp was onwaardeerbaar, aan de zyde der Staaten, en gaf den vyand de meeste stof tot blydschap (*d*). Zyn Lyk werdt, met ongemeene staatsie, begraaven te Delft, daar de Staat, hem ter eere, eene marmeren Grafstede heeft doen stigten (*e*). De Staaten van Holland en de algemeene Staaten hadden zyne Weduwe, door eene plegtige bezending, den rouw doen beklaagen, haar te gelyk verzekerende, dat men 's mans diensten, omtrent zyne nakomelingschap, erkennen zou (*f*): gelyk, sedert, geschied is. De Witte stak, in Herfstmaand, nog wederom in zee, om eene Koopvaardyvloot te geleiden, en eene ande-

Schade ter wederyde.

re

(*c*) Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 109, 114.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 829-834, 837. BRANDT de Ruiter. *bl.* 54-58.

(*e*) Resol. Gener. *Sabb.* 16 *Luna* 18 *Aug.* 1653. BLEYSWYCK Delft *bl.* 182.

(*f*) Resol. Holl. 12, 13, 14, 22 *Aug.* 1653. *bl.* 430, 436, 438, 448.



MAARTEN HARPERTSZOON TROMP,
Luitenant Admiraal van Holland
en Westfriesland.

A. Schouman del. naar 't Origineel van Lievens, by den Heer Burgem. G. van Kinschot te Delft. *J. Houbraken fecit.*

Is. Tirion excudit.

1653.

re af te haalen. Doch hy ontmoette geene Engelschen, schoon deezen, met vyftig schepen, ook op nieuws in zee geloopen waren. 's Lands Vloot, in Texel te rug gekeerd, werdt, op den negenden van Slagtmaand, van zo geweldig een' storm beloopen, dat verscheiden schepen van hunne ankers en op strand dreeven, of vergingen; de overigen zwaar beschadigd werden; waarom de gantsche Vloot in 's Lands havens invallen moest. De Engelsche Vloot hadt niet minder geleeden, door deezen storm, en moest ook de zee ruimen: waarna zy, op bevel van 't Parlement, ontwapend en opgelegd werdt (*g*). Met dusdanig een' ramp, eindigde de zeekryg van dit jaar, die zo kostbaar, hevig en schadelyk geweest was voor den Staat, dat alle de zeeoorlogen, te vooren met Spanje gevoerd, met elkanderen, 's Lands Schatkist en den Koophandel, de zenuw van den Staat, nooit zulke felle neepen gegeven hadden. Te Amsterdam, was het verval van neering en handel zo groot, dat'er, zo sommigen melden, ten deezen tyde, wel drieduizend huizen ledig stonden. Doch anderen spraken maar van veertien- of vyftienhonderd (*h*): waaruit de vermindering van den handel, in deeze aanzienlyke Koopstad, ten klaarsten af te neemen was.

's Lands Vloot, door storm, zwaar beschadigd.

Verval van handel te Amsterdam.

De Kapiteinen en Luitenants, die zig, in de jongste zeetogten, aan lafhertigheid en pligtverzuim, schuldig gemaakt hadden, werden, op sterk aanhouden der Staaten van Holland (*i*), te regt gesteld en gestraft. Eenigen werden gekielhaald, of stonden, eenigen tyd, met den

Straf over eenige Kapiteinen en Luitenants.

(*g*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 37. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 842. Brandt de Ruiter *bl.* 61, 62.
(*h*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 813, 876.
(*i*) Resol. Holl. 29 *Aug.* 1653. *bl.* 463.

1653. den ſtrop om den hals, te pronk: waarna zy, in eene geldboete verweezen, en, voor altoos, of voor een zeker getal van jaaren, in een tugthuis gezet werden. Een' werdt de degen voor de voeten gebroken, en hy, voor ſchelm, weggeſchopt. Sommigen raakten, met eene geldboete, vry (*k*).

XXXII. Binnenlandſche beroerten. By de gemeene rampen des oorlogs, kwamen ook opſchuddingen onder 't volk, welk, in verſcheiden' Steden, gaande gemaakt werdt, om zynen yver voor 't Huis van Oranje te toonen. De ſlegte uitſlag der jongſte zeegevegten werdt aan 't miſſen van een Hoofd der Regeeringe geweeten. En elk, die het benoemen van eenen Kapitein - Generaal geloofd werdt tegen te ſtemmen, liep by veelen in 't oog. Men beſchuldigde, onder 't volk, de Staaten van Holland, dat zy 't Land aan de Engelſchen verkogt hadden, en het Parlement ſchepen en krygsbehoeften leverden, om de Vereenigde Geweſten te overheerſchen (*l*). Doch deeze beſchuldigingen, hoe weinig ingang zy vonden by de verſtandigen, waren, zo wel als de beroerten, die 'er uit volgden, aangelegd om de verkiezing van eenen Kapitein - Generaal te bevorderen, en den oorlog met Engeland voort te zetten (*m*). De Staaten van Holland, even ongezind tot beide, wiſten hun oogmerk niet beter te bereiken, dan door het aandryven der handelinge met Engeland, die, ſedert eenigen tyd, begonnen was, en van welke wy den uitſlag, in 't volgende Boek, ſtaan te ontvouwen.

(*k*) Reſol. Holl. 12 *Maart* 1654. *bl.* 97. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 447, 507.

(*l*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 314.

(*m*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 253, 307. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 186, 206.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENVEERTIGSTE BOEK.



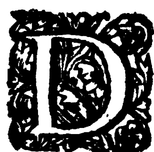
INHOUD.

I. *Neiging tot vrede, in Engeland en hier te Lande. Byzonder belang van Holland, om de Vrede te bevorderen.* II. *De Staaten van dit Gewest schryven, heimelyk, naar Engeland. Misnoegen hierover. Antwoord van 't Parlement. De algemeene Staaten schryven, insgelyks.* III. *Zy zenden eenige Afgevaardigden naar Engeland. Derzelver last.* IV. *Verandering in Engeland. Handeling der Staatsche Afgevaardigden. De Engelschen slaan eene Vereeniging der twee Gemeenebesten voor.* V. *Handeling met Frankryk.* VI. *Met Zweeden.* VII. *Met Deenemarke. 't Verdrag van Uitkoop vernietigd. Verbond met Deenemarke. De Staaten polsen de Hanze-Steden.* VIII. *Argwaan op den handel der Hollandsche Afgevaardigden, in Engeland. De Witt houdt geheime briefwisseling met hen. Beroerte te Rotterdam, te Vlaardingen, te Amsterdam, te Dordrecht, te Alkmaar, te Hoorn en in den Haage.* IX. *Geweldige opschudding te Enkhuizen. De Staaten brengen krygsvolk in de Stad.* X. *Beweeging te Haarlem.* XI. *Beroerte in Zeeland: te Bergen op Zoom.* XII. *De Staaten*

van Zeeland slaan den Prins van Oranje voor, tot Kapitein-Generaal. Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt. XIII. *Stad en Lande schryft 'er over, aan Gelderland. Holland arbeidt 'er tegen.* XIV. *Staat der handelinge in Engeland. De Afgevaardigden krygen nieuwen last.* XV. *Ontwerp van een Verdrag, door de Engelschen. Zy vorderen, dat men den Prins van Oranje van de hooge waardigheden uitsluite.* XVI. *Kromwel, tot Protector verheeven, eischt, dat zulks, alleen door Holland, geschiede.* XVII. *De algemeene Staaten besluiten tot de Vrede, mids het punt, den Prins van Oranje betreffende, verzagt worde. De Vrede wordt geslooten. Inhoud van 't Verdrag.* XVIII. *De Vergadering van Holland krygt kennis, dat Kromwel den Prins van Oranje, door haar, wil uitgesllooten hebben. Men besluit 'er toe, met meerderheid van stemmen. Aantekening van vyf Steden. 't Geheim der Uitsluitinge lekt uit.* XIX. *Holland doet 'er opening van aan de algemeene Staaten. Vertoog der Prinsessen van Oranje. De Acte van Uitsluiting wordt Kromwel geleverd.* XX. *Aanmerkingen over de Vrede.* XXI. *Oordeel der Gewesten over de Uitsluiting. Scherp Vertoog van Friesland tegen Holland. Hollands Verklaaring hiertegen.* XXII. *Vertoog van Zeeland tegen de Uitsluiting. Nieuw Vertoog van Friesland.* XXIII. *Holland eischt, dat alle de Geschriften tegen de Uitsluiting geligt worden uit de openbaare Registers. Middelen om de Uitsluiting te vernietigen.* XXIV. *Briefwisseling tusschen Kromwel en de Staaten van Zeeland.* XXV. *Holland verdedigt de Acte van Uitsluiting, in eene uitvoerige Verhandeling.* XXVI.

Oor-

Oordeel der Gewesten over deeze Verhandeling. Friesland schryft 'er tegen. XXVII. *Ongerustheid en voorzorg in Holland, met naame, te Amsterdam. Vermaaning aan de Predikanten.* XXVIII. *Afhandeling van eenige byzondere punten in Engeland, wegens aangehouden' scheepen in de Zond, wegens de Engelsche Oostindische Maatschappye, en wegens de zaak van Amboina.* XXIX. *Overleggingen op het openen der Schelde.* XXX. *Beverningk en Nieuwpoort verklaaren, by eede, dat zy Kromwel de Acte van Uitsluiting niet eerst in den mond gegeven hebben.*



E zeekryg, tusschen Engeland en deezen Staat, die, twee jaaren agtereen, met zo veele hevigheid, gevoerd was, bleek, by de uitkomst, nadeelig te zyn, voor beide de Gemeenebesten. De Scheepvaart en Koophandel van beide de volken werdt 'er door gestremd en bedorven: de geldmiddelen uitgeput, byzonderlyk, hier te Lande (*a*), daar men eenen tagtigjaarigen oorlog gevoerd hadt. De tegenwoordige Regeering van Engeland zat ook zo vast niet, of zy kon, door eenen ongelukkigen uitslag der wisselvallige wapenen, ligtelyk aan 't waggelen, en veelligt ten val raaken. 't Land was nog niet ontbloot van heimelyke vrienden des verdreeven Konings, die op gelegenheid wagtten, om hem op den troon te herstellen. De meesten waren misnoegd op de Regeeringe. Men begon Kromwel

1653.
I.
Redenen, waarom men, in Engeland en hier te Lande, begint te neigen tot vrede.

(*a*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 266.

1653. wel het gezag te benyden, welk hy zig aangematigd hadt; en sommigen vermoeden zelfs, dat deeze oorlog doorgedreeven was, om hem klein te maaken, en te wege te brengen, dat het Leger te lande, waarin al zyne kragt bestondt, afgedankt werdt, onder voorwendsel, dat men de kosten, tot onderhoud van het zelve vereischt, noodig hadt, om de Vloot in staat te houden, en den oorlog ter zee voort te zetten. Ook zou Kromwel deezen toeleg gemerkt, en, van toen af, maatregels genomen hebben, om een einde van den oorlog te maaken (*b*). Doch hy en allen, die zyne zyde hielden, hadden nog eene andere reden, om naar 't einde van den oorlog te verlangen. Zy zagen, klaarlyk, dat de oorlog de party des Prinsen van Oranje, in de Vereenigde Gewesten, van tyd tot tyd, sterker deedt worden; dat hierdoor ook de aanhang van den verdreeven Koning Karel den II, gestyfd werdt, en dat, zo de Prins van Oranje eens verheeven werdt, tot de waardigheden, eertyds by zynen Vader bekleed, al de magt der Vereenigde Gewesten gebruikt zou worden, om Karel den II. te herstellen. Deeze aanmerking alleen was gewigtig genoeg, om Kromwel en de zynen te doen verlangen naar de Vrede; schoon zyze niet begeerden te sluiten, dan op zulke voorwaarden, waarin zy volkomen' veiligheid voor hunnen tegenwoordigen Staat en Regeering meenden te konnen vinden.

Byzonder be- De schadelykheid van den Engelschen kryg deedt

(*b*) Ludlows Memoirs *Vol.* II. *p.* 11, 14. Rapin *Tom.* IX. *p.* 50, 56.

deedt de Vereenigde Geweften, eenpaariglyk, en de handeldryvenden inzonderheid, ook fterk haaken naar vrede (*c*). Maar Holland hadt nog eene byzondere reden, om de Vrede te zoeken, dezelfde, naamlyk, waarom Kromwel en de zynen daar naar verlangden. Men verftondt, hier, dat de oorlog, wat men ook in Engeland voorgeeven mogt, van de Engelfche zyde, voornaamlyk, aangevangen was, om dat men zig verbeeldde, dat de Prins van Oranje, en gevolgelyk ook Karel de II. te veel vrienden hadden, in den Vereenigden Staat. Maar de meefte Leden van Holland wilden onder deeze vrienden niet gerekend worden. Zy helden, byna van den aanvang der Engelfche onluften af, meer naar de zyde des Parlements, dan naar de zyde des Konings. 't Gene, tuffchen wylen zyne Hoogheid en eenige voornaame Leden, voorgevallen was, hadt de genegenheid van veelen ook vervreemd van het Huis van Oranje; en zy, die thans, in dit Geweft, het voornaam bewind der Regeeringe hadden, deeden hun beft, om den jongen Prins, voor eerft ten minfte, niet tot Stadhouder en Kapitein-Generaal te voorfchikken. Zy zagen, ondertuffchen, dat de oorlog hem, hiertoe, den weg baande (*d*). 't Krygsvolk ter zee, zo wel als te lande, plagt, in den naam van eenen Prinfe van Oranje, geworven te worden, en op den Prins, als op zyn hoofd, te zien (*e*). En 't gemeen viel ligtelyk in 't vermoeden, dat de ongelukkige uitflag der zeeftryden eeniglyk

1653. lang van Holland, om de Vrede te bevorderen.

(*c*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 787, 789.
(*d*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 257, 258.
(*e*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 329. *Vol.* II. *p.* 297.

1653. lyk te wyten ware, aan het missen van een doorlugtig Hoofd der Regeeringe: waaraan het den Landen nog nimmer ontbroken hadt. Eenige Predikanten styfden 't gemeen in deeze gedagten. Hieruit reezen beweegingen, in sommige Gewesten, die de Staaten ligtelyk zouden hebben konnen noodzaaken tot een besluit, welk men, in Holland, voor ontydig hieldt. De meeste Gewesten waren 't, hierin, tot nogtoe, eens geweest met Holland, of hadden zig, ten minste, niet tegen Holland verklaard, gelyk Friesland en Stad en Lande gedaan hadden. Maar Zeeland begon reeds, geperst door merkelyke beweegingen onder 't volk, te neigen, om zig by Friesland en Stad en Lande te voegen (*f*). Gelderland, Utrecht en Overyssel, daar de Leden der hooge Regeeringe, of derzelver vrienden, grootendeels, voorzien waren met Krygsampten, die, voor meer dan de helft, ter begeevinge van Holland stonden, zagen Holland alleen naar de oogen, en stonden geschaapen te veranderen, wanneer Holland veranderde (*g*). En in Holland zelf, was Leiden, sedert de verandering des jaars 1618, zeer gesteld geweest, op het bevorderen der belangen van het Huis van Oranje. In andere Steden, zogt men de Regeering ook tot dezelfde gedagten te brengen: waartoe de oorlog met Engeland gereede aanleiding gaf. Al dit konden zy, die thans aan 't roer der Regeeringe zaten, en de verheffing des Prinsen zogten te beletten, niet nalaaten te zien, en zy beslooten 'er

(*f*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 295

(*g*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 183. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 329.

'er uit, dat men, zo spoedig als mogelyk ware, uit den oorlog moest zoeken te raaken. Ook bragten zy, eerlang, te wege, dat, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot handeling met Engeland, besllooten werdt. 't Hoofdoogmerk deezer handelinge van de Engelsche zyde was, den Prins van Oranje buiten staat te stellen, om het nieuw Gemeenebest te ontrusten. En Holland was het eenigste onder de Vereenigde Gewesten, welk men kon aanmerken, als inwendig geschikt, om, tot bevordering van dit oogmerk, de hand te leenen. 1653.

Wy hebben deeze aanmerkingen vooraf laaten gaan, om den Leezer in te leiden, tot het verhaal van eene der gewigtigste handelingen, in welken onze Staat ooit gemengd geweest is, en welker openbaar en geheim beloop wy nu, uit de egtste gedenkstukken, omstandiglyk, zullen ontvouwen.

Men krygt, in Holland, kennis van Engelands geneigdheid tot vrede.

De tegenwoordige Regeering van Engeland en de Vereenigde Staaten hielden, over en weder, geheim verstand in elkanders gebied, en werden, van tyd tot tyd, onderrigt van den toestand der gemoeden, in beide de Gemeenebesten (*b*). De algemeene Staaten, die het opzigt over de geheime verstandhouding, aan eenige bekwaame Luiden uit de Regeeringe, en, onder anderen, aan den tegenwoordigen Raadpensionaris de Witt, hadden opgedraagen, hadden, uit dezelven, reeds in Herfstmaand des voorleeden jaars, verstaan, dat Kromwel en andere voornaame luiden niet onge-

(*b*) Verbaal van BEVERNINGK *bl.* 123. Secr. Resol. Holl. 5 *May* 1653. I. *Deel*, *bl.* 42.

1653. geneigd waren, om met de Staaten te ſluiten. Zekere *Gerbier*, dezelfde, meen ik, die den aanſlag der Engelſchen op de Havens en ſchepen deezer Landen ontdekte (*i*), was, met dit nieuws, herwaards gekomen. Doch zyn zeggen, waarvan hy geen behoorlyk blyk gaf, vondt weinig ingang (*k*). De Gemagtigden tot de geheime verſtandhouding ontvingen hunne meeſte berigten van eenen *Thomas Doleman*, Luitenant-Kolonel over een Regement voetvolk in Staatſchen dienſt, die zig thans in Engeland ophieldt. Hy was zeer gezien by Kromwel; doch zogt egter zyne verdere bevordering hier te Lande; gelyk my, uit eenigen zyner onderſchepte brieven, gebleeken is (*l*). Van elders blykt, dat hy diep in de gunſt van de Witt en Beverningk ſtondt (*m*). Ook vind ik, dat men zynen jongen Zoon, *Thomas Doleman*, naderhand, eene Kapiteins plaats vereerd heeft, in erkentenis van den dienſt, door den Vader gedaan, omtrent de bevordering der Vrede met Engeland (*n*). In de Lente deezes jaars, hadt hy, uit George Monk, met wien hy gemeenzaamlyk omging, verſtaan, dat men, in Engeland, niet afkeerig was van de Vrede: waarvan hy, zo ſommigen melden, terſtond, bedektelyk, kennis gaf aan de Witt en aan de andere Gemagtigden tot de geheime verſtandhouding (*o*). Zy bragten dit gewigtig nieuws,

(*i*) *Zie* hier voor, *bl.* 223.
(*k*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 15, 16, 23, 25, 28.
(*l*) *See* THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 394, 432, 576. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1085.
(*m*) THURLOE's Papers *Vol.* VI. *p.* 328.
(*n*) Reſol. Holl. 7 *April* 1656. *bl.* 106. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 211.
(*o*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 373. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 257, 266, 338. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 790.

nieuws, op den agttienden van Lentemaand, in de Vergadering van Holland, na dat zy de Leden eerst eenen eed van geheimhouding hadden doen afleggen. Hun voorstel kwam, wyders, hierop uit: „ dat zy van goederhand „ berigt waren, dat men, in Engeland, na den „ jongsten zeeslag, sterke neiging getoond „ hadt tot vrede. Dat eenigen der eerlykſten „ en aanzienlykſten zelfs begeerig waren om, „ ten dien einde, herwaards te zenden; doch „ dat sommigen twyfelden, of daartoe wel ge„ noegzaame geneigdheid gevonden zou wor„ den by deezen Staat. Dat hierom der Ver„ gaderinge te bedenken gegeven werdt, of „ 't ook geraaden mogt zyn, deezen verkeer„ den waan weg te neemen, en eenen Brief „ naar Engeland te zenden, waarby zy, die „ denken mogten, dat deeze Staat afkeerig „ van vrede ware, beter onderrigt mogten „ worden." 1653.

Alle de Leden bewilligden in deezen voorslag, behalve de Afgevaardigden van Leiden, die niet konden goedvinden, dat men zulk een' Brief, uit naam van Holland alleen, en zonder kennis der andere Gewesten, gelyk de meening was, liete afgaan. Maar de andere Leden vreesden, dat zy ter algemeene Staatsvergadering nog te weinig gezindheid tot vrede zouden ontmoeten: ook, dat de brief dan niet geheim genoeg blyven zou: waarom zy besloten, hun voorneemen, voor eerst, bedekt te houden voor de Bondgenooten. De brief werdt, ten zelfden dage, afgevaardigd, en behelsde alleenlyk „ dat de Staaten van Hol„ land, den oorlog aanziende als verderfelyk

II. De Staaten van Holland schryven, heimelyk, naar Engeland.

„ voor

1653. „ voor beide de volken, en voor den Gods„ dienst, waarvan zy beide belydenis deeden, „ vertrouwden, dat het Parlement in 't zelfde „ gevoelen zyn zou, en, nevens hen, de hand „ wel zou willen leenen, tot het byleggen der „ geschillen. Doch zo men 't, tegen vermoe„ den, anders begrypen mogt, zouden zy, „ ten minste, met een gerust geweeten, het „ het einde deezer verwarringen van den ze„ gen des Hemels mogen verwagten (*p*)." Een der Klerken van wylen den Raadpensionaris Pauw werdt, zegt men, met deezen brief, naar Engeland gezonden. Doch hy was maar pas overgeleverd aan 't Parlement, of men zag hem, in 't Latyn en in 't Engelsch, gedrukt, in 't licht komen, met den titel van *Ootmoedig verzoek der Staaten van Holland, die 't Parlement van Engeland smeeken om de Vrede* (*q*). Het Parlement schreef egter, in antwoord op deezen Brief, aan de Staaten van Holland, en te gelyk aan de algemeene Staaten „ dat men in „ Engeland, nog gezind bleef, om in vriend„ schap te leeven met de Vereenigde Gewes„ ten, en de handeling hervatten wilde, op „ den voet der voorslagen, die men, laatste„ lyk, aan den Heere Pauw van Heemstede „ gedaan hadt (*r*)."

Hun brief wordt, in Engeland, gedrukt.

Antwoord van 't Parlement.

Misnoegen over 't afzonderlyk schryven

't Uitgeeven van den Brief der Staaten van Holland en dit antwoord van 't Parlement bragt, midlerwyl, de maatregels, welken men in Holland genomen hadt, t' eenemaal in de war.

(*p*) Secr. Resol. Holl. 18 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 7, 8, 9. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 804.
(*q*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 375.
(*r*) *Zie* de Brieven *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 804, 805.

war. De andere Gewesten waren misnoegd, dat Holland eene Vredehandeling aangevangen hadt, zonder hen te kennen. Stad en Lande, in 't byzonder, keurde de handeling plat af. De Staaten van Holland zelven hadden niet verwagt, dat men wederom gewaagd zou hebben van dezelfde punten, waarop de handeling, te vooren, afgebroken was, en vielen, derhalve, op nieuws, in 't vermoeden, dat men, in Engeland de Vrede niet ernstelyk begeerde. Zy verlooren egter de handeling niet uit het oog, en gaven den anderen Gewesten, over het heimelyk afzenden des Briefs, zo veele voldoening, als zy konden (s). 1653. van Holland.

Zeeland bediende zig van de tegenwoordige gelegenheid, om het vernieuwen der voorige Verbonden met Frankryk voor te slaan. Doch de Staaten van Holland verstonden, dat dit Ryk, sedert veele jaaren, met inlandsche oorlogen gekweld geweest zynde, weinig hulp tegen Engeland zou konnen verschaffen. Ook zogt het Fransche Hof thans zelf de vriendschap van Engeland, en van de tegenwoordige Engelsche Regeeringe. Men besloot dan, dat 'er geen middel was, om, met eere, uit den oorlog te geraaken, dan handeling met Engeland (t). Ook schreeven de algemeene Staaten, op 't aanhouden van die van Holland, eerlang, aan 't Parlement „ dat zy bereid wa„ ren, om Gevolmagtigden tot de handeling „ af te zenden, zo dra het Parlement tyd en „ plaats De algemeene Staaten schryven ook aan 't Parlement.

(s) Secr. Resol. Holl. 9, 23, 24, 25 *April* 1653. I. *Deel*, *bl.* 33, 34, 35, 36. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 805.
(t) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 376.

1653. „ plaats zou benoemd hebben (*u*)." Doch men verstondt, in Engeland „ dat men, alleenlyk „ hebbende te hervatten eene handeling, die „ te vooren afgebroken was, zulks bekwaamlyk doen kon op dezelfde plaats, in Londen: „ waaruit ten minste blyken zou, dat de „ twee volken niet zeer afkeerig waren van „ elkanderen."

III. Men besluit eenige Afgevaardigden naar Engeland te zenden.

De Staaten, schoon ongezind om de handeling, die naauwlyks aan 't beginnen was, geheellyk af te breeken, hadden egter geenen lust, om, op den voet van de punten, aan Pauw voorgesteld, in bespreek te treeden. Zy besloten, derhalve, niet zonder tegenkanting der vrienden van het Huis van Oranje (*v*), eenige Afgevaardigden, zonder titel, naar Engeland te zenden, met last, om te verklaaren „ dat „ men nooit zou konnen goedvinden te handelen op den voet van de punten, die, in 't „ voorleeden jaar, van de hand geweezen waren: en verder, om te onderstaan, of men, „ aldaar, ook zou willen handelen, op de punten, hier, aan de Engelsche Ambassadeurs, „ of daarna, door de onzen, te Londen, voorgedraagen." Doch Leiden hadt zig, ter Vergaderinge van Holland, wederom gekant tegen dit besluit, begeerende over geene punten te handelen, waardoor de Staat zou konnen ingewikkeld worden, in eenen oorlog met de vyanden van Engeland (*w*),

Verschil

Men was, hierop, ter algemeene Staatsverga-

(*u*) Secr. Resol. Holl. 28, 29 *April* 1 *May* 1653. I. *Deel*, *bl.* 37, 38, 40. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 806.
(*v*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 257, 258.
(*w*) Secr. Resol. Holl. 24, 27 *May* 1653. I. *Deel*, *bl.* 43, 44.

gaderinge, getreden tot het benoemen der Afgevaardigden naar Engeland. Gelderland stemde Beverningk uit Holland, *Mauregnault* uit Zeeland, en *Hautbois* uit Friesland. Doch de Staaten van Holland, in aanmerking neemende, dat de twee laatsten, die uitstaken in zugt voor het Huis van Oranje, in Engeland niet aangenaam zouden zyn, en ondertusschen de meerderheid der bezendinge uitmaaken; dreeven door, dat, niet de algemeene Staaten, maar ieder Gewest zynen eigen' Afgevaardigde hadt te benoemen. Zy benoemden ook, wat laater, Hieronimus van Beverningk en Willem Nieuwpoort (*x*), die beide, na 's Prinsen dood, en Nieuwpoort reeds meer dan eens, gebruikt waren, in bezendingen en onderhandelingen, strydig met de belangen van het Huis van Oranje (*y*). Zeeland voegde 'er Paulus van de Perre by, die nog eens in Engeland geweest was, en niet uitmuntte in zugt voor dit Huis. De Staaten van Friesland, schoon zy, ter oorzaake van de scheepvaart der ingezetenen van dit Gewest, de Vrede met Engeland hoog noodig hadden (*z*), wilden egter, in 't eerst, geenen Afgegevaardigde benoemen. Doch Graaf Willem van Nassau, Stadhouder der Provincie, bewoog 'er hen toe, hun doende begrypen, dat 'er een Afgevaardigde van hunnent wege vereischt werdt, om te zorgen voor de belangen van het Huis van Oranje, waarover, naar waarschynlykheid, ook zou moeten gehandeld

1653. over 't benoemen derzelven.

(*x*) Secr. Resol. Holl. 7, 10, 12 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 50, 70, 72. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 814, 815, 816.
(*y*) *Zie* hier voor, *bl.* 130, 188.
(*z*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 368.

1653. deeld worden. Zy benoemden dan *Allard Pieter Jongestal*, eersten Raad in den Hove van Friesland (*a*). Hy bleef, tot het uiterste, yveren voor het belang van den Prinse van Oranje, gelyk uit verscheiden' zyner brieven aan Graave Willem van Nassau, die nog voorhanden zyn, af te neemen is (*b*).

Hun last. De Afgevaardigden hadden slegts algemeenen last mede, om zig te houden aan het Berigtschrift, den Gezanten van deezen Staat, in den jaare 1651, gegeven. Zy moesten, daarenboven, goed verstand houden, met den Franschen Ambassadeur te Londen, den Heer *de Neuville Bourdeaux*, hem zelfs een drievoudig Verbond voorslaande, tusschen den Koning, zynen meester, Engeland en deezen Staat: waarop, of, ten minsten, op een Verbond met Frankryk alleen, Zeeland zeer gesteld was (*c*). Doch Holland bragt te wege, dat uit het ontwerp van dit laatste Verbond geligt werden alle de punten, waardoor de Staaten zouden konnen verpligt worden, om oorlog te voeren tegen Engeland, in geval dit Gemeenebest niet te brengen was, tot een Verdrag met deezen Staat (*d*). Ook verstondt Holland, dat men het Verdrag met Frankryk zo niet behoorde te verbinden aan de handeling met Engeland, dat men met Engeland niet zou konnen sluiten, wanneer men niet met Frankryk

(*a*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 266, 281, 299. WICQUEF. *Livr.* VII. *p.* 378.

(*b*) *See* THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 583, 600, 643. *Vol.* II. *p.* 133, 193, 257, 454.

(*c*) Resol. Gener. 5 *Jany* 1653. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK *bl.* 2. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 268, 299.

(*d*) Secr. Resol. Holl. 7 *Jany* 1653. I. *Deel*, *bl.* 51.

ryk floot (e). Eindelyk, bewerkte dit Gewest (f), dat Beverningk vooraf gezonden werdt, om te beproeven, of men, in Engeland, genegen zou zyn, om af te zien van den voorslag, op welken men met Pauw hadt willen handelen (g). Ook meenden sommigen, dat hem eenige byzondere last van Holland medegegeven was. Doch hy verklaarde, voor zyn vertrek, volmondig, het tegendeel (h). 1653.

Voor 't einde van Zomermaand, was hy reeds te Londen, en verwierf, terstond, gehoor in den Raad van Staate. Aan deezen, die slegts uit dertien Leden bestondt, en onlangs door Kromwel opgeregt was (i), stondt thans het hoog bewind der Regeeringe, zynde het Parlement, dat nu meer dan twaalf jaaren gezeten hadt, door Kromwel, aan 't hoofd van eenige Krygsbevelhebbers en soldaaten, den dertigsten van Grasmaand, op eene geweldige wyze, te niet gedaan. Hy hadt, naamlyk, gemerkt, dat men hem den voet zogt te ligten, en hierom besllooten, in de voorbaat te zyn (k). Sommigen schryven, dat Nieuwpoort en de andere Afgevaardigden der Vereenigde Gewesten, het Parlement te zeer geneigd vindende, tot het voortzetten des oorlogs, Kromwel tot deeze verandering hadden aangezet (l). Doch dit schynt, in den eersten opslag, regelregt

Verandering in Engeland.

Vermoeden, dat Holland er in gewerkt hebbe.

(e) Secr. Resol. Holl. 5 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 49.
(f) Secr. Resol. Holl. 19, 20 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 72, 73.
(g) Resol. Gener. 29 *Juny* 1653. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 4.
(h) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 280, 281, 299.
(i) Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 80. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 130, 158.
(k) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 59.
(l) LUDLOWS Memoirs *Vol.* II. *p.* 21.

1653. regt aan te loopen, tegen de meeste berigten, die ons leeren, dat Beverningk, eerst op den zevenentwintigsten, en Nieuwpoort, van de Perre en Jongestal, niet voor den dertigsten van Zomermaand, te Londen, aangekomen zyn (*m*), ja dat de verandering, aldaar, reeds lang geschied was, eer de algemeene Staaten tot de bezending beslooten hadden (*n*). Nogtans kan ik hier niet verbergen, 't gene ik, in eenen Brief van den Heere de Witt, den agtsten van Grasmaand, aan Koenraad van Beuningen, toen te Stokholm, geschreeven, gemeld vind, te weeten „ dat de Heer Beverningk, op den „ zesentwintigsten van Lentemaand, te Lon„ den aangekomen was, en oordeelde, dat het „ werk, aldaar, nog wel getroffen zou wor„ den (*o*)." Uit dit schryven, wordt het my, *vooreerst*, zeer waarschynlyk, dat de geheime Brief van Holland, die den agttienden van Lentemaand gedagtekend was, niet door eenen Klerk van den Raadpensionaris Pauw (*p*); maar door Beverningk overgebragt is, die te gelyk last zal gehad hebben, om de gemoeden, in Engeland, wat nader te polsen. Doch of hy, *ten anderen*, tot na de verandering der Regeeringe, te Londen, gebleeven zy, en of hy, Kromwel tot deeze verandering aangezet hebbende, gelegenheid gegeven hebbe, dat de Engelschen aan Nieuwpoort, onder anderen, iet toegeschreeven hebben, 't gene hy uitgevoerd hadt, moet ik, by gebrek van genoegzaam bewys;

(*m*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 7, 12.
(*n*) Resol. Gener. 5 *Juny* 1653. *in 't* gem. Verbaal, *bl.* 2.
(*o*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 109.
(*p*) *Zie* hier voor, *bl.* 254.

wys, onzeker laaten. Vaster gaat het, dat men, in Holland, belang rekende by de verandering, en dat menze hieldt bevorderlyk te zyn tot de Vrede (q). Beverningk andermaal, en uit naam der algemeene Staaten, te Londen, gekomen, gaf, in zyne eerste aanspraak, te verstaan, dat 'er geen kans zou zyn, om, op den voet van den voorslag, aan den Heere Pauw gedaan, te handelen. Terwyl men raadpleegde op zyn voorstel, kwamen ook de andere Afgevaardigden te Londen. De Raad van Staate antwoordde hun, derhalve, gelykelyk „ dat de Staaten „ voldoening van schade, en verzekering tegen toekomende verongelykingen behoorden te geeven, eer men, over een Verbond „ van onderlinge vriendschap, in onderhandeling treeden kon." Tevens klaagde men zeer over den hoon, dien Tromp der Engelsche vlagge aangedaan hadt. De Afgevaardigden hernamen „ dat het misverstand, tusschen Engeland en de Vereenigde Gewesten, den Staaten, hunnen meesteren, meer gekost hadt, „ dan den Engelschen. Dat de uitrusting tegen de rooveryen in de Middellandsche zee „ en elders noodzaakelyk geweest was; de „ ontmoeting tusschen Blake en Tromp toevallig, en dat Mogendheden niet gewoon „ waren, elkanderen, ter oorzaake van zulke „ ontmoetingen, voldoening te geeven, of vergoeding van schade af te vorderen. Dat de „ Staaten ook geene andere verzekering voor „ het toekomende geeven konden, dan die „ men zou konnen vinden, in een naauw en „ vast

1653.

Handeling der Staatsche Afgevaardigden.

(q) De Witt Brieven V. Deel, bl. 131.

1653. „ vast Verbond van vriendschap en onderlin„ ge bescherming." De Engelschen gaven hierop te verstaan „ dat de voldoening, wel„ ke zy vorderden, in zig zelve redelyk, en „ zo gering zyn zou, dat de Staaten zig, des„ wege, niet zouden konnen beklaagen: dat „ ook de verzekering, waarop zy drongen, „ niet minder voordeelig voor de Staaten dan „ voor Engeland zou zyn, hebbende den Gods„ dienst en de vryheid, in beide de Gemeene„ besten, bedekte en openbaare vyanden: te„ gen welken men zig niet genoegzaam ver„ zekeren kon, door een bloot Verbond, hoe „ vast en naauw het ook wezen mogte (*r*)." De Staatschen, begeerig om de meening der Engelschen nader te verstaan, raakten, eerlang, in een afzonderlyk gesprek met Kromwel, die zig egter niet veel duidelyker ontdekte. Maar, op den eenendertigsten van Hooimaand, verklaarde de Raad van Staate „ dat men, tot „ vergoeding der geleeden' schade, geene „ groote somme gelds van de Staaten begeer„ de, en dat de verzekering, op welke men „ drong, bestaan zou, in eene vereeniging der „ twee Staaten, op zulk eene wyze, dat zy, „ voortaan, maar één volk en één Gemeene„ best zouden uitmaaken (*s*)." De Afgevaardigden verzogten, terstond, nadere opening van de wyze, waarop men deeze vereeniging, die men, sedert, *Coalitie* noemde, begreep, alzo zy niet verstonden, dat dezelve, zo de wederzydsche vorm van Regeeringe in stand

De Engelschen slaan eene *Coalitie* of samenvoeging der twee Gemeenebesten voor.

(*r*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 8, 10, 21, 23, 29, 35, 41. WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 392.

(*s*) Verbaal, *bl.* 53.

ſtand bleeve, anders dan in een naauw Verbond van Vriendſchap, Koophandel en onderlinge beſcherming beſtaan kon (*t*). Doch de Raad verklaarde, eerlang „ dat men van de „ twee ſouveraine Staaten maar éénen dagt „ te maaken, die door ééne opperſte magt, uit „ perſoonen van beide de volken beſtaande, ge„ regeerd zou worden, naar de onderſcheiden' „ wetten van 't een en 't ander volk (*u*)." De Afgevaardigden, verzet over zulk een' voorſlag, antwoordden, rondelyk „ dat zy dien „ hielden voor ongehoord en ongerymd, en „ dat zy genoodzaakt zouden zyn, t' huis„ waards te keeren om verſlag te doen, zo de „ Raad by dit voorſtel bleeve (*v*)." Hierop kwam geen ander beſcheid, dan dat men verwagt hadt, dat de Afgevaardigden, verwerpende het middel van verzekering, door den Raad voorgeſteld, eenig ander zouden hebben aan de hand gegeven (*w*). Nogtans hadt men, reeds te vooren, in 't vertrouwen, vernomen, dat de voldoening, welke men begeerde, beſtaan zou, in het afzetten van Tromp, voor eenen tyd (*x*), en dat men zig, omtrent het punt der verzekeringe, te vrede zou houden, met een vaſt en bondig Verdrag, waarby, onder anderen, beraamd werdt, dat drie Engelſchen in den Raad van Staate der Vereenigde Geweſten, en drie Nederlanders in dien van Engeland zitting zouden hebben, of, waarby,

1653.

Wat voldoening Engeland begeerde.

(*t*) Verbaal van Beverningk, *bl.* 56, 60.
(*u*) Verbaal, *bl.* 61.
(*v*) Verbaal, *bl.* 66. De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 198.
(*w*) Verbaal, *bl.* 70.
(*x*) *See* Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 367, 394.

1653. by, zo dit middel niet goedgevonden werdt, eenig ander, met wederzydsch genoegen, werdt vastgesteld (y). Kromwel scheen het punt van de verzekering ook omtrent dus te begrypen, of sprak 'er niet klaar van, in eenige afzonderlyke onderhandelingen met Beverningk (z). De Afgevaardigden, op de verklaaringen des Raads, gelyk behoorlyk was, meer tellende, dan op eenige byzondere gesprekken, besloten, sedert, dat Nieuwpoort en Jongestal, terstond, naar Holland keeren zouden, om den Staaten, mondeling, verslag te doen van den staat der handelinge, die, ondertusschen, door Beverningk en van de Perre, zou vervolgd worden. Nieuwpoort en Jongestal vertrokken, op den veertienden van Oogstmaand (a).

Nieuwpoort en Jongestal doen een keer herwaards.

Midlerwyl, waren de Staaten der Vereenigde Gewesten, sedert eenigen tyd, bezig geweest, met handelen aan verscheiden' Hoven, om zig, tegen Engeland, te sterken, of om, ten minste, dit Gemeenebest eerder tot het aanneemen eener redelyke vrede te beweegen. De handelingen met Frankryk, Zweeden en Deenemarke werden, voornaamlyk met dit oogmerk, voortgezet; waarom 't niet ondienstig zyn zal, hier eenig kort verslag van den staat en gelegenheid derzelven in te voegen.

V. Handeling met Frankryk.

De burgerlyke oorlog, die, sedert eenige jaaren, in Frankryk, ontsteken was, en nog duurde, hadt den inwendigen staat van dit Ryk derwyze verzwakt, dat Spanje kans zag, om ver-

(y) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 84.
(z) Verbaal, bl. 143.
(a) Verbaal, bl. 87.

verſcheiden' Plaatſen te herwinnen in de Nederlanden, die, te vooren, door Frankryk veroverd waren. In Katalonie, liep het den Franſchen, insgelyks, tegen. Den Aartshertoge Leopold, in 't voorleeden jaar, Grevelingen en Duinkerken gedreigd hebbende met een beleg; zogt Lodewyk de XIV. die van Zeeland te beweegen, om deeze Steden, heimelyk, te voorzien van krygsbehoeften. Doch, op de klagten van den Spaanſchen Ambaſſadeur in den Haage, was hiertegen gewaakt, door de Staaten. De Koning van Frankryk hadt, hierop, den Staaten de twee Steden aangebooden, onder zekere voorwaarden: en men begon hiernaar te luiſteren in den Haage, toen Spanje den Staaten verklaaren deedt, dat het aanvaarden der twee Steden uit de handen van Frankryk voor eene volkomen' vredebreuk zou gehouden worden; waarop de zaak ſteeken bleef. Ook vielen de twee Steden, eerlang, den Spaanſchen wederom in handen. Midlerwyl, hadt de groote uitruſting der Staaten, in 't voorleeden jaar, ook eenige agterdogt verwekt aan 't Franſche Hof, die vermeerderde, toen Boreel, uit laſt der Staaten, verklaarde, dat zy gerigt was, om de ſcheepvaart der Vereenigde Nederlanden, tegen de rooveryen van elk, wie hy ook ware, te beveiligen. De Koning hadt, derhalve, over deeze uitruſting, doen klaagen aan de Staaten, hun te gelyk voorhoudende, dat men 't niet vreemd vinden moeſt, dat zyne Oorlogsſchepen 't vervoeren van krygsbehoeften naar Spanje, waarvan de ingezetenen der Vereenigde Geweſten hun werk maakten, zogten te beletten. Ook toonde hy zig te onvre-

1653.

1653. vrede, dat men gedoogde, dat *Christiaan Ulrich Guldenleeuw*, natuurlyke Zoon des Konings van Deenemarke, in Holland, volk wierf, ten dienste van Spanje. Eindelyk, vorderde hy voldoening der penningen, welken de Staaten hem, in gevolge van het Verdrag van Compiegne van den jaare 1624, verschuldigd waren. Doch ten opzigte van deezen laatsten eisch, hadden de Staaten, reeds te vooren, aangemerkt, dat zy zig niet gehouden rekenden, om daaraan te voldoen (*b*). En de kryg met Engeland, die, kort hierna, uitborst, deedt Frankryk klaar genoeg zien, dat men 't, met de uitrusting hier te Lande, niet op de Fransche Oorlogsschepen gemunt hadt. De opgevatte agterdogt verdween, terstond hierop. Ook vreesde Frankryk de Staaten niet, zo lang zy in den Engelschen oorlog waren ingewikkeld. Doch deeze oorlog hadt, gelyk wy reeds, in 't voorbygaan, hebben aangemerkt (*c*), sommigen Leden van den Staat aanleiding gegeven, om te dringen op het vernieuwen der Verbonden met Frankryk. Boreel hadt, tot hiertoe, maar last gehad, om een Verdrag van Zeevaart met Frankryk te bewerken (*d*), en, hierdoor, de rooveryen der Fransche Oorlogsschepen te voorkomen. Doch nu verstonden sommigen, dat men ook een Verbond met dit Ryk sluiten moest. De Staaten van Holland, overweegende, aan den eenen kant, dat de han-

(*b*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 641-646. WICQUEFORT *Livr.* V. *p.* 277-283.
(*c*) Hier voor, *bl.* 255.
(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 763, 783. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 342-352.

handeling over zulk een Verbond Engeland, 1653.
veelligt, genegener maaken zou tot vrede, 't welk men, ook aan het Fransche Hof, ligtelyk merkte (e); en, aan den anderen, dat het sluiten van het zelve de tegenwoordige Regeering van Engeland t' eenemaal vervreemden zou van deezen Staat, en den Prinsgezinden, hier te Lande, te veel voordeels geeven boven de party, die thans in Holland 't bewind in handen hadt; beslooten ter algemeene Staatsvergaderinge te wege te brengen, dat men Boreel alleenlyk last gave, om over een Verbond te handelen, niet om het te sluiten (f): waarmede hy zig ook eenige jaaren bezig gehouden heeft (g), zonder dat men hem immer het eigenlyk oogmerk der Staaten van Holland schynt bekend gemaakt te hebben. Ondertusschen, hieldt hy zig ook, op last der Staaten, bezig, om de voornaamsten in Frankryk, door geschenken, te winnen, en agter de geheimen der Regeeringe te raaken (h). De Franschen, die gehouden werden, hiervan, ook in den Haage, hun werk te maaken (i), zogten, door hem, de Staaten te beweegen, om met Spanje te breeken; doch hy beduidde hun, ligtelyk, dat hiertoe geene mogelykheid was (k).

De handeling met Frankryk werdt, midlerwyl, op verre na zo ernstig niet voortgezet, als VI. Met Zweeden, en

(e) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 60.
(f) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 11. V. *Deel*, *bl.* 15.
(g) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 19, 50, 56, 126, 172, 184, 279. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 867, 869.
(h) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 30, 43.
(i) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 227, 234.
(k) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 39.

1653. als de handeling, die, omtrent deezen tyd, ook met Zweeden en Deenemarke aangevangen was. De twee Noordsche Kroonen deeden zig, ten deezen tyde, ontzien, beide van Engeland en deezen Staat; zo om dat zy de party, voor welke zy zig verklaarden, merkelyk konden sterken; als om dat de oorloogende Mogendheden het hout, de hennip, het pek en de teer, die deeze Ryken uitleverden; volstrekt noodig hadden, tot het aanbouwen en uitrusten van Oorlogsschepen. De Staaten hadden, hierom, reeds in 't voorleeden jaar, besslooten, de vriendschap van beide de Kroonen, door een plegtig gezantschap, te zoeken, en, terwyl de Gewesten raadpleegden op de benoeming der Persoonen, waaruit het bestaan zou, Koenraad van Beuningen, Pensionaris van Amsterdam, naar Zweeden, en Nanning Keizer, Burgemeester van Hoorn, naar Deenemarke, te zenden, met den titel van buitengewoone Afgevaardigden. Beide warenze der tegenwoordige Regeeringe van Holland geheellyk toegedaan. Keizer hadt, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten. Van Beuningen was in bezending geweest naar Zeeland, om het besluit tot de aanstelling van eenen Kapitein-Generaal te doen opschorten. Hy was schrander en ervaaren in zaaken van Regeeringe: voorts, bedreeven in de Filozoofie en andere deelen der geleerdheid, waardoor hy zig aangenaam zogt te maaken by de Koninginne van Zweeden, die voor eene liefhebster der geleerdheid gehouden werdt (*l*). Hy hadt last, om in Zweeden te vertoonen „ dat

„ En-

(*l*) WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 353.

„ Engeland, den Staaten den oorlog aandoen- 1653.
„ de, moest geagt worden, in eenen zeke-
„ ren zin, gantsch Europa te beoorloogen,
„ zullende dit Gemeenebest, ligtelyk, mees-
„ ter van de zee worden, na dat het den Koop-
„ handel der Vereenigde Gewesten zou be-
„ dorven hebben. Dat Zweeden hierom be-
„ lang hadt, om zyne wapenen te voegen by
„ die van deezen Staat, waartoe de Koningin,
„ daarenboven, verpligt was, uit hoofde der
„ Verdragen, in de jaaren 1640 en 1645, met
„ de Staaten gemaakt (m). Dat men wel niet
„ ondienstig hieldt, dat de Koningin, voor zy
„ zig tegen Engeland verklaarde, de Engel-
„ schen, door onderhandeling, tot vreedzaa-
„ me gedagten zogt te brengen; doch dat zy,
„ midlerwyl, zig niet ontslaagen kon rekenen
„ van de verpligting, om de Staaten, met vier-
„ duizend man, in troepen, in geld, of in
„ krygsbehoeften, by te staan, waartoe zy zig,
„ by Verdrag, verbonden hadt; ten minste,
„ moest zy haaren Onderdaanen beletten, den
„ Engelschen te voorzien van zulke waaren,
„ als dezelven, tot het aanbouwen en uitrus-
„ ten van Oorlogsschepen, noodig hadden."
Van Beuningen was, in Oogstmaand des voor-
leeden jaars, naar Stokholm vertrokken; doch
hy bevondt wel haast, dat hy niet veel zou kon-
nen uitregten, aan 't Zweedsche Hof; daar men
niet alleen misnoegd was, over de Verdragen,
door de Staaten, in 't jaar 1649, met Deene-
marke gesslooten; maar zig ook te onvrede
hieldt, dat men zekeren *Joachim Groot-Johan*,
die,

(m) *Zie XI. Deel, bl. 180, 188.*

1653. die, met byzondere Brieven van de Koninginne, in Holland gekomen was, om schuld, vastgezet hadt, en lang zitten liet, hoe zeer men, uit Zweeden, aanhieldt, om zyn ontslag (*n*). De Zweedsche Staatsdienaars, midlerwyl, door de Engelschen, met hoop op merkelyke voordeelen in den Koophandel, waarby zy byzonder belang hadden, zynde aangelokt, schroomden niet, te verklaaren, dat de Koningin zig, in de tegenwoordige omstandigheden, niet verbonden rekende, om de gemaakte Verdragen naar te komen. Ook gedoogde de slegte staat der geldmiddelen in Zweeden niet, dat men, van daar, deezen Staat ondersteunde (*o*). Al wat van Beuningen verwerven kon kwam uit op eene verklaaring, dat de Koningin zig, tusschen Engeland en deezen Staat, volkomen onzydig dagt te houden, en niet ongenegen was, om Middelaares te zyn, tusschen de twee oorloogende Mogendheden (*p*), en zelfs tusschen Frankryk en deezen Staat, die ook, ter oorzaake van het vervoeren van krygsbehoeften naar Spanje, en van de Fransche kaaperyen, die hierop gevolgd waren, eenig misnoegen hadden opgevat tegen elkanderen. Frankryk nam de aanbieding van Zweeden aan; doch zy werdt in Engeland, daar men Zweeden mistrouwde, en 't hoofd nog vol hadt van de voorgeslaagen' *Coalitie* of samenvoeging der twee Gemeenebesten, van de hand geweezen. De Staaten, die ook geenen zin hadden in de Zweedsche bemiddeling, alzo zy beweerden, dat

(*n*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 63, 194, 272.
(*o*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 31.
(*p*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 40, 163.

dat Zweeden, volgens de Verdragen, tot wat meerder verbonden was, antwoordden den Zweedſchen Gezant, dieze hun voorgeſlaagen hadt, dat zy zig, deswege, verklaaren zouden, zo dra Engeland zig verklaard hadt. Van Beuningen hieldt zig, tot in 't jaar 1654, in Zweeden op, zonder iet te hebben konnen ſluiten. 't Was 'er zo ver van af, dat de Koningin zig zou hebben laaten beweegen, om den Staat tegen Engeland by te ſtaan, dat zy zelfs haar beſt deedt, om de handeling te ſtremmen, die, ten deezen zelfden einde, aan 't Hof van Deenemarke, aangevangen was (q). 1653.

VII. Met Deenemarke.

Keizer was, omtrent te gelyk met van Beuningen, uit Holland vertrokken. Hy hadt laſt, om onderſtand in ſchepen te vorderen van den Koning van Deenemarke, ingevolge van het Verdrag van den jaare 1649, en hy vondt den Koning niet ongenegen, om aan deeze verbindtenis te voldoen. Ook begreep zyne Majeſteit ligtelyk, dat het bederf van den Koophandel der Vereenigde Geweſten ſtrekken zou, tot merkelyke benadeeling van de vaart op Deenemarke en de Ooſtzee, en gevolgelyk ook van 's Konings tollen in de Zond. Daarenboven, zou hy niet gaarne gezien hebben, dat de Staaten zig naauwer verbonden met Zweeden, gelyk te wagten was, als hy weigerde hun by te ſtaan. Hy gaf den Afgevaardigde der Staaten, derhalve, goede hoop op hulpe. Zelfs liet hy zig, door hem, beweegen, om tweeentwintig Engelſche ſchepen, met ſcheepsen

(q) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 750, 751, 752, 760, 795, 865. Wicquefort *Livr.* VI. *p.* 353-355. *Livr.* VII. *p.* 412-415.

1653. en krygsbehoeften belaaden, aan te houden in de Zond (r), mids de Staaten beloofden, hem te zullen vryhouden van het nadeel, welk 'er hem van overkomen mogt. Het Parlement hieldt sterk aan op het ontslaan deezer schepen, by de Deensche Gezanten te Londen, beloovende zelfs een naauw Verbond te zullen sluiten met den Koning; en zyne bemiddeling verzoekende, tot vereffening der geschillen, tusschen de twee Gemeenebesten. Doch de Koning hadt zig reeds te diep ingewikkeld met de Vereenigde Staaten, om te konnen te rug treeden. Het Parlement veranderde hierop t'eenemaal van gedrag, deedt eenige Deensche schepen, en zelfs eenige pakkaadje der Deensche gezanten in beslag neemen, en zou ook hunne persoonen vastgehouden hebben, zo 't, door de Engelsche Schippers, die hen overvoeren zouden, niet belet geweest was. De verwydering werdt toen grooter, tusschen Engeland en Deenemarke. De Koning, nogtans, zyn voordeel willende doen met de omstandigheden, waarin de Staaten zig bevonden, mat het gevaar, welk hem van Engeland en Zweeden gedreigd werdt, zo hy zig voor de Staaten verklaarde, ten breedsten uit; zig, daarenboven, buiten staat erkennende, om te voldoen aan de Verbindtenissen, welken hy met de Staaten gemaakt hadt. Doch hy beoogde hiermede nieuwen onderstand te trekken van de Staaten, zo hy besluiten mogt, hun met eene Vloot by te staan. En Keizer kreeg, eerlang, last van de Staaten, om den Koning, als uit zig zelven, hoop

(r) Ludlows Memoirs, *Vol.* I. *p.* 361.

hoop te geeven op eenigen onderstand, zo hy, 1653.
van stonden aan, de Zond sloot voor de Engelschen: gelyk hy deedt. De Staaten, sedert, verklaard hebbende, dat zy hem instonden voor de schade, die hy van het aanhouden der Engelsche schepen zou mogen te wagten hebben, maakte hy geene zwaarigheid, om derzelver laading, terstond, te verkoopen.

Het Verdrag van Uitkoop van den jaare 1649 wordt vernietigd.

Midlerwyl, hadt men den Koning van Deenemarke vertoond, dat het Verdrag van Uitkoop wegens den Zondschen tol, in den jaare 1649, met de Staaten gemaakt, hem gering voordeel aanbragt, en ondertusschen de Zweeden ten hoogste misnoegd maakte, met welken hy nogtans wel vrede behoorde te houden, terwyl hy op 't punt stondt, om Engeland den oorlog te verklaaren. De Staaten, die zig verpligt hadden, om den Koning vooruit te betaalen, 't gene zy hem, volgens dit Verdrag, schuldig gerekend werden, waren hierin ook, sedert eenigen tyd, agterlyk geweest. Alle deeze aanmerkingen bewoogen den Koning, om den Staaten, in Louwmaand deezes jaars 1653, door zynen Resident *Pieter Charistus*, de vernietiging van 't Verdrag van Uitkoop te doen voorslaan. De Staaten van Holland, die toen juist vergaderd waren, overleggende, dat dit Verdrag zeer schadelyk voor hun geweest was, en dat zy, vooral na 't uitbersten des Engelschen oorlogs, de helft niet ontvangen hadden van 't gene zy den Koning van Deenemarke, volgens het Verdrag van Uitkoop, betaalen moesten, besllooten den Resident by 't woord te vatten; doch te gelyk te bedingen, „ dat de Koning, in 't gevolg, met niemant

1653. „ een diergelyk Verdrag zou mogen fluiten, „ zonder hun de voorkeur te geeven; dat hy „ uitkeeren zou, 't gene hem vooruit betaald „ was, en zorgdraagen, dat de schepen niet „ lang opgehouden werden in de Zond." De andere Gewesten, die weinig belang hebben by de vaart door de Zond, voegden zig, ligtelyk, naar 't gevoelen van Holland, en 't Verdrag van Uitkoop werdt verbroken, by een ander, welk het Verdrag van *Rescissie* of vernietiging genoemd werdt. De Koning hadt egter daarna berouw van 't gene 'er geschied was, en schreef, in Grasmaand, dat hy 't Verdrag van Uitkoop gaarne in wezen wilde laaten. Doch men antwoordde hem „ dat de zaak niet „ meer in haar geheel was; dat men, op den „ voorslag van 's Konings eigen' Resident, „ tot de vernietiging van 't Verdrag van Uit„ koop beslooten, en sedert maatregels geno„ men hadt, die niet gedoogden, dat men hier„ in wederom verandering maakte." 't Verdrag van Uitkoop bleef, derhalve, vernietigd.

Verbond met Deenemarke. Doch terwyl men 'er in den Haage over handelde, was Keizer, te Koppenhage, bezig, om een nieuw Verbond te fluiten met den Koning van Deenemarke. Het werdt, op den agttienden van Sprokkelmaand, getekend, en behelsde „ dat de Koning van Deenemarke, „ verbonden zynde den Vereenigden Staaten, „ die nu, door Engeland, in derzelver Koop„ handel, ontrust werden, by te staan, zig ook „ beledigd vondt, door het Parlement, welk „ Koopvaardyschepen, rykelyk voorzien van „ geschut, naar de Oostzee zondt, en zelfs „ Oorlogsschepen, zonder daarvan aan 's Ko-

„ nings

„ nings Kasteelen behoorlyke kennis te gee- 1653.
„ ven; daarenboven, de schepen en goederen
„ van 's Konings onderdaanen aantastende en
„ wegneemende. Dat hy, hierom, besloten
„ hadt, het Verdrag van den jaare 1649 ver-
„ der uit te breiden, en den Engelschen Oor-
„ logsschepen of gewapenden Koopvaardy-
„ schepen de vaart door de Zond, van nu af,
„ te verbieden. Dat hy, om dit verbod klem
„ te geeven, van den elfden van Grasmaand
„ tot den elfden van Slagtmaand, twintig Oor-
„ logsschepen in zee houden zou, zig daar toe
„ bedienende van de penningen, met welken
„ hy de Staaten, volgens het Verdrag van den
„ jaare 1649, gehouden was te ondersteunen,
„ beloopende honderdtwee-ennegentigdui-
„ zend Ryksdaalers in 't jaar. Dat de Staaten
„ hem, hiertoe, daarenboven, gelyke somme
„ zouden opschieten. Dat de beide partyen
„ elkanderen instaan zouden voor alle schade,
„ die hun, ter oorzaake van den tegenwoor-
„ digen oorlog, mogt aangedaan worden. Dat
„ zy zig niet afzonderlyk zouden verdraagen
„ met het Parlement; maar elkanderen altoos
„ begrypen, in het Verdrag, welk zy mogten
„ sluiten. Dat de Staaten iemant zouden mo-
„ gen aanstellen, om agt te geeven, dat de
„ Deensche Oorlogsschepen, behoorlyk, wer-
„ den toegerust, en dat zy 't gene daaraan ont-
„ brak van de beloofde penningen zouden mo-
„ gen aftrekken, of in den tyd, dien de Vloot
„ in zee zou moeten zyn, vinden (*s*)." Na 't
sluiten van dit Verdrag, deedt Keizer een' keer
naar

(*s*) *Zie het* Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 790.

1653. naar Holland (*t*); doch kwam, in Hooimaand, wederom te Koppenhage. Hy zegt toen den Koning te beweegen, om zyne Vloot, die tot hiertoe alleen omtrent de Deensche kust was blyven kruissen, by die der Staaten te voegen. Doch de Koning hadt hier geene ooren naar (*u*); schoon de Staaten hem beloofd hadden, dat zy den Engelschen voldoening geeven zouden, wegens 't gene deezen, ongetwyfeld, t'eenigen tyde, ter oorzaake van de aangehouden' schepen in de Zond, van hem zouden vorderen. Keizer kon meer niet te wege brengen, dan dat de Koning eenige Nederlandsche Koopvaardyschepen, door zyne Vloot, in veiligheid deedt brengen: waarna hy, de laatste hand hebbende doen leggen aan het Verdrag, waarby het Verdrag van Uitkoop vernietigd werdt, in Wynmaand zyn affscheid nam, en herwaards keerde (*v*).

Handel tusschen Zweeden en Poolen. De Staaten der Vereenigde Gewesten, tegenwoordig inzonderheid, zig grootelyks laatende gelegen leggen, aan de behoudenis der rust in 't Noorden, hielden een waakend oog over de geschillen, tusschen Zweeden en Poolen, die, eenigen tyd, ongeroerd gebleeven zynde, wederom dreigden te herleeven, tegen den uitgang van het zesentwintigjaarig Bestand, welk, in 't jaar 1635, geslooten was (*w*). Men hadt reeds voorgeslaagen, het Bestand te verlengen, of in eene eeuwige vrede te

(*t*) Secr. Resol. Holl. 25 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 9.
(*u*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 266.
(*v*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 750, 758, 761, 767, 789, 838, 843. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 355-361. *Livr.* VII. *p.* 410-412.
(*w*) *Zie* XI. *Deel*, *bl.* 213.

te veranderen, en was, in 't jaar 1652, overeengekomen, om hierover, te Lubek, in onderhandeling te treeden. De Staaten, die 't Bestand bemiddeld hadden, konden niet nalaaten, in de zelfde hoedanigheid, gezanten te zenden naar Lubek. Jakob de Witt, Burgemeester van Dordrecht, en *Antoni Oetgens van Waveren*, Burgemeester van Amsterdam, vertrokken derwaards, met last, om vrede of verlenging van 't Bestand te bewerken (*x*). Doch zy keerden onverrigter zaake. Zweeden en Poolen geraakten, nog voor het uitgaan van 't Bestand, in eenen oorlog, waarvan wy den uitslag, hierna, zullen moeten verhaalen. 1653.

Midlerwyl, hadt de Engelsche oorlog de Staaten ook doen bedagt zyn, op het vernieuwen der verbindtenissen met de Hanze-Steden. Van Beuningen, in 't voorleeden jaar, naar Zweeden vertrekkende, hadt last gehad, om, in 't doorreizen, te polsen, of 'er, by deeze Steden, iet goeds zou uittewerken zyn. Doch hy gaf, hiertoe, slegts flaauwe hoop. „ Breemen „ en Lubek zouden," schreef hy „ mogelyk, „ over te haalen zyn, in de belangen der Vereenigde Staaten. Doch Hamburg zou zig, „ waarschynlyk, onzydig zoeken te houden, „ om, geduurende den oorlog, zynen Koophandel, te veiliger, door de Hoofden, en „ verder westwaards, te konnen uitbreiden: „ ook de Engelsche Lakens, over Lubek, te „ voeren naar Dantzig (*y*)," werwaards zy, anders, met Hollandsche schepen, plagten gebragt

De Staaten polsen de Hanze-Steden.

(*x*) Aitzema III. *Deel, bl.* 652, 781. Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 417.

(*y*) De Witt Brieven V. *Deel, bl.* 4, 5, 8, 51, 54.

1653. bragt te worden. En dit berigt was oorzaak, dat de bezending naar de Hanze-Steden eerst uitgesteld werdt, en eindelyk agterbleef (z).

VIII. Aanleiding tot beroerten, in verscheiden' Steden van Holland.

Doch terwyl men, buitens Lands, arbeidde aan het sluiten van Verdragen, die geschaapen stonden de Engelschen eerder te brengen tot eene redelyke vrede, sloegen veelen, hier te Lande, eenen weg in, die de Vrede verwylen moest, en gelegenheid geeven, tot het verder voortzetten des oorlogs. Het oogmerk scheen egter niet, de Landen ingewikkeld te houden, in eenen kostbaaren kryg; maar te bevorderen, dat de jonge Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal verheeven werdt. Wat weg men hiertoe insloeg, en hoe de onderneeming uitviel, zullenwe nu, omstandiglyk, verhaalen.

In 't voorgaande Boek, zagenwe, dat de poogingen van eenigen, om Gelderland te doen besluiten tot de verheffing van den Prinse van Oranje, tot dien tyd toe, vrugteloos waren uitgevallen. De Witt hadt zelfs, in Wynmaand des voorleeden jaars, geschreeven aan van Beuningen, dat de *Patroonen der vryheid*, zo noemde hy zulken, die 't met hem eens waren, *in die Provincie, meer en meer, de overhand kreegen*, en dat 'er, *zo 't werk daar bleef stille staan, gelyk men vertrouwde, geene waarschynlykheid* was, *dat het, in de andere Provincien, opgeheeven zou worden* (a). Doch de handel met Engeland gaf, in de Lente en Zomer deezes jaars, den vrienden des Prinsen van Oranje aanleiding, om, sterker dan voorheen, ten

(z) Wicquefort *Livr.* VII, *p.* 418. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 795.

(a) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 20, 28.

ten zynen voordeele, te arbeiden. De twee Hollandsche Afgevaardigden in Engeland, Beverningk en Nieuwpoort, en de eerste inzonderheid, handelden, aldaar, zeer bedektelyk, niet slegts voor uitheemsche Staatsdienaars, die zorgvuldiglyk agt gaven op alle hunne gangen; maar ook voor hunne Mede-afgevaardigden, Van de Perre en Jongestal (b): ja, zo naderhand gebleeken is, voor de Vergaderingen der Staaten, in den Haage (c). Hieruit rees vermoeden in sommigen, dat Beverningk en Nieuwpoort heimelyken last van Holland, of van eenige Leden van Holland hadden, om iet, ten nadeele van den Prinse van Oranje, te sluiten (d). 't Gene, door de Gemagtigden van Holland tot de Engelsche zaaken, in den Haage, gehandeld werdt, bleef ook, gemeenlyk, zeer geheim, en werdt, niet dan in cyffer, aan de vertrouwdste vrienden buitens Lands overgeschreeven (e). Dit gaf voedsel aan de agterdogt. Jongestal werdt, in 't begin van Oogstmaand, gewaarschuwd „ dat hy zynen Hollandschen Mede-afgevaardigden, die doortrapte guiten waren, niet moest vertrouwen, „ en als hy met hen sprak zeer op zyne hoede zyn." De brief was ondertekend, *Uwe ootmoedige Dienaar, wiens hand en hert geheel de uwen, en u wel bekend zyn* (f). Jongestal hieldt, gelyk wy reeds gemeld hebben, briefwisseling met Graave Willem van Nassau, wien hy, onder

1653.

De Hollandsche Afgevaardigden in Engeland handelen zeer bedektelyk.

Jongestal wordt voor hun gewaarschuwd.

(b) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 309, 369. *Vol.* II. *p.* 7.
(c) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 611, 629, 655.
(d) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 281, 290.
(e) Secr. Resol. Holl. 4 *April* 1653. I. *Deel*, *bl.* 82. De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 174, 362.
(f) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 392.

1653. der anderen, in Slagtmaand, te Londen wedergekeerd zynde, schreef „ dat hy niets doen „ zou ten nadeele van den Staat, of van het „ Huis van Oranje:" en „ dat Beverningk, „ beschonken zynde, hem geklaagd hadt, dat „ hy met Nieuwpoort niet over weg kon, en „ meer genoegen schiep in de handelwyze van „ hem, Jongestal, dien hy altoos voor een' „ eerlyk' man zou houden (g)." Doch, veelligt, sprak Beverningk zo, om Jongestal in te neemen. Hy en Nieuwpoort schynen 't, in de voornaamste en geheimste zaaken, na genoeg, eens geweest te zyn. En Jongestal zelf schreef, in Hooimaand des volgenden jaars, dat hy gehaat en verdagt was, by Beverningk en Nieuwpoort beide (h). De Raadpensionaris de Witt rigtte ook zyne geheime brieven, dikwils, aan hun beide. Men heeft 'er nog een', met deeze woorden, in kragt, aan den voet: „ Zo gy in „ Engeland blyft, en zo 'er hoop is, dat gy in „ uwe handeling slaagen zult, zal ik u een cyf„ fer zenden. Laat toch niemant uwer Mede„ afgevaardigden deezen brief zien, en draagt „ zorg, dat gy dien niet op uwe tafel laat, op „ dat geen van hun dien ooit in handen kry„ ge (i)." 't Vermoeden, uit deezen bedekten handel gereezen, dat 'er iet broeide, ten nadeele van het Huis van Oranje, deedt de vrienden van dit Huis de handen in een slaan, om de verheffing van den jongen Prinse, die in 't voorleeden' jaar niet gelukt was, met meer ernst, te bevorderen. Men bediende zig, hiertoe, van het

Geheime briefwisseling, tusschen de Witt en de Hollandsche Afgevaardigden.

(g) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 600.
(h) THURLOE's Papers *Vol.* II. *p.* 454.
(i) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 369.

het misnoegen op de Regeeringe, welk, ter gelegenheid van den kwaaden uitslag der meeste zeegevegten, onder 't volk, ontstaan was, en gevoed werdt: ook van de zugt voor het Huis van Oranje, die nog zeer algemeen was. En men bragt te wege, of zag ten minste niet ongaarne, dat 'er beroerten ontstonden, in sommige Steden, alzo men zig, hieruit, verandering in de Regeering derzelven beloofde, waarop de verheffing van den Prinse, natuurlyk, volgen moest (*k*). 1653.

In Bloeimaand, hadt men, te Rotterdam, reeds eenen *Leonard van Naarsen* in Regte betrokken, over eenige woorden, welken men hieldt tot oproer te strekken (*l*), zonder dat my gebleeken is, hoe 't geding afliep. Te Vlaardingen, werdt, wat laater, onder oogluiking of door bewerking van eenen *Hoogenboek*, Burgemeester der Stede, volk geworven voor 's Lands Vloote, op den naam van den Prinse van Oranje; waartegen den Gekommitteerden Raaden gelast werdt, ernstelyk, te voorzien (*m*). Te Amsterdam, zogt men, in Hooimaand, de Tromslaagers ook te dwingen, om 's Prinsen naam, in 't omslaan, te gebruiken. Doch 't mislukte hier; hoewel ik, in schriften van deezen tyd, gemeld vind, dat de helft van 't volk, te Amsterdam, thans Prinsgezind was, en dat de Regeering vier Predikanten de Stad ontzeid hadt, om dat zy, openlyk, ge-

Opschudding te Rotterdam.

te Vlaardingen.

te Amsterdam

(*k*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 281, 307, 326, 329.
(*l*) Resol. Holl. 27, 28 *May* 20 *Sept.* 1653. *bl.* 246, 251, 504. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 447.
(*m*) Resol. Holl. 26 *Juny* 1653. *bl.* 317. WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 380.

1653. gebeden hadden, voor den Prinse van Oranje (*n*). Te Dordrecht, daar 't gemeen zeer gebeeten was op de Witt, die toen nog geen Raadpensionaris was; schoon de Regeering zyne zyde hieldt; trok de schuttery op, met Oranje-wapentjes, 't welk men hieldt tot oproer te strekken; schoon men 't ongemerkt doorgaan liet (*o*). Te Alkmaar, ontstondt, op den zesden van Hooimaand, ook merkelyke beweeging. 't Graauw smeet de glazen in aan 't Huis van zekeren Touwslaager, *Zeeman* genoemd, die, ten onregte, gelyk, sedert, gebleeken is, beschuldigd werdt, touwwerk geleverd te hebben aan den vyand. Doch de plondering van 't Huis werdt voorkomen door de Ruitery, die thans bezetting hieldt in de Stad (*p*). Verscheiden' andere Huizen van Leden der Regeeringe werden, ten zelfden tyde, gedreigd met plondering, zonder dat het tot de daad kwam. Maar op den negenden, trok een hoop wyven, onder 't geleide van *Griet Piet Scheer*, die zig voor Kapitein opgeworpen hadt, en van *Alyd de Turfvulster*, die een vendel droeg van oude lappen, aan een' stok gebonden, naar Zeemans Lynbaan; daar alles geplonderd en vernield werdt. De Schuttery, toen in de wapenen gekomen, bragt den woesten hoop spoedig tot bedaaren. Vyf of zes belhamels werden gevat, en ter Stad uit gebannen (*q*). Te Hoorn en te Medenblik, zogt men,

te Dordrecht.

te Alkmaar.

te Hoorn.

(*n*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 324, 328, 334, 374.
(*o*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 825. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 329, 334, 364.
(*p*) Resol. Holl. 1 *July* 1653. *bl.* 328.
(*q*) Resol. Holl. 12, 14, 21 *July* 26 *Aug.* 1653. *bl.* 349, 351, 371, 455. Holl. Merk. *van* 1653. *bl.* 64. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 324, 325, 327, 329.

men, ten zelfden tyde, ook beweeging te verwekken. Te Hoorn, werden briefjes gezaaid, waarby men de Gemeente waarschuwde, dat zy, van wege de Staaten, stondt gekweld te worden met inlegering (*r*). Doch ik vind niet, dat hier iet van belang gebeurd is. In den Haage, was de Gemeente, insgelyks, zeer onrustig. De schuttery hier, in Bloeimaand, optrekkende, toonde niet slegts haare zugt voor het Huis van Oranje, met juichen en blaazen van *Wilhelmus van Nassouwen*; maar schoot zelfs door de vendels, om dat 'er 't wapen van zyne Hoogheid uitgenomen was. 't Bleef hier niet by. Ter gelegenheid, dat de jonge Prins, in 't begin van Oogstmaand, van Breda, daar hy ingehuldigd was, te rug verwagt werdt, hadt een groote hoop Haagsche jongens van 't geringste soort zig gereed gehouden, om hem in te haalen, ten dien einde, dagelyks, optrekkende, versierd met Oranje-vendels, sluyers en pluimen van Oranje-papier, en met gedrukte wapentjes van het Huis van Oranje. Eindelyk, werdt hun de Prins, die by donker in den Haage gebragt was, des anderendaags, zynde den zevenden van Oogstmaand, voor de vensters van 't binnenhof, getoond, waarop zy de trompet staken, en een groot geschreeuw maakten. De Staaten van Holland, hieruit meerder opschudding te gemoet ziende, hadden den Fiskaal *Kornelis Boy* last doen geeven, om de jongens te verstrooijen (*s*), gelyk hy deedt. Zekere Barbier, zig hiertegen willende ver-

1653.

in den Haage.

(*r*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 295, 307, 329.
(*s*) Resol. Holl. 7 *Aug.* 1653. *bl.* 413.

1653. verzetten, bejegende den Fiskaal met scheldwoorden. Hierop volgde, dat een deel van 't slegtste graauw naar 't huis van den Fiskaal trok, daar de glazen uitgesmeeten werden. Doch de Lyfwagt te paarde, hierop toeschietende, verstrooide den hoop (*t*). Nogtans werdt, ten zelfden tyde, ook diergelyke baldaadigheid gepleegd aan de Logementen van Dordrecht en Amsterdam, en aan drie of vier andere huizen, terwyl de bewooners, en vooral de Raadpensionaris de Witt voor *Schelmen en Prinsenverraaders* gescholden werden. De Regeering van Leiden hadt, zo verhaald wordt (*u*), den Staaten van Holland, ten zelfden tyde, berigt, dat een groote hoop Waalen, uit haare Stad, naar den Haage getrokken was, om het Haagsche graauw by te staan. Doch veelligt werdt dit slegts uitgestrooid, om een voorwendsel te hebben, tot het sterker bezetten van den Haage. Hierdoor, en door het vatten en straffen van eenige handdaadigen, raakte, eindelyk, alles in rust (*v*). Eenige weeken te vooren, hadt de Oud-Burgemeester van Dordrecht, Jakob de Witt, in den Haage, eene ontmoeting gehad, waardoor hy, meer nog dan te vooren, in den haat van 't gemeen geraakt was. Van 't Binnenhof, tegen den avond van den vierentwintigsten van Zomermaand, naar 't Buitenhof gaande, was hy aangerand, door eenen dronken Hoogduitscher, ge-

(*t*) Resol. Holl. 8 *Aug.* 1653. *bl.* 415.

(*u*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 391.

(*v*) Resol. Holl. 8, 14 *Aug.* 2 *Sept.* 1653. *bl.* 417, 441, 469. De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 3. V. *Deel*, *bl.* 351, 353. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 825, 826, 827. Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 381. Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 359, 382.

gehuwd aan eene waschter van de Koninginne 1653.
van Boheeme, die hem vraagde, *of hy 't met den Koning hieldt, of met het Parlement.* De Witt antwoordde, *dat hem hieraan niet gelegen was.* Voorts hoorde men den Duitscher ook zeggen, *ik zal u wel leeren den Prinse tegenspreeken.* De Witt verlaaten hebbende, vondt men hem, daarna, aan 't Logement van Dordrecht, met een mes in de hand, waarmede hy, den Burgemeester, nog dien avond, het leeven dreigde te beneemen. Kort hierop, met eenen Staatenbode, een' knegt van den Fiskaal Ruisch, en, zo sommigen willen (*w*), ook een' knegt van de Witt, die op hem paste, op den Kneuterdyk, in woorden geraakt zynde, en wederom 't mes getrokken hebbende, werdt hy, met steenen, doodgesmeeten. Het Hof kreeg last, om onderzoek te doen, naar het eigenlyk oogmerk van deezen ongelukkigen (*x*); doch wat men, desaangaande, ontdekte, is my niet voorgekomen. Over den manslag, werdt, myns weetens, niemant aangesproken. Ook beslooten de Staaten, kort hierna „ dat elk, wiens „ persoon of huis, geweldiglyk, aangetast „ werdt, op de handdaadigen, met scherp, „ zou mogen schieten, of hun, op eenige an„ dere wyze, te keer gaan, zonder iet te ver„ beuren (*y*)."

Nuttigheid van 't verhaalen der burgerlyke beroerten.

Doch de opschuddingen, van welken wy, tot hiertoe, gesproken hebben, geleeken niet, naar den geweldigen schok, dien Enkhuizen, ten deezen tyde, onderging. Wy konnen, hierom, niet

(*w*) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 294.
(*x*) Resol. Holl. 25 *Juny* 1653. *bl.* 313.
(*y*) Resol. Holl. 8 *Aug.* 1653. *bl.* 415.

1653. niet nalaaten, de aanleiding en uitslag van 't gene in deeze Stad voorgevallen was, omstandiglyk, te verhaalen. Oordeelt, ondertusschen, iemant, van klein belang, of ontydig, den Leezer, in eene algemeene Historie, op te houden, met een uitvoerig verhaal van burgerlyke beroerten, ik zal hem, met de woorden van den beroemden Nederlandschen Historieschryver HOOFT (z), te gemoet voeren „*dat* „ men, hier te Lande, de magtighste veranderingen, by aanstichting, of immers dapper „ toedoen des gemeenen mans, heeft zien in- „ voeren: *dat* ook heedendaags niet de minste „ konst der Steedsche regeeringe in 't handelen en gerusthouden der menighte bestaat: „ *en dat het, hierom*, geenszins onleerlyk schynen kan, den opgank, loop en afloop van „ diergelyke beroerten, en teffens de middelen, misslaaghen, verzuymenissen, waardoor „ zy gestuyt oft gestilt, gewakkert oft onverhindert gebleeven zyn, bescheydelyk voor „ ooghen te stellen." Eene aanmerking, welker gegrondheid, uit het gene 'er, voor, in en na zynen tyd, hier te Lande, is voorgevallen, overvloediglyk, bevestigd is geworden.

IX. Enkhuizen valt in geweldige beroerte.

Tusschen den Schout van Enkhuizen, Meester *Joan Mook*, en de Wethouderschap der Stede, was, reeds in 't jaar 1650, merkelyk verschil ontstaan: begonnen, ter gelegenheid dat de Schout eenige luiden, die verklaard hadden, dat hy, schoon gehuwd, met eene andere gehuwde vrouwe, onbetaamlyke gemeenschap hieldt, hadt doen vatten. Sedert, hadt hy te we-

(z) VI. *Boek*, *bl.* 247.

wege gebragt, dat zy, by Schepenen-vonnis, gebannen waren. Zy hadden zig egter op 't Hof beroepen, en de Regeering hadt geoordeeld, dat hy zelf zig voor 't Hof hadt te zuiveren; zig, midlerwyl, onthoudende van 't waarneemen zyns Ampts. De last, hem hiertoe verleend, liep ook met Herfstmaand des jaars 1651 ten einde: waarom de meerderheid besloot, hem van zyn ampt te verlaaten (a), en *Fredrik Siegiertszoon Lakeman*, in zyne stede, voor te stellen aan de Graaflykheids Rekenkamer, die nogtans zwaarigheid gemaakt hadt, om hem lastbrief te verleenen. De Staaten, ter welker kennisse de zaak daarna gebragt was, door de Regeeringe, hadden, sedert, hun best gedaan, om Mook met de Wethouders te bevredigen; ten dien einde, Gemagtigden zendende naar Enkhuizen, die ook last hadden, om den twist, over 't instellen der Briefjes by 't verkiezen van Burgemeesteren, by te leggen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos geweest (b). Ondertusschen, smeulde 'er, binnen de Stad, een vuur van oproerigheid, welk, op den eenentwintigsten van Zomermaand deezes jaars, ten dake uitsloeg. Een' Tromslaager, hier ook, op bevel der hooge Overheid, wervende, op den naam der algemeene Staaten alleen, werdt, door 't graauw, gedwongen, den Prins van Oranje te noemen, en de Regeering hadt, hierin, oogluikende, bewilligd; doch 't volk, hiermede niet vergenoegd, was, ten zelfden tyde, aangevallen op 't Huis van den Burgemeester, 1653.

Wil-

(a) *Uit* geschreeven' Berigten.
(b) Resol. Holl. 20, 21 *Dec.* 1651. *bl.* 613, 614, 619. 25 *Jan.* 5 *Febr.* 12, 21 *Maart* 6 *Aug.* 1652. *bl.* 35, 46, 105, 128, 328.

1653. *Willem Willemszoon de Lange*, die, te gelyk zitting hebbende in de Admiraliteit, beschuldigd werdt, het verkoopen van twee pryzen tegen te houden, die nog niet eens verbeurd verklaard waren. Men smeet dan, tot zynent, niet slegts de glazen uit, maar alles werdt, van binnen, vernield en geplonderd. De Wethouderschap, voor erger bedugt, verzogt de Staaten van Holland, terstond, om eenig Krygsvolk. Men gaf, hierop, den Heere van Noordwyk, die met etlyke vendels naar Texel moest, bevel om tien vendels, die, by nader' last, op drie verminderd werden (*d*), behendiglyk, te werpen in Enkhuizen. Ook werdt de Veldmaarschalk Brederode, die op zyn vertrek stondt, om 't volk op Texel te monsteren, gemagtigd, om nog tweehonderd Muskettiers, die uit Amsterdam op Texel gekomen waren, en, des noods, zelfs de Ruitery, onder den Heere van Obdam staande, binnen Enkhuizen te brengen. Te gelyk, werden de Heeren van Obdam en van der Myle uit de Ridderschap, de Heeren *Alewyn van Halewyn*, en Jakob van Nieuwstad, uit de Steden Dordrecht en Alkmaar, en de Heeren *Joan Dedel* en *Hugo Blok*, uit den Hove Provinciaal, gemagtigd, om, nevens den Advokaat Fiskaal van deezen Hove, Kornelis Boy, onderzoek te doen op de beweegingen te Enkhuizen, de schuldigen te doen vatten, en gevangkelyk naar den Haage te voeren, en zorg te draagen, dat het roepen der Tromslaageren geschiedde, in hunne tegenwoordigheid, naar de orde der hooge Regeerin-

De Staaten van Holland zenden Krygsvolk en Gemagtigden derwaards.

(*d*) Resol. Holl. 24 *Juny* 1653. *bl.* 311.

ringe. Alle de Leden der Vergaderinge verbonden zig, het besluit, waarby deeze orde gegeven werdt, geheim te zullen houden. Doch die van Enkhuizen hadden 'er op doen aantekenen, dat zy alleenlyk Krygsvolk, geene Gemagtigden verzogt hadden. Ook hadt Leiden zig verklaard, tegen het afzenden van zulke Gemagtigden, als strydig met de Privilegien der Steden, en met die van Leiden in 't byzonder (*e*). 1653.

Noordwyk, te schepe naar Enkhuizen vertrokken met zyne vendels, vondt, op zyne aankomst voor de Stad, alles in rep en roere. 't Graauw, op vermoeden of berigt van zyn oogmerk, hadt het Stadhuis ingenomen, de poorten bezet, 't geschut naar de wallen gesleept, en gewend tegen de naderende schepen, die genoodzaakt werden, af te houden, en, eerlang, voort te zeilen naar Texel (*f*). 't Bleef hier niet by. 't Volk nu meester van de Stad, stak Oranje-vendels uit, stelde de Wethouders af, en zogt Schout Mook het opperbewind over de Stad op te draagen. Ook werdt het Tuighuis opgebroken, een Kruidmolen omtrent de Stad van agthonderd ponden buskruids beroofd, en Wagthuizen en Poorten in zuip- en dobbelschoolen veranderd (*g*). 't Krygsvolk wordt, met geweld, buiten gehouden.

De Gemagtigden der Staaten, midlerwyl, gekomen te Alkmaar, alwaar toen reeds beginsels bespeurd werden van de oproerigheid, die daarna uitborst, stelden eenige orde op de behou- De Gemagtigden komen te Alkmaar.

(*e*) Secr. Resol. Holl. 23 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 73.
(*f*) Secr. Resol. Holl. 27 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 79.
(*g*) Holl. Merc. *van* 1653. *bl.* 58. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 294, 295, 300, 301, 307, 315, 318.

1653. houdenis van de rust dier Stede. Toen vertrokken zy naar Hoorn, daar 't nog in tamelyke rust was. Doch hier vernamen zy, dat het Krygsvolk buiten Enkhuizen gehouden was, en dat zy 'er ook bezwaarlyk binnen raaken zouden. Zy reeden egter, den zevenentwintigsten van Zomermaand, derwaards, den Advokaat Fiskaal te Hoorn laatende, om geen voorwendsel tot opschudding te geeven. Maar gekomen tot aan de Kalkoven, niet verre van de Stad, grypt een karel, die een kanne biers in de hand hadt, den toom aan van de paarden, die Halewyn en Nieuwstad voerden, te gelyk vraagende, *waar wilt gy heenen?* Men antwoordde, *dat dit hem niet aanging*: waarop hy hervraagde, *zyt gy Prinsen- of Staaten-volk? Staaten-volk*, dreef hem Halewyn toe, en hy daarop, *zo zult gy niet leevende van hier gaan.* Met smyt hy de tinnen kan tegen den wagen, en trekt, al scheldende, zyn mes; doch de voerman, vinnig voortslaande, ontreedt den geweldenaar. Voor de Stad genaderd, vondt men de poorten digt, de valbrug opgehaald, en een deel volks op de wallen, schreeuwende, *gy zult 'er niet binnen: vertrekt, vertrekt.* De Gemagtigden verzogten, met heusche woorden „ dat men hen wilde inlaaten, alzo „ zy iet te spreeken hadden met de Heeren, „ aan welken men hen zou gelieven aan te die„ nen." Maar 't antwoord was, *wy zyn de Heeren, wy zyn de Burgemeesters: wy willen u niet in de Stad hebben. Floris Huigen*, Hopman over een vendel schutters, daarna op den wal komende, beloofde, dat men de sleutels haalen, en de poort openen zou. Terwyl hy weg was, moes-

[Margin: te Hoorn. — Worden voor Enkhuizen, onheusch bejegend.]

moesten de Gemagtigden nog veele scheldwoorden en bedreigingen hooren. Ten negen uuren des avonds, kwam hy eerst weder, om te verzoeken, dat de Gemagtigden nog een half uurtje geduld hebben wilden. Doch zy, zig, in eene oproerige Stad, niet zonder Krygsvolk durvende vertrouwen, zeiden, dat het reeds te laat was, en keerden naar Hoorn te rug. Hier kwamen, des anderendaags, zynde den agtentwintigsten van Zomermaand, eenige Gemagtigden uit de Wethouderschap, Krygsraad en Burgerye van Enkhuizen by hen, voorslaande, dat men, om de beroerte te stillen, tweehonderd man uit de ingezetenen bezoldigen moest; doch de Gemagtigden vonden dit ongeraaden. Sedert, vernamen zy, dat alles in de Stad haast in rust te brengen zou zyn, zo men geen Krygsvolk derwaards zondt, de Burgerhopluiden buiten de Wethouders verkoor, en eenigen weerden uit de Wethouderschap. Doch niemant wilde hun de naamen der eerste aandryveren van den oproer bekend maaken. Zy keerden, hierop, naar den Haage, te rug, en deeden van 't gene hun bejegend was verslag, op den derden van Hooimaand (b).

1653.

Keeren te rug, zonder binnen gelaaten te zyn.

Weinig tyds te vooren, waren 'er, op verzoek van Gekommitteerde Raaden van West-friesland en 't Noorderkwartier, gedaan aan de Staaten en Stadhouder van Friesland, honderd koppen uit de Lyfwagt van Graave Willem, het vendel Zwitsers van Graave Joan Maurits, het vendel van den Majoor Grovesteins, twintig

De Staaten en Stadhouder van Friesland zenden eenig Krygsvolk naar Texel.

(b) Secr. Resol. Holl. 3 July 1653. I. Deel, bl. 80 enz.

1653. tig of ruim twintig Muskettiers uit Franiker, en een kornet paarden uit Leeuwaarden op Texel aangeland: 't zy men aldaar voor de Engelſchen bedugt ware; of dat het, om andere redenen, ware geſchied. Doch de Staaten van Holland, verſtaande, dat het verleggen van Krygsvolk, uit het eene Geweſt in het ander, buiten kennis der Staaten van 't Geweſt, daar men 't binnen bragt, niet te wel overeenkwam, met het gene, op dit ſtuk, in de groote Vergadering, beſlooten was, gaven laſt, dat de gemelde manſchap, op hun patent, naar Friesland zou keeren, ten ware zy, volſtrektelyk, vereiſcht werdt, tot beſcherminge van het Eiland en van de naaſte kuſten (*i*). Kort hierna, werdt, op de tyding van eene voorgenomen landing der Engelſchen, ook verſtaan, dat zy 'er nog eenigen tyd vertoeven zou. Ook droeg men toen zorg, om deezen oord ſterker te bezetten (*k*). Doch terwyl het Frieſch Krygsvolk nog op Texel was, begaf zig ook derwaards Graaf Willem van Naſſau, die, kort te vooren, uit den Haage, naar Friesland gekeerd was (*l*), met zyne Gemaalin en Hofſtoet, en werdt 'er, met veele ſtaatſie, door de gewapende ſchutterye, ingehaald, niet anders dan of hy Stadhouder van Holland geweeſt ware. Hy bleef 'er, van den eerſten tot den derden van Hooimaand (*m*). Midlerwyl, verwekte zyne aankomſt in deezen oord groote ag-

Graaf Willem van Naſſau begeeft zig ook derwaards.

(*i*) Reſol. Holl. 28 *Juny* 5 *July* 1653. *bl.* 326, 340.
(*k*) Secr. Reſol. Holl. 3 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 91. Reſol. Holl. 7 *July* 1653. *bl.* 343.
(*l*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 268.
(*m*) Reſol. Holl. 5, 21 *July* 1653. *bl.* 342, 371. Secr. Reſol. Holl. 25 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 97.

agterdogt by veelen, die meenden, dat hy 't oog op Enkhuizen hadt, en dat hy 't Friesch Krygsvolk binnen deeze Stad dagt te werpen, om 'er zig van te verzekeren, voor den Prinse van Oranje, voor wien 't gemeen zig reeds openlyk verklaard hadt. Zelfs vind ik, in sommige berigten van deezen tyd, dat Enkhuizen Friesche bezetting hadt ingenomen (n). Doch alzo de *Resolutien* van Holland hiervan zwygen, durf ik geen' staat maaken op deeze berigten, die my, ook om andere redenen, onwaarschynlyk voorkomen. Ook wordt my, van goeder hand, verzekerd, dat 'er geen Friesch Krygsvolk in Enkhuizen geweest is. 1653.

De vrees voor de Engelschen, eerlang, verdwynende, keerde de Friesche manschap wederom, van Texel, naar huis. Te Enkhuizen, was 't, midlerwyl, ook een weinig aan 't bedaaren geraakt. De poorten bleeven open, het geroofde buskruid werdt te rug gegeven, het Tuighuis geslooten. Doch de Oranje-vendels staken nog uit. De tegenwoordige Regeering zogt zig te handhaaven in 't verkreegen gezag, en begeerde belofte van de Staaten, dat men geen Krygsvolk in de Stad brengen zou; wanneer zy zig sterk maakte, om alles in rust te houden. Men vernam, ondertusschen, dat een uit de Wethouderschap, zo 't heette, om zyne byzondere zaaken, een' keer naar Friesland was gaan doen (o): 't welk de agterdogt, dat men, in dit Gewest, iet byzonders te handelen hadt, deedt toeneemen. Sommigen schroomden

Enkhuizen raakt wat in rust.

(n) Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 317.
(o) Secr. Resol. Holl. 4, 11, 17 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 91, 92, 93, 96. Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 364.

1653. den zelfs niet te zeggen, dat Graaf Willem de hand hadt, in de beweegingen van 't Noorderkwartier (*p*). De Staaten vonden, derhalve, geraaden, de voorige besluiten, by de eerste bekwaame gelegenheid, in 't werk te stellen, en zig, door Krygsvolk, te verzekeren van Enkhuizen. Vooraf, verleenden zy, aan de Afgevaardigden der Stad in den Haage, eene Acte, waarby verklaard werdt „ dat alles, wat door „ der Staaten Gemagtigden, in gevolge der „ voorgaande besluiten, ondernomen mogt „ worden, niet zou mogen geagt worden te „ strekken tot krenking van de Privilegien der „ Stede, welken de Staaten gezind waren te „ handhaaven (*q*)." De Gemagtigden, hierop, vertrokken naar Enkhuizen, deeden, op den elfden van Herfstmaand, de Stadhuisklok trekken. 't Was op den middag, en 't volk kwam, in grooten getale, voor 't Stadhuis, byeen, in verlangen, wat 'er byzonders zou afgekondigd worden. Deeze tyd werdt waargenomen, om negen vendels knegten, onder den Luitenant-Kolonel *Duik*, met drie schepen, derwaards gezeild (*r*), in de Stad te werpen; die zig, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, terstond, van de poorten, en van eenige andere posten meester maakten. 't Plakaat, welk, ondertusschen, afgekondigd was, behelsde een verbod, om zig te kanten tegen het inkomen deezer knegten (*s*). Terstond hierna, traden de

De Staaten brengen 'er, behendiglyk, negen vendels binnen.

(*p*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 301, 329, 459, 467.
(*q*) Secr. Resol. Holl. 2, 4 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 101, 102. *Zie ook* Resol. van Consider. *bl.* 15.
(*r*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 447.
(*s*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 820, 826, 828.

de Gemagtigden tot het hooren van zulken, die zig, in den oproer, meest vergreepen hadden: waarvan eenigen in hegtenis genomen werden. De Schout Mook, die ook schuldig geoordeeld was, werdt, des nagts na den twaalfden, in den Haage, daar hy zig onthieldt, gevangen, geligt, en op de gevangenpoort geleid (*t*). De Gemagtigden, de Regeering der Stad, eerlang, in haar gekrenkt gezag, hersteld hebbende (*u*), keerden te rug naar den Haage, Enkhuizen bezet laatende. Sedert, werdt, door het Hof van Holland, onderzoek gedaan naar de oproerigen, van welken veelen voorvlugtig waren (*v*), zonder dat my klaarlyk gebleeken is, hoe deeze regtspleegingen afgeloopen zyn. Mook nogtans en de andere gevangenen, waaronder ook Floris Huigen was, werden, eerlang, op vrye voeten gesteld. De Wethouderschap van Enkhuizen deedt, sedert, veele moeite, om Mook te beweegen, dat hy 't Schoutsampt afstondt, en zig buiten de Stad onthieldt (*w*). Eindelyk, werdt, door bemiddeling van *Govert van Slingeland*, Pensionaris van Dordrecht, vastgesteld, dat de Stad hem agtduizend guldens betaalen zou, wanneer hy beloofde, 't Schoutsampt te zullen verlaaten, en zig met der woon buiten Enkhuizen te zullen begeeven (*x*). Hy eischte, daarna, nog iet van de Stad, welk men

1653.

Hoe 't met Mook afliep.

(*t*) Secr. Resol. Holl. 13, 28 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 108, 109. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 390, 459, 465, 467, 471, 476.
(*u*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 447.
(*v*) Resol. Holl. 24, 27 *Sept.* 1653. *bl.* 510, 525. 21 *Febr.* 1654. *bl.* 24.
(*w*) Resol. Holl. 4 *April* 12 *Juny* 31 *July* 1654. *bl.* 172, 232, 320.
(*x*) Resol. Holl. 7 *Aug.* 1654. *bl.* 331.

1653. men hieldt buiten deeze overeenkomst te zyn (y); doch ik weet niet, hoe zulks geëffend werdt. Ondertusschen, hadt hy zig, zo 't schynt, naar Overyssel begeeven, daar, eerlang, ook merkelyke beweegingen ontstonden. Die van Kampen en Hasselt zogten hem, in 't jaar 1657, in Holland, te doen bevorderen tot Rentmeester der Beierlanden; doch de Graaflykheids Rekenkamer maakte zwaarigheid, om hem, met dit Ampt, te voorzien (z). Enkhuizen was, midlerwyl, na 't inkomen van 't Krygsvolk en 't herstellen der Regeeringe, derwyze veranderd, dat men 't daar nu, in 't algemeen, hieldt met de Staaten (a).

Enkhuizen blyft Staatsch.

X. Beweeging te Haarlem.

't Was nu klaarlyk gebleeken, dat de beweegingen in de Steden, en vooral, die te Enkhuizen, aangelegd waren, om den Prins van Oranje te doen verkiezen tot Kapitein-Generaal (b). Doch, tot hiertoe, hadt geene stemmende Stad, deswege, eenigen voorslag gedaan, ter Vergaderinge van Holland. Te Haarlem alleen, was 'er toe beslooten. De schutters hadden hier, op Kermis, die in Zomermaand valt, opgetrokken, versierd met Oranje-linten, en een Oranje- blaauw- en wit vendel voerende. Sommigen hadden een geopend hert op de borst, daar een Oranje-appel in stak. De Regeering, voor opschudding bedugt, hadt het vendel doen weghaalen. Doch de schutters rustten niet, voor zy 't weder hadden. Toen ging 'er een gejuich op van *Vivat Oranje*, *in spyt*

(y) Resol. Holl. 23 *Sept.* 7 en 8 *Oct.* 1655. *bl.* 347, 374.
(z) Resol. Holl. 22, 24 *Maart* 1657. *bl.* 88, 90.
(a) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 498.
(b) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 459, 461.

spyt van Britanje en Spanje (*c*). De Wethouderschap, 's volks zugt tot het Huis van Oranje ziende, besloot, sedert „ dat men daaraan „ behoorde te voldoen; dat Holland zelfs de „ eerste behoorde te zyn, om den Prins van „ Oranje, ter algemeene Staatsvergaderinge, „ tot Kapitein-Generaal voor te slaan, en dat „ wel vrywilliglyk, en eer men 'er, door het „ volk, of door de andere Gewesten, toe ge„ dwongen werdt." De Pensionaris Ruil, dezelfde, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadt, kreeg last, om opening van dit besluit te doen, ter Vergaderinge van Holland. Doch een ander Staatsdienaar, de Witt, meen ik, bewoog hem, tot uitstellen (*d*). Ook vind ik, dat de Witt, op den vierentwintigsten van Hooimaand, aan Beverningk schreef, dat men, te Haarlem, veranderd was van gedagten, en regt strydige besluiten genomen hadt (*e*).

1653. De Wetshouderschap aldaar besluit den Prins tot Kapitein-Generaal voor te slaan.

Verandert van gedagten.

XI. Opschuddingen in Zeeland.

Men vondt, op deeze wyze, in Holland, middel, om de verheffing van den Prinse van Oranje te verhinderen. Doch in Zeeland, viel 't anders uit. Hier was ook beweeging in de Steden geweest. Te Goes, was, in Zomermaand, door een' oploop, te wege gebragt, dat, by de gewoone verandering der Regeeringe aldaar, eenige Prinsgezinden aan 't bewind raakten, waardoor deeze party verre de sterkste werdt, hier ter Stede. Ook stak men 'er, terstond, het Oranje-vendel uit (*f*). Hiertoe,

te Goes.

(*c*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 253, 307, 314.
(*d*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 383.
(*e*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 351.
(*f*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 294, 300, 301. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 820. Holl. Merc. *van* 1653. *bl.* 60.

1653. toe, begeerden de schutters te Middelburg,

te Middelburg. daar men, te vooren reeds, door schimpschriften, eenige beweeging gemaakt hadt, ook verlof, in Hooimaand, van Burgemeester *Verbeeke*: die het Kollegie van Wet en Raad byeenriep, welk 'er terstond in bewilligde. Te Zierikzee, werden zelfs de Dogters der Wethouderen, door 't graauw, gedwongen, om Oranje-linten te draagen (*g*). Te Bergen op Zoom zelf, op de grenzen van Zeeland, betoonde men zyne zugt voor het Huis van Oranje. De Prinses van Hohenzollern, aan wie het Markgraafschap van Bergen, onlangs, afgestaan was, hadt zig laaten verluiden, dat zy de wapens van wylen zyne Hoogheid wilde doen wegneemen, en de haaren in de plaats stellen. Een Apotheker, Lid der Regeeringe, hierop gezeid hebbende, *dat zulks zo vreemd niet was, hebbende men, voorheen, de wapens des Konings van Spanje, die Heer van 't Land was, wel weggenomen*; moest lyden, dat het graauw zyne glazen insmeet, en zyne gantsche winkel vernielde. De Stad weêrgalmde, hierop, van 't *Vivat Oranje*, en de Bevelhebber, Heer van Beverweerd, hadt veel werks, om 't volk tot bedaaren te brengen (*h*).

te Zierikzee.

te Bergen op Zoom.

XII. De Staaten van Zeeland slaan den Prins van Oranje

Alle deeze beweegingen in en om Zeeland bragten de Staaten van dit Gewest, eindelyk, tot het besluit, om, volgens hun ontwerp van Herfstmaand des voorleeden jaars, den Prins van Oranje, tot Kapitein-Generaal, en Graaf Willem, tot zynen Luitenant, voor te slaan, ter al-

(*g*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 339, 363, 364.
(*h*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 342, 374.

algemeene Staatsvergaderinge (*i*). Dit geschiedde, door den Heere *Jakob Veth*, die toen, wegens Zeeland, voorzat, op den agtentwintigsten van Hooimaand. De Staaten van Holland zogten, door gewoone en buitengewoone Gemagtigden, onder welken ik den Heer van Obdam en den Raadpensionaris de Witt genoemd vind (*k*), te wege te brengen dat, ter Generaliteit, niet geraadpleegd werdt, op deezen voorslag (*l*). Gelderland, Utrecht en Overyssel verzogten 'er ook slegts een afschrift van, en zonden 't aan de byzondere Staaten. Maar Friesland en Stad en Lande bedankten Zeeland hertelyk (*m*). De Staaten van Holland, uit den voorslag van Zeeland nieuwen tweespalt voorziende in de Gewesten, en bedugt, dat de algemeene Staaten, veelligt, wederom komen zouden tot het doen eener bezendinge aan de Steden, beslooten, dat zulk eene bezending, in geene Stad, zou mogen ontvangen worden. Leiden alleen hadt, in 't eerst, niet bewilligd in dit besluit; doch verklaarde, naderhand „ wel te konnen zien, dat „ diergelyke bezendingen, in de tegenwoor„ dige tyds gelegenheid, niet zonder ondienst „ van den Lande, zouden konnen geschieden; „ hoewel de Stad haare vryheid behouden wil„ de, om zulke bezendingen, in het toeko„ mende, toe te laaten, of niet." De Staaten beslooten, nogtans, op deeze nadere verklaaring,

1653.

voor, tot Kapitein-Generaal.

Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt.

(*i*) Notul. Zeel. 10 *May* 1653. *bl.* 153.
(*k*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 389.
(*l*) Resol. Holl. 21, 29, 30 *July* 1653. *bl.* 382, 383, 386.
(*m*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 359, 374. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 826.

1653. ring, van die van Leiden te verzoeken en te begeeren, dat zy zig voegden naar 't gene, by hun, op 't stuk der bezendingen, beraamd was (*n*). Voorts, werdt vastgesteld, een beredeneerd Vertoog in 't licht te geeven, en aan de Gewesten te zenden, waarin de noodeloosheid en ondienst van 't aanstellen van eenen Kapitein- en Luitenant-Generaal, uitvoeriglyk, beweerd werdt (*o*). Men wees, in dit Vertoog, aan „ dat de Landen, tegenwoordig, „ daar men geen Leger in 't veld hadt, ook „ geenen Kapitein-Generaal, wiens gebied zig „ alleenlyk over de Legers te lande plagt uit „ te strekken, behoefden. Dat men van eenen „ Admiraal-Generaal, die zig niet op zee zou „ begeeven, ook geenen dienst hebben kon. „ Dat men ook geenen Kapitein- en Admiraal- „ Generaal noodig hadt, om wanorde en ver- „ warring te voorkomen, en de besluiten der „ Staaten ter uitvoeringe te brengen; alzo 'er, „ na 't houden der groote Vergaderinge, een- „ dragt en goed verstand onder de Bondge- „ nooten geweest was, en, sedert het ontstaan „ des Engelschen oorlogs, de gewigtigste be- „ sluiten, zo spoedig als ooit te vooren, wa- „ ren uitgevoerd. Dat het weeren van wan- „ orde, zo men tot het aanstellen van eenen „ Kapitein- en Luitenant-Generaal besloot, „ meest aan zou komen op Graave Willem van „ Nassau, die nogtans, in Friesland en Stad „ en Lande, van welke Gewesten hy Stad- „ houder en Kapitein-Generaal was, de ver- „ war-

en beweert de noodeloosheid en ondienst van 't aanstellen van eenen Kapitein-Generaal.

(*n*) Resol. Holl. 2, 26 *Aug.* 1653. *bl.* 395, 455.
(*o*) Resol. Holl. 2 *Aug.* 1653. *bl.* 394. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 180, 348.

„ warring en wanorde, welken aldaar, van tyd 1653.
„ tot tyd, ontstonden, niet hadt konnen voor-
„ komen, of wegneemen: terwyl, daarente-
„ gen, hunne Hoog-Mogendheden, nog on-
„ langs, het geschil tusschen Groningen en de
„ Ommelanden, gelukkiglyk, beslist hadden.
„ Dat de verheffing van den jongen Prinse en
„ de aanstelling van Graave Willem onder
„ hem, zo voor den Staat, als voor den Prin-
„ se, ten hoogsten ondienstig zyn zou. Voor
„ den Staat, om dat men nog niet wist, wel-
„ ke bekwaamheid God almagtig den Prinse
„ zou gelieven te verleenen, en aan welke
„ belangen hy, in vervolg van tyd, zou kon-
„ nen verknogt worden; terwyl hy, geduu-
„ rende zyne minderjaarigheid, geenen dienst
„ altoos zou konnen doen, en de Staat, in te-
„ gendeel, om zynen wille, merkelyke schade
„ zou konnen lyden. Om welke redenen,
„ Zeeland en andere Gewesten ook besluiten
„ genomen hadden, tegen 't verleenen van 't
„ Regt van Opvolging in eenige hooge amp-
„ ten, met naame in 't Kapiteinschap - Gene-
„ raal, als waardoor de vrye raadpleegingen
„ der opvolgeren in de Regeeringe, buiten re-
„ den, aan banden gelegd werden; den hoogen
„ Amptenaaren, die ligtelyk waanen zouden,
„ een erfregt te hebben tot hunne waardighe-
„ den, minder aanleiding gegeven, om de Re-
„ geering, met behoorlyke liefde, eere en ge-
„ hoorzaamheid, te bejegenen, en zelfs eene
„ wezenlyke meineedigheid begaan werdt,
„ wel verre van dat'er de oude vorm der Regee-
„ ringe door hersteld zou worden. Dat de aan-
„ stelling van Graave Willem tot Luitenant-

„ Ge-

1653. „ Generaal ook niet zonder ondienst van den „ Staat zou konnen geschieden, alzo dit niet „ alleen eene nieuwigheid zyn zou; maar ook „ strekken tot verkleining van den Veldmaar„ schalk, Heere van Brederode, wiens voor„ ouders veel aan den Staat verdiend hadden, „ en die zelf zyn Ampt, tien jaaren agtereen, „ onberispelyk, bekleed hadt; behalve, dat „ het Luitenant-Admiraalschap ter zee, te„ genwoordig, door Maarten Harpertszoon „ Tromp, bekleed werdt, en Graaf Willem „ ter zee geen dienst zou konnen doen, dan „ die, met vaster beleid en meerder aanzien„ lykheid, door de hooge Regeeringe zelve, „ zou konnen gedaan worden. Dat ook van „ deeze aanstelling misnoegen en oneenigheid „ te dugten was, onder het volk van oorloge, „ vooral, zo de hooge Krygsbevelhebbers ee„ nig steunsel vonden in de byzondere Ge„ westen, of by voornaame Leden derzelven. „ Dat de benaauwde Staat van 's Lands geld„ middelen niet toeliet, te denken op de aan„ stelling van eenen Kapitein- en Admiraal„ Generaal, die eene hooge wedde plagt te „ trekken. Dat de aanstelling, op welke men „ drong, ook voor den Prinse van Oranje na„ deelig was, voornaamlyk, om dat de Luite„ nant-Generaal, die, geduurende 's Prinsen „ minderjaarigheid, 't bewind over 's Lands „ Krygsmagt zou hebben, het volk van oorloge „ zo naauw aan zig zou konnen verbinden, „ dat men hem bezwaarlyk zou konnen bewee„ gen, om zyne waardigheid, in tyd en wyle, „ wederom af te leggen; zynde het menschelyk „ en gemeen, dat iemant, die de aangenaam-

„ heid

„ heid van 't hoog bewind eens gesmaakt 1653.
„ heeft, eerder Hemel en aarde beweegt, dan
„ dat hy 'er zig van laat ontzetten: en niet te
„ vermoeden, dat de Persoonaadje, dien men
„ met deeze waardigheid voorzien wilde, en
„ die, ter oorzaake van zyne hooge Ampten,
„ en van het Huwelyk, welk hy, onlangs, met
„ eene Dogter uit den Huize van Oranje, aan-
„ gegaan hadt, reeds zeer aanzienlyk was,
„ aan deeze menschelykheid, minder dan an-
„ deren, onderworpen zou zyn. Dat men, aan
„ éénen Persoon willende opdraagen de magt,
„ om de gebreken, in alle hooge en mindere
„ Kollegien van Regeeringe en Amptenaars,
„ te herstellen, niet scheen te bedenken, dat
„ deeze Persoon zelf ook aan gebreken on-
„ derhevig was, en zyne magt, ligtelyk, zou
„ konnen misbruiken, zonder, in zulk een ge-
„ val, zo ter oorzaake van zyne eigen' hooge
„ verbeeldinge, als door aandryving van scha-
„ delyke Raadsluiden, gemakkelyk, te kon-
„ nen gehouden worden, binnen de paalen
„ van zynen pligt: waarby nog kwam, dat
„ zaaken van Regeeringe niet eigenlyk be-
„ hoorden onder het bewind van eenen Ka-
„ pitein- en Admiraal-Generaal. Dat de Staa-
„ ten, om deeze en andere redenen, moesten
„ verklaaren, niet te verstaan, dat men voort-
„ ginge tot de benoeming van eenen Kapitein-
„ of Admiraal-Generaal, die, by mangel van
„ jaaren en kragten, den Vaderlande geenen
„ dienst zou konnen doen; nooit te zullen ge-
„ doogen, dat men eenen Luitenant-Gene-
„ raal aanstelde; zig op geenerhande wyze,
„ in eenige raadpleegingen op dit stuk, te zul-

„ len

1653. „ len inlaaten, en vastelyk gezind te zyn, om, „ in deezen toestand van tyden en zaaken, by „ den tegenwoordigen voet en orde, zo in de „ burgerlyke Regeeringe als in 't beleid der „ Krygszaaken te water en te lande, zon„ dereenige verandering, te blyven volhar„ den (p)." Men keurde dit Vertoog, welk ik meen, door de Witt, opgesteld geweest te zyn, ter Vergaderinge van Holland, goed, op den zevenden van Oogstmaand. Leiden verklaarde alleen, ook wel te verstaan „ dat men de aan„ stelling van eenen Kapitein- en Luitenant„ Generaal, tegenwoordig, diende te myden; „ dat men ook, tegenwoordig, op dit stuk, geen „ gehoor in de Vroedschappen geeven moest „ aan eenige bezendingen der Staaten van „ Zeeland, of der algemeene Staaten; doch „ dat men, wegens zulke bezendingen, iet „ algemeens, voor het toekomende, willende „ vaststellen, daarvan eerst een punt van Be„ schryvinge zou behooren te maaken: by „ ontstenteniße waarvan, de Stad de vryheid „ behieldt, om, in het toekomende, omtrent „ zulke bezendingen, te handelen, als zy, „ voor den dienst van den Lande, zou goed„ vinden." Die van Enkhuizen, daar het nu nog wankel stondt, verklaarden in 't Vertoog te bewilligen, op 't behaagen hunner magtigers (q).

XIII. Stad en Lande schryft

Terwyl dit Vertoog rond gezonden en gelezen werdt in de Gewesten, arbeidde men, aldaar, om de party des Prinsen van Oranje te sty-

(p) *Zie* Resol. Holl. 7 *Aug.* 1653. *bl.* 403.

(q) Resol. Holl. 7 *Aug.* 1653. *bl.* 411. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 382.

ſtyven. De Staaten van Stad en Lande ſchreeven, op den vyftienden van Herfſtmaand, aan die van Gelderland, om hen te beweegen, tot de verkiezinge van eenen Kapitein- en Luitenant-Generaal. Zy weezen aan „ dat de magt „ van den Staat in de eendragt der Bondgenooten gelegen was; dat de voorouders, tot „ behoudenis deezer eendragt, altoos zorg gedraagen hadden, om den Staat te voorzien „ van Stadhouders en Generaals; dat de ontydige en ſmertelyke dood van zyne Hoogheid, Prinſe Willem, onſterfelyker gedagteniſſe, den Staat van zulk een doorlugtig „ Hoofd der Regeeringe beroofd hadt. Dat „ zy geoordeeld hadden, niet te ſpoedig te „ konnen treeden, tot de verkiezing van eenen nieuwen Kapitein-Generaal en Stadhouder, inzonderheid, om dat de Staat thans in „ den kryg met Engeland ingewikkeld was, en „ door veele andere gevaaren gedreigd werdt. „ Dat zy, hierom, op het voorbeeld van Zeeland en Friesland, den jongen Prins van Oranje, tot Kapitein-Generaal, en, geduurende deszelfs minderjaarigheid, Graaf Willem „ Fredrik van Naſſau, tot zynen Luitenant, „ voorſloegen; zo ter oorzaake van derzelver „ hooge geboorte, als van de gewigtige dienſten van derzelver doorlugtige Voorzaaten, „ die, met 's Hemels hulpe, den Staat van de „ Spaanſche ſlaavernye verloſt, en in vrede en „ voorſpoed geſteld hadden: waarin zy hoopten, dat hunne Edele Mogendheden met „ hen eens zouden zyn (r)." Omtrent deezen tyd,

1653.

aan Gelderland over 't benoemen van eenen Kapitein-Generaal.

(r) *See* Thurloe's Papers *Vol.* I. *p.* 456. De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 241.

1653. tyd, liepen 'er gerugten, dat 's Prinsen party sterk toenam; ja dat reeds zes Gewesten voor hem waren (*s*). Doch de Witt droeg zorg, dat Nieuwpoort, uit Engeland herwaards gekeerd, om verslag te doen, nevens den Heer van Amerongen, onder deksel van de Staaten te beweegen tot bewilliging in de gemeene lasten, gezonden werdt naar Gelderland, met heimelyken last, om te beletten, dat het stuk van 't Kapitein-Generaalschap niet op de Landschaps-Vergadering gebragt werdt (*t*). De Raadpensionaris hadt egter zulke berigten uit Gelderland, dat hy 't in 't werk stellen van dien heimelyken last byna noodeloos hieldt. Ook schreef hy, wat laater „ dat de kwalykgezin„ den, zo noemde hy 's Prinsen vrienden, hun „ oogmerk aldaar niet zouden bereiken, alzo „ de Landdag op 't scheiden stondt (*u*)."

Holland arbeidt hiertegen.

XIV. Midlerwyl, hadt de tyding der voorslagen tot de verheffinge van den jongen Prinse van Oranje, die, in Bloeimaand, van wege Koning Karel den II, met de Ridderorde van den Kousseband, vereerd was (*v*), en vooral, die der beweegingen ten zynen behoeve, in verscheiden Steden, de Vredehandeling in Engeland een weinig te rug gezet. „ Ik vrees, schreef Van de Perre, op den eersten van Oogstmaand, „ dat het uitsteeken der Oranje-vendels de „ handeling hier eenigszins stremmen zal (*w*)." En in eenen brief van den agtsten, dien de Witt

Staat van den handel in Engeland.

(*s*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 374, 551. LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 368.
(*t*) Secr. Resol. Holl. 20 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 113.
(*u*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 218, 241.
(*v*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 824.
(*w*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 373.

Witt aan Beverningk zondt, ſtondt in kragt, 1653.
„ dat hy verwagtte, met de naaſte poſt te vernee-
„ men, dat de handeling wederom aan 't
„ ſtaan zou geraakt zyn, ter gelegenheid van
„ den onredelyken voorſlag van die van Zee-
„ land wegens het Kapitein-Generaalſchap
„ (1), waarvan men, in Engeland, ongetwy-
„ feld, kennis gekreegen zou hebben. Doch
„ dat hy hoopte, dat zy hervat zou worden,
„ als men, met deeze poſt, vernomen zou heb-
„ ben, dat de voorſlag geen' ingang ter wee-
„ reld gevonden hadt; dat Holland zig, zon-
„ der iemants wederzeggen, daartegen gekant
„ hadt, en nog bleef tegenkanten, en dat de
„ andere Geweſten, die zig, te vooren, niet
„ verklaard hadden, nog op Hollands zyde
„ bleeven (x)."

Nieuwpoort en Jongeſtal, op den twintigſten van Oogſtmaand, in den Haage gekomen, deeden, ten zelfden dage, verſlag van den ſtaat der handelinge in Engeland, en van den voorſlag der *Coalitie* of ſamenvoeging der twee Gemeenebeſten, die niemant der Leden behaagde. De Prinsgezinden verſtonden, dat men de Afgevaardigden terſtond te rugzenden, en alle handeling af breeken moeſt. Doch de *Liefhebbers der Vryheid*, gelyk zy zig noemden, de Staaten van Holland, en die 't met hen eens waren, meenden, dat men geene middelen onbe-

Nieuwpoort en Jongeſtal doen 'er verſlag van.

(x) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 383.

(1) De brief, waarby de Witt de eerſte kennis aan Beverningk van Zeelands voorſlag gegeven hadt, was die, waaruit wy, te vooren (bl. 280.), het onderſchrift aangehaald hebben, en die zo geheim gehouden moeſt worden, voor de andere Afgevaardigden.

1653. beproefd laaten moest, om de Vrede te verkrygen, schoon zy geheel geenen zin hadden in de samenvoeging; waardoor, dagtenze, deeze Staat onder de overheersching van Engeland geraaken zou (y). De Koningsgezinde Engelschen, die zig hier te Lande onthielden, verspreidden, ondertusschen, allerlei verdigte tydingen van den staat der handelinge, om 't volk hier afkeerig te maaken van de Vrede. Onder anderen strooidenze uit; dat de Engelschen eene Stad in Friesland vorderden, om Graaf Willem in bedwang te konnen houden, en dat zy begeerden; dat men hun den jongen Prins en het gantsche Huis van Oranje in handen stelde (z). Maar de Staaten, raadpleegende op het te rug zenden der Afgevaardigden, verschilden eenen geruimen tyd, over den last, dien men hun hadt mede te geeven (a). Eindelyk, bragt Holland ter algemeene Staatsvergaderinge in „ dat men den Afgevaardigden „ last behoorde te geeven, om de voorgeslaagen' samenvoeging, met kragt van redenen, „ tegen te gaan, en om, in de plaats daarvan, „ een naauw Verbond voor te slaan, strekkende, tot handhaaving en bescherming van de „ vryheid der beide volken, tegen elk, die „ dezelve, te water of te lande, zou onderneemen te krenken." Doch die van Leiden hadden alleenlyk aangenomen, van het besluit tot het inbrengen van dit gevoelen verslag te zullen doen. Die van Amsterdam, Enkhuizen en Edam hadden 'er, niet dan op 't behaagen hun-

Verdigte eischen der Engelschen.

Raadpleegingen op den nieuwen last aan de Afgevaardigden in Engeland.

(y) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 410.
(z) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 342.
(a) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 466.

hunner magtigers, in bewilligd (b). En Amsterdam, welk thans den meesten invloed hadt in de Vergadering van Holland, maakte, inderdaad, zwaarigheid in het herzenden der Afgevaardigden, om dat Deenemarke, zo geloofd werdt, gedreigd hadt, zig, in zulk een geval, met Engeland, te zullen verdraagen (c). Men vreesde, naar 't schynt, in Deenemarke, zo wel als in Zweeden (d), voor de samenvoeging der twee Staaten, die dan meester van de zee zouden geweest zyn; en men dagt, hoewel ten onregte, dat het herzenden der Afgevaardigden geneigdheid tot deeze samenvoeging onderstelde. Holland, welk, sedert het stillen der inwendige beroerten, wederom nieuw gezag gekreegen hadt ter Generaliteit (e), dreef, eindelyk, door (f), dat de algemeene Staaten, op den eenentwintigsten van Wynmaand, overeenkomstig met den voorslag van dit Gewest, een besluit namen, om Nieuwpoort en Jongestal naar Engeland te rug te zenden, met last om, nevens Beverningk en van de Perre, te bewerken, dat men van de samenvoeging afzage, en in een naauw Verbond bewilligde (g). Nieuwpoort en Jongestal keerden, hierop, naar Londen. De Afgevaardigden voltrokken hunnen last, op den zevenden van Slagtmaand, zig, in den styl hunner 1653.

(b) Secr. Resol. Holl. 18 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 109. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 485.
(c) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 531, 551.
(d) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 225.
(e) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 625.
(f) Secr. Resol. Holl. 21 *Octob.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 114.
(g) Secr. Resol. Gener. 21 *Octob.* 1653. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 165.

1653. ner aanſpraake, zeer voegende naar de *Anabaptiſten*, waarmede de Raad toen vervuld was (*b*), en die geloofd werden, de handeling meeſt gedwarsboomd te hebben (*i*). Zy traden, ſedert, met de Engelſche Gemagtigden, en vooral met Kromwel, in nadere onderhandeling, by welke gelegenheid, 't ſtuk van de viſſchery en van de opperſte magt der Engelſchen over de naauwe of Britanniſche zee wederom te berde gebragt werdt. Ook werdt 'er van 't ſtryken der vlagge gehandeld: 't welk de onzen aanbooden, eershalve, te willen doen; den Engelſchen, daarenboven, op de andere punten, redelyke voldoening geevende. Op de ſamenvoeging, werdt, ook van de Engelſche zyde, niet ſterk meer gedrongen. De handel ſcheen dus voorwaards te gaan, tot op den agtentwintigſten van Slagtmaand, wanneer de Engelſche Gemagtigden den onzen overleverden een ontwerp van een Verdrag, uit zevenentwintig punten beſtaande, die gehouden werden, gantſch niet overeen te komen, met de punten, waaromtrent men, in de byzondere onderhandelingen, eens geſcheenen hadt. Onder anderen, werdt, in het *twaalfde* punt, begeerd, „ dat geene Engelſche wederſpannelingen in „ de Nederlanden zouden gedoogd worden; „ zelfs niet in de Steden en Heerlykheden „ van den Prinſe van Oranje, of van de Prinſeſſe zyne Moeder; die, zo zy 't egter deeden, „ hunne Steden en Heerlykheden verbeuren „ zouden: en, dat de algemeene noch by- „ zon-

Engelſch ontwerp van een Verdrag;

waarby begeerd wordt, dat men den Prins van Oranje van de hooge

(*b*) Verbaal, *bl.* 167.
(*i*) Verbaal, *bl.* 160.

„ zondere Staaten der Vereenigde Gewesten 1653.
„ Willem, Prins van Oranje, Kleinzoon van waardigheden
„ wylen den Koning van Engeland, noch ie- uitsluite.
„ mant van zyne nakomelingen ooit zouden
„ aanstellen, tot Kapitein-Generaal, Stad-
„ houder of Admiraal; maar alle poogingen,
„ die hiertoe aangewend werden, met der
„ daad, tegengaan en stuiten (*l*)." De Afgevaardigden, de punten ontvangen en overwoogen hebbende, maakten, op verscheiden' derzelven, eenige aanmerkingen; maar vooral op het laatste gedeelte van het *twaalfde*, welk zy zeiden, enkelyk af te hangen van het welbehaagen der Staaten; waarmede men zig, in Engeland, niet hadt te moeijen, zo min als de Staaten zig hadden te steeken, in de verkiezingen en aanstellingen, die in Engeland gedaan werden. Op het eerste gedeelte van dit punt, merkten zy aan, dat het hun onnoodig scheen, den Prins en Prinsesse van Oranje in 't byzonder te noemen: verzoekende, wyders, dat dit geheele Lid uit het ontwerp geligt mogt worden. Nog verklaardenze, het *derde*, *vyftiende* en *zeventiende* punt, vorderende het te rug geeven der genomen' Schepen, het stryken van geheele Vlooten voor een enkel Engelsch Oorlogsschip, het toestaan van onderzoek op zee, en het betaalen van eene jaarlyksche somme voor de vryheid der Haringvisscherye, in 't geheel niet aanneemelyk te vinden, en het *veertiende*, eischende, dat de Staaten, buiten bewilliging van Engeland, slegts een bepaald getal van Oorlogsschepen in de Brittannische zee

Twist over dit ontwerp.

(*l*) Verbaal, *bl.* 197.

1653. zee zouden mogen zenden, van zulk eene natuur, dat men 't geenen slaaven zou durven vergen te belooven (*m*). Men tradt, hierop, in byzondere onderhandeling, over de betwistte punten. De Engelschen gaven, omtrent allen, vry wat toe, behalve omtrent de uitsluiting des Prinsen van Oranje van de hooge ampten van deezen Staat, waarop zy sterk gezet bleeven (*n*). Doch, geduurende deeze handeling, overleedt Van de Perre, op den veertienden van Wintermaand (*o*).

XVI. Kromwel wordt tot *Protector* verheeven.

De andere Afgevaardigden, geenen last hebbende, om in de uitsluiting te bewilligen, stonden op 't punt, om de handeling af te breeken, en naar huis te keeren, toen zy, van wege den Raad, verzogt werden, nog eenige dagen te willen toeven (*p*). Zy deeden 't, en, in deezen tusschentyd, onderging de Regeering van Engeland eene nieuwe en gewigtige verandering, waardoor de Vrede sterk bevorderd werdt. Het Parlement, vyf maanden geleeden, door Kromwel byeengeroepen, en, in naam, met de opperste magt bekleed zynde, droeg, door Kromwel gewonnen, op den twee-entwintigsten van Wintermaand, deeze zelfde magt op aan den Krygsraad, waarvan hy het hoofd was. Twee dagen daarna, verklaarde de Krygsraad, dat de Regeering van het Gemeenebest, voortaan, alleen bestaan zou, in den persoon van Olivier Kromwel, die den titel zou voeren van

(*m*) Verbaal, *bl.* 216, 228, 234.
(*n*) Verbaal, *bl.* 240-242. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 855-861, 903-910.
(*o*) Verbaal, *bl.* 243.
(*p*) Verbaal, *bl.* 244, 246.

van *Protector* of *Beschermer van Engeland, Schotland en Ierland*, en eenen Raad van een-entwintig Persoonen nevens zig hebben. Men vereerde hem, hierop, met den titel van *zyne Hoogheid*, en hy tradt, terstond, in 't bewind der Regeeringe (*q*). 1653.

De Afgevaardigden der Staaten, en Beverningk in 't byzonder, die den Protector, uit zynen naam, met deszelfs nieuwe waardigheid, geluk gewenscht hadt (*r*), hervatten nu de handeling, die genoegzaam afgebroken scheen. De Engelschen voegden eenige nieuwe punten by de voorigen, en vorderden, onder anderen, „ dat 'er regt gedaan werdt, over de moorders der Engelschen te Amboina, zo lang „ eenigen derzelven in 't leeven waren." Doch men werdt, over de meeste punten, na genoeg eens, behalve over het punt der uitsluitinge, waarop de Protector styf staan bleef, en welk, door de onzen, niet kon ingewilligd worden (*s*). Beverningk in 't byzonder, op den zesden van Louwmaand, in gesprek getreden, met den Protector, over dit punt; liet Kromwel zig breed uit, over het nadeel en ongelyk, welk hy van het Huis van Oranje ontvangen hadt, daarby voegende „ dat de Regeering van Engeland nooit van de Vrede met de Vereenigde Geweesten zou konnen verzekerd zyn, „ zo lang zy zou moeten vreezen, dat het opperbeleid over zaaken van Regeeringe en „ oorloge zou konnen vallen, in de handen van „ ie-

De handeling wordt hervat. 1654.

Kromwel vordert, dat Holland alleen den Prins van Oranje uitsluite.

(*q*) Ludlows Memoirs, *Vol.* I. *p.* 32. Rapin *Tom.* IX. *p.* 63, 64. Verbaal, *bl.* 252, 254.
(*r*) Secr. Resol. Holl. 29 *Jan.* 1654. I. *Deel*, *Bl.* 124.
(*s*) Verbaal, *bl.* 270, 273, 279.

1654. „ iemant uit dit Huis, die zo na vermaagschapt was met hem, welke reeds den naam „ van *Koning* aangenomen hadt." Eindelyk, zeide hy ook „ dat 'er den Staaten zelven veel „ aan gelegen was, dat zy, wegens dit Huis, „ gerust gesteld werden; dat hy ook niet twyfelde, of dit was de meening der Staaten van „ Holland, hebbende men hem, al voor lang, „ eene hunner Resolutien op dit stuk vertoond, die hartige en vrye taal sprak; en „ dat, indien de Staaten van Holland hem belooven wilden, dat zy, by deeze Resolutie, „ volharden zouden, hy, om een einde van „ zaaken te hebben, zig daarmede te vrede „ zouhouden; alzo hy wel voorzag, dat het van „ te langen nasleep zyn zou, zo men ondername, alle de byzondere Gewesten hierin te „ doen bewilligen (*t*)." Beverningk nam aan, van deeze opening kennis te geeven aan de Staaten van Holland, schoon 't gevolg getoond heeft, dat hy 't, vooreerst, alleen aan eenige byzondere Persoonen deedt (*u*). Hy bleef in de gunst van den Protector, die Jongestal t'eenemaal verlooren hadt, hebbende deezen zig, zo men zeide, onlangs, laaten ontvallen, dat de Staaten, zo 't Verdrag niet getroffen werdt, den Protector, in persoon, den oorlog zouden verklaaren, en, ondertusschen, met het volk van Engeland, vriendschap houden (*v*). De Afgevaardigden der Staaten, ook voorgeslaagen hebbende, dat zy den Koning van Deenemarke in 't Verdrag wilden begrypen, waarop de

(*t*) Verbaal, *bl.* 277, 278.
(*u*) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 432.
(*v*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 68.

de Engelſchen weinig aanmerking ſcheenen te hebben, vertrokken, op den zeſtienden van Louwmaand, naar Holland, om van den ſtaat der handelinge verſlag te doen (*w*). 1654.

XVII. De algemeene Staaten beſluiten tot vrede, mids het twaalfde punt verzagt worde.

De algemeene Staaten, dit verſlag, uitgenomen het punt, welk de uitſluiting des Prinſen van Oranje, door Holland alleen, betrof, gehoord en overwoogen hebbende, beſlooten, eerlang, op den voorgang van Holland (*x*), „ met den eerſten, eene wapenſchorſing, met „ uitſluiting van Deenemarke, te bewerken; „ den Engelſchen voldoening te geeven, wegens de ſchepen in de Zond aangehouden; „ den Afgevaardigden, met de hoedanigheid „ van buitengewoone Ambaſſadeurs, te voorzien; eenige veranderingen te doen maaken, in ſommige bewoordingen van het ontworpen' Verdrag, en vooral ook het *twaalfde* punt, den Prins van Oranje en deszelfs „ nakomelingen betreffende, in deezer voege, te doen veranderen, *dat allen, die ooit door „ de algemeene Staaten tot Kapitein- of Admiraal-Generaal, of, door de byzonderen, tot Stadhouder van eenig byzonder Geweſt zouden bevorderd „ worden, gehouden zouden zyn, dit Verdrag te „ beëedigen* (*y*)." Beverningk, reeds te vooren, zeer tegen den zin van Zeeland en Friesland, wederom alleen, naar Londen gekeerd zynde, om de handeling voort te zetten, en, zo men zei-

Beverningk keert vooruit naar Londen.

(*w*) Verbaal, *bl.* 274, 280, 286, 292.
(*x*) Secr. Reſol. Holl. 27, 29 *Januar.* 1654. I. *Deel*, *bl.* 120, 121, 122, 123. THURLOE'S Papers, *Vol.* II. *p.* 46, 47, 51, 52, 60, 71.
(*y*) Secr. Reſol. Gener. 19, 20 *Febr.* 1654. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 297, 299, 302, 304. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 288.

1654. zeide, met het *Provinciaal advis*, of nog byzonderer last der Staaten van Holland (*z*), voorzien, vernam, eerlang, dat alle besluiten der algemeene Staaten, zelfs de geheimsten, aldaar bekend waren, eer hyze bekomen hadt; hebbende hy, klaarlyk, bespeurd, dat men zyne brieven hadt geopend, voorze hem werden overgeleverd (*a*). Dit, en dat men hem, die zonder last der algemeene Staaten gekomen was, niet aanzag als een' openbaar' gezant (*b*), stremde zyne handeling een weinig. Doch nadat Nieuwpoort en Jongestal, op den tienden van Lentemaand, te 's Gravezande waren aangekomen, werdt zy beter voortgezet. De Ambassadeurs werden, met zeventig of tagtig Koetsen, ingehaald, onder een gejuich der menigte, welke riep, *God zegene de Ambassadeurs! God zende ons Vrede* (*c*)! De groote uitrusting ter zee, die met het voorjaar in Engeland ondernomen was (*d*), deedt de Staaten, met naame die van Holland, ook sterk haaken om te sluiten (*e*); hoewel zy, midlerwyl, niet verzuimden, den noodigen last te geeven, tot het gereedmaken van 's Lands Vloote, en tot het bezetten der kusten (*f*). Ook viel 'er, op den tienden van Grasmaand, nog een gevegt voor, in 't gezigt van Livorno, tusschen een Engelsch en een Hollandsch Oorlogsschip. Het laatste, ge-

Aankomst van Nieuwpoort en Jongestal.

(*z*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 295. Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 60, 191.
(*a*) Verbaal, *bl.* 304. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 912, 913, 915.
(*b*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 300.
(*c*) Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 133.
(*d*) Verbaal, *bl.* 317.
(*e*) Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 152, 153.
(*f*) Secr. Resol. Holl. 19, 24, 25 *Maart*. 1654. I. *Deel*, *bl.* 127, 128, 129.

gevoerd door Kapitein *Kat*, hadt het eerste zo goed als veroverd, tusschen de klippen; toen het, door eenige Muskettiers des Groothertogs van Toskane, ontzet werdt (*g*). De Ambassadeurs waren vast dagelyks bezig, om het Verdrag in orde te brengen (*h*). Eindelyk, werdt het, in de wooning der Ambassadeuren, gesloocen en getekend, op den vyftienden van Grasmaand. Het bestondt uit *drieendertig* punten, welker voornaamsten op deezen zin uitliepen. „ Tusschen de twee volken, zou eene „ vaste vereeniging, vriendschap en verbind- „ tenis zyn. 't Wederzydsch geleeden nadeel, „ na den agtentwintigsten van Bloeimaand „ des jaars 1652, zou vergeten en vereffend „ gerekend worden. De vyandlykheden zou- „ den ophouden, in de Brittannische zeeën, „ terstond, en in de afgelegener, op zekere be- „ paalde tyden. De Krygsgevangenen zouden, „ ter wederzyde, in vryheid gesteld worden. „ Men zou elkanders vrede en vryheid be- „ schermen tegen elk, die dezelve zou willen „ krenken. Men zou elkanders vyanden of „ verklaarde wederspannelingen geen verblyf „ gunnen, noch dezelven, met krygs- of „ mondbehoeften, onderſteunen: maar elkan- „ deren, in tegendeel, bystaan tegen dezelven; „ zullende zy, in 't een of 't ander Gemeene- „ best, ook niet mogen ontvangen worden, „ door iemant, van welke waardigheid hy ook „ zyn mogte, op verbeurte van de Sloten, Ste- „ den en Heerlykheden, waarin zy zouden

„ mo-

1654.

De Vrede wordt gesloo-ten.

Inhoud van het Verdrag.

(*g*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 929.
(*h*) Verbaal, *bl.* 318-325, 326-356. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 915-918.

1654. „ mogen ontvangen zyn. Scheepvaart en „ Koophandel binnen Europa, en 't inloopen „ van Oorlogsſchepen, met voorbehoudenis „ egter van de Wetten en Inſtellingen der „ twee Gemeenebeſten, zou, over en weder, „ vryſtaan, mids 't getal van agt niet te boven „ gaande. De oorlogs- en andere ſchepen van „ den Vereenigden Staat, in de Brittanniſche „ zee (2), eenig Engelſch Oorlogsſchip ont- „ moetende, zouden de vlag van den top van „ de maſt ſtryken, en het marszeil laaten val- „ len, gelyk voorheen gebruikelyk geweeſt „ was. Men verbondt zig, over en weder, om „ geene zeeroovers in zyne havens te ontvan- „ gen, noch dezelven van voorraad te voor- „ zien. In verbonden, met andere Mogend- „ heden te ſluiten, zou men elkanderen be- „ grypen, zo 't begeerd werdt. Inbreuken van „ byzondere Perſoonen op eenig Lid van dit „ Verbond zouden, by wege van Regte, ge- „ beterd worden, zonder dat daarom het Ver- „ bond zou geagt worden verbroken te zyn. „ De onderzaaten der twee Gemeenebeſten „ zouden vryelyk, over en weder, mogen rei- „ zen; doch, gewapend, niet ſterker dan veer- „ tig man. Men zou elkanders ſchepen, ſchip- „ pers en Koopluiden niet bekommeren, dan „ by hoogen nood. Zy zouden, by ſtorm of ys- „ gang, in de wederzydſche havens, mogen in- „ loopen, zonder tol of regten ſchuldig te zyn.

„ De

(2) Hoe ver deeze Brittanniſche zee zig uitſtrekte, was, ten dien tyde, niet klaar, zelfs voor kundige luiden. Zie DE WITT *Brieven* I. Deel, bl. 139. Of het tegenwoordig klaarer zy, weet ik niet.

„ De Koopluiden zouden zig zelven en hunne 1654.
„ goederen, met allerlei geweer, mogen be-
„ ſchermen; doch, in hunne herbergen geko-
„ men zynde, hun geweer moeten afleggen.
„ De wederzydſche Oorlogsſchepen zouden
„ de Koopvaarders, éénen ſtreek met hen
„ houdende, geleiden en beſchermen moeten.
„ Schepen, van 't een of 't ander Gemeenebeſt
„ genomen, zouden hernomen, en den Eige-
„ naaren wedergegeven worden. Men zou
„ geene brieven van ſchâverhaaling mogen
„ geeven, dan drie maanden na geweigerd
„ Regt. De algemeene Staaten zouden bezor-
„ gen, dat 'er regt gedaan werdt, over den
„ manſlag in Amboina", gelyk het Gemeene-
beſt van Engeland goedvondt te ſpreeken „ zo
„ iemant der daaderen of medeſtanderen nog
„ in 't leeven mogt zyn. De algemeene Staa-
„ ten zouden vergoeding doen van de ſchade,
„ geleeden aan de ſchepen, in de Zond aan-
„ gehouden, ter begrootinge van benoemde
„ goede mannen: waarna de Koning van Dee-
„ nemarke ook in dit Verdrag begreepen zou
„ zyn. Ook zou men Gemagtigden noemen,
„ om de ſchade te begrooten, welke men el-
„ kanderen, in Ooſtindie, Groenland, Mus-
„ kovie, Brazil of elders, mogt aangedaan
„ hebben, van den jaare 1611 af, tot den agt-
„ entwintigſten van Bloeimaand des jaars
„ 1652 toe; welke men, wederzyds, elkande-
„ ren vergoeden zou. Allen, die, door de alge-
„ meene of byzondere Staaten, tot Kapitein-
„ of Admiraal-Generaal, tot Veldoverſte of
„ Stadhouder, zouden aangeſteld worden,
„ zouden gehouden zyn, dit Verdrag te be-
„ ëe-

1654. „ ëedigen. 't Verdrag zou, eindelyk, ter wederzyde, binnen vyftien dagen, bekragtigd „ worden (*i*)." Naderhand, werden, met wederzydsch goedvinden, de Evangelische Zwitsersche Kantons, de Hertogen van Holstein en Koerland, de Prins van Anhalt, de Graaf van Oldenburg en de Hanze-Steden, Lubek, Breemen en Hamburg, in het Verdrag begreepen (*k*).

XVIII. De Vergadering van Holland krygt kennis, dat de Protector den Prins van Oranje begeert uitgesloten te hebben.

't Groote werk der Vredehandelinge scheen dus afgedaan. De Staaten scheenen hun oogmerk bereikt, en de uitsluiting des Prinsen van Oranje ontweeken te hebben. Doch daar haperde nog iets, waarvan de twee Hollandsche Afgevaardigden, Beverningk en Nieuwpoort, alleen kennis hadden. 't Betrof den Prins van Oranje, wiens belang, zo Jongestal, die geheel niet wist, wat 'er omging, nog onlangs, aan Graave Willem van Nassau, geschreeven hadt, by 't Verdrag, wel genoeg in agt genomen zou worden (*l*). John Thurloe, Geheimschryver van Staat, hadt Beverningk, voor 't aanvangen der jongste handelinge, bekend gemaakt „ dat zyne Hoogheid, de Heer „ Protector, niet zou konnen bewoogen worden, om van het twaalfde punt van 't ontwerp, vorderende de uitsluiting des Prinsen „ van Oranje, af te stappen, zo de Staaten „ van Holland in 't byzonder hem niet belooven wilden, 't gene, by dit punt, van alle „ de

(*i*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 522. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 918. Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 357.
(*k*) Resol. Gener. 17 *Aug.* 1654. *in* 't Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 557.
(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 133, 257.

„ de Gewesten gevorderd was." De Protector bleef hierby, tot na het tekenen van het Verdrag, verklaarende „ dat hy dit, in 't byzonder, in 't gemaakte Verdrag, beoogd „ hadt, en dat vrede of oorlog hiervan af„ hing." Beverningk en Nieuwpoort, hem niets konnende belooven, dan dat zy den Staaten van Holland van zynen eisch kennis zouden geeven (m), schreeven 'er terstond over naar den Haage. De brief werdt, den agtentwintigsten van Grasmaand, ter Vergaderinge van Holland gelezen, door den Raadpensionaris de Witt, onder den eed van geheimhouding. Men raadpleegde, terstond, op den inhoud. De Edelen openden zig niet klaarlyk, ter oorzaake der afwezendheid van Brederode en Duivenvoorde. Dordrecht verklaarde zig, rondelyk, voor 't verleenen eener Akte van Uitsluitinge, volgens de begeerte van den Protector. Haarlem, Delft en Leiden namen aan, eerst verslag te doen. Amsterdam en Gouda ondersteunden 't gevoelen van Dordrecht. Rotterdam zou zig uiten, zo dra de voorzittende Leden zig duidelyk zouden verklaard hebben. Gorinchem, vanwaar niemant tegenwoordig was dan *van der Kolk*, zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden, zou de Afgevaardigden der Stad afwagten. Schiedam stemde met Dordrecht, Amsterdam en Gouda: Schoonhoven met Rotterdam. Briele voegde zig by Dordrecht, Amsterdam, Gouda en Schiedam. Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam en Purmerende zouden, gelyk veelen van

1654.

Raadpleegingen hierover.

(m) Deduct. van 25 *July* 1654. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 36.

1654. van de voorzittende Leden aangenomen hadden, eerst verslag doen, en hunnen naderen last, ten spoedigsten, openen. Medenblik verklaarde zig duidelyk voor de uitsluiting. Hierna, werden de Leden, die zig nog niet klaarlyk geuit hadden, verzogt, hun byzonder gevoelen te willen zeggen, en toen verklaarden die van Rotterdam, Gorinchem en Schoonhoven zig, gelyk Dordrecht en de vyf andere Steden. Die van 't Noorderkwartier spraken omtrent eveneens; doch zo duidelyk niet, als deeze drie Steden. Maar die van Haarlem, Delft, en Leiden begeerden hun byzonder gevoelen niet te zeggen (*n*). Men besloot toen, door eenige Afgevaardigden, den Steden, onder gelyken eed van geheimhoudinge, kennis te geeven van 't gehandelde, en derzelver besluit daarop te verzoeken, tegen den eersten van Bloeimaand (*o*). De zaak toen, op nieuws, in beraad gelegd zynde, stemde het meerderdeel der Edelen voor de uitsluiting, en de Veldmaarschalk, Heer van Brederode, de eerste; schoon hy, in een tweede Huwelyk, met *Louisa Christina van Solms*, Zuster der Prinsesse Weduwe, gehuwd, en derhalve Oud-oom was van den jongen Prinse van Oranje (*p*). Dordrecht bleef by zyn gevoelen. Haarlem, klaagende, dat men van deeze zaak niet eerder gesproken hadt, verstondt, dat men 'er opening van doen moest aan de algemeene Staaten, en zou zig nader uiten, als zulks, door de andere Leden, geschied was. Delft hadt 'er niet tegen,

Gevoelens der Leden.

(*n*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 338.
(*o*) Secr. Resol. Holl. 28 *April* 1654. I. *Deel*, *bl.* 134.
(*p*) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 435.

gen, dat de Akte, by eenpaarige bewilliging 1654.
der Leden, doorging. Leiden verſtondt, dat men van deeze zaak eerſt met Zeeland, en daarna met de algemeene Staaten behoorde gehandeld te hebben. Amſterdam verklaarde, dat de uitſluiting, met eenpaarige ſtemmen der zesendertig Raaden deezer Stad, goedgekeurd was. Gouda bleef ook by zyn gevoelen. Rotterdam zeide, dat de nood de uitſluiting vorderde, en bewilligde 'er in, mids zy met eenpaarigheid geſchiedde. Die van Gorinchem hadden hunnen Sekretaris *Baxtel* alleen op de Dagvaart gelaaten; die verklaarde, zig niet nader te konnen openen; maar te vertrouwen, dat zyne meeſters met Amſterdam zouden ſtemmen. Schiedam zeide, met eenpaarige ſtemmen der Vroedſchap, tot de uitſluiting beſlooten te hebben. Schoonhoven zou zig naar 't beſluit der Vergaderinge voegen, mids het genomen werdt met eenpaarigheid. Briele bleef by zyne verklaaring. Alkmaar verklaarde, dat, de Vroedſchap den eed van geheimhouding geweigerd hebbende, de zaak alleen onder Burgemeeſters gebleeven was, die in de Akte bewilligd hadden, mids zy met eenpaarigheid vaſtgeſteld werdt. Van Enkhuizen was nog niemant te rug gekeerd. Edam verſtondt, dat de gevergde Akte ſtreedt met de vryheid van Holland, en dat het hierom beter was in oorlog te blyven. Monnikendam bewilligde in de Akte, by eenpaarigheid der Leden. Medenblik ſprak zeer driftig voor de uitſluiting. Purmerende zou zig openen, zo dra de voorzittende Leden duidelyker geſtemd hadden. Des nademiddags, werdt de raadpleeging her-

 vat,

1654. vat, zonder dat men 't toen veel verder brengen kon. Maar, op den vierden, 't ſtuk opnieuws in overweeging genomen zynde, verklaarden Haarlem, Leiden, Enkhuizen en Edam zig vierkant tegen 't verleenen der Akte. Alkmaar hieldt zig aan zyne voorgaande verklaaring. De Witt deedt zyn beſt, om de Leden tot eenpaarigheid te brengen, en ſloeg, toen dit niet gelukken wilde, voor, om met de meerderheid te beſluiten. Doch Haarlem en Leiden beweerden, dat, in deeze zaak, die verandering van Regeering, overgift van vryheid, en handel over vrede betrof, geene overſtemming plaats hadt. Nogtans, gedoogden deeze Steden, dat het beſluit, zonder verdere omvraag te doen, opgemaakt werdt. 't Was toen nog maar omtrent zeven uuren des avonds; waarom de Witt vraagde, *of 't hunnen Edele Groot-Mogendheden ook aangenaam zyn zou, dat hy zig voor eenen korten tyd begave naar de Vertrekkamer, en de Akte, waarin de meeſte Leden bewilligd hadden, opſtelde?* Veelen beſtemden dit, met woorden en gebaarden: waarop de Raadpenſionaris, in alleryl, de *Acte van Seclusie* of Uitſluiting ontwierp, die door veertien Leden goedgekeurd werdt (q). De Staaten van Holland en Weſtfriesland verklaarden, by dezelve, tot geruſtſtellinge van den Heere Protector „ dat zy den Prins van Oranje, of „ iemant van deszelfs nakomelingen, nimmer „ zouden verkiezen tot Stadhouder of Admi„ raal hunner Provincie; noch, zo veel de ſtem „ hunner Provincie aanging, gedoogen, dat „ hy

Men beſluit met de meerderheid, tot de Uitſluiting.

Inhoud der *Acte van Seclusie* of Uitſluiting.

(q) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 340-342.

„ hy ooit werdt aangesteld, tot Kapitein-Ge- 1654.
„ neraal over de Krygsmagt der Generali-
„ teit (r)." Te gelyk, werdt beslooten, by het overzenden deezer Akte, aan Beverningk en Nieuwpoort, te belasten, dat zyze niet zouden hebben over te leveren, voor zy alle poogingen hadden aangewend, om den Protector te beweegen, dat hy zig vergenoegen liete met het gene, in 't slot van 't getekende Verdrag, opzigtelyk op de toekomende Stadhouders en Kapiteins-Generaal, was vastgesteld. Doch de Stad Haarlem deedt, op deeze besluiten, aantekenen „ dat zy verstondt, dat
„ men van alles opening behoorde te doen
„ aan de andere Gewesten, immers, dat zy
„ zig niet langer aan den eed van geheimhou-
„ dinge verbonden rekende; dat ook de ge-
„ vorderde Akte niet kon worden verleend,
„ dan met kwetsing van de vryheid en eere
„ van den Staat, die, door de voorouders van
„ den tegenwoordigen Prinse van Oranje,
„ onder 's Hemels zegen, gegrondvest was:
„ waarom zy 'er geenszins in kon bewilligen."

Aantekeningen hierop van Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam.

Leiden *protesteerde* ook, by aantekening, tegen de Akte, als nadeelig aan de vryheid en hoogheid van den Staat in 't gemeen, en van Holland in 't byzonder, en hieldt zig, insgelyks, van den eed van geheimhouding ontslaagen. Alkmaar verklaarde, dat de uitsluiting van den Prinse van Oranje, in zulke bewoordingen, als zy, op den vierden van Bloeimaand, opgemaakt was, de vrye beschikking van Holland bepaalde, en onlust tusschen de Gewesten en on-

(r) Secr. Resol. Holl. 4 *May* 1654. I. *Deel*, *bl.* 336.

1654. onder 't volk zou konnen veroorzaaken. Enkhuizen, zo men meende, om te voldoen aan 't gemeen, dat nog onlangs eenen Predikant in 't water hadt willen smyten, om dat hy niet voor den Prinse gebeeden hadt (s), bewilligde ook geenszins in de Akte van Uitsluiting, en hieldt zig aan de * verzagting, in 't Verdrag begreepen. Edam verklaarde, ook niet in de Akte te konnen bewilligen, ten ware de voorzittende Leden zig eenpaariglyk voor dezelve verklaard hadden, en menze, ook door de andere Gewesten, kon doen goedkeuren (t). Doch alzo de meeste Leden voor het instellen der Akte gestemd hadden, werdt zy, des anderendaags, naar Engeland gezonden.

* *Temperament*

'tGeheim der uitsluitinge lekt uit.

De handeling ter Vergadering van Holland over de uitsluiting des Prinsen van Oranje bleef, na de eerste opening op den agtentwintigsten van Grasmaand, verscheiden dagen bedekt. Sommigen wisten alleenlyk, dat 'er, over iet gewigtigs, geraadpleegd werdt; 't welk op den eed geheim blyven moest (u). Doch de Witt bevondt, dat 'er, op den tweeden van Bloeimaand, reeds iet van uitgelekt was, buiten de Vergadering. Op den vyfden, hadt 'er de gemeente eerst kennis van, die, zig, van dag tot dag, verder verspreidende, binnen kort, de stof werdt van het gemeen onderhoud, in schuiten en op wagens (v). Men verstondt, naderhand, ook, dat de brief van Beverningk en

(s) THURLOE's Papers *Vol* II. *p.* 296.
(t) Secr. Resol. Holl. 4 *May* 1654. I. *Deel*, *bl.* 137 *enz.*
(u) *See* THURLOE's Papers *Vol.* II. *p.* 252, 253.
(v) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 342. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1110.

en Nieuwpoort, al vroeg, buiten de Vergadering gebragt was (w).

1654.

XIX. De Staaten van Holland besluiten 'er geene opening van te doen ter Generaliteit

De Staaten van Holland, midlerwyl, overleggende, of zy van 't instellen en verzenden der Akte opening zouden doen ter Generaliteit; verstonden de meesten „ dat de zaak de „ Provincie van Holland, die aan niemant ter „ weereld rekenschap schuldig was, in 't by„ zonder, betrof, en, derhalve, ter Generali„ teit, noch behoefde, noch behoorde geopend „ te worden." Zelfs werdt ongeraaden gevonden, om 'er, met Zeeland in 't byzonder, van te spreeken. Haarlem alleen bleef dringen op de opening ter Generaliteit; doch vergeefs.

De Prinsessen van Oranje doen Vertoogen tegen de Uitsluiting.

Ondertusschen, was de zaak reeds zo bekend geworden, dat 'er de Prinsessen van Oranje van onderregt werden. Zy verzuimden niet, ter algemeene Staatsvergaderinge en ter Vergaderinge van Holland, een Geschrift in te leveren, en die van Holland op 't ernstigst te verzoeken, dat hunne Edele Groot-Mogendheden het Besluit, welk men haar berigt hadt, ten nadeele van den jongen Prinse van Oranje, genomen te zyn, toch niet wilden uitvoeren (x). De Keurvorst van Brandenburg deedt diergelyk een verzoek (y). Doch hierop volgde, vooreerst, niet anders, dan dat Beverningk en Nieuwpoort, andermaal, last kreegen, om de Akte, zo lang mogelyk ware, op te houden (z); hoewel men, eenige weeken naderhand, aan de Prinsessen deedt antwoorden, dat de uitsluiting

(w) Resol. Holl. 6 *Juny* 1654. *bl.* 222.
(x) *Zie* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 928.
(y) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 272, 318.
(z) Secr. Resol. Holl. 9 *May* 1654. I. *Deel*, *bl.* 141 *enz.*

1654. ting, niet uit eenigen haat tegen den Huize van Oranje, maar enkelyk uit hoogen nood en ten dienste van den Staat, geschied was (a).

Midlerwyl, arbeidden de Ambassadeurs, om Kromwel te beweegen, dat hy van 't vorderen der Akte afzage, of, ten minste, by voorraad, het Verdrag bekragtigde; gelyk de algemeene Staaten, terstond, gedaan hadden (b). Doch hy liet zig, ten opzigte van het eerste, in 't minst niet verzetten. Tot het tweede, besloot hy, met veel moeite; doch niet dan onder deeze uitdrukkelyke voorwaarde, dat hem de Akte van Uitsluiting, binnen weinige dagen, zou overhandigd worden (c): waarop, den dertigsten van Grasmaand, de bekragtiging des Verdrags, in Engeland, gevolgd was (d).

Kromwel vordert de Akte van Uitsluiting.

Ondertusschen, maakte het instellen der Akte van Uitsluitinge zo veele beweeging in de Vergadering der algemeene Staaten, dat het wel haast bekend werdt in Engeland (e). Kromwel deedt, hierop, den Heeren Beverningk en Nieuwpoort, op den eenentwintigsten van Bloeimaand, de Akte afvorderen. Doch zy bewimpelden 't ontvangen van zulk eene Akte nog eenige dagen: waarvan egter, in den Haage, met zo veele verzekering gesproken werdt, dat de algemeene Staaten, eerlang, beslooten, den Ambassadeuren te belasten, dat zy hun een Afschrift van de Akte zouden hebben over te zenden. Te vooren, op den agtsten van

(a) Secr. Resol. Holl. 20 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 159. THURLOE's Papers *Vol.* II. *p.* 237.
(b) Resol. Gener. 22 *April* 1654. *in 't* Verbaal, *bl.* 389.
(c) Deductie *in de* Resol. van Consid. *bl.* 39.
(d) Verbaal, *bl.* 407.
(e) THURLOE's Papers *Vol.* II. *p.* 289.

van Bloeimaand, hadt Friesland een Geschrift 1654.
tegen Holland ter Generaliteit overgeleverd, waarin de afzonderlyke handeling in Engeland zeer werdt afgekeurd (*f*). Doch de Afgevaardigden van Holland merkten 'er niets op aan, en verklaarden, nader gedrongen, dat zy 't Geschrift niet verstonden. Die van Zeeland zeiden hierop, dat zy wel wisten, dat Holland, afzonderlyk, in Engeland, gehandeld hadt, te gelyk te kennen geevende, wat 'er gesloten ware, 't welk zy begeerden, dat vernietigd werdt. Gelderland hadt opening van 't gehandelde verzogt. Zo deedt ook Utrecht, indien 't de Generaliteit aanging. Overyssel was niet tegenwoordig. En Stad en Lande verzogt ook opening en herroeping der Ambassadeuren. Den Heer presideerenden toen met de meerderheid besloten hebbende, dat Holland opening behoorde te doen; verklaarden de Afgevaardigden van dit Gewest, na datze elkanderen alleen gesproken hadden, niet verwagt te hebben, dat hun voorkomen zou, 't gene zy gehoord hadden; doch dat zy 'er den Staaten van Holland kennis van zouden geeven. Die van Stad en Lande sloegen, den volgenden dag, voor, dat men den Ambassadeuren in Engeland behoorde aan te schryven, dat zy den byzonderen last, die hun door Holland mogt gegeven zyn, niet zouden hebben uit te voeren. Zeeland en Friesland bewilligden, terstond, in deezen voorslag. Doch Gelderland, Utrecht en Overyssel verklaarden zig, by

(*f*) Verkl. van Friesl. van 8 *May* 1654. *Zie de* Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 110.

1654. by gebrek van kennisse, onbekwaam, om in deeze zaake te stemmen; terwyl zy, nogtans, by aanhouding, om nadere opening bleeven verzoeken (*g*). Maar de Staaten van Holland weezenze, van tyd tot tyd, af, en gaven, eindelyk, den vyfden en zesden van Zomermaand, last aan de Ambassadeurs, om, zo 't niet anders zyn kon, de Akte over te leveren; en verlof, om, op begeerte der algemeene Staaten, een afschrift van dezelve herwaards te zenden. De overlevering der Akte geschiedde, eindelyk, op, of omtrent den twaalfden van Zomermaand (*h*); waarmede de geslooten' Vrede met Engeland eerst haar vol beslag kreeg. Zy was, reeds op den zevenentwintigsten van Bloeimaand, afgekondigd in Holland, en met eenen plegtigen dankdag en eenige vreugdetekenen gevierd. Sommige Predikanten konden zig egter, by deeze gelegenheid, niet onthouden van eenige stootelyke uitdrukkingen. Stermont hadt, reeds te vooren, gezeid, *dat God de Achitofels en derzelver raadsluiden beschaamd maaken zou, zo de Vrede niet opregt was* (*i*). 't Krygsvolk in den Haage deedt veele vreugdeschooten, ter eere van den Prinse van Oranje en van Graave Willem van Nassau. De Veldmaarschalk Brederode, die zyne stem tot de Akte van Uitsluiting gegeven hadt, zogt de gunst der knegten te herwinnen, door eenige Oxhoofden wyns, die hy hun, ter gelegen-

die hem eindelyk, overgeleverd wordt.

De Vrede wordt afgekondigd.

(*g*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 344.
(*h*) Secr. Resol. Holl. 20, 22 *May* 4, 5, 6 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 143, 144, 145, 147, 150, 151. Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 41.
(*i*) THURLOE'S Papers *Vol.* II. *p.* 219.

genheid van de Vrede, vereerde. Doch eenigen wilden zynen wyn niet proeven; en niemant gaf eenig teken van genoegen, toen hy zig by hen kwam vertoonen (*k*). Te Amſterdam, daar elke Predikant een geſchenk van wyn gekreegen hadt, werdt de dag van 't afkondigen der Vrede, met veele tekenen van vreugde, gevierd: doch meeſt onder de Wethouders en die van hun afhingen. De Trompetters vingen hier aan, met het blaazen van *Wilhelmus van Naſſouwen:* 't zy zonder erg, of, zo sommigen meenden, op byzonderen laſt der Wethouderſchap, om 't gemeen te behaagen (*l*). Te Rotterdam, daar veele Koningsgezinde Engelſchen waren, werdt kleine vreugde getoond. Alleenlyk brandde men, hier, eenige pektonnen. Te Leiden, werdt in 't geheel niet gevuurd. Te Dordrecht, ſtaken eenige jonge luiden de Oranje-vlag op den tooren, zonder dat de Witt, die thans regeerend Burgemeester was, geraaden vondt, omze te doen wegneemen (*m*). Aan al 't welke te beſpeuren was, hoe de Vrede met Engeland, en de voorwaarde, waaropze geſlooten was, by veelen onder 't gemeen, werden aangezien.

1654.

XX. Aanmerkingen over de Vrede.

De Vereenigde Staaten wonnen, by deeze Vrede, alleenlyk, het ophouden der vyandlykheden: waaruit het herleeven des vervallen Koophandels gehoopt werdt. Maar Kromwel bedong, onder andere benaamingen, genoegzaam al de vergoeding van ſchade en verzekering voor het toekomende, welken hy, in 't

(*k*) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 263, 264.
(*l*) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 292, 318.
(*m*) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 297, 304.

1654. 't jaar 1652, en ſedert, gevorderd hadt, of beoogd hadt te vorderen. De ſchepen en goederen, in de Zond aangehouden, werden te rug gegeven, of betaald. Ook voldeedt men, in gevolge van één der punten van 't Verdrag, naderhand, merkelyke ſommen aan de Engelſchen, wegens ſchade, welke zy, ſedert den jaare 1611, van de onzen toonden geleeden te hebben. Zelfs ontvingen de Erfgenaamen van hun, die te Amboina ter dood gebragt waren, eerlang, eenige voldoening in geld. De vrye handel op de Engelſche Volkplantingen buiten Europa, die de onzen gaarne hadden willen bedingen, werdt hun geweigerd: en de vrye handel in allerlei waaren op Engeland alleenlyk toegeſtaan, met voorbehoudenis van 't gene, desaangaande, in de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten van Engeland, vaſtgeſteld was; waardoor de Akte van den negenden van Wynmaand des jaars 1651, die gelegenheid tot den oorlog gegeven hadt, in volle kragt bleef. Omtrent de vrye viſſchery, werdt niets uitdrukkelyks bepaald, by 't Verdrag; doch 't ſtryken der vlagge bedongen; ſchoon 't onzeker gelaaten werdt, of zulks, eershalve, of uit hoofde van zeker regt, zou geſchieden. Ten opzigte van de verzekering voor het toekomende, verwierf Kromwel, dat men de wederſpannelingen, waaronder Karel de II. of Karel Stuart, gelyk hem de Engelſchen thans noemden, Prins Robert en anderen geteld werden, niet onderſteunde, en dat de Prins van Oranje of deszelfs nakomelingen, door Holland, het aanzienlykſte der Vereenigde Geweſten, nimmer tot Stadhouder of Kapitein-

tein-Generaal zouden aangesteld, of bevorderd worden: waardoor zy genoegzaam buiten staat geraakten, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te ontrusten. Al het welke toont, dat Kromwel, by deeze Vrede, merkelyke voordeelen verkreeg (*n*). 1654.

XXI. Oordeel der Gewesten over de Uitsluiting.

Midlerwyl, ontrustte de Akte van Uitsluiting de Vergadering der algemeene Staaten geweldiglyk. De Heer Hautbois, die wegens Friesland in deeze Vergadering zat, hadt, gelyk wy zo even gemeld hebben, reeds op den agtsten van Bloeimaand, tegen den byzonderen handel van Holland *geprotesteerd*, verklaarende denzelven strydig met de duur bevogte vryheid en met de Unie, nadeelig voor den Prinse en het Huis van Oranje, en schandelyk voor den Staat (*o*). Hautbois was thans de eenigste Afgevaardigde van Friesland in den Haage, en sommigen verhaalen, dat hy geen' last hadt, om te doen, 't gene hy deedt (*p*). De andere Afgevaardigden hadden zig, met meer gemaatigdheid, uitgedrukt. Die van Gelderland en Utrecht zeiden, dat zy zig nader verklaaren zouden, wanneer zy nieuwen last zouden bekomen hebben van de Staaten hunner Gewesten. Die van Zeeland merkten aan „ dat zy
„ wel dagten, dat het gene door Holland, afzonderlyk, in deeze zaak, gedaan was, niet
„ zou overeenkomen met het gevoelen der
„ Staaten van hun Gewest; doch dat zy zig,
„ na 't bekomen van nieuwen last, deswege,
„ na-

(*n*) Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 409.
(*o*) Verkl. van Friesl. *in de* Deduct. van 1654. Resol. van Consid. *bl.* 110.
(*p*) Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 416.

1654. „ nader verklaaren zouden." Doch die van Stad en Lande, zeiden „ dat de uitsluiting van „ den Prinse van Oranje, door Engeland voorgeslaagen, en, door alle de Gewesten verworpen zynde, volgde, dat de byzondere „ handeling der twee Hollandsche Ambassadeuren, buiten nood, zonder kennis en zonder bewilliging der andere Gewesten, ondernomen, in zig zelve, nietig was, als strydende met de Unie, en met de uitgedrukte „ bevelen, aan de drie Ambassadeurs gegeven (q)." 't Bleef hier niet by. Men verspreidde, en 't vondt ingang by veelen, dat de uitsluiting niet eerst door Kromwel voorgeslaagen; maar 't werk was van den Raadpensionaris de Witt en van eenige anderen, die gebeeten waren op 't Huis van Oranje, en dat Kromwel 'er slegts in bewilligd en op gedrongen hadt, om dienst te doen aan hun, die hem, hier te Lande, wederom, zouden konnen dienst doen (r). Op den grondslag van dit gerugt, deeden de Afgevaardigden van Friesland, den agttienden van Bloeimaand, eene veel scherper verklaaring ter Generaliteit, behelzende, „ dat Holland gehandeld hadt, tegen de algemeene Unie met alle de Gewesten; tegen „ de byzondere Unie met Zeeland; tegen zyne eigen' verklaaringen op de groote Vergadering, en in de byzondere bezendingen „ aan Zeeland gedaan, als waarin men de benoeming tot het Kapitein-Generaalschap „ slegts verschooven, en te gelyk geoordeeld „ hadt,

Gerugt dat niet Kromwel maar de Witt en anderen de uitsluiting eerst hadden voorgeslaagen.

Scherp Geschrift van Friesland tegen Holland.

(q) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 927 *enz.*
(r) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 930. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 437.

„ hadt, dat 'er, niet dan door alle de Gewes- 1654.
„ ten, over behoorde besloote te worden; en
„ eindelyk ook tegen het eenpaarig gevoelen
„ van alle de Gewesten, Holland ingeslooten,
„ die geoordeeld hadden, dat het *twaalfde*
„ punt van het Engelsch ontwerp, waarby de
„ uitsluiting begeerd was, volstrektelyk, ver-
„ worpen moest worden. Dat alle de Leden
„ van Holland zelfs geene kennis van dit
„ werk gehad hadden; maar dat Beverningk
„ en Nieuwpoort het hadden uitgevoerd, door
„ bewerking van eenige driftige Regenten,
„ onder voorwendsel van eenen gemaakten en
„ bedrieglyken nood. Dat hiermede een blyk
„ gegeven was van de hoogste ondankbaar-
„ heid, jegens het loffelyk Huis van Oranje,
„ welk zo veel bloeds gestort, zo veel goeds
„ verrigt hadt, ten dienste van het Vaderland.
„ Dat het onredelyk en onbarmhertig was ee-
„ ne onnozele spruit, die niemant beledigd
„ hadt, met zyne ongebooren' nakomelingen,
„ te veroordeelen en te bederven. En ge-
„ schiedde dit *aan den groenen boute*, aan den
„ jongen Prinse, dien men, als Gevaders, ten
„ Doop geheeven hadt; wat zou *aan den dorren*
„ geschieden? aan de andere Gewesten; over
„ welken men zig eene soort van opperste
„ magt scheen te willen aanmaatigen, om 's
„ Lands vryheid over te geeven aan den Pro-
„ tector, dien men, op gelyken grond, daar-
„ na, 's Lands opperste magt zou mogen willen
„ afstaan. Dat de Prins van Oranje ook be-
„ greepen was in de Unie, die, door zynen
„ Over-Grootvader, bezwooren was, en waar-
„ mede deeze uitsluiting streedt. Dat de been-
„ deren

1654. „ deren van deezen Vader des Vaderlands, „ deeze oorzaak van 's Lands vryheid en welvaart, uit zyn graf, te Delft, wegens zulk „ eene ondankbaarheid, wraak zouden roepen „ over het Land; maar vooral over hun, die „ 'er oorzaak van waren: en dat God, deswege, ons of onze nakomelingen, gewisselyk, „ straffen zou. Dat zy hierom vertrouwden, „ dat de andere Gewesten hun zouden bystaan, om Holland van besluit te doen veranderen (*s*)."

Hollands ernstige verklaaring tegen het zelve.

De Afgevaardigden van Holland deeden hun best, om die van Friesland te beweegen, tot het intrekken deezer verklaaring; doch alle, hunne poogingen waren vrugteloos. Zy deeden, derhalve, aantekenen „ dat zy de „ verklaaring van de Heeren *Wickel* en Hautbois, Afgevaardigden van Friesland, hielden te zyn vol van onwaaragtige stellingen, „ hoonende scheldwoorden, onbeschaamde „ lasteringen en onchristelyke vloekwenschen, en dat zy zig niet genoeg konden „ verwonderen, hoe men de Provincie van „ Holland, in deeze doorlugtige Vergadering, „ hadt durven bejegenen, met eene taale, die „ beschaafde luiden, ook in geene byzondere „ byeenkomsten, gewoon waren, tegen elkanderen, te gebruiken; dat zy zig, hierom, „ niet verder met de Afgevaardigden van „ Friesland wilden inlaaten; maar wel ten overvloede verklaaren, dat zy niet wisten, „ dat Holland in eenige onderhandeling met „ den Protector getreden was, die de alge-

„ mee-

(*s*) Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 112.

„ meene Staaten betrof; en dat zy het tegen- „ deel wel volmondig bevestigen konden; „ gelyk zy deeden." Hierop volgden nog verscheiden' tegenaantekeningen van Friesland en Holland, waarin men 't, van wederzyde, nam, niet op de Gewesten, maar op de Afgevaardigden, die 't woord voerden: Holland op Wickel en Hautbois; en Friesland op den Raadpensionaris de Witt; en vooral ook op Beverningk en Nieuwpoort, die men begeerde herroepen en gestraft te hebben. Doch de Staaten van Holland hielden de Witt en de twee Ambassadeurs de hand boven 't hoofd, in de Vergadering der algemeene Staaten; beweerende, dat de eerste niets gedaan hadt dan met last, en de twee anderen niets dan waartoe zy, zelfs als onderzaaten van Holland, gehouden waren; en brengende, wyders, tegen 't gevoelen van Friesland en Stad en Lande, te wege, dat de Ambassadeurs, nog eenigen tyd, in Engeland, gelaaten werden (*t*).

1654.

Friesland wil Beverningk en Nieuwpoort gestraft hebben.

XXII. De algemeene Staaten bekomen een Afschrift van de Akte van Uitsluiting.

Al dit was gebeurd, eer men, ter Generaliteit, een Afschrift van de Akte gezien hadt. Ook hadden de Staaten van Holland, te vooren, aan de byzondere Gewesten geschreeven, om te klaagen, over 't gene derzelver Afgevaardigden, tegen hen, ter Generaliteit, hadden doen aantekenen, en om hun gedrag, in 't weigeren der begeerde opening, te verdedigen; waarop egter die van Utrecht alleen niet gedrongen hadden, dan voor zo ver 't gehandelde de Generaliteit mogt betroffen hebben (*u*). Doch na dat de al-

(*t*) Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 114, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 128, 129, 131, 132.
(*u*) Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 105.

1654. algemeene Staaten, op den negenden van Zomermaand, tegen 't gevoelen van Holland, en zelfs eenigszins tegen dat van Utrecht, beslooten hadden, een Afschrift der Akte, uit Engeland, te ontbieden (*v*), welk Beverningk en Nieuwpoort, verlof hiertoe bekomen hebbende van de Staaten van Holland, terstond, overzonden; en nadat dit Afschrift, in de byzondere Gewesten, overwoogen was, werdt 'er, op nieuws, ernstig tegen geyverd, door de Staaten van twee Gewesten, Zeeland (*w*) en Friesland. De Staaten van Zeeland leverden een wydluftig en beredeneerd Vertoog over, opgesteld in bescheidene, doch ernstige bewoordingen; waarin zy beweerden „ dat de „ Uitsluiting, door Holland, geschied zynde, „ om de vrugten van de Vrede te bekomen, „ niet hadt konnen geschieden, zonder eeni„ ge voorafgaande handeling, tusschen den „ Protector, die voorondersteld werdt deeze „ uitsluiting gevorderd te hebben, en de Staa„ ten van Holland. Doch dat zulk eene han„ deling streedt met de Unie, waarby het han„ delen over Vrede verbleeven was aan de Ge„ neraliteit, en waarby ook het maaken van „ Verbonden met uitheemsche Mogendheden „ den byzonderen Gewesten ontzeid was. Dat „ eene handeling, die den anderen Gewesten „ zo na betrof, ten minste, niet zonder voor„ gaande kennisse der Bondgenooten, hadt „ mogen geschieden, zynde de Leden, door „ de

Zeeland levert 'er een Vertoog tegen in.

(*v*) Secr. Resol. Holl. 9 *Juny* 1654. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 124.

(*w*) Notul. Zeel. 12, 13, 16, 19, 20, 21 *Juny bl.* 156, 157, 160, 168, 171, 173, 177.

„ de Unie, zo naauw verbonden, als of zy, 1654.
„ inderdaad, maar ééne Provincie waren. Dat
„ Holland ook aangegaan was, tegen verschei-
„ den' verklaaringen, in en na 't jaar 1651,
„ gedaan: waarin altoos ondersteld was, dat
„ de bevordering van den Prinse van Oranje
„ slegts uitgesteld moest worden, tot bekwaa-
„ mer gelegenheid. Dat het verleenen der
„ Akte nog aanliep tegen de verklaaringen
„ van Holland ter Generaliteit, ter gelegen-
„ heid van het verwerpen van het punt uit het
„ Engelsch ontwerp, waarby deeze uitsluiting
„ gevorderd was; zynde dezelve toen, een-
„ paariglyk, van de hand geweezen, als te
„ groote onderwerping en laf hertigheid on-
„ derstellende. Dat het ook onredelyk scheen,
„ een' jongen, onnozelen Prins, gebooren in
„ den schoot van deezen Staat, buiten nood,
„ en enkelyk op de begeerte eener uitheem-
„ sche Mogendheid, toen onzen openbaaren
„ vyand, nu pas met ons verzoend, uit te slui-
„ ten van waardigheden, tot het bekleeden
„ van welken, hy, ter oorzaake zyner hooge
„ geboorte, groote goederen en aanzienlyke
„ maagen, meer dan iemant, bevoegd was;
„ tot zo verre, dat Holland en alle de Bond-
„ genooten gehouden waren, volgens de U-
„ nie, meest door zynen Over-Grootvader be-
„ werkt, hem, in dezelven, te handhaaven.
„ Dat de Gewesten en Holland in 't byzonder
„ altoos verstaan hadden, dat de Staat niet in
„ rust en vrede blyven kon, zonder dat men,
„ tot het beleid der zaaken, gebruikte Heeren
„ van aanzien, onder welken, geenen nader
„ in aanmerking kwamen, dan de Vorsten uit
 het

1654. „ het Huis van Oranje. Dat Beverningk en
„ Nieuwpoort, ſchoon onderzaaten van Hol-
„ land, zo lang zy in dienſt en eed der Gene-
„ raliteit waren, zig niet wettelyk konden laa-
„ ten gebruiken, tot het uitvoeren van eenen
„ laſt, die zo regelregt aanliep tegen het oog-
„ merk der algemeene Staaten, en dat hun
„ zulk een laſt, ook door niemant, wettelyk,
„ kon gegeven worden. Dat de nood ook niet
„ drong tot de Uitſluiting, zynde het Verdrag
„ van Vrede reeds getekend en bekragtigd,
„ eer 'er, door Holland, toe beſlooten werdt:
„ of, zo, hieromtrent, vooraf, eenig verband
„ mogt gemaakt zyn met den Protector; moeſt
„ zulks niet geſchied wezen, zonder kenniſſe
„ der Bondgenooten; maar dat 'er zulk een
„ verband niet geweeſt kon zyn, bleek, om
„ dat de Staaten van Holland, anders, zo lang
„ nadat het beſluit tot het verleenen der *Akte
„ van Seclusie* genomen was, niet zouden heb-
„ ben konnen doen aanhouden, dat de Protec-
„ tor zig met de* verzagting, in het Verdrag
„ begreepen, zou gelieven te vergenoegen.
„ Dat men, zulk een' ſtap gedaan hebbende,
„ uit ontzag voor den Protector, hem, in ge-
„ vallen van minder gewigt, veel ligter, te
„ gemoet zou gaan; waaruit ſchande en ver-
„ wyt binnens en buitens Lands te dugten was:
„ ook oneenigheid en twiſten, onder de Leden
„ der hooge Regeeringe en onder de Gemeen-
„ te. Dat men, voorheen, hadt voorgewend,
„ dat de verzagting, in 't Verdrag gevoegd,
„ door de Engelſche Regeering eerſt, voor-
„ geſlaagen was; daar, van agteren, anders
„ bleek: 't welk niet nalaaten kon, Holland

* *Tempe-rament.*

„ van

„ van eenigen ſlinkſchen handel verdagt te 1654.
„ maaken. Dat de naauwe vereeniging tus-
„ ſchen Holland en Zeeland, die, van ouds,
„ onder dezelfde Graaven en Stadhouders, ge-
„ ſtaan, daarna, byzondere Verbonden ſamen
„ gemaakt hadden, ook niet gedoogde, dat
„ eene zaak van zo veel gewigt ondernomen
„ werdt, zonder Zeeland te kennen, te min-
„ der, daar de Staaten van Holland, onlangs,
„ nog zo ernſtelyk begeerd hadden, dat men,
„ in Zeeland, niet kwame tot het benoemen
„ van eenen Kapitein-Generaal, zonder hun,
„ daarvan, vooraf, kennis te geeven." 't Slot
van dit Vertoog was eene afkeuring der Akte, en een *proteſt* tegen al 't nadeel, dat 'er van komen mogt, benevens een ernſtig verzoek, dat de Staaten van Holland hunnen misſlag, ten ſpoedigſte, wilden herſtellen (*x*). De Staaten van Friesland verklaarden zig, om diergelyke redenen, tegen de Akte, begeerende, daarbenevens „ dat de Prins van Oranje,
„ van nu af, tot Kapitein- en Admiraal-Gene-
„ raal, benoemd werdt; dat de algemeene
„ Staaten byzondere zorg droegen voor zyne
„ opvoeding, en dat Beverningk en Nieuw-
„ poort geſlooten werden uit alle Generali-
„ teits Kollegien." In 't byzonder, ſchortten zy hunne ſtem op, waardoor zy, op den voorſlag van Holland, Beverningk, in de plaats van Govert Braſſer, die overleeden was, tot Theſaurier-Generaal, hadden helpen bevorderen; tot dat hy zig, wegens het gehandelde in

Nieuw Vertoog van Friesland.

(*x*) Deduct. *in de* Notul. Zeel. *van* 1654. *Bylag. bl.* 1. *en in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 135.

1654. in Engeland, zou gezuiverd hebben, naar behooren (y). Zy waren hierin voorgegaan geweest, door Zeeland, die 't, eenige dagen te vooren, insgelyks, gedaan hadt (z).

XXIII. Poogingen om deeze Geschriften en de aantekingen der vyf Hollandsche Steden te doen ligten uit de openbaare Registers.

De Staaten van Gelderland, Utrecht en het gedeelte der Staaten van Overyssel, welk thans te Deventer vergaderd was, oordeelden, dat de wederzydsche scherpe Geschriften en aantekeningen geligt behoorden te worden, uit de openbaare Registers, en door elk Gewest wederom ingetrokken. Ook zogt men, ter Vergaderinge van Holland, de Steden Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam te beweegen, om de aantekeningen, waardoor zy zig, tegen het besluit der meerderheid, verklaard hadden, te ligten uit de Registers van Holland. Om de Stad Enkhuizen over te haalen, werdt aan de groote visschery een onderstand van dertigduizend guldens beloofd (a). Doch de vyf Steden lieten zig, zo min als de drie Gewesten, beweegen. Zelfs kwam 'er een gedrukt Geschrift in 't licht, onder den titel van *Onderregting voor de Gewesten, die belang hebben by de Uitsluiting*, welk men hieldt, door de drie Gewesten, verspreid te zyn, en waarin geraaden werdt „ dat men 't gehandelde, door Beverningk en Nieuwpoort, afkeurde en van „ geener waarde verklaarde, en hen, terstond, „ te rug ontboode: dat de Staaten der byzondere Gewesten zig, in merkelyken getale, „ behoorden te vervoegen, in de Vergadering „ van

Middelen om de Uitsluiting te doen vernietigen.

(y) Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 144.
(z) Secr. Resol. Holl. 18 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 159.
(a) Secr. Resol. Holl. 17 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 158. Resol. Holl. 17, 20 *Juny* 31 *July* 1 *Aug.* 1654. *bl.* 235, 243, 321.

„ van Holland, om hun misnoegen, over 't 1654.
„ gehandelde, te verklaaren, en herstelling te
„ begeeren: dat elk byzonder Gewest dit eerst
„ doen moest, en daarna alle de Gewesten met
„ elkanderen: dat, zo deeze poogingen gee-
„ nen gewenschten uitslag hadden, de Gewes-
„ ten overleggen moesten, of men niet, van
„ nu af, zou konnen treeden tot de benoe-
„ ming van den Prinse tot Kapitein-Generaal,
„ en tot de aanstelling van eenen Luitenant
„ onder hem: en dat men hiervan den Heere
„ Protector, door een buitengewoon Gezant-
„ schap, kennis behoorde te geeven, met ver-
„ klaaring, dat de Staaten en de Prins zig hei-
„ liglyk houden zouden aan 't geslooten Ver-
„ drag (*b*)."

XXIV. Kromwel schryft aan de Staaten van Zeeland.

De tweedragt onder de Gewesten, die, door het drukken en verspreiden deezer schriften, openbaar werdt, kon niet nalaaten veel gerugts te maaken in Engeland. Kromwel nam 'er gelegenheid uit, om aan de Staaten van Zeeland, op welken hy, ter oorzaake van het belang des Koophandels, meest dagt te zullen vermoogen, te schryven „ dat hy, vernomen
„ hebbende, dat eenige Persoonen in hunne
„ Provincie eene verkeerde uitlegging gaven
„ aan de goede oogmerken der Staaten van
„ Holland, en aan de poogingen, welkenze
„ aangewend hadden, om de zaaken der twee
„ Gemeenebesten te brengen in den staat,
„ waarin zy, door de Vrede, gesteld waren;
„ zig verpligt vondt, om hun de kwaade ge-
„ vol-

(*b*) *Zie* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 930. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 442, 443.

1654. „ volgen, die deeze verdeeldheid veroorzaa-
„ ken kon, voor oogen te ſtellen. Dat eene
„ nieuwe vredebreuk den kwynenden handel
„ t'eenemaal bederven zou, en ten uiterſte
„ nadeelig zyn voor de vryheid en Godsdienſt
„ der twee volken. Dat hem lief zou zyn, zo
„ zy zig hielden aan de maatregels, waardoor
„ de Vrede beſtendig gemaakt kon worden;
„ die niet lang zou konnen duuren, zo zy niet
„ heiliglyk gehouden en uitgevoerd werdt."

Antwoord dier Staaten.

De Staaten van Zeeland dagten, of ſcheenen te denken, dat die van Holland den Protector aangezet hadden, tot het ſchryven van deezen brief (c). Zy antwoordden 'er op „ dat
„ zy de noodzaaklykheid en voordeelen der
„ Vrede zeer wel kenden, en alles wat, naar
„ reden, van hun begeerd kon worden, zouden
„ in 't werk ſtellen, om dit Hemelſch geſchenk
„ te bewaaren; gelykze in alles bewilligd had-
„ den, dat vereiſcht werdt, om het te verkry-
„ gen. Dat zulken, die zyne Hoogheid an-
„ ders onderregt hadden, den ſtaat van 's
„ Lands zaaken niet kenden, of dien kwaad-
„ aartiglyk bewimpelden. Dat de verſchillen
„ tuſſchen de Geweſten geene uitheemſchen
„ betroffen, en dat zy, ter gelegenheid der-
„ zelven, niets doen zouden, welk de onlangs
„ vernieuwde vriendſchap tuſſchen de twee
„ volken, eenigszins, krenken kon." Doch men bragt deezen brief, eerlang, in de Vergadering der algemeene Staaten, met bygevoegde verklaaring „ dat de Staaten van Zeeland, altoos
„ gewoon met de uiterſte openhertigheid te
„ werk

(c) THURLOE's Papers Vol. II. p. 421, 434.

„ werk te gaan, jegens de Bondgenooten, zonder derzelver kennis, zig in geene de minste byzondere handeling met Engeland hadden willen inlaaten." De Afgevaardigden van Holland, zig door dit zeggen geraakt voelende, merkten 'er alleenlyk op aan „ dat die van Zeeland zig thans niet veel eers toerekenen konden, wegens hunne openhertigheid, alzo zy den brief van Kromwel, dien zy, in Zomermaand, ontvangen hadden, eerst in Oogstmaand, vertoonden; en het antwoord op dien brief, niet dan nadat zy wel wisten, dat het reeds aan Kromwel overgeleverd zou zyn (*d*)." Eenigen tyd hierna, antwoordde Kromwel aan de Staaten van Zeeland „ dat hy, in zyn eerste schryven, alleenlyk het oog gehad hadt op het Geschrift, welk Zeeland tegen Holland in 't licht gegeven hadt; schoon dit Gewest geen ander oogmerk hadt gehad, dan de bevordering en behoudenis der Vrede. Dat de rust en vryheid der twee Staaten bedekte vyanden hadden, die niet nalaaten zouden, maatregels in te boezemen, bekwaam om de eene te stooren en de andere te doen verliezen, zo men 'er gehoor aan gave. Dat hy zig, nogtans, geheel wat anders beloofde van hunne voorzigtigheid, en dat hy hun geenen beteren raad wist te geeven, dan dat zy, met Holland, in vriendschap en eendragt, leefden (*e*)."

1654.

Wederantwoord van Kromwel.

De Staaten van Holland, ziende, dat zy ver-

XXV. Holland

(*d*) Thurloe's Papers *Vol.* II, *p.* 548.
(*e*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 935, 936. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 443, 444.

1654.

besluit, zig, uitvoerig-lyk, te verdedigen.

vergeeffsche poogingen deeden, om de drie Gewesten te beweegen, tot het intrekken der Geschriften, tegen hen uitgebragt, kwamen, eerlang, tot het instellen en uitgeeven eener uitvoerige *Verhandeling* of *Verklaaring*, waarin zy hun gedrag, in 't verleenen der Akte van Uitsluiting gehouden, omstandiglyk verdedigden (*f*). De Raadpensionaris de Witt hadt de voornaamste hand gehad, in het opstellen deezer Verhandeling, en heeft 'er, by veelen, veel lofs mede ingelegd; schoon hy 'er meer om gehaat werdt, by anderen. Zy werdt, terstond, in verscheiden' taalen, gedrukt, en alomme, rykelyk, verspreid. De Hoogleeraar *Antoni Thysius* vertaalde ze, in 't Latyn (*g*). 't Voornaamste, welk 'er in vervat was, kwam hierop uit: „ Vooraf, ging een kort verhaal van „ 't gehandelde met Kromwel, waarin de Staaten van Holland beoogden te doen zien, dat „ zy, niet dan in den uitersten nood, gedrongen, aan de eene zyde door Kromwel, die „ verklaard hadt, dat hiervan vrede of oorlog „ afhing, en aan de andere, door de drift van „ eenige Gewesten, die, met het ontydig begeeren van opening, gerugt gemaakt hadden van hun geheim besluit, gekomen waren, tot het overleveren der Akte van Uitsluiting, zonder welke, de Vrede niet te „ verkrygen was." Hierna, werdt de staat des geschils, tusschen de drie Gewesten en Holland, voorgesteld, beweerende de Gewesten, „ *vooreerst*, dat Holland de Akte van Uitsluiting niet hadt *mogen* verleenen, en *ten anderen*,

Inhoud der *Deductie* of *Declaratie* van Holland: waarin 't verleenen der *Acte van Seclusie* verdedigd wordt. Inleiding en *Narratio Facti*. I. DEEL. I. *Cap.*

(*f*) Secr. Resol. Holl. 17 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 158.
(*g*) THURLOE'S Papers *Vol.* II. *p.* 549.

„ *ren*, dat, zo dit Holland al vry gestaan hadt, 1654.
„ het nogtans *behoorde* agtergebleeven te zyn.
„ Tot bewys van de *eerste* deezer twee stellin-
„ gen, hadden de Gewesten bygebragt, dat
„ het verleenen der Akte streedt 1. met de U-
„ nie van den jaare 1579, vorderende, dat de
„ Gewesten vry en zonder vooringenomen-
„ heid raadpleegden. 2. met de verklaaringen
„ der Bondgenooten, in de groote Vergade-
„ ring des jaars 1651, en 3. met de byzondere
„ en naauwe betrekking, tusschen Holland en
„ Zeeland. By deeze *drie* redenen hadden zy
„ nog *drie* anderen gevoegd, die, behalve op
„ de Akte, ook op het Gemeenebest van En-
„ geland zagen, en wel, 4. dat het *tiende* Lid
„ der Unie geene byzondere Verbonden met
„ uitheemsche Mogendheden toeliet: 5. dat
„ het *negende* Lid der gemelde Unie ook alle
„ vredehandeling stelde aan de gemeene Bond-
„ genooten, en 6. dat de Akte streedt met het
„ eenpaarig besluit der Gewesten, genomen
„ op de verzagting, die, in 't slot van 't Ver-
„ drag van Vrede, gevoegd was." De Staaten II. *Cap.*
van Holland merkten, op de *eerste* deezer re-
denen, aan „ dat elk Gewest, en, gevolgelyk,
„ ook Holland, op zig zelf, *souverain* zynde,
„ gelyk Zeeland ook hadt voorondersteld;
„ magt hadt, om, zonder iemants bekroon,
„ Stadhouders te stellen of niet: ook om, ter
„ Generaliteit, te stemmen of niet, tot de aan-
„ stelling van eenen Kapitein-Generaal; dat
„ de Gewesten en de Staaten van Holland in 't
„ byzonder dit regt, zelfs in gewigtiger gele-
„ genheden, gebruikt hadden, als in 't uitslui-
„ ten van Filips, in den jaare 1581, en van

„ den

1654. „ den Hertoge van Anjou, in den jaare 1583, „ van de Regeeringe over hun Gewest; zonder dat men hun toen hadt tegengeworpen, „ dat zulks streedt met de Unie." Op de *tweede* reden, zeidenze „ dat zy erkenden, nevens „ andere Gewesten, op de groote Vergadering des jaars 1651, hunne zugt voor het „ Huis en den jongen Prinse van Oranje verklaard te hebben; doch dat zy, tevens, zig „ altoos gekant hadden tegen alles, wat „ zweemde naar eenige verbindtenis tot bevordering van den Prinse. Ook vondt men „ 't vreemd, dat zy, die nu beweerden, dat „ de Akte van Uitsluiting streedt met de vryheid der raadpleegingen in de Vergadering „ der algemeene Staaten, desonaangezien, „ staande hielden, dat men zig deeze vryheid, „ door eene voorafgaande verbindtenis in de „ groote Vergadering, wel hadt mogen beneemen." De *derde* reden beantwoordden-ze, met te zeggen „ dat 'er groot onderscheid „ was, tusschen eenen Stadhouder aan te stellen of uit te sluiten; dat, volgens de byzondere Unien tusschen Holland en Zeeland, „ het eerste niet behoorde te geschieden, zonder dat men 'er elkanderen op hoorde; maar „ dat een Bondgenoot, by het laatste, geen „ byzonder belang kon hebben. Dat Zeeland, „ tegen 't gevoelen van Holland, den jongen „ Prins tot Kapitein-Generaal hebbende voorgesteld, zig zo vooringenomen getoond hadt, „ dat Holland geene reden zien kon, om Zeeland, op 't stuk der Uitsluitinge, te hooren; „ waartoe, na 't ontvangen van den brief der „ Ambassadeuren, ook geen tyd zou geweest

III. Cap.

IV. Cap.

„ zyn.

„ zyn. Dat Zeeland, in 't jaar 1584, wel hadt 1654.
„ konnen besluiten tot de opdragt der hooge
„ Overheid aan Frankryk, met zo veel spoed,
„ dat Holland daarop niet eens gehoord kon
„ worden." Op de *vierde* reden, werdt aange- V. *Cap.*
merkt „ dat het *tiende* punt der Unie niet
„ gedoogde, dat de byzondere Gewesten *Con-*
„ *foederatien* of Verbonden maakten met uit-
„ heemsche Mogendheden; doch dat hier-
„ mede gezien werdt op zulke verbonden, als
„ de Unie zelve; geenszins, op Verdragen en
„ Beloften, gelyk de Akte van Uitsluiting
„ was. Dat dit uit het verband tusschen het
„ *tiende* en *elfde* punt blykbaar was, en door
„ menigvuldige voorbeelden bevestigd kon
„ worden: hebbende Holland, na 't sluiten der
„ Unie, in 't jaar 1579, met Deenemarke;
„ Friesland, nevens andere Gewesten, in de
„ jaaren 1580 en 1581, met den Hertoge van
„ Alençon; Holland en Zeeland, in 't laatst-
„ gemelde jaar, met de Koningin van Enge-
„ land; Holland, in 't jaar 1586, met den Ko-
„ ning van Frankryk, en andere Gewesten,
„ met andere of dezelfde Mogendheden, op
„ verscheiden' tyden, afzonderlyk, gehan-
„ deld en verdraagen. Prins Willem van O-
„ ranje hadt zelf, nu en dan, afzonderlyke
„ verdragen gemaakt: veelen van welke han-
„ delingen geschied waren, zonder dat daar-
„ van, vooraf, eenige opening gedaan was
„ ter Generaliteit: en, somtyds, door by-
„ zondere afgezondenen, somtyds, door die
„ der algemeene Staaten, aan welke laatste
„ afgezondenen, in 't algemeen, nimmer
„ verbooden was geweest, te voldoen aan
„ de

1654. „ de begeerten van eenige byzondere Gewes-
VI. Cap. „ ten, Steden of Leden." Op de *vyfde* reden, werdt gezeid „ dat het *negende* Lid der Unie „ wel vorderde, dat men geene Vrede of Be- „ ſtand maaken zou dan by gemeenen raade „ van alle de Bondgenooten; doch dat, hier- „ mede, niet kon gemeend zyn, dat het ee- „ nen der Bondgenooten niet vry ſtaan zou, „ tot bevordering of behoudenis der Vrede,
VII. Cap. „ iet over te geeven of af te ſtaan. Dat zyne
VIII. Cap. „ Hoogheid, Fredrik Henrik, het ook dus „ hadt ingezien, hebbende, reeds in 't jaar „ 1647, door den Heere de Knuit, een Ver- „ drag doen ſluiten met den Koning van Span- „ je, waardoor de Munſterſche Vrede bevor-
IX. Cap. „ derd was." De *zesde* reden werdt dus we- derlegd: „ dat het beſluit, by de algemeene „ Staaten, in Sprokkelmaand, genomen, op „ de verzagting, by 't Verdrag gevoegd, twee- „ ledig ware; behelzende, 1. dat de Ambaſſa- „ deurs gemelde verzagting zouden mogen „ inwilligen, en 2. dat zy niet verder zouden „ mogen gaan. Dat het verleenen der Akte „ van Uitſluitinge, door Holland, niet ſtreedt „ met het eerſte Lid, alzo, by 't Verdrag, „ bleek, dat de Ambaſſadeurs de verzagting „ hadden konnen inwilligen. Dat, wat het „ tweede Lid betrof; Holland den Ambaſſa- „ deuren ook geen' laſt gegeven hadt, om „ verder dan de ontworpen' verzagting te „ gaan; maar dat de Protector de Akte van „ Uitſluiting gevorderd hadt, en dat zyze, „ niet dan na lang aangehouden te hebben, „ dat hy zig met de verzagting wilde genoe-

„ gen

„ gen laaten, hadden overgeven. Dat zy, hier- 1654.
„ in, veel minder afgestaan hadden, dan de
„ Heer de Knuit, in het voorgemelde Verdrag,
„ waarby de vrye oefening van den Room-
„ schen Godsdienst toegelaaten was, in alle
„ de Plaatsen, die, by dit Verdrag, aan den
„ Prinse van Oranje waren afgestaan. Ook
„ zou men niet bevinden, dat Holland ooit de
„ Souverainiteit van den Lande, afzonderlyk
„ van de andere Gewesten, uitheemschen Mo-
„ gendheden aangebooden hadt, gelyk, door
„ die van Oostergo, in 't jaar 1587, aan En-
„ geland geschied was: hebbende zelfs ook
„ Zeeland, in 't heetst van den oorlog, te-
„ gen den zin der Bondgenooten, en vooral
„ van Holland, twee onderscheiden' Verdra-
„ gen, met de vyandlyke Wethouderschap
„ van Brugge, geslooten.

Het *eerste* Deel van 't geschil dus afgehan- II. Deel.
deld, en naar 't oordeel der Staaten van Hol-
land beweezen zynde, dat zy regt en vryheid
hadden, om de Akte van Uitsluiting te ver-
leenen, kwamen zy tot het *tweede*. De Gewes-
ten beweerden, naamlyk, in de *tweede* plaatse,
„ dat Holland, schoon vryheid hebbende, om
„ de Akte te verleenen, zulks *behoorde* te heb-
„ ben nagelaaten, om de volgende redenen:
„ 1. Om dat het verleenen der Akte streedt
„ met 's Lands vryheid; en de oppermagt der
„ andere Gewesten krenkte: 2. om dat het on-
„ derwerping en lafhertigheid onderstelde, en
„ den Staat by uitheemsche Mogendheden in
„ kleinagting zou brengen: 3. om dat 'er scheu-
„ ringen en verdeeldheden onder de Regen-

„ ten

1654. „ ten en onder 't volk uit zouden ontstaan. 4.
„ Om dat 'er de jonge Prins van Oranje door
„ ontzet werdt van voorregten, hem eenigs-
„ zins aangebooren, en 5. om dat het de hoog-
„ ste ondankbaarheid ware, tegen dit Vorste-
„ lyk Huis." Alle welke redenen, in orde,
I. Cap. wederlegd werden. Op de *eerste*, werdt aange-
merkt „ dat Holland zig wel de magt, of, als
„ men 't zo noemen wilde, de vryheid beno-
„ men hadt, om den Prins van Oranje tot
„ Stadhouder of Kapitein-Generaal te bevor-
„ deren; doch dat dit geschied was, om den
„ oorlog, die ook de oefening der vryheid,
„ in veele opzigten, belet, te weeren, en vre-
„ de te bekomen. Dat de Staat veele dierge-
„ lyke verbindende Verdragen gemaakt hadt,
„ en wel, in 't jaar 1635, met Frankryk;
„ welk Verdrag toen voornaamlyk gedreeven
„ werdt, door dezelfde Gewesten, die nu zo
„ klaagden, dat Holland zig aan een' band ge-
„ legd hadt. Dat deeze klaagers, ondertus-
„ schen, den Prins van Oranje, nog een kind,
„ zogten te dringen in de bekende hooge
„ waardigheden, eertyds door zynen Vader
„ bekleed: 't welk veel meer aanliep tegen de
„ vryheid, gelyk, uit zeer veele voorbeelden,
„ in de Nederlandsche en uitheemsche ge-
II. Cap. „ schiedenissen te vinden, blyken kon." Op de
tweede reden, werdt gezeid „ dat uit al het ge-
„ handelde met Kromwel bleek, hoe zeer men
„ gezorgd hadt voor de eer van den Staat, zon-
„ der ergens in eenige onderwerping te too-
„ nen. Dat het afstaan van iet, tot bekoming
„ van vrede, geene laagheid genoemd kon

„ wor-

„ worden. Dat men, voorheen, van de Spaan- 1654.
„ ſche Nederlanden 't vertrek der uitheem-
„ ſche knegten wel als eene voorwaarde der
„ Vrede gevorderd hadt. Dat Amſterdam, in
„ den jaare 1650, ook vry wat hadt overge-
„ geven, om de inwendige vrede te verkry-
„ gen. Dat uitheemſche Mogendheden den
„ Staat niet kleiner agten zouden, om iet dat
„ enkelyk op het inwendig beſtier zag." Op III. Cap.
de *derde* reden, merkte men aan „ dat de Staa-
„ ten verblyd waren, dat de Gemeente in Hol-
„ land, onaangezien de verkeerde poogingen
„ van kwalykgezinden, 't beleid haarer hooge
„ Overheid, langs hoe meer, begon goed te
„ keuren, zig aan het zelve in ſtilte onder-
„ werpende. Dat 'er nog wel groote oneenig-
„ heid was onder de Geweſten; doch dat hun-
„ ne Edele Groot-Mogendheden hoopten,
„ dat dit Vertoog in ſtaat zou zyn, om dezel-
„ ven te doen verminderen en ophouden.
„ Dat, wyders, de meeſte oneenigheden in
„ deeze Landen veroorzaakt waren geworden,
„ door of om de zogenaamde Hoofden; ge-
„ lyk, ter gelegenheid der inroepinge van den
„ Aartshertoge Matthias, van den Hertoge
„ van Anjou, van den Graave van Leiceſter,
„ en in andere gevallen, gebleeken was; heb-
„ bende den Staat nooit meer ruſt gehad, dan
„ wanneer de aangeſtelde Hoofden of nog
„ weinig aanziens hadden, of zo veel werks
„ met Krygszaaken, dat hun geen tyd over-
„ ſchoot, om zig, onwettelyk, te dringen in
„ zaaken, tot het beleid der algemeene of by-
„ zondere Staaten behoorende. Dat zelfs de

1654. „ tegenwoordige oneenigheid, om een Hoofd, „ ja om een ingebeeld Hoofd, ontstaan was; „ en dat de Staaten der byzondere Gewesten, „ door verscheiden' banden, thans zo naauw „ verknogt waren, dat men, naar reden, gee- „ ne verdeeldheid te dugten hadt, ten ware „ 'er eenig geweld gebruikt werdt, dat, nog- „ tans, zonder uitsteekende Hoofden, niet te

IV. Cap. „ wagten was. Dat hier nog bygevoegd kon „ worden, dat men Holland, zonder reden, „ verdagt maakte van slinkschen handel met „ den Protector, alzo hunne Edele Groot-Mo- „ gendheden verklaarden, voor het ontvan- „ gen van den brief van den vyftienden van „ Grasmaand, door Beverningk en Nieuwpoort „ afgezonden, aan niemant ter weereld, eeni- „ gen byzonderen last, betrekkelyk op den Prin- „ se van Oranje, te hebben gegeven, en zelfs, „ tot na het tekenen der Vrede, niet geweeten „ te hebben, dat, door den Heere Protec- „ tor, gedrongen werdt, op de uitsluiting van „ den Prinse van Oranje (3). Dat de inboe-

„ ze-

(3) Men moet, om 't gene hier gezeid wordt niet kwalyk te verstaan, agt geeven, dat *hunne Edele Groot-Mogendheden*, dat is, *de Vergadering der Staaten van Holland*, verklaaren, niet voor den vyftienden van Grasmaand, eenigen last, betrekkelyk op den Prinse van Oranje, aan Beverningk en Nieuwpoort gegeven te hebben; ja voor het tekenen der Vrede, welk op den zelfden vyftienden van Grasmaand geschiedde, niet te hebben geweeten, dat Kromwel de uitsluiting van den Prinse van Oranje van Holland vorderde. Maar schoon de *Vergadering van Holland* dit niet eerder geweeten hebbe; volgt niet, dat het *niemant in Holland* eerder geweeten heeft. Beverningk wist

het,

„ zening van het tegendeel eerder in staat 1654.
„ was, om tweedragt onder de Gemeente te
„ verwekken, gelyk, veelligt, het ontydig
„ dringen op de benoeming van den Prinse
„ van Oranje tot Kapitein-Generaal den Pro-
„ tector aanleiding gegeven hadt, om de Ak-
„ te van Uitsluiting te vorderen." Op de *vier-* V. Cap.
de reden, zeide men „ dat, in eene vrye Re-
„ geering, niemant, door geboorte, regt ver-
„ krygt, tot het bekleeden van eenige waar-
„ digheden; maar dat de hooge Ampten, al-
„ daar, altoos, aan de waardigsten, behooren
„ te worden opgedraagen." Eindelyk, werdt, VI. Cap.
op de *vyfde* reden, aangemerkt „ dat, in het
„ aandringen derzelve, op deeze wyze, gere-
„ denkaveld werdt, dat men den jongen Prins
„ behoorde te bevorderen, uit erkentenis voor
„ de diensten, door zyne Voorouders gedaan.
„ Doch dat dit zo veel was, als of men de Staa-
„ ten aanzetten wilde, om eenen nieuwen last
„ te leggen op de schouders van een kind, om
„ dat zyne Voorouders dien reeds lang gedraa-
„ gen hadden. Of zo men 't opdraagen van de
„ bekende waardigheden, met de eer en het
„ voordeel, welk 'er aan vast is, niet aanzage
„ als

het, al veel eerder, ten minste al op den zesden van Louwmaand (Zie *hier voor*, bl. 313). Is 't te vermoeden, dat hy 't niet aan de Witt, met wien hy geheime briefwisseling hieldt, zou overgeschreeven hebben? Is 't zelfs te vermoeden, dat de Witt, wien, van wege Holland, 't beleid der Engelsche handelinge opgedraagen was (Zie zyne *Brieven* V. Deel, bl. 206.); hem niet, terstond, eenige onderregting op dit netelig stuk zou hebben laaten toekomen? De Vergadering van Holland schryft dan de waarheid; maar men moet 'er niet te veel uit besluiten.

1654. „ als een' last; op wat grond kon men dan „ besluiten, dat het opdraagen deezer hoo- „ ge waardigheden aan de Voorouders, 't „ welk voor eene eere en gunst aangezien „ werdt, verpligting voortbragt, tot het be- „ wyzen van gelyke gunst aan de nakome- „ lingen? Dat de Heeren Stadhouders den „ Landen merkelyke diensten gedaan had- „ den, kon niet geloochend worden. Doch „ groot was ook het gezag, de eer en het voor- „ deel geweest, welk zy, daarvoor, genooten „ hadden, konnende het gene de Prinsen Mau- „ rits, Fredrik Henrik en Willem de II. van „ de Landen getrokken hadden, op twintig „ millioenen guldens berekend worden; doch „ Willem de I., dit moest men erkennen, hadt „ zyn goed en bloed aan 't Vaderland opge- „ offerd, zonder, naar behooren, beloond te „ hebben konnen worden. Was 't ooit tyd, „ om de diensten van den Vader aan den Zoon „ te erkennen, 't behoorde, na de dood van „ deezen Held, geschied te zyn. En nogtans „ hadt Friesland toen al konnen goedvinden, „ den jongen Maurits voorby te gaan, en „ Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder aan „ te stellen; en dat zelfde Friesland durfde nu „ zeggen, dat het gebeente van dien onverge- „ lyken Held wraak roepen zou, over eene zo- „ genaamde ondankbaarheid, aan zyn Kinds- „ kinds-kind getoond. Zeker, kon men den „ volwassen Maurits, zonder ondankbaarheid, „ uitsluiten; waarom niet den tederen Wil- „ lem? Hadt niet Stad en Lande, nog onlangs, „ dit zelfde Kind, den Zoon des jongsten Stad- „ houders over dit Gewest, voorbygaande, het

„ Stad-

„ Stadhouderschap aan Graave Willem Fre- 1654.
„ drik opgedraagen? De Gewesten, die zo
„ zeer op dankbaarheid drongen, behoorden,
„ vooral, niet te vergeten, welke verpligting
„ zy aan Holland hadden; hoe Holland, on-
„ der 't beleid van Prinse Willem den Ouden,
„ nevens Zeeland, verscheiden' jaaren, ge-
„ oorloogd hadt tegen Spanje; hoe Holland,
„ voorzigtiglyk, verhinderd hadt, dat de Lan-
„ den niet onderworpen waren aan den Her-
„ toge van Anjou; hoe Holland de ontwor-
„ pen' overheersching van den Graave van
„ Leicester belet hadt; hoe Holland meer dan
„ de helft gedraagen hadt van de kosten des
„ Spaanschen krygs, en den anderen Gewes-
„ ten, daarenboven, nog veele millioenen
„ verschooten; hoe Holland, op gelyke wy-
„ ze, te werk gegaan was, geduurende den
„ jongsten Engelschen oorlog; en hoe Hol-
„ land, eindelyk, om uit dien oorlog te ge-
„ raaken, iet hadt afgestaan, welk by de an-
„ dere Gewesten zo hoog gewaardeerd werdt.
„ Weshalve, de Staaten het als eene merke-
„ lyke ondankbaarheid jegens Gode aanmerk-
„ ten, zo men, na 't ontvangen van zo veele
„ gunsten, nog bleeve morren. Ten beslui-
„ ten, verklaarden zy, op den gelegden grond,
„ alles te willen opzetten, om de Unie te
„ handhaaven: waarin zy hoopten, door de
„ andere Bondgenooten, te zullen ondersteund
„ worden."

De Staaten van Holland bragten deeze Verhandeling of Verklaaring, in vollen getale, over, in de Vergadering der algemeene Staa-

XXVI. Oordeel der Gewesten over de

1654. Staaten (*b*); en zondenze, daarna, aan de Staaten der byzondere Geweſten, daarze, in 't eerſt, weinig indruks ſcheen te maaken. Op den Landdag van Gelderland, werdtze gelezen: en de drie Steden van het Kwartier van Nieuwmegen oordeelden „ dat de *Akte van Seclusie* „ ſtreedt met de verzagting, in 't Verdrag be„ greepen, en dat Gelderland, in allen geval, „ niet aan de uitſluiting gehouden was." Arnhem ſtemde „ dat de Prins van Oranje, voor „ anderen, tot Kapitein-Generaal verkooren „ moeſt worden, wanneer hy oud genoeg was, „ om den Staat dienſt te konnen doen, en „ wanneer men dan oordeelde, eenen Kapi„ tein-Generaal noodig te hebben." Doch 't beſluit der meerderheid viel „ dat de *Akte van* „ *Seclusie* ſtreedt met de Unie van 1579, en „ met het beſluit der algemeene Staaten, op „ de verzagting, by 't Verdrag beraamd; en „ dat men den jongen Prins van Oranje niet „ uitſluiten; maar, van nu af, tot Kapitein- en „ Admiraal-Generaal, voorſchikken moeſt: „ hem, ondertuſſchen, bekwaame perſoonen „ toevoegende, om hem in den Hervormden „ Godsdienſt, en in begrippen, zyner hooge „ geboorte voegende, op te voeden (*i*)." Ter Staatsvergaderinge van Zeeland, werdt, omtrent op gelyke wyze, over de Hollandſche Verklaaring geoordeeld. Middelburg verſtondt, dat men, in dezelve, gantſch ten onregte, de geheimen der Regeeringe, welken men behoorde verborgen te houden, weereldkundig ge-

Verklaaring van Holland.

(*b*) Reſol. Holl. 5 *Aug.* 1654. *bl.* 328.
(*i*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1083, 1084. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 448.

gemaakt hadt (*k*). Voorts, drong men hier ook, op het zorgen voor 's Prinsen opvoeding (*l*). 1654.

Friesland schryft 'er tegen.

De Staaten van Friesland, die, onlangs, bevolen hadden, openlyk, in de Kerken, voor den Prinse van Oranje, te bidden (*m*), deeden, in de Lente des volgenden jaars, eene wederlegging der Verhandeling of Verklaaring van Holland opstellen, die egter, meen ik (*n*), niet overgeleverd werdt, ter algemeene Staatsvergaderinge, behelzende „ dat zy, met leedwezen, gezien hadden, dat de zwakheid „ van den Staat, in deeze Verklaaring, voor „ 't oog der weereld, opengelegd was; dat zy „ zig wel wagten zouden, dit voorbeeld na te „ volgen, en hierom de Verklaaring, van „ woord tot woord, niet zouden wederleggen. „ Doch op dat hun stilzwygen niet ten nadeele der waarheid misduid werdt, moesten zy „ verklaaren, dat zy de Verhandeling der „ Staaten van Holland hielden voor een Geschrift, vol van gevaarlyke inboezemingen „ en grondregels, strydig met de Grondwetten van den Staat, welks ondergang daaruit te dugten was; dat 'er verscheiden' tegenstrydigheden in gevonden werden: ook „ eenige hoonende beschuldigingen: waardoor de Bondgenopten, en vooral de Staaten van Friesland zig zeer beledigd vonden. „ Dat de doorlugtige daaden van hun, die de „ eerste grondslagen van deezen Staat gelegd „ had-

(*k*) Notul. Zeel. 17 *Nov.* 1654. *bl.* 303.
(*l*) Notul. Zeel. 20 *Jany* 1654. *bl.* 171.
(*m*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1098. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 714.
(*n*) *Zie* DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 34.

1654. „ hadden, in een valsch licht geplaatst werden; dat men aan derzelver goede oogmerken eenen verkeerden draai gaf, om eenigen glimp te vinden, tot verdediging der Akte van Uitsluitinge. Dat verscheiden' voorbeelden, kwalyk te passe, werden aangehaald; doch dat men, niet zonder verontwaardiging, hadt konnen zien de ongehoorde ondankbaarheid, jegens de gedagtenis van Willem, Prinse van Oranje, die den Staat verlost hadt van de ondraaglyke slaaverny, waarmede dezelve gedreigd werdt; en die, tot deszelfs behoudenis, zyne goederen gespild, zyne eer in de waagschaale gesteld, en zyn leeven opgeofferd hadt (*o*)." Voorts, was 'er, al ras, eene wederlegging der Verklaaring van Holland, zonder naam, in 't licht gekomen; die, in een diergelyk schrift, beantwoord werdt (*p*).

Hoe men 'er, in laater' tyd, over geoordeeld hebbe.

In deezer voege, werdt 'er, over de Verklaaring van Holland, geoordeeld, terwyl de gemoeden tegen elkanderen ontsteken waren; doch in laater' tyd, hebben onpartydiger oordeelaars verstaan „ dat de *Akte van Seclusie* „ tweeledig geweest was; dat, volgens het „ *eerste* Lid, de Prins van Oranje uitgeslooten „ werdt van de waardigheden, die Holland, „ en volgens het *tweede*, ook van de waardigheden; die de algemeene Staaten hem opdraagen konden, zo ver Holland hierin stemmen kon - - Dat Holland, ten opzigte van het eerste, niets beloofd hadt, dan 't gene in „ zy-

(*o*) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 449.
(*p*) *Zie deeze* Schriften *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1027, 1045.

„ zyne magt stondt: ook niets meer, ten opzig- 1654.
„ te van het tweede, om dat het niets meer
„ verbonden hadt, dan zyne stem, en elk Ge-
„ west volkomen' vryheid hadt, om, naar zyn
„ eigen goedvinden, te stemmen, in de Ver-
„ gadering der algemeene Staaten. Dat Hol-
„ land, desonaangezien, in 't verbinden van
„ zyne stem, in het tweede opzigt, zonder
„ kennis van, of raadpleeging met de Bond-
„ genooten, een weinig onheusch, en niet zeer
„ vriendelyk gehandeld hadt; alzo het aan-
„ stellen van eenen Kapitein-Generaal Hol-
„ land alleen niet, maar alle de Bondgenoo-
„ ten betrof, en het regt der Broederschap,
„ welk onder zulke Bondgenooten plaats heeft,
„ naauwlyks gedoogde, dat een Bondgenoot,
„ zonder zynen Bondgenoot te hooren, af-
„ stand deedt van zyne stem, in eene zaak,
„ die 't Bondgenootschap aanging (q)." Maar de Staaten van Holland kenden, toen zy over de uitsluiting raadpleegden, de gevoelens hunner Bondgenooten zo wel, dat zy ongeraaden vonden, dezelven nader te hooren.

XXVII. Ongerustheid en voorzorg in Holland.

Doch terwyl de byzondere Staaten, met woorden en schriften, streeden tegen elkanderen, zogten eenigen nog al beweegingen te verwekken onder 't volk, waaruit verandering in de Regeeringe gehoopt werdt. In Overyssel, was 't, al sedert eenigen tyd, in rep en roere geweest; doch wy spaaren 't verhaal van 't gene hier voorviel, tot bekwaamer gelegenheid. In Holland, was men ook voor opschud-din-

(q) C. v. Bynkershoek Quæst. Juris Publ. *Libr.* II. *Cap.* IV. *p.* 210, 211.

1654. dingen bedugt. De wydluftige Verklaaring der Staaten, onder 't gemeen verspreid zynde, gaf stof tot veelerlei gesprekken, en tot eenige schimpschriften. Sommigen sloegen uit, dat Holland, door het uitgeeven deezer Verklaaringe, het gemeen Regter gemaakt hebbende, nu ook uitvoering van het vonnis van het gemeen te wagten hadt. Men begon voor opschudding, in de Steden, te dugten (r): waartegen, nogtans, aan verscheiden oorden, zorgvuldiglyk, gewaakt werdt. Men hadt, al in Bloeimaand, tegen dat de schuttery in den Haage optrekken zou, eenige voorzorg gebruikt, om de beroerte, voor welke men bekommerd was, spoedig te stuiten. Doch alles liep af, zonder ongeregeldheid. Men schoot nu niet door de vendels, gelyk in 't voorleeden jaar nog geschied was, en daar werdt geenerlei andere moedwil gepleegd (s). Te Amsterdam, daar men, op een los gerugt, dat Graaf Willem van Nassau, met eenige duizenden knegten, van Groningen, derwaards kwam, voor eene overrompeling bedugt scheen, werden de bezetting versterkt, wagthuizen gemaakt, buitenwagten uitgezet, en gewapende vaartuigen in 't Y en op den Amstel gelegd (t). De Staaten van Holland deeden het vendel van Graave Willem, welk zy verdagt hielden, vertrekken uit Dordrecht (u). Ook maakten zy eenige verandering in hunne Lyfwagt, die in vier vendels verdeeld werdt, en van welke eenige

(r) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 519, 520.
(s) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 344.
(t) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 392, 547, 577.
(u) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 548.

nige Overſten en gemeenen, welken men hieldt, te zeer verbonden te zyn aan het Huis van Oranje, afgedankt of verplaatſt werden (*v*). En ſchroomden zy niet den Afgevaardigden van Friesland, die verſtonden, dat men 't wantrouwen te veel voets gaf, te gemoet te voeren „ dat zy reden hadden tot wantrouwen, „ en dat men 't niet vreemd vinden moeſt, dat „ zy voor hunne veiligheid zorg droegen." Ten zelfden tyde, ſchreeven zy aan de Wethouderſchap van Utrecht, die in de tegenwoordige geſchillen hunne zyde hieldt, dat vyf Geweſten, in afwezendheid van den Afgevaardigde der Provincie van Utrecht, beſlooten hadden, de bezetting van Utrecht te verſterken, met oogmerk, om de Stad, in 't ſtuk van Kapitein - Generaalſchap, te doen veranderen van gevoelen. Doch van dit beſluit kwam niets. Ook veranderde de Vrede de gemoeden der ingezetenen, vooral die der Hollanderen, zo zeer, dat zy, allengskens, onbekwaamer werden, om indrukſels te ontvangen ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe (*w*). Holland geraakte, derhalve, inwendig in ruſt: waartoe niet weinig hielp, dat de Staaten den Kommisſariſſen politik, die de Sinoden bywoonden, laſt gaven, om den Predikanten, wel ernſtelyk, te vermaanen, dat zy der Gemeente eerbied, gehoorzaamheid en gunſtige gedagten, omtrent haare hooge Overheid, de Staaten van den Lande, zouden hebben in te prenten; zonder 1654.

(*v*) Secr. Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1654. I. *Deel*, *bl.* 162. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1068. Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 521.
(*w*) Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 450.

1654. der hen egter te verpligten, om eenige byzondere *Resolutien*, *Edicten* of *Decreeten* te verdedigen (*x*). En deedt veel, om de Predikanten tot gemaatigdheid te brengen, dat de Staaten, somtyds, eenen Predikant, die hunne Regeering doorstreek van den Predikstoel, in zynen dienst schorsten, met inhouding zyner wedde: gelyk, voor twee jaaren, aan Jakobus Stermont, in den Haage, gebeurd was; die belofte van beterschap doen moest, eer hy hersteld werdt (*y*). Voorts schreef de Witt, in Herfstmaand, dat de zaaken onder de Bondgenooten zig begonden te schikken tot gemaatigdheid, en, in Grasmaand des volgenden jaars, dat hy, in Holland, en onder de Leden der Staaten van dit Gewest, van dag tot dag, meerder samenstemming, overeenkomst en eendragt begon te bespeuren (*z*): al het welke men als eene vrugt of gevolg der Vrede mogt aanmerken.

XXVIII. Afhandeling van verscheiden punten, in Engeland; als

De Ambassadeurs van den Staat bleeven, midlerwyl, nog in Engeland, handelende over een Verdrag van Zeevaart, over de vergoeding van de schade, veroorzaakt door het aanhouden der schepen in de Zond, in Oost- en Westindie en elders, en over het Verbond tusschen Frankryk en Engeland. Het Verbond tusschen Frankryk en Engeland werdt, voor eerst, niet voltrokken (*a*). Ook bleef het Verdrag

(*x*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 471, 472. Resol. van Consid. ten tyde van de Witt, *bl.* 226.

(*y*) Resol. Holl. 22 *Maart* 1651. *bl.* 151. 11, 22, 27 *Maart* 1652. *bl.* 100, 132, 141.

(*z*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 161, 198.

(*a*) Verbaal van Beverningk. *bl.* 436, 571.

1654.

drag van Zeevaart onvoltooid (*b*). De Ambassadeurs hadden, ten opzigte van de vergoeding der schade in de Zond, verwagt, dat de Koning van Deenemarke, terstond na de uitwisseling der bekragtigingen van 't Verdrag, zou aangemerkt geweest zyn, als begreepen in de Vrede. Doch de Protector verstondt, dat de aangehouden' schepen eerst daadelyk vergoed moesten worden, of dat men goede borg stelde, voor de vergoeding. Men moest, van onzen kant, komen tot dit laatste, alzo onze handel op de Oostzee bedorven geweest zou zyn, zo Engeland met Deenemarke in oorlog gebleeven was. De schade werdt, eerlang, door wederzydsche goede mannen, geregeld op zevenennegentigduizendnegenhonderddrie - enzeventig ponden tien schellingen sterlings (*c*), welken de Staaten betaalen moesten; alzo de Koning van Deenemarke, die, te vooren, beloofd hadt, de schepen en laading te rug te zullen geeven, nu bybragt, dat hy ook vergoeding van schade te vorderen hadt, om dat de Engelschen veele schepen van zyne onderzaaten genomen hadden. Men deedt zyn best, om hem tot andere gedagten te brengen; doch 't was vergeefs; de Staaten moesten zig deeze schade troosten.

Vergoeding wegens de schepen, in de Zond aangehouden.

De schade, die de Engelschen beweerden geleeden te hebben van de Oost- en Westindische Maatschappyen deezer Landen, werdt ook, eer-

Vergoeding aan de Engelsche Oostindi-

(*b*) Verbaal, *bl.* 590, 592, 611.
(*c*) Verbaal van BEVERNINGK *bl.* 380, 388, 397, 426, 442, 489-501, 507-514, 518, 525, 529. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 451.

1654. eerlang, door wederzydsche Kommissarissen geregeld. Van onzen kant, werden ook rekeningen ingeleverd van schade, in de visschery en by andere gelegenheden, van de Engelschen, geleeden; alzo de Staaten, reeds meer dan eens, den ingezetenen hadden aangekondigd, dat elk, die door de Engelschen beschadigd was, zyne schade, ten spoedigsten, opgeeven en bewyzen moest (*d*). Doch de Engelsche rekening overtrof de onze verre. Men kwam, eindelyk, overeen, dat de Nederlandsche Oostindische Maatschappy, aan de Engelsche, te rug geeven zou het Eiland Pouleron, uitgenomen het geschut, de Krygsbehoeften, Koopmanschappen en goederen; en haar, daarenboven, tagtigduizend ponden sterlings betaalen. Hiertegen zou de Engelsche Oostindische Maatschappy van alle haare eischen op de Nederlandsche afstaan, en haar, onder den naam van in- en uitgaande regten te Ormus, of onder eenigen anderen, geenerlei lasten afvorderen. Aan de erfgenaamen van eenigen der genen, die, in 't jaar 1622, te Amboina, ter dood gebragt waren, werden drieduizendzeshonderdenvyftien ponden sterlings toegelegd. En hiermede werden alle andere wederzydsche eischen vereffend, dood en vernietigd gerekend, zonder dat menze, om eenigerlei oorzaak of onder eenigerlei voorwendsel, wederom, zou mogen ophaalen (*e*).

[Margin: ...sche Maatschappy, en aan de Erfgenaamen der ter dood gebragten in Amboina.]

Ter-

(*d*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 539, 542, 543.
(*e*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 383, 432, 449, 451, 475, 561, 602-611, 640-647. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 452. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1069-1082, 1156.

Terwyl men, over deeze zaaken, in Engeland, handelde, hadden eenige Engelsche Koopluiden, verstaande, dat hun nu, volgens het Verdrag, vrystondt, alomme te vaaren, twee schepen uitgerust, die zy, de Schelde op, naar Antwerpen, wilden zenden. Doch de Staaten, geduurende den Spaanschen oorlog, deezen stroom geslooten gehouden hebbende, door middel van de schans Lillo en anderen, hadden, by de Munstersche Vrede, bedongen, dat zy dit ook, voortaan, zouden mogen doen (*f*). Alle schepen, die uit zee kwamen, moesten, derhalve, te Lillo, vertollen, last breeken, en de laading, met kleine Vaartuigen, laaten brengen naar Antwerpen. Doch de kosten, die hierop liepen, bedierven de vaart uit zee naar Antwerpen, die men op Holland en Zeeland gezogt hadt te verleggen. De Engelschen hadden, reeds meer dan eens, gepoogd, de Schelde te doen openen, en Kromwel meende het nu ook door te dryven; doch men vertoonde hem „ dat, „ by het *zeventiende* punt van het Verdrag, „ waarin de handel vry gesteld werdt, op begeerte der Engelsche Gemagtigden zelven, „ de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten „ der twee Staaten voorbehouden waren. „ Dat Zeeland, altoos, in 't bezit geweest „ was, om Regten te heffen van 't gene, „ de Schelde op, naar Antwerpen, gevoerd „ werdt, met kleine vaartuigen. Dat men „ deeze Provincie dit voorregt niet benee-

„ men

1654.

XXIX. Handeling over 't openen der Schelde.

(*f*) Notul. Zeel. 24 *July* 1654. *bl.* 207.

1654. „ men kon. Dat de Staaten ook, by de Munſterſche Vrede, bedongen hadden, dat de „ Schelde geſlooten gehouden mogt worden, „ en dat het niet redelyk zou zyn, noch met „ het Verdrag overeenkomen, dat men den „ Engelſchen eene vryheid gave in den handel, die, volgens de Wetten en gewoonten deezer Landen, allen anderen benomen was." De Protector liet zig overtuigen door deeze redenen. Van de twee ſchepen, die naar Antwerpen geſchikt waren, werdt het eene ontlaaden en het andere naar elders gezonden (*g*). De Zeeuwen hadden ook eenige ſchepen met allerlei waaren naar Engeland bevragt, in hoope, dat men de Akte van den jaare 1651, na het ſluiten der Vrede, niet ter uitvoeringe ſtellen zou. Doch zy vonden zig even zeer bedroogen. De Akte werdt, volkomenlyk, gehandhaafd (*h*).

XXX. Beverningk en Jongeſtal keeren, uit Engeland, te rug.

De Ambaſſadeurs, nu niet veel meer te verrigten hebbende in Engeland, verzogten verlof, om t' huiswaards te mogen keeren. Jongeſtal vertrok in Wynmaand (*i*); zo hy zeide, om zyne byzondere zaaken. Hy hadt, reeds in Zomermaand, aan de algemeene Staaten geſchreeven, dat hy geheel geene kennis van de Akte van Uitſluiting gehad hadt (*k*), voor zy, in 't algemeen, bekend ge-

(*g*) Reſol. Holl. 24 *July* 1654. *bl.* 303. Verbaal, *bl.* 482, 514. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 453. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 936, 943, 1131.
(*h*) Verbaal, *bl.* 462-466.
(*i*) Verbaal, *bl.* 626.
(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 343.

geworden was. Beverningk verwierf, eerlang, ook verlof, om een' keer van zes of agt weeken herwaards te mogen doen, en vertrok, den vyfden van Wintermaand, naar den Haage (*l*). Nieuwpoort bleef alleen in Engeland. Beverningk deedt, niet lang na zyne aankomst, eene beëedigde Verklaaring in de Vergadering der Staaten van Holland „ dat, „ noch hy, noch iemant anders met zyn weeten, op eenigerhande wyze, den Heere „ Protector in den mond gegeven hadt, dat „ hy de uitsluiting van den Heere Prinse van „ Oranje, als eene voorwaarde der Vrede, „ begeeren moest; gelyk sommigen, hier „ te Lande, scheenen te gelooven, en de „ Afgevaardigden van Friesland zelven, ter „ Generaliteit, te verstaan gegeven hadden (*m*)." De Ambassadeur hieldt zulk eene Verklaaring, diergelyke, eenige jaaren laater, ook door Nieuwpoort, gedaan werdt (*n*), dienstig, om zig te doen stellen, in het Ampt van Thesaurier-Generaal; waartoe hy reeds benoemd was, en waarin de Staaten van Holland hem, met allen ernst, zogten te doen bevestigen (*o*). Doch 't liep nog tot in 't jaar 1657 aan, eer zy hierin hun oogmerk bereiken konden. De Heer van Beverningk heeft dit Ampt bekleed, tot in 't jaar 1665; wanneer

1654.

De eerste doet eene beëedigde Verklaaring, wegens de uitsluiting, die, daarna, door Nieuwpoort, bevestigd wordt.

(*l*) Verbaal, *bl.* 699.
(*m*) Resol. Holl. 20 *Jan.* 1655. *bl.* 7. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1153. THURLOE'S Papers, *Vol.* III. *p.* 114, 116.
(*n*) Resol. Holl. 24 *Jan.* 1658. *bl.* 10.
(*o*) Resol. Holl. 19 *Dec.* 1654. *bl.* 453. 21, 26 *Jan.* 11, 13 *Maart* 27 *July* 1655. *bl.* 10, 25, 35, 44, 269. 8 *Dec.* 1656. *bl.* 330. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 917, 1097, 1311.

1654. neer hy 'er, vrywillig, van afſtondt. Hy herwon, allengskens, de gunſt der Geweſten, welke hy, door 't ſluiten der Vrede op zulk eene moeilyke Voorwaarde, verlooren hadt.



VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENVEERTIGSTE BOEK.



INHOUD.

I. *Handeling tusschen Spanje en de Staaten, over inbreuken op de Munstersche Vrede. De tweeledige Kamer in stand gebragt.* II. *Handeling met Portugal. Staat van Brazil. 't Recif en gantsch Brazil wordt, by verdrag, opgegeven aan de Portugeezen.* III. *Oorlog tusschen Spanje en Engeland. Misnoegen van Frankryk op de Staaten.* IV. *Oorlog tusschen Zweeden en Poolen. Bezending naar Stade. Handeling met Poolen.* V. *Verbond met den Keurvorst van Brandenburg. De Graaven van Nassau tot Ryks-Vorsten verheeven. Vloot naar de Oostzee. Gezantschap naar 't Noorden.* VI. *Staat der Regeeringe in Holland. Opschudding te Gorinchem. Tweespalt in Stad en Lande. Oneenigheid in Gelderland: in Utrecht: in Friesland.* VII. *Beroerte te Goes, in Zeeland. Opstand der boeren, in Walcheren.* VIII. *Scheuring der Staaten van Overyssel. Zy werven tegen elkanderen. Prins Willem Fredrik en de Witt beslissen den twist, by voorraad. De Staaten van Holland doen, eindelyk, alles af.* IX. *De Veldmaarschalk Heer van Brederode sterft. Raadpleegingen op het vervullen van dit ampt. Voorslag van Holland. Ontrouw van de*

Witts eersten Klerk. X. *De Gewesten zoeken eenen Veldmaarschalk te doen aanstellen. Beverningk en anderen beletten 't.* XI. *Holland schryft aan de Gewesten. Antwoord van Friesland. Holland beweert, dat men geenen Veldmaarschalk noodig, en dat elk Gewest volstrekt gezag heeft, over 't Krygsvolk, ter zyner betaalinge staande.* XII. *Holland zoekt Engelands vriendschap. Moord der Piemonteezen. Onderstand aan Geneve.* XIII. *Holland vermindert de intresten van vyf op vier ten honderd.* XIV. *Staat des krygs in 't Noorden. De Heer van Obdam wordt Luitenant-Admiraal.* XV. *De Ruiters togt naar de Middellandsche zee. 's Lands Vloot onder Obdam komt voor Dantzig. Keert te rug. Verdrag van Elbing. Verdrag met Poolen, Dantzig en Deenemarke. De Staaten weigeren 't Verdrag van Elbing te bekragtigen.* XVI. *De Prinses Weduwe zoekt hulp by Holland, in haare Voogdyschap.* XVII. *Kaaperyen der Franschen en Engelschen. Schepen in Frankryk beslaagen. Vrygelaaten.* XVIII. *Tweede togt van de Ruiter naar de Middellandsche zee. Hy neemt twee Fransche Kaapers. Misnoegen hierover. Moedig besluit der Staaten van Holland. Verdrag met Frankryk.* XIX. *Gezantschap en Vloot naar Portugal.* XX. *Handeling te Lisbon. Zy wordt afgebroken, en Portugal de oorlog verklaard. Vyftien Suikerschepen veroverd.* XXI. *De Koning van Deenemarke steekt zig in den Noordschen oorlog. Verdrag van Rotschild.* XXII. *Handel over 't bekragtigen van 't Verdrag van Elbing. Koppenhagen belegerd.* XXIII. *De Staaten breeken de handeling met Zweeden af, en zenden eene Vloot naar de Zond.* XXIV. *Zeeslag tegen de Zweeden.* XXV. *Veranderin-*

gen

gen in Engeland. De Engelschen bekomen Duinkerken. Kromwel sterft. XXVI. *Kolombo veroverd. Gezantschap naar China. Gezantschap naar Japan.* XXVII. *De Pyreneesche Vrede tusschen Frankryk en Spanje geslooten.* XXVIII. *De Ruiter zeilt, met de Vloot der Staaten, naar 't Noorden. Haagsch Verdrag.* XXIX. *Verdragen met Engeland. De Ruiter helpt Nyborg bemagtigen.* XXX. *'t Verdrag van Elbing bekragtigd. Olivasche Vrede. De Ruiter bezet de Zweedsche Vloot, in de haven van Landskroon. Vrede tusschen Zweeden en Deenemarke, te Koppenhagen geslooten.*

Filips de vierde, Koning van Spanje, hadt, na 't sluiten der Munstersche Vrede, eenen gewoonlyken Gezant, Antoni Brun, gehouden in den Haage, om zorg te draagen, dat het Verdrag naargekomen werdt, van de zyde der Staaten. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (*a*), aangetekend, dat 'er, al vroeg na het treffen van de Vrede, wederzydsche klagten gedaan werden, over het niet naarkomen der Voorwaarden, op welken men verdraagen was. Deeze klagten duurden nog. Brun hadt, onder anderen, reeds voor 't openen der groote Vergaderinge, in den jaare 1651, geklaagd „ dat Zeeland verzuimde, de renten „ te voldoen, die dit Gewest, volgens het „ *twee-entwintigste* punt van 't Verdrag, schul- „ dig was. Dat men, tegen het *elfde* en *vier-* „ *entwintigste* punt, de Geestelyken vervolg- „ de,

1654.
I.
De Spaanschen klaagen over het niet naarkomen der Munstersche Vrede.

(*a*) Hier voor, *bl.* 21.

1654. „ de, en in hegtenis hieldt. Dat men den Bisschop van Roermonde ontzette van zyn „ Regtsgebied over S. Odenrode, in de Meierye van 's Hertogenbosch, en, eindelyk, dat „ men naliet de tweeledige Kamer op te reggen, die deeze verschillen, en die, welken „ over 't Land van Overmaaze gevallen waren, reeds voor lang, zou hebben konnen „ afdoen, en volgens het Verdrag behoorde „ af te doen (*b*)." Doch, na dat de groote Vergadering gescheiden was, klaagde de Spaansche Gezant ook over inbreuken op het Verdrag van Zeevaart. „ De onderzaaten van „ deezen Staat bragten, zeide hy, van tyd tot „ tyd, Contrebande goederen, uit vyanden „ Land, dat is, uit Frankryk, in Spanje. Ook „ beschermde men de Spaansche Koopvaarders niet, tegen de rooveryen in de Middellandsche zee; schoon 's Konings schepen „ dikwils de onderzaaten van den Vereenigden Staat beschermd hadden." Hierby voegde hy „ dat de Westindische Maatschappy een „ Spaansch schip genomen hadt, zonder reden, en dat men 's Konings Krygsvolk niet „ toestondt, op deeze kust aan land te komen, „ als 't 'er, by gelegenheid, op vervallen was; „ terwyl de Oorlogsschepen van deezen Staat „ de Spaansche havens vryelyk in en uit voeren (*c*)." Met dit laatste, werdt gezien op vier schepen, met dertien- of veertienhonderd Napolitaansche soldaaten, die men, in Hooimaand

(*b*) Resol. Gener. 12 *Jan.* 1651. *by* WICQUEFORT *Prem. Tom.* II. *p.* 325.

(*c*) Resol. Gener. 2 *Nov.* 1651. *by* WICQUEFORT *Prem. Tom.* II. *p.* 328.

maand des jaars 1651, in Zeeland, gezogt hadt aan land te zetten, om ze, van daar, met kleine vaartuigen, naar Brabant te voeren. Doch de Admiraliteit in dit Gewest hadt de schepen, die tot voor Rammekens genaderd waren, van den wal gehouden, en genoodzaakt, in de Vlaamsche havens in te loopen (*d*). 1654.

Van wege de Staaten, was, op de Spaansche klagten, geantwoord „ dat het *agtste* en *elfde* „ punt van 't Verdrag, die van Contrebande „ goederen spraken, stipt zouden naargeko„ men worden. Dat men den bevelhebberen ter „ zee last geeven zou, om de onderzaaten van „ Spanje, tegen de roovers en vrybuiters in de „ Middellandsche zee, te beschermen. Dat de „ Oorlogsschepen van deezen Staat, die, om „ zig te herstellen, of om ververeching in te „ neemen, in de havens van Spanje, inliepen, „ maar maatiglyk, en zo veel, als vereischt „ werdt om de rooveryen te weeren, waren „ uitgerust. Doch dat de Spaansche schepen, „ welken men hier buiten de havens gehou„ den hadt, Krygsvolk hadden opgehad; welk „ men, niet zonder verlof, binnen eens an„ ders gebied brengen mogt. Dat de byzon„ dere Gewesten ook, op dit stuk, zo kiesch „ waren, dat zy niet gedoogden, dat men, „ zonder verlof der byzondere Staaten, Krygs„ volk van 't eene Gewest in 't andere trek„ ken deedt. Dat men, eindelyk, wegens 't ge„ nomen schip, den Gezant overleveren zou „ de redenen, die de Westindische Maatschap- Antwoord der Staaten.

„ py

(*d*) Wicquefort *Livr.* V. *p.* 277. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 756, 757, 758.

1654. „ py inbragt, tot verdediging van haar ge„ drag (e)." Ondertusschen, werdt de tweeledige Kamer niet opgeregt. De Staaten verstonden, dat men de geschillen over de Landen van Overmaaze, over zekere vryheden van lasten, over de uitwisseling van 't Overkwartier van Gelder, over de grensscheidingen in Vlaanderen, en over het stoppen der Zoute, niet aan de tweeledige Kamer onderwerpen zou. Maar Spanje begreep het anders: 't welk oorzaak was, dat het opregten der tweeledige Kamer, van tyd tot tyd, verschooven werdt.

Aanvang van de zittingen der tweeledige Kamer.

In Herfstmaand des jaars 1652, werdt 'er eene Byeenkomst van wederzydsche Gemagtigden aangelegd te Mechelen, om de regten, die, van de Spaansche en Staatsche zyde, in Vlaanderen en op de Schelde, geheeven werden, te regelen. Doch zy verrigtte weinig, om dat men elkanderen niet verstaan kon, over de wyze van handelen (f).

Spanje zoekt Engeland op te zetten tegen deezen Staat.

Ondertusschen, arbeidde *Don Alonso de Cardenas*, Gezant des Konings van Spanje in Engeland, om de Regeering aldaar op te zetten tegen deezen Staat, voordeelige voorwaarden aanbiedende, zo men zig, tegen Frankryk en de Vereenigde Gewesten te gelyk, wilde kanten. Kromwel luisterde ook naar zyne voorslagen; doch, naar 't schynt, alleen met oogmerk, om, beide van Frankryk en van deezen Staat, met welken hy in onderhandeling was, te

(e) Resol. Gener. 2 *Nov.* 1651. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* II. *p.* 328.

(f) AITZEMA III, *Deel*, *bl.* 761. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 379.

te betere voorwaarden te bedingen (g). Brun hieldt hier, desonaangezien, aan met klaagen, over het niet naarkomen der Munsterſche Vrede. In den aanvang des jaars 1653, drong hy ſterk op het verleenen van vryheid aan de Roomſche Geeſtelyken, om hier te Lande te verkeeren, vorderende, wyders „ herſtelling „ van den Roomſchen Godsdienſt, te Zeven„ bergen en te Lingen, en ten minſte gelyke „ vryheid voor de Roomſchen in de Meierye „ van 's Hertogenboſch, in het Markgraaf„ ſchap van Bergen op Zoom, in de Barony „ van Breda en in het Land van Kuik, als men „ hun, geduurende den oorlog, hadt toege„ ſtaan." Voorts zeide hy „ dat de Staaten „ zig van verſcheiden' Dorpen in Brabant, „ Vlaanderen en Namen hadden meeſter ge„ maakt, ſchoon dezelven blykbaar behoor„ den onder 't gebied des Konings van Span„ je. Dat de Bevelhebber binnen Maaſtricht „ verblyf verleende aan de Franſche bezette„ lingen van Diedenhoven, Rocroi en Dam„ villiers, die 't platte Land in 's Konings Ne„ derlanden afliepen. Dat de Sterkten niet ge„ ſlegt, de regten niet geregeld, de ſchuldige „ renten niet betaald werden. Dat men de „ Kommandery van Gemert niet te rug gaf „ aan de Ridders der Duitſche orde. Dat de „ ingezetenen der Vereenigde Geweſten nog „ op de Weſtindien bleeven handelen, en dat „ men, onlangs, de brieven onderſchept hadt, „ die 's Konings Gezanten in Engeland zon„ den naar 't Hof te Bruſſel." Laatſtelyk, beweer-

1654. Nieuwe eiſchen en klagten van den Spaanſchen Gezant.

(g) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 400.

1654. weerde hy „ dat men, ten spoedigste, behoor-
„ de te besluiten tot het in stand brengen der
„ tweeledige Kamer; waarvan men de beslis-
„ sing der openstaande geschillen te wagten
„ hadt."

De Staaten klaagen insgelyks.

De Spaansche klagten werden, van de zyde der Staaten, die gantsch ongezind waren, om eenige vryheid aan de Roomschen, te Zevenbergen, toe te staan (*b*), met klagten beantwoord. Men toonde zig te onvrede, dat de regten op de inkomende goederen verhoogd waren, in de Spaansche Nederlanden. Maar vooral stiet den Staaten, dat men, van de Spaansche zyde, gedoogde, dat de Hertog van Lotharingen, die met Spanje in verbond stondt, en, sedert dat hem zyn Hertogdom, door Frankryk, afhandig was gemaakt, met eenen hoop Krygsvolk, in dienst van Spanje getreden was, van tyd tot tyd, de winterlegeringen betrok, digt aan of binnen de grenzen van deezen Staat.

Ongeregeldheid der Lotharingsche troepen.

In den aanvang des jaars 1653, hadt hy zig in de Meierye gelegerd: waar hem de Veldmaarschalk Brederode, met een deel der bezettingen van Heusden, 's Hertogenbosch, Graave en Ravenstein, op 't lyf viel, den Kolonel *Klauw*, gevangelyk, met zig terug voerende. Wat laater werdt de Lotharingsche Kolonel *Snetter*, te Mechelen, een Dorp by Maastricht, daar hy zig nedergeslaagen hadt, aangetast, en overwonnen, door den Ryngraave, Bevelhebber van Maastricht. De Spaansche Gezant durfde 't gedrag van den Hertoge van Lotharingen niet verdedigen, en hy zelf hadt geen

(*b*) Resol. Holl. 3 *Octob.* 1654. *bl.* 392.

geen magts genoeg om den Staaten 't hoofd te bieden; waarom hy, verdreeven van den Staatschen bodem, in de Landen van Luik of van Kleeve, zyn verblyf zoeken moest (*i*). 't Leedt niet lang, of Spanje zelf vatte agterdogt tegen hem op, vermoedende, dat hy, onder de hand, heulde met Frankryk. De Aartshertog Leopold deedt hem, derhalve, vatten en naar Spanje voeren, daar hy, tot in het jaar 1659 toe, in hegtenis bleef (*k*). De Staaten, egter willende toonen, dat zy een einde der openstaande geschillen zogten, booden aan, de Kwartieren van Daalhem en 's Hertogenrade, in de Landen van Overmaaze, te willen afstaan aan Spanje, tegen de Kommandery van Gemert en de Abtdyen van Postel en Huibergen, waarover geschil viel; alleenlyk het Kwartier van Valkenburg uit de genoemde Landen voor zig behoudende. Doch de Gezant Brun, beweerende, dat de Koning, zyn meester, geagt moest worden in 't bezit te zyn van deeze Landen, hadt geene ooren naar deeze aanbieding (*l*). 1654.

Men was dan, eindelyk, wel genoodzaakt, te komen tot de opregting der tweeledige Kamer, die, eerst in deezen jaare, in stand kwam, schoon haar Berigtschrift (*m*), reeds in Wynmaand des jaars 1653, ontworpen was. Men kwam overeen, dat zy uit zestien Regters bestaan

Chambre Mipartie of tweeledige Kamer in stand gebragt.

(*i*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 580, 81. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 798, 800, 801, 869, 870. Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 421, 422, 423, 424.

(*k*) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 132. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 469.

(*l*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 871, 872.

(*m*) *Zie* het *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1133.

1654. ftaan zou, agt van elke zyde; beurtswyze, drie jaaren, te Mechelen, en drie jaaren, te Dordrecht, zitten, en in de eerfte plaats, de gefchillen over de Landen van Overmaaze vereffenen. De Kamer kwam, in 't volgende jaar, al te Dordrecht, alzo de byeenkomft der wederzydfche Gemagtigden, toen reeds drie jaaren, te Mechelen, gehouden geweeft was. Van de Spaanfche zyde, hadt men gaarne gezien, dat zy, in plaats van te Dordrecht, in den Haage, te Haarlem, of te Utrecht, hadt mogen zitten; doch de Staaten vonden dit ongeraaden (*n*). Brun was, ondertuffchen, op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, overleeden (*o*), en werdt, in Sprokkelmaand des volgenden, opgevolgd, door *Don Eftevan de Gamarra* (*p*), die veele jaaren zyn verblyf hier te Lande gehouden heeft; fchoon zyne handeling, in 't eerft, naauwlyks in iet anders beftondt, dan in het doen en beantwoorden der gewoonlyke klagten, over 't niet naarkomen der Munfterfche Vrede.

II. Handeling met Portugal. Het Hof van Portugal hadt, na 't vertrek van 's Konings Gezant uit den Haage, in Bloeimaand des jaars 1651, niet nagelaaten, nieuwe voorflagen tot een vergelyk te laaten doen aan den Conful der Staaten te Lisbon. Doch alzo men, daarby, in plaats van terug te geeven, 't gene op de Weftindifche Maatfchappy in Brazil en elders veroverd was, haar nog het weinige, welk zy daar bezat, afvorderde; wer-

(*n*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1132, 1133, 1235.
(*o*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 68. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1125.
(*p*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1139, 1232, 1233.

werden deeze voorslagen van de hand geweezen. De Staaten, ten deezen tyde, den Engelschen oorlog nog op den hals hebbende, booden den Koning aan al wat de Portugeezen reeds bemagtigd hadden in Fernambuk, mids men, daarvan, behielde het Recif en Maurits-Stad, nevens het naaste Land, tot op eene myl in den omtrek. Daarentegen, behoorde de Koning, dagtenze, aan de Maatschappy eene zekere somme te voldoen, en haar in 't bezit te laaten van Tamarika, Paraïba, Rio Grande en Siara, alwaar weinige Portugeezen woonden. Ook sloegenze voor, dat de ingezetenen van deezen Staat de Landen, welken zy, in Fernambuk, bezaten, vryelyk zouden mogen gebruiken, en aldaar Koophandel dryven, en vryheid van Godsdienstoefening genieten: waartegen de Portugeezen zig van de haven van 't Recif zouden mogen bedienen, mids de Koning, jaarlyks, eene zekere somme tot onderhoud der bezetting betaalde. Men hadt den Consul *Wouter van der Hoeve*, verzeld van *Gysbert Rudolf van Nidek*, toen Advokaat der Westindische Maatschappye, met deeze voorslagen naar Lisbon te rug gezonden, en veelen twyfelden niet, of de Koning zou 'er in bewilligen (*q*). Doch de bevinding leerde haast, dat het Hof van Portugal slegts tyd zogt te winnen, en de Staaten met handelen op te houden, tot dat het zig gantsch Brazil onderworpen hadt. Ondertusschen, ontving men, van tyd tot tyd, berigten van den deerlyken toe-

1654.

Slegte staat der Neder-

(*q*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 975. WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 368, 426.

1654. toeſtand der Nederlandſche zaaken in Brazil; daar, ter oorzaake van den Engelſchen oorlog, de hand niet aan gehouden werdt, van wege den Staat. Men leedt 'er nu groot gebrek aan oorlogs- en mondbehoeften, en ſtondt in een geduurig gevaar van de Portugeezen (*r*). De Maatſchappy was onmagtig, om het klein gedeelte van Brazil, welk zy nog bezat, te beſchermen. *Michiel van Goch*, een der Raaden van Brazil, was, in den Zomer des jaars 1653, herwaards gekomen, om de elende der Nederlanderen in Brazil te vertoonen, middelen tot herſtelling voor te ſlaan, en, zo men 'er hier geene ooren naar hadt, te verzoeken, dat men ſchepen uitruſtte, om de Nederlanders af te haalen, alzo zy 't, in deezen ſtaat, niet langer houden konden, hebbende zy toen nog wel driehonderd mylen langs den zeekant in; zonder een' voet landwaards in te durven zetten (*s*). Doch men bleef hier nog al hoopen op handeling, tot dat de Conſul, in Wintermaand, herwaards keerde, zonder iet te hebben konnen ſluiten, alzo de Koning, niet ſlegts wegens Brazil, maar ook over Ooſtindie, begeerde overeen te komen (*t*).

Landſche zaaken in Brazil.

Midlerwyl, hadt men, te Lisbon, eene Vloot uitgeruſt, die, in 't najaar, naar Brazil onder zeil ging, en, den twintigſten van Wintermaand, de Nederlandſche Sterkten op 't Recif begon te belegeren; die, te gelyk, door een leger te lande, werden aangetaſt. Eene der

't Recif wordt belegerd.

(*r*) Notul. Zeel. 26 *January* 1653. *bl.* 216. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 872.
(*s*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 874.
(*t*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 426.

der Sterkten werdt, in den eersten aanval, veroverd, op den vyfden van Louwmaand deezes jaars 1654, eene andere, door de onzen, aan brand gesteken; de derde Sterkte werdt, by verdrag, opgegeven, waarby, voorts, alles afgestaan werdt, wat de Maatschappy nog bezat in Brazil. *Walter van Schoonenburg*, *Henrik Haaks* en de Luitenant-Kolonel *Sigismond van Schoppe*, die laatst 't hoog bewind over Nederlandsch Brazil gehad hadden, bragten de tyding van dit verlies herwaards (*u*): doch ontmoetten, op hunne aankomst, zo veele klaagers over hun beleid, dat de algemeene Staaten een besluit namen, om het te doen onderzoeken, door den Raad van Staate. Doch de Raadpensionaris de Witt, beweerende dat Luiden van Regeeringe, in Holland, niet dan voor Hollandsche Regters, te regt behoorden te staan (*v*), bragt te wege, dat men Schoppe, uit last der Gekommitteerde Raaden van Holland, in hegtenis nam. Schoonenburg en Haaks werden ook, op bevel der Staaten van Holland, in hunne herberge, bewaard; hoewel de eerste een onderzaat der Staaten van Stad en Lande was. Doch de Staaten van Holland hadden beloofd, hem aan die van Stad en Lande te zullen overleveren, zo hy opgeëischt werdt. Midlerwyl, lietenze het Hof kennis neemen van de zaak der gevangenen. Doch de algemeene Staaten kanteden zig hiertegen, beweerende, met redenen en voorbeelden, dat hun het Regtsgebied over deeze Persoonen toekwam, en

1654. en, by verdrag, nevens gantsch Brazil, opgegeven aan de Portugeezen.

(*u*) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 481, 496, 700.
(*v*) *Zie* Resol. van Consid. *bl.* 218 *enz.* Thurloe's Papers *Vol.* III. *p.* 50, 51, 116.

1654. en dat zy 't, voorheen, in diergelyke gevallen, dikwils, geoefend hadden in den Haage. Van de zyde der Staaten van Holland, werdt aangeweezen ,, dat zulks, niet dan in gevallen ,, van eene andere natuur, of met kennis der ,, Gewesten, geschied ware: of indien 't ook ,, in andere gevallen mogt ondernomen zyn, ,, dat zulks als eene inbreuk op het regt der ,, Gewesten moest aangemerkt worden. Dat ,, de algemeene Staaten geen Regtsgebied ,, hadden dan over 't Krygsvolk, en zulks al- ,, leen by * voorkoming, binnen de Veree- ,, nigde Gewesten. En dat alle andere Persoo- ,, nen tot het Regtsgebied der Staaten van elk ,, Gewest behoorden, 't zyze 'er onderzaaten ,, van waren, of 'er zig slegts ophielden, voor ,, eenen tyd." Doch het Hof van Holland, en de Krygsraad zelf, door de algemeene Staaten aangesteld, vonden, onaangezien de beweegingen, die deeze Regtspleeging veroorzaakt hadt, niet geraaden, iet strengs tegen de gevangenen te besluiten. Schoppe alleen werdt, door den Krygsraad, vervallen verklaard van zyne verdiende wedde. Men vondt geenen genoegzaamen grond, om hem en de anderen aan lafhertigheid, veel min aan verraad, schuldig te houden. Zy werden, derhalve, na eenige maanden zittens, geslaakt. 't Verlies van Brazil werdt, eerlang, in 't algemeen toegeschreeven, aan gebrek van mond- en krygsbehoeften: van welken men, ter oorzaake des Engelschen krygs, dit afgelegen gedeelte van der Staaten gebied niet behoorlyk hadt konnen voorzien. De Koning van Portugal sloot, na dat hy meester van Brazil geworden was,

* Praeventie.

een

een Verdrag met Kromwel, waarby den Engelschen merkelyke voordeelen in den Koophandel werden toegestaan. Doch dit Verdrag dekte den Koning ook, meer of min, tegen de Staaten, met welken hy klaarlyk zag, nu niet veel langer vrede te zullen konnen houden (*x*). 1654.

III. Engeland raakt met Spanje in oorlog.

De Protector was, na het sluiten der Vrede met deezen Staat, behalve met Portugal, ook met Frankryk en met Spanje, in onderhandeling gebleeven. Ieder van deeze Mogendheden, die nog met elkanderen in oorlog waren, zogt hem te beweegen tot een verdrag. Eindelyk, besloot hy met Spanje te breeken, zendende eene Vloot naar Amerika, die zig, in Bloeimaand des jaars 1655, meester maakte van Jamaika, welk de Engelschen te vooren nog eens veroverd, doch sedert verlaaten hadden. De oorlog tusschen Engeland en Spanje gaf den ingezetenen der Vereenigde Gewesten gelegenheid, om zig meester te maaken van de meeste Vaart op Spanje, die, te vooren, grootendeels, in de handen der Engelschen geweest was. Doch van eenen anderen kant, werdt 'er de Vereenigde Staat wederom door benadeeld. Kromwel, met Spanje in oorlog geraakt, vondt raadzaam een Verbond met Frankryk te sluiten (*y*). De Staaten werden wel begreepen in dit Verbond; doch slegts als vrienden van beide de Mogendheden. Frankryk beloofde zig van Engeland meer hulp tegen Spanje, dan de Staaten zouden konnen of willen verleenen, en 1655.

Verbond tusschen Frankryk en Engeland.

Frankryk is misnoegd op deezen Staat.

(*x*) Resol. van Consid. *bl.* 214. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 703. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1116-1125, 1221, 1222. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 456 462.

(*y*) *Zie* het *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1165.

1655. en was zeer te onvrede op de Staaten, om dat zy, met Kromwel, geslooten hadden, zonder den Koning, als voornaame handelende party, in 't Verdrag, te begrypen (z). Ook hadt men, aan 't Fransche Hof, bespeurd, dat de handeling over een Verbond tusschen Lodewyk den XIV. en de Staaten slegts aangehouden was, om Kromwel te eerder tot vrede te doen besluiten: 't welk het misnoegen tegen de Staaten hadt doen toeneemen. 't Verbond tusschen Koning Lodewyk en den Protector was, derhalve, zo dra niet geslooten, of de Fransche Ambassadeur, *Pierre Canut*, werdt t'huis ontbooden uit den Haage. In 't afscheid neemen, ontzag hy zig niet, de Staaten, van ter zyde, te beschuldigen van ondankbaarheid jegens den Koning, zynen meester, die, gelyk hy te kennen gaf, deswege, niet ongevoelig was (*a*). De Staaten klaagden, van hunnen kant, over de kaaperyen der Fransche Vrybuiteren, in 't Kanaal en elders, waardoor hun Koophandel zeer gestremd werdt. Ook begon men, eerlang, in Frankryk, vyftig stuivers te heffen van elk vat, dat de vreemde schepen, die in Fransche Havens kwamen laaden, voeren konden: eene nieuwigheid, die de Vaart der ingezetenen van deezen Staat op Frankryk merkelyk benadeelde. De Staaten deeden 'er, vergeefs, over klaagen. De oorlog met Spanje maakte het opstellen van nieuwe belastingen noodzaakelyk, in Frankryk: en de Koning vondt geraaden, dezelven, zo veel mogelyk ware, te leggen op de

(z) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 400-402.
(*a*) THURLOE's Papers *Vol.* IV. *p.* 112.

de ingezetenen der Vereenigde Gewesten, welker Koophandel hy gaarne in zyn Ryk trekken wilde, en die hem, zo hy dagt, door en na het sluiten der Munstersche Vrede, zo veel stof tot misnoegen gegeven hadden, dat hy hun naauwlyks meer behoefde te ontzien; en nog te minder, om dat hy, na 't sluiten van 't Verbond met Engeland, hunne vriendschap niet noodig hadt (*b*). Op deeze wyze, strekte dit Verbond, om Frankryk verder te verwyderen van den Vereenigden Staat; hoewel de veranderingen, die, sedert, voorvielen, oorzaak waren, dat het misnoegen, niet dan na verloop van eenige jaaren, tot openbaaren oorlog, uitborst. Maar terwyl de Staaten zo weinig verzekerd waren van Frankryk, en tot hiertoe nog geen Verdrag van Zeevaart hadden konnen sluiten met Engeland, waarover Nieuwpoort, te vergeefs, bleef handelen (*c*), werden zy ingewikkeld in den kryg, die tusschen Zweeden en Poolen ontsteken was, en waarvan wy nu de gelegenheid en aanvang gaan verhaalen. 1655.

Christina, Koningin van Zweeden, hadt, in 't voorleeden jaar, de Kroon afgestaan aan *Karel Gustaaf*, haaren vollen Neef, die, de Zweedsche wapenen in Duitschland gevoerd hebbende, terstond toonde, dat hy nog oorlog in den zin hadt. De *Graaf van Konigsmark* was, reeds eenigen tyd, bezig geweest, om voorbereidsels te maaken tot het beleg van Breemen, welke Stad zig zo volkomen niet onderworpen hieldt aan de Zweedsche Kroon, als men 't, in dit

IV. Oorsprong van den Oorlog tusschen Zweeden en Poolen.

(*b*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1232. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 477, 478, 539.
(*c*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1154 *enz.*

1655. dit Ryk, verstondt te behooren. Hy hadt zelfs, in den aanvang des jaars 1654, de Stad begonnen te belegeren. Zy zondt, om onderstand, aan den Keizer, aan de Hanze-Steden en aan de Staaten der Vereenigde Gewesten: welke laatsten, toen nog belemmerd met den Engelschen kryg, alléenlyk, besllooten, Van Beuningen, *Epo Bootsma* en *Kniphuizen van Luisberg*, als buitengewoone Afgevaardigden, naar Stade te zenden, om een Verdrag te bemiddelen, tusschen Zweeden en de Stad Breemen; doch deeze bezending was vrugteloos geweest. Zweeden wilde de bemiddeling der Staaten niet aanneemen. Breemen werdt egter, in Slagtmaand, verlost van 't beleg, by verdrag, volgens welk, de beslissing der gereezen' geschillen verschooven werdt, tot eenen anderen tyd (*d*). 't Scheen, naderhand, dat men geschil met Breemen gezogt hadt, om, onder deksel van het zelve, Krygsvolk byeen te brengen, zonder den nabuuren argwaan te geeven. Immers, toen Konigsmark, ook na 't sluiten van 't Verdrag met Breemen, zyne troepen versterkte; toen men vernam, dat de *Graaf van Wittenberg* volk byeentrok in Pomeren, en dat de Koning zelf zig uitrustte, ter zee en te lande, twyfelde men niet meer, of 't was op Poolen, en op de bezittingen van den Keurvorst van Brandenburg langs de Oostzee, gemunt (*e*). De Czaar van Muskovie hadt, onlangs, ook den oorlog aan Poolen verklaard, en

Bezending der Staaten naar Stade.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 884-891, 892-901. THURLOE'S Papers, *Vol.* III. *p.* 22.

(*e*) Secr. Resol. Holl. 5 *May* 1655. I. *Deel*, *bl.* 173. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 47.

en zig van eenig geweer, kruid en lood voorzien, in de Vereenigde Gewesten. Poolen stak, daarbenevens, inwendig vol onrust; zodat dit Ryk, nu nog van den kant van Zweeden gedreigd wordende, ten hoogste noodig hadt, zig te sterken, door uitheemsche Bondgenootschappen (*f*). 1655.

Al in 't jaar 1653, was 'er eenige opening tot een Verbond, tusschen *Joan Kasimir*, Koning van Poolen, en de Vereenigde Gewesten, geschied, in den Haage. Men hadt zelfs, wat laater, een ontwerp gemaakt, waarmede *Nikolaas de Bie*, Resident van Poolen by deezen Staat, een' keer was gaan doen, naar zynen Meester. Doch dit Ontwerp, te voordeelig gesteld zynde voor de Staaten, hadt geen' ingang gevonden, aan 't Poolsche Hof (*g*). Zy werden, daarna, door hun belang, genoodzaakt, om de zyde van Poolen te kiezen, tegen Zweeden; welk Ryk, eens meester geworden van de Oostzee, hunnen handel op dezelve, door 't verhoogen der tollen, naar welgevallen, zou konnen belemmeren. Handeling tusschen Poolen en de Staaten.

Fredrik Willem, Keurvorst van Brandenburg, bedugt voor 't verlies van zyne Staaten langs de Oostzee, sloot, in Hooimaand deezes jaars, een Verbond van onderlinge bescherming met de Vereenigde Gewesten, voor den tyd van agt jaaren: waarover, reeds sedert eenigen tyd, gehandeld, en welk, voornaamlyk door Amsterdam (*h*), tot een besluit gebragt was V. Verbond der Staaten met den Keurvorst van Brandenburg.

(*f*) Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 472.
(*g*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1098-1101. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 471.
(*h*) Thurloe's Papers *Vol.* III. *p.* 667.

1655. was (*i*). De Staaten beloofden „ den Keurvorst „ te zullen beschermen, zo wel, wanneer hem „ de Guliksche Erflanden, met geweld, be„ twist werden, als wanneer hy, in zyne Staa„ ten en Steden, langs de Oostzee gelegen, „ werdt aangetast. De Keurvorst zou, daar„ entegen, de Staaten bystaan, met tweedui„ zend man, wanneer zy, binnen den Veree„ nigden Staat of aangewonnen' Landen, wer„ den beoorloogd, en zelfs, wanneer men on„ dername, hunne scheepvaart te ontrusten. „ De Staaten beloofden den Keurvorst drie„ duizend man, in manschap, wapenen of geld, „ of vierduizend en meer, zo hy, in de Oost„ zee, werdt aangevallen (*k*)" Doch dit Verbond hieldt niet lang stand. Terwyl 'er over gehandeld werdt, was de Keurvorst, zo men meende, reeds bezig, om zig met Zweeden te verdraagen (*l*): 't welk, daarna, openlyk bleek, zyne meening geweest te zyn. In Engeland, waar dit Verbond niet aangenaam was, dagt men, dat de Prinsgezinden, hier, het hadden weeten te wege te brengen, om hunne party te styven. Doch de Witt meende „ dat het „ Verbond den Keurvorst geene gelegenheid „ gaf, om den Prinse van Oranje, door behoor„ lyke wegen, eenig het minste voordeel toe te „ brengen; en dat hy 't niet door geweld zou „ konnen doen, zonder het Verbond te schen„ den, en alle Landzaaten tegen zig te verbit„ teren (*m*)." De

Oordeel, over het inzigt van dit Verbond.

(*i*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 82, 94. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 846 *enz.* 1199 *enz.* Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 425.
(*k*) *Zie* het Tract. *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1200 *enz.*
(*l*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 68. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 731. *Vol.* IV. *p.* 459.
(*m*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 96, 99, 112, 170. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 525, 668, 705.

1655.

De Staaten hadden, uit voorzorg, terwyl Konigsmark omtrent Breemen lag, twee Veldlegertjes op de been gebragt, een van agtenvyftig vendelen Knegten en dertig kornetten Paarden, onder den Veldmaarschalk, Heere van Brederode, welk langs en omtrent den Yssel gelegd werdt; en een van veertig vendelen Knegten en elf kornetten Paarden, onder den Stadhouder van Friesland, Willem Fredrik, dien wy, voortaan, den naam van *Prinse* schuldig zyn, zynde zyn Huis van Nassau-Dietz, zo wel als de Huizen van Nassau-Dillenburg, Nassau-Siegen en Nassau-Hademar, in den voorleeden jaare, tot den Ryksvorstelyken stand, verheeven geworden (*n*). Het Legertje, over welk hy thans geboodt, diende om Delfzyl, Koeverden en de Bourtange, en zelfs Embden en Lieroord, in Oostfriesland, te dekken. Doch deeze Legertjes werden opgebroken, en 't volk naar de bezettingen gezonden, toen men vernam, dat Konigsmark over de Elve getrokken was, om zig by den Graave van Wittenberg in Pomeren te voegen (*o*). Breed werdt, in 't algemeen, opgegeven van de magt van 't vereenigd Zweedsche Leger; doch men vernam, hier, uit egte berigten, dat het slegts twee-endertighonderd knegten en tweeduizend paarden sterk was (*p*).

De Staaten brengen twee Legertjes te velde.

De Graaven van Nassau worden tot Ryksvorsten verheeven.

De Zweedsche wapenen maakten, sedert, sterke voortgangen in Poolen. Warschauw en Krakauw gaven zig, terstond, over. De Koning

Voortgang der Zweedsche waapenen

(*n*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1108.
(*o*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 81. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 480 Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 524, 530.
(*p*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 85.

1655. ning en de Koningin van Poolen weeken uit het Ryk naar Silezie, waarna de meeste Landschappen zig den Koning van Zweeden onderwierpen. Dantzig nogtans, welk onder bescherming des Konings van Poolen plagt te staan, weigerde zulks (q): waarop Karel Gustaaf voornam, de Stad, te water, met tweeendertig schepen, te belegeren (r).

penen in Poolen.

De Staaten rusten eene Vloot uit naar de Oostzee.

In deezen stand der zaaken, begonden de Staaten met ernst te denken aan het ondersteunen van Poolen: waarop de Resident de Bie, van tyd tot tyd, ernstelyk aanhieldt (s). Men besloot, in Oogstmaand, eene Vloot naar de Zond te zenden, tot beveiliging van den Koophandel in de Oostzee: en viel, terstond, aan 't uitrusten, zonder zig te stooren aan de Vertoogen van den Zweedschen Resident, *Harald Appelboom*, die ligtelyk bevroeden kon, dat deeze uitrusting gerigt was tegen den Koning zynen meester, welke nogtans, beweerde hy, in vriendschap leefde met de Staaten, en gezind was, de gemaakte Verdragen, heiliglyk, te onderhouden (t).

Zy besluiten buitengewoone bezendingen te doen naar 't Noorden.

Doch terwyl de Vloot uitgerust, en eenige schepen, die eerst gereed waren, vooruit gezonden werden (u), vondt men geraaden, verscheiden' Gezantschappen af te vaardigen naar 't Noorden, om, ware 't mogelyk, de rust aldaar, door handeling, te herstellen. Tot de bezending naar Zweeden, werden benoemd Goverd

(q) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 93.
(r) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1220, 1265.
(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1210, 1216.
(t) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1210-1215, 1218.
(u) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 66.

verd van Slingeland, Pensionaris van Dordrecht, *Fredrik van Dorp*, Heer van Maasdam, Raad in den Hove van Holland, en *Jan Ysbrands*, van wege Stad en Lande, afgevaardigd in de algemeene Staaten. Naar Deenemarke werden gezonden Koenraad van Beuningen, die onlangs uit Zweeden te rug gekomen was (v); *Godard Adriaan van Rheede*, Heer van Amerongen, en *Matthias van Vierssen*, oud voorzittende en eerste Raad in den Hove van Friesland. Doch de eene en de andere bezending bleef opgeschort, tot in 't volgende voorjaar. Ook liep toen eerst het gros van 's Lands Vloote in zee. Wy zullen, hierna, gelegenheid hebben, om van haare verrigtingen verslag te doen. Nu leidt ons de draad der Geschiedenisse tot het ontvouwen van den staat der binnenlandsche zaaken, die thans merkelyken invloed hadden op de uitheemschen. 1655.

VI. Staat der Regeeringe in Holland.

De beweegingen in Holland, om den Prins van Oranje te doen verheffen tot de bekende hooge waardigheden, waren, sedert het sluiten der Vrede met Engeland, byna alomme, opgehouden (w). Men droeg zorg, dat 'er, by de jaarlyksche verandering der Wethouderen in de Steden, allengskens, meerder op 't kussen raakten, die voor *Liefhebbers der Vryheid*, gelykze genoemd werden, bekend waren. Te Amsterdam, waren 'er, onlangs, verscheiden' van deezen overleeden, te weeten, de Burgemeesters *Dr. Jan Bikker*, *Nikolaas Korver*, Kornelis Bikker, Heer van Zwieten, en Frans Ban-

(v) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 488, 489.
(w) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 22.

1655. Banning Kok, Heer van Purmerland: en sommigen waren, in Louwmaand, bedugt, dat men, by de aanstaande verkiezing der Wethouderen, eenige andersgezinden in de Regeeringe brengen mogt. 't Viel egter zo niet uit; daar de Witt, die, ten deezen tyde, te Amsterdam was, alwaar hy, kort hierna, eene Dogter van wylen den Burgemeester Jan Bikker trouwde, veelligt, wel iet toe gedaan heeft (*x*). In andere Steden, volgde men den zelfden voet: waardoor de tegenwoordige Regeering van Holland, allengskens, bestendiger werdt, en binnens- en buitenslands meer aanziens kreeg. My is niet bekend, dat 'er, ten deezen tyde, in eenige Stad van Holland, merkelyke beweegingen bespeurd werden, uitgenomen te Gorinchem, daar de Wethouderschap, al sedert eenigen tyd, met den Drossaard, over hoop gelegen hadt, over 't gezag, welk de laatste oördeelde hem, in Regts- en Regeeringszaaken, toe te komen, en welk hem, door de Wethouders, betwist werdt. Doch op den twee-entwintigsten van Hooimaand deezes jaars, werdt 'er 't Huis van den Oud-Burgemeester van der Kolk, Schoonvader des Drossaards, in eenen oploop, geplonderd. En 't liep nog eenen geruimen tyd aan, eer alles, door Gemagtigden uit den Hove, eenigszins, in rust gebragt werdt (*y*). Maar in de meeste andere Gewesten, stondt het, ten deezen tyde, nog zeer onrustig. Gro-

(*x*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 4, 10, 12, 15, 16. Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 706.

(*y*) Resol. Holl. 3 *Octob.* 1654. *bl.* 388. 31 *July* 1655. *bl.* 291. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 447, 615, 633, 667. *Vol.* VI. *p.* 123, 139, 147, 165, 166.

Groningen en de Ommelanden lagen, al sedert eenige jaaren, over hoop: en hadden, op 't einde des jaars 1653, besloten, hunne geschillen, door eenige Gemagtigden, te laaten afdoen: en zo deezen elkanderen niet verstaan konden, den Stadhouder, Prins Willem Fredrik, tot scheidsman te kiezen (z). De Ommelander-Heeren waren zelven onderling verdeeld, doordien men twee hunner hadt willen beletten, zitting te hebben op den Landdag. Sommigen, die meest op de zyde des Stadhouders geweest waren, hadden zig verbeeld, dat hy, in den twist, hunne streng getrokken zou hebben. Doch hy hadt het anders verstaan: waarop zy, van zyne vrienden, zyne hevigste partyen geworden waren. Burgemeester Eisinga, die thans het meeste bewind hadt in de Stad, hieldt hunne zyde. De twee Ommelander-partyen noemden zig ieder het Lid der Ommelanden, en gebruikten ieder het zegel van dit Lid. Drie Gemagtigden uit de genen, die tegen den Stadhouder waren, vervoegden zig, in Lentemaand deezes jaars, in de Vergadering der algemeene Staaten, daar zy een scherp geschrift overleverden tegen hunne partyen, den Stadhouder, onder anderen, van Majesteitschennis beschuldigende (*a*). De andere party schreef hiertegen. Ondertusschen, stondt 's Lands Regeering en Regtsoefening genoegzaam stil, voor eenige maanden: hebbende men, ter oorzaake der gemelde geschillen, geene Gedeputeerde Staaten noch Reg-

1655. Tweespalt in Stad en Lande.

(z) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 828.
(*a*) Resol. Holl. 25 *Maart* 1655. *bl.* 108. De Witt Briev. III. *Deel*, *bl.* 33. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 494.

1655. Regters in der Hoofdmannen-Kamer konnen verkiezen (*b*). De algemeene Staaten beslooten, derhalve, in Bloeimaand, eene bezending te doen naar Groningen, bestaande uit agt Gemagtigden, twee uit Holland, van welken de Raadpensionaris de Witt een was, en een uit ieder der zes andere Gewesten (*c*). Zy hadden last om te raadpleegen met den Prinse van Nassau, en, nevens hem, te arbeiden, om de geschillen in der minne by te leggen. Ook troffen-ze, binnen weinige dagen, een Verdrag by voorraad, in welk de Regeering der Ommelanden, het kiezen der Gemagtigden ten Landdage, en 't begeeven der Ampten geregeld werdt (*d*). Doch de party, die tegen den Stadhouder was, dreef, dat men hem daarby te veel gezags gegeven hadt (*e*). Ook bleef de onlust meer of min duuren in deeze Provincie (*f*). De Raadpensionaris de Witt schreef, in Grasmaand des jaars 1656 ,, dat *alle de woeleryen*, die, te vooren,
,, *door en voor Prinse Willem van Nassau*, *en*, *zo 't*
,, *scheen*, *ook uit liefde tot den Heere Prinse van*
,, *Oranje*, *tegen Holland*, waren *aangewend*, nu
,, van daar waren afgekeerd naar de andere
,, Gewesten, met naame naar Friesland en
,, Stad en Lande, die Prins Willem, tot hier-
,, toe, vergeefs, tot het aanneemen van zeker
,, ontwerp van *Harmonie* of overeenstemming,
,, tus-

(*b*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42.
(*c*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 424, 446, 552, 553.
(*d*) *Zie* Resol. Holl. 3, 4 *Juny* 1655. *bl.* 226. en AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1173 - 1187. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 586, 594.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1192.
(*f*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1308. IV. *Deel*, *bl.* 130. THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 567, 772. *Vol.* VI. *p.* 79.

„ tusschen de Gewesten gezogt hadt te be- 1655.
„ weegen (g)." In Groningen zelf, ontstondt, in 't jaar 1657, eene geweldige beroerte, ter gelegenheid van de gewoonlyke verkiezing der Wethouderschap. 't Huis van den Burgemeester *Tjassens* werdt geplonderd. Hy zelf, zig in de Kerk gebergd hebbende, liep gevaar van 't leeven; doch werdt nog gelukkiglyk gered, door Prinse Willem van Nassau, die egter zorg droeg, dat, in 't verkiezen der Wethouderen, genoegen gegeven werdt aan 't gemeen (h). Hierop volgde, in 't jaar 1659, eene bemiddeling van de geschillen der Provincie, door de algemeene Staaten (i).

In Gelderland, was ook geschil over 't begeeven der Ampten, tusschen de Stad Arnhem en de kleine Steden van het Kwartier van de Veluwe, en tusschen de Stad Zutfen en de andere Steden des Zutfenschen Kwartiers. De twee groote Steden dreeven, dat zy, hierin, ieder zo veel zeggens hebben moesten, als de andere Steden van elk Kwartier te samen. De kleine Steden hielden, daarentegen, staande, dat zy elk zo wel eene stem behoorden te hebben, als ieder der grooten. Deezen verklaard hebbende, dat zy zig aan de uitspraak van het Hof van Gelder, gesterkt met twee Gemagtigden uit ieder der drie andere Geregtshoven in de Vereenigde Gewesten, van Holland, Utrecht en Friesland, wilden onderwerpen, werden 'er,

Oneenigheid in Gelderland.

(g) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 215. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1307.
(h) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 130-133. Wicquefort *Livr.* X. *p.* 595.
(i) *Zie* Reglem. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 472.

1655. 'er, terstond, Gemagtigden gekooren. Doch de kleine Steden hadden geenen zin in deeze onderwerping; zodat de twist onbeslist bleef (*k*).

In Utrecht. In Utrecht, lag het eerste Lid van den Staat over hoop met de Stad, welke geoordeeld hadt, dat dit Lid, uit de geestelyke goederen, welken het bezat, eene aanzienlyke somme behoorde af te staan, tot onderhoud der Predikanten: waartoe het eerste Lid niet verstaan kon (*l*). Ook hadden de Edelen of tweede Staat den Prins van Oranje, in Hooimaand des jaars 1654, tot Stadhouder benoemd: Graaf Willem van Nassau, die zig, ten deezen tyde, in Utrecht bevondt, kon nogtans de Stad niet beweegen, om zig te voegen by de twee eerste Leden der Staaten (*m*).

In Friesland. In Friesland, was men ook tweedragtig. De Steden hingen geheellyk af van den Stadhouder. Doch, onder de andere Leden, waren 'er veelen, die de zaaken, gelyk Holland, begonden in te zien (*n*): waaruit geduurige twist ontstondt, op de Landdagen.

VII. Opschuddingen te Goes, in Zeeland. In Zeeland zelf, veranderden sommige Steden. Te Goes, daar men, in 't jaar 1653, in een' oproer, te wege gebragt hadt, dat eenige Prinsgezinden in de Regeeringe kwamen (*o*), hadt men, in 't volgende jaar, op gelyke wyze, veroorzaakt, dat eenigen hersteld werden, die, te vooren, verlaaten geweest waren van hun-

(*k*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 41. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1191.

(*l*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 493.

(*m*) THURLOE's Papers *Vol.* II. *p.* 438, 450, 451, 479, 480.

(*n*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42.

(*o*) *Zie hier voor*, *bl.* 297.

hunne Ampten (*p*). In 't jaar 1655, ontstondt 'er wederom diergelyke beweeging, na de aanstelling van den regeerenden Burgemeester, *Bartholomeus Dankerts*, tot Baljuw. Doch zy werdt, door Gemagtigden der Staaten, gestild voor dien tyd (*q*). De Wethouderschap bestondt hier, uit den Baljuw, twee Burgemeesters en negen Schepens. Jaarlyks ging 'er een Burgemeester af, en, het eene jaar, vier, het andere jaar, vyf Schepens. Volgens de oude Privilegien, moesten de opengevallen' Plaatsen vervuld worden, door den Baljuw en aanblyvende Regenten, uit eene benoeming van twintig der aanzienlykste burgeren, gemaakt door den afgaanden Burgemeester, de twee Rentmeesters der Stede en twee Verkiezers; zonder dat men den Stadhouder, of eenige mindere Kollegien van Regeeringe behoefde te kennen (*r*): een voorregt, welk geene andere Zeeuwsche Steden met Goes plagten gemeen te hebben, voor de dood des jongsten Stadhouders. Dit voorregt, gelyk het de Magistraatsbestelling onafhangkelyker maakte, gaf ook, somtyds, tot zorgelyke beroerten, aanleiding. Hierna, op 't einde des jaars 1656, rees 'er verschil, over 't verkiezen van twee Rentmeesters, waarvan de benoeming tot de jaarlyksche Wethouderschap, die, in den volgenden Zomer, geschieden moest, grootendeels, afhing. De stemmen staken, tusschen de 1655.

(*p*) Notul. Zeel. 16, 17 *Juny* 1654. *bl.* 160, 161. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1110.
(*q*) Notul. Zeel. 21, 22, 28 *Juny* 1655. *bl.* 56, 57, 58, 60.
(*r*) Copye van twee Privil. *gedr.* te *Middelb.* 1657. BOXHORN *op* REIGERSB. I. *Deel*, *bl.* 403.

de Prinsgezinden en de anderen. De eersten
1655. wilden 't geschil aan de Staaten verbleeven hebben: de anderen aan de Vroedschap der Stede, daar zy de sterksten waren (*s*). De burgers koozen party, en waakten met dubbele wagt, om niet overvallen te worden, en om het Staatsch Krygsvolk, waarmede de Stad gedreigd werdt, buiten te houden. Doch by gelegenheid, dat twee Ronden elkanderen, by nagt, tegen kwamen, raakte men handgemeen. *Gillis van der Nisse*, Kapitein der Burgerye, werdt doorschooten: twee Burgers werden gewond: waarvan een, *Jakob Gorssen* genaamd, het bestierf: het Huis van den Oud-Schepen *Benjamin van den Steene*, daar de party der Prinsgezinden in geweeken was, werdt geplonderd (*t*). De Baljuw Dankerts, die 't met deezen hieldt, op 't einde des voorleeden jaars, door Burgemeesteren en Schepenen, ontschutterd, en sedert aangetast en ontwapend zynde door de Burgerye, was genoodzaakt geweest, zyn ampt neder te leggen (*u*). Zyn aanhang hadt, derhalve, deeze moeilykheid veroorzaakt, om hem te doen herstellen (*v*). Het Hof in den Haage zondt, eerlang, Gemagtigden naar Goes, om, zonder zig aan de tegenkanting der Staaten van 't Gewest te bekreunen, onderzoek op 't gebeurde te doen (*w*); en eenige handdaadigen

(*s*) Notul. Zeel. 9, 10, 11, 15, 16, 27 *January* 2, 3, 24 *Febr.* 2 *Maart* 1657. *bl.* 4, 9, 11, 15, 17, 25, 32, 33, 35, 39, 47, 48, 52.
(*t*) Doleantie van B. van den Steene. *gedr.* 1657.
(*u*) Notul. Zeel. 21, 30, 31 *Maart* 14, 16 *April* 1657. *bl.* 67, 68, 72, 73, 74, 79, 81.
(*v*) Manifest der Burgerye van Goes, *gedr. Middelb.* 1657.
(*w*) Notul. Zeel. 18 *April* 1 *May* 8 *Juny* 30, 31 *July* 1 *Aug.* 1657. *bl.* 83, 85, 95, 103, 104, 105.

gen werden met geesseling gestraft. Doch deeze beroerte veroorzaakte, dat de Staaten van Zeeland der Stad, die eenen tyd lang van de Staatsvergaderinge bleef, eerlang, op haar verzoek, vergunden, voortaan, vier Burgemeesters en zeven Schepens te mogen hebben, van welken twee Burgemeesters, en drie of vier Schepens, by beurten, jaarlyks, zouden afgaan: door welke schikking, de Baljuw minder vermogen hadt, om de stemmen te doen uitvallen naar zynen zin. Dankerts egter, uit Goes geweeken zynde, nam, in Bloeimaand des jaars 1658, op eenen vroegen morgen, zynen slag waar, kwam, met eenigen van zynen aanhang en eenige soldaaten, door de Oostpoorte, in de Stad, maakte zig meester van 't Stadhuis, en zettede zig op zyne oude plaatse, voorgeevende aldaar te willen leeven en sterven. Doch alzo hem byna geene burgers toevielen, en de schuttery, midlerwyl, in de wapenen kwam, tot voorstand der tegenwoordige Regeeringe, moest hy 't Stadhuis en de Stad haast wederom verlaaten. Sedert, werdt hy in eene geldboete van vyf honderd ponden vlaams verweezen, en uit Goes en Zuidbeveland gebannen. De Staaten van Zeeland stelden eenen anderen Baljuw, in zyne stede (x): waarna eene algemeene vergiffenis afgekondigd (y), en de rust binnen Goes allengskens hersteld werdt (z). Doch tegenwoordig, in 1655.

(x) Notul. Zeel. 6 *Juny* 1658. *bl.* 15.

(y) Notul. Zeel. 10 *Dec.* 1658. *bl.* 90. 7 *Maart* 1659. *bl.* 17.

(z) Memoriaal der Regeer. van Goes *MS.* Notul. Zeel. 25, 27 *Aug.* 5, 10, 14, 22, 23 *Sept.* 21, 24, 26 *Nov.* 1657. *bl.* 110, 111, 113, 117, 122, 125, 140, 141, 147, 149, 151. *Byl. bl.* * 4, 5, 23. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 128. WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 594. THURLOE's Papers *Vol.* VI. *p.* 165, 166.

1655. in 't jaar 1655, was de verdeeldheid tusschen de Leden van Zeeland zo groot, dat veele zaaken onafgedaan bleeven, om dat Middelburg, Zierikzee en Thoolen vierkant overstonden, tegen Goes, Vlissingen en Veere (*a*). Thoolen zelf was ook verdeeld; schoon zy, die, naar 't oordeel van den Raadpensionaris de Witt, goede grondregels volgden, aldaar, tot nog toe, het onderspit delfden (*b*). In 't volgende jaar, was 'er een opstand onder de Landluiden van Walcheren, die op de Dykgraaven en Heemraaden misnoegd waren (*c*). Doch men vindt 'er weinig van aangetekend. Na 't stillen der beroerte, werden de Regenten, door eene bondige Akte der Staaten, tegen alle schade, die hun, in 't vervolg, zou mogen overkomen, verzekerd (*d*). Sommigen strooiden uit, dat Holland, en in 't byzonder de Raadpensionaris de oneenigheden in de Gewesten verwekte en aanstookte, om daardoor andere luiden, die 't nader met hem eens waren, in de Regeeringe te brengen. Doch de Witt betuigde, by alle gelegenheden, het tegendeel (*e*). Ondertusschen, liep de tweedragt nergens hooger dan in Overyssel, daar zy reeds eenen geruimen tyd geduurd hadt, en nog niet weggenomen was. Wy hebben 'er, te vooren reeds (*f*), met een enkel woord, van gewaagd, en 't zal hier te pas-

(*a*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 361, 393. *Vol.* III. *p.* 446, 447.
(*b*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 94. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 544, 553, 594.
(*c*) THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 192.
(*d*) Notul. Zeel. 12 *Decemb.* 1656. *bl.* 123.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1192.
(*f*) *Bl.* 361.

passe komen, dat we 'er uitvoeriger verslag van doen. 1655.

De Staaten van Overyssel waren, in Grasmaand des jaars 1654, te Deventer, ten Landdage beschreeven, om te raadpleegen, op de bewilliging in den Staat van oorloge en buitengewoone toerusting ter zee, op het betaalen der onderstandgelden aan Deenemarke, op de zaaken van Portugal, op de gevolgen der Vrede met Engeland, en op verscheiden' andere zaaken van gewigt, den Staat der Landen in 't gemeen betreffende. Doch in plaats van zig, hiermede, voornaamlyk, bezig te houden, verdeelden zy zig, onderling, ter gelegenheid van een huisselyk geschil, ontstaan over de begeeving van het Ampt van Drossaard van Twente, welk, by meerderheid van stemmen, opgedraagen was aan *Rutgert van Haarsolte*, die, als Drost van Lingen, in byzonderen dienst was van het Huis van Oranje, en zeer gezet op de bevordering der belangen van dit Huis. Om de Steden, welken hy bedugt was, dat hem meest hinderlyk zouden zyn, in 't verkrygen van dit Ampt, op zyne zyde, te winnen, hadt hy zyn Land-Rentmeesterschap van Salland, ten behoeve der Steden Kampen en Zwolle, afgestaan, en hierdoor de meeste stemmen gewonnen. Doch verscheiden' Edelen en de Stad Deventer weigerden hem voor Drossaard te erkennen. Die 't met hem hielden vertrokken uit Deventer, daar de Wethouderschap de bezetting op haare hand hadt; den Landdag, zo veel in hen was, verleggende naar Kampen, en van daar naar Zwolle; terwyl de andere par-

VIII. Oorsprong van de scheuring der Staaten van Overyssel.

1655. ty, te Deventer, bleef vergaderen (*b*); daar de Landdag belegd was, en, naar de orde der Regeeringe, dit jaar, gehouden moest worden.

De verdeelde Staaten werven tegen elkanderen.

Zo ver liep de twist tusschen de verdeelde Staaten, dat men de trom begon te roeren, om volk te werven tegen elkanderen, en zig zelfs van de gewoonlyke bezettingen in de Steden dagt te bedienen, om zynen aanhang te styven. Doch de Staaten van Holland (*i*) en de algemeene Staaten zelven voorkwamen dit, bevel geevende, de eersten aan het Krygsvolk, welk zy betaalden, en de anderen aan al het ander Krygsvolk, dat het zig niet zou hebben te steeken in den twist, die, tusschen de Staaten van Overyssel, ontstaan was, en der eene noch der andere partye de hand bieden. Dit bevel scheen aan te loopen, tegen een der besluiten van de Groote Vergadering, volgens welk, de algemeene, noch eenigen der byzondere Staaten, geen zeggens hadden over 't Krygsvolk, in een der andere stemmende Gewesten leggende. Ook hadden Zeeland, Friesland en Stad en Lande dit doen opmerken, ter algemeene Staatsvergaderinge, en Friesland hadt eene aantekening laaten doen, tegen het besluit der Vergaderinge. Doch de andere Gewesten en Holland in 't byzonder scheenen te begrypen, dat 'er, sedert het scheuren van den Landdag, geene Staaten, en derhalve geene *Souverainen* in Overyssel waren. Voorts, verzogt men, aan beide de partyen, dat zy hunne geworven troepen wilden afdanken, en de geschillen verblyven,

(*b*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 462, 519.
(*i*) Resol. Holl. 18 *Sept.* 1654. *bl.* 354. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 216.

ven, aan de bemiddeling der algemeene Staaten. Die van Deventer, genoegzaam eens zynde met Holland (*k*), en wel onderregt van 't gezag, welk dit Gewest thans hadt in de algemeene Staatsvergaderinge, zouden hiertoe gaarne verstaan hebben; doch die van Zwolle hadden 'er geene ooren naar. Zelfs hielden zy elkanderen voor, dat het beste middel, om den gereezen twist by te leggen, was het verkiezen van eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal. Ook benoemden zy, tot deeze waardigheden, op den veertienden van Wynmaand des gemelden jaars 1654, den jongen Prins van Oranje: wien zy den Stadhouder van Friesland, Prins Willem Fredrik, tot Luitenant toevoegden. Men hadt die van Hasselt en Steenwyk, anders niet gewoon op de Staatsvergaderingen te verschynen, verzogt, deeze verkiezing te willen bywoonen. Doch 't werk was reeds verrigt, toen zy aankwamen: waarom zy zig verklaarden tegen 't gene 'er gedaan was, en verstoord te rug keerden. Prins Willem Fredrik begaf zig, kort hierop, naar Zwolle en Kampen (*l*), daar hy in 't bezit tradt van zyne nieuwe waardigheid. Hy keerde, omtrent den aanvang van Wintermaand, te rug naar Friesland (*m*). De Vergadering, die te Deventer zat, onder de hand gestyfd, door die van Holland, kantte zig, heviglyk, tegen de aanstelling der twee Prinsen (*n*), haar gedrag verdedigende, in

1655.

Een der partyen kiest den Prins van Oranje tot Stadhouder en Prins Willem van Nassau tot zynen Luitenant.

(*k*) *Zie* Resol. Holl. 18 *Sept.* 1654. *bl.* 355.
(*l*) Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 616, 636, 648, 649, 666, 667, 682, 683, 687, 715.
(*m*) Thurloe's Papers *Vol.* II. *p.* 735.
(*n*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 168, 188, 198. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 456, 457. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1111. Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 662, 664.

1655. in een Vertoog, welk aan de Staaten van Holland gerigt was. Die van Zwolle stelden 'er een schriftelyk Vertoog tegen (o). De eersten, die, naar de Witts oordeel, *betoonende Vryheid lief te hebben* (p); zonden, in Lentemaand deezes jaars, drie Gemagtigden, *Rubo Herman Scheele* en *Bernard Bentink*, uit de Edelen van Salland en Twente, en *Joan van der Beeke*, Burgemeester van Deventer, naar den Haage, op eenen Geloofsbrief, die, uit naame der Staaten van Overyssel, getekend was; om ter Vergaderinge van Holland te klaagen, over de ongeregelde verkiezing van eenen Stadhouder, die, onlangs, zo sprakenze, ondernomen was, tegen de Privilegien en tegen een besluit der Staaten van den negentienden van Herfstmaand des jaars 1653, waarby vastgesteld was, dat zulks niet dan met eenpaarige stemmen zou mogen geschieden. Voorts, moesten zy der Staaten bystand verzoeken, tegen de verdrukking, voor welke zy vreesden. De Staaten hen gehoord hebbende, oordeelden de Edelen, Dordrecht en Haarlem, dat men hun behoorde by te staan, zo de andere party hen wilde noodzaaken, tot het erkennen van den Stadhouder. Amsterdam, Gouda, Schiedam, Briele, Monnikendam, Medenblik en Purmerende voegden zig hierby. Nogtans, besloot de Vergadering alleenlyk de bevelen te vernieuwen, die zy, te vooren, aan 't Krygsvolk, ter haarer betaalinge staande, hadt laaten afgaan (q). In Bloei-

Beide de partyen vervoegen zig aan de Staaten van Holland.

(o) Resol. Holl. 28 *Octob.* 1654. *bl.* 397.
(p) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 33. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 125.
(q) Resol. Holl. 20 *Maart* 1655. *bl.* 65.

Bloeimaand, kwam 'er eene bezending van de andere party, die zig ook de Staaten van Overyssel noemde, aan de Staaten van Holland. De Gemagtigden waren *Adriaan Juriaan van Haarsolte*, tot den Oldenhove, Luitenant-Kolonel, *Rudolf van Langen*, Burgemeester van Kampen, en *Henrik Wolffsen*, Burgemeester van Zwolle. Zy vertoonden den Staaten breedvoeriglyk „ dat de Edelen en de drie Steden, „ Deventer, Kampen en Zwol, de opperste „ magt van Overyssel uitmaakten. Dat 'er, te- „ genwoordig, negenenzestig Edelen waren, „ die zitting hadden ten Landdage, alwaar al- „ les, uitgenomen zaaken van belastinge, met „ meerderheid van stemmen, besloten werdt. „ Dat deeze meerderheid werdt uitgemaakt, „ door een' Edelman, gevoegd by de drie Ste- „ den; of door vierentwintig Edelen, gevoegd „ by twee Steden; of door zevenenveertig E- „ delen, gevoegd by eene enkele Stad. Dat „ 'er, tegenwoordig, maar zeventien of agt- „ tien Edelen nevens de Stad Deventer waren, „ die zig kanteden, tegen het Drossaardschap „ van den Heere van Haarsolte. Dat hieruit „ de scheuring van den Landdag en veelerlei „ opschuddingen en verwarringen gevolgd „ waren, om welken weg te neemen, en de „ eenigheid te herstellen, zy geenen beteren „ raad geweeten hadden, dan den Heer Prins „ van Oranje, tot Stadhouder, en Prins Willem „ Fredrik, Vorst van Nassau, tot deszelfs Lui- „ tenant, te verkiezen. Dat de laatstgemelde „ Prins hun den weg van bemiddeling aange- „ raaden hadt, om de geschillen by te leggen;

1655.

1655. „ doch dat die van Deventer zig hiertegen en
„ tegen de aanstelling van eenen Stadhouder
„ hadden gekant. Dat zulk eene aanstelling,
„ een punt van orde zynde, huns oordeels, by
„ meerderheid van stemmen, kon afgedaan
„ worden. Dat zy dit alles den Staaten van
„ Holland wel hadden willen vertoonen, tot
„ hunne eigene verdediging, en nu, ten be-
„ sluite, verzogten, dat hunne Edele Groot-
„ Mogendheden hun het regt wilden doen van
„ te verklaaren, dat zy, en niet de Stad De-
„ venter, en de weinige Edelen, die zig by
„ dezelve gevoegd hadden, 's Lands opperste
„ magt vertoonden, ter tyd toe, dat de ver-
„ deelde Leden allen wederom vereenigd
„ zouden zyn; en dat zy hen wilden helpen
„ herstellen in het Regtsgebied over Twente,
„ welk die van Deventer zig aangemaatigd
„ hadden, bevel geevende, dat men daar niet
„ Haarsolte, maar *Bevervoorde*, als Dros-
„ saard, erkennen zou." Zy voegden 'er by,
„ dat dit zou konnen geschieden, door, ter
„ Generaliteit, te bewerken, het intrekken
„ van den last, aan 't Krygsvolk van den Staat
„ gegeven, om noch de eene noch de andere
„ party te helpen (*r*)." De Staaten, 't Vertoog van die van Zwolle, welken zig, midlerwyl, ook by de Staaten van Zeeland vervoegd hadden (*s*), overwoogen hebbende, verstonden, daarna, dat men den twist in der minne moest zoeken by te leggen; wanneer de zaaken eerst hersteld waren in den staat, waarin zy geweest wa-

die tot bylegging der geschillen besluiten.

(*r*) *Zie* Resol. Holl. 11 *May* 1655. *bl.* 180.
(*s*) Notul. Zeel. 19, 26 *Juny* 1655. *bl.* 55, 59.

waren, voor het ontstaan der scheuringe: oordeelende zy, dat, ten minsten in 't stuk der aanstellinge van eenen Stadhouder, geene overstemming vallen kon (t). Men bragt deeze meening in, ter Generaliteit. Doch de algemeene Staaten oordeelden, in Herfstmaand, dat men, zonder zulk eene herstelling te vorderen, Gemagtigden afzenden kon, om de geschillen te bemiddelen. Maar de Afgevaardigden van Holland, wel bevroedende, dat zulke Gemagtigden, uit en door de algemeene Staaten gekooren wordende, niet zouden konnen nalaaten, de verkiezing des Stadhouders te bevestigen, kanteden zig hiertegen. Ook verklaarden die van Deventer, dat zy zulk eene bezending niet zouden ontvangen, noch in onderhandeling treeden met iemant, die van wege de algemeene Staaten afgezonden werdt (u). De tweedragt bleef, derhalve, duuren. Ondertusschen bragt men 't, onder de hand, zo verre, dat de algemeene Staaten, in den aanvang des jaars 1656, die van Overyssel bewoogen, Gemagtigden herwaards te zenden, met welken zy of hunne Afgevaardigden zouden konnen handelen. Beide die van Zwolle en van Deventer kwamen toen overeen, om, tot beslissing der geschillen, te benoemen Prins Willem van Nassau en den Raadpensionaris de Witt (v), die, eerlang, eens werden „ dat de „ voorgewende verkiezing van eenen Stad- „ hou-

1655.

De algemeene Staaten verschillen met die van Holland.

Prins Willem van Nassau en de Raadpensionaris de Witt be-

(t) Resol. van Consid. bl. 241. THURLOE's Papers, Vol. IV. p. 60, 61.

(u) WICQUEFORT Livr. IX. p. 495.

(v) Resol. Gener. 5 Febr. 1656. in THURLOE's Papers, Vol. IV. p. 466, 490. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 258.

1655. „ houder, zo wel ten opzigte van den Prinse „ van Oranje, als ten opzigte van den Prinse „ van Nassau, zou gehouden worden voor ver„ nietigd: dat Haarsolte ook afstand doen zou „ van het Drostampt van Twente, waartoe „ men hem hieldt te zyn aangesteld, en dat „ dit Ampt, by voorraad, zou gelaaten worden „ aan den Heere van Bevervoorde, die 't, na 't overlyden van den jongsten Drossaard, reeds, als *Verwalter*, bekleed hadt. De Prins van Nassau hadt te vooren al verklaard, dat hy, om vredes wille, afstand doen wilde van de waardigheid, hem opgedraagen: 't welk, zelfs door eenige Leden, die te Zwolle zaten, niet ongaarne gezien was (w). Maar de twee partyen, aangenomen hebbende, verslag te doen van deeze uitspraak (x), vonden de Leden, van welken zy gemagtigd waren, met naame die van Zwolle, ongezind, om zig aan dezelve te onderwerpen. Ook hadt de Prinses Weduwe gezeid, dat haar Kleinzoon niet van 't Stadhouderschap afstondt; al hadt schoon Prins Willem afstand gedaan van 't Luitenant-Stadhouderschap: waarom zy het aanneemen van 't Verdrag zogt te beletten (y). De scheuring sleepte, midlerwyl, veelerlei nadeelige gevolgen met zig (z). Hasselt zelf werdt, door die van Zwolle, in Bloei- of Zomermaand des volgenden jaars 1657, belegerd, en schreef aan Amsterdam om bystand (a). Doch toen de tweedragt op 't hoogst geklommen was, werdenze beide de

Slissen den twist, by voorraad.

Men houdt 'er zig niet aan.

(w) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 47.
(x) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 178. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1305.
(y) THURLOE's Papers, *Vol.* IV, *p.* 514, 516.
(z) Resol. Holl. 10, 20, 24 *July* 1657. *bl.* 235, 259, 261.
(a) THURLOE's Papers *Vol.* VI. *p.* 333, 336.

de partyen moede. Zy kwamen, eindelyk, over-een, om de geschillen, volstrektelyk, te verblyven aan de uitspraak der Staaten van Holland (b), die *Kornelis de Graaf*, Heer van Zuidpolsbroek, en den Raadpensionaris de Witt benoemden, om, uit hunnen naam, de zaak af te doen. Zy arbeidden 'er, eenige dagen, met zo veel vlyt, aan (c); dat zy, eerlang, op den agtsten van Oogstmaand, eene wydluftige Uitspraak deeden, die inhieldt de beslissing der geschillen niet alleen; maar geheele schikkingen op het beleid der Regeeringe, in de Vergaderinge der Staaten van 't Gewest, en in de mindere Kollegien en Ampten. De voornaamste punten kwamen hierop uit: „ dat de aanstelling van Rutgert van Haarsolte tot Drost van Twente zou gerekend worden, als niet geschied: ook de aanstelling van den Prinse Willem van Nassau tot Luitenant-Stadhouder. Dat het geschil over de verkiezing van den Prinse van Oranje gelaaten werdt in zyne waarde en onwaarde, en aan het oordeel der genen, die in de Regeeringe zouden zyn, wanneer zyne Hoogheid bekwaame jaaren bereikt zou hebben, om de waardigheid van Stadhouder te bekleeden. Dat die van Deventer vryheid hebben zouden, om de tegenwoordig openstaande ampten, binnen den tyd van agt dagen, te verdeelen in twee gelyke deelen; en dat de andere party de keuze hebben zou van een deezer deelen, „ om

1655.

De Staaten van Holland beslissen, eindelyk, alles.

(b) *Zie* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 168-178. Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 470.

(c) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 397, 404, 408, 415. Wicquefort *Livr.* X. *p.* 547. 548.

1655. „ om de ampten, in het zelve gebragt, te begeeven voor de vereeniging der twee partyen; doch indien zy hiertoe niet kon verstaan, zouden alle de ampten, vyf jaaren lang, onbegeeven blyven, en het Drostampt van Twente, midlerwyl, bediend worden, door den Heer van Bevervoorde. Dat de Steden Hasselt en Steenwyk, voortaan, op zaaken van vrede en oorlog, verandering van Landregten, verkiezing van Stadhouderen en opstellinge van nieuwe lasten, ten Landdage, beschreeven zouden worden, en helpen raadpleegen. Dat 'er eene algemeene Vergiffenis van al 't voorgevallene zou afgekondigd worden; waarvan egter de maakers der schimpschriften zouden uitgeslooten zyn (d)." De Gemagtigden van beide de partyen onderwierpen zig aan deeze uitspraak, omhelsden elkanderen vriendelyk, ten teken van volkomen' verzoening, bedankten de Graaf en de Witt, en werden, door de Gekommitteerde Raaden, uit naame der Staaten van Holland, op de Doele, ter maaltyd, onthaald (e): waarna de rust, in Overyssel, eindelyk, voor eenen tyd, hersteld werdt.

Doch terwyl de tweespalt aldaar nog duurde, werden de Gewesten allen ingewikkeld, in een nieuw onderling geschil, welk egter, door het beleid van Holland, tot geene merkelyke verwydering uitborst.

IX. De Veld- De Veldmaarschalk, Heer van Brederode, ter

(d) *Zie* Resol. Holl. 16, 17 *Aug.* 21 *Sept.* 1657. *bl.* 301, 327 *en* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 180-195. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 459. Resol. van Consid. *bl.* 381.

(e) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 412, 413, 415.

ter oorzaake zyner onpasselykheid, het Veldlegertje, welk, in den aanvang deezes jaars 1655, onder zyn bevel gesteld was, niet hebbende konnen gebieden, hadt zig naar Spa laaten voeren, om de geneezende wateren te gebruiken, die hem, nogtans, zo veel nadeels deeden, dat men aan zyne herstelling wanhoopte. De Staaten van Holland, by deeze gelegenheid, raadpleegende, op het gene hun, in geval hy overlyden mogt, omtrent het begeeven of niet begeeven van de Ampten, welken hy bekleedde, zou te doen staan, oordeelden de Raadpensionaris de Witt en eenige andere Gemagtigden der Staaten, dat men het Veldmaarschalksampt, in zulk een geval, moest houden voor vernietigd, en dat men, tot het Bevelhebberschap van 's Hertogenbosch, moest zoeken te doen verkiezen een' Heer, waarop Holland zig, volkomenlyk, mogt konnen vertrouwen. Doch hierop was niets beslooten, by de Staaten (*f*). Brederode zig, midlerwyl, van Spa hebbende laaten brengen naar Petershem by Maastricht, overleedt aldaar, op den derden van Herfstmaand (*g*). Hy hadt het Ampt van Veldmaarschalk, eenige jaaren, bekleed tot genoegen der Staaten van Holland, welker zyde hy, terstond na de dood des jongsten Stadhouders, gekooren hadt, laatende den bekrompen staat zyner huisselyke zaaken hem niet toe, zig te kanten tegen de inzigten van hun, die thans

1655. Veldmaarschalk Heer van Brederode sterft.

(*f*) Secr. Resol. Holl. 4, 11 *Aug.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 216, 219. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 108. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 669.

(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1192. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 731, 746.

1655. thans genoegzaam 't zelfde gezag in den Staat oefenden, welk de Stadhouders, eertyds, geoefend hadden (*h*). Zyn Zoon *Henrik* zogt, in zyne stede, tot eersten in 't Lid der Edelen van Holland beschreeven te worden. Doch 't mislukte hem (*i*). Zo dra was de Heer van Brederode niet overleeden, of Prins Willem van Nassau en Prins Joan Maurits booden den algemeenen en byzonderen Staaten hunnen dienst aan, tot bekleedinge van het opengevallen Veldmaarschalksampt (*k*). Doch het besluit hierop werdt, ter Vergaderinge van Holland, verschooven, tot dat het Bevelhebberschap van 's Hertogenbosch begeven zou zyn: 't welk, eerst in Slagtmaand, opgedraagen werdt aan *Joan van Wynbergen*, Heere van Oudenaller (*l*). Sommigen deeden toen veel moeite, om den Heer van Sommelsdyk te doen voorzien met het Bevelhebberschap van Sluis, welk open viel, door de bevordering van Wynbergen (*m*); doch de Staaten van Holland, nog gedagtig aan 't gene zy, in 't jaar 1650, ten zynen laste, gehad hadden, bragten te wege, dat het aan den Heere van Noordwyk opgedraagen werdt (*n*). Ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, sedert, gehandeld over 't begeeven van het Veldmaarschalksampt, waartoe de Afgevaardigden van Friesland Prins Willem

De Prinsen Willem en Joan Maurits staan naar dit Ampt.

Men handelt over 't begeeven van het

(*h*) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 496.
(*i*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 204.
(*k*) Resol Holl. 8, 18 *Sept.* 1655. *bl.* 329, 341. Notul. Zeel. 16 *Sept.* 4 *Nov.* 1655. *bl.* 174, 216. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1194. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 14, 15, 30, 84.
(*l*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 142.
(*m*) Notul. Zeel. 4 *Nov.* 1655. *bl.* 216.
(*n*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 142.

lem van Nassau aanpreezen. Doch die van Holland verklaarden, dat hierop nog niets besllooten was, by hunne Edele Groot-Mogendheden. Ook meende men, ten deezen tyde, dat Amsterdam, alwaar men egter, onlangs, de Prinses Weduwe vorstelyk onthaald hadt, geheel niet neigde, om Prins Willem van Nassau tot Veldmaarschalk aan te stellen (o). De geschillen in Overyssel waren, ten deezen tyde, in hunne kragt; en Prins Willem scheen nog niet gezind, om af te staan van de waardigheid, hem, door een gedeelte der Leden van dit Gewest, opgedraagen. Doch de raadpleegingen op het Veldmaarschalksampt schynen den Raadpensionaris de Witt aanleiding gegeven te hebben, om te beproeven, of hy 'er niet toe te beweegen zou zyn. Immers, de Witt bragt te wege, dat hem en eenigen anderen Gemagtigden last gegeven werdt, om, met de andere Gewesten, te beraamen, 't gene zy, zo ten opzigte van het Veldmaarschalksampt, als tot behoudenis en bevestiging van de eendragt onder de Gewesten, overeenkomstig met de bekende inzigten van hunne Edele Groot-Mogendheden, dienstig zouden oordeelen (p). De Witt en de andere Gemagtigden ontwierpen, kort hierop, een' voorslag aan de Gewesten, welke, door die van Holland, werdt goedgekeurd, en behelsde 1. „ dat de algemeene Staaten en de Staaten der byzondere Gewesten, uit de openbaare Regifters, ligten zouden alle de scherpe Geschriften, „ te-

1655. zelve, ter algemeene Staatsvergaderinge.

Voorslag van Holland, hiertoe betrekkelyk.

(o) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 93, 95, 110, 111, 112.
(p) Secr. Resol. Holl. 26 *Nov.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 256.

1655. „ tegen de bekende Akte van Uitsluiting ingeleverd: te gelyk beloovende, deswege, „ geen verder ongenoegen tegen iemant te „ zullen betoonen. 2. dat met der daad zouden worden vernietigd alle Resolutien, vermeld in de Akte van Vergiffenisse van den „ jaare 1651, met naame die van den agttienden van Oogstmaand des jaars 1650, zo gezeid werdt, genomen by hunne Hoog-Mogendheden. 3. dat Prins Willem van Nassau bewoogen zou worden, om afstand te „ doen van het betwistte Luitenant-Stadhouderschap van Overyssel. 4. dat gemelde Prins „ Willem, gekooren wordende tot Veldmaarschalk, zig zou moeten verbinden, om „ geene andere Stadhouderschappen of Luitenant-Stadhouderschappen te zullen bekleeden; ja dat men, voor 't aanstellen van „ eenen Veldmaarschalk, tot eene algemeene „ Wet maaken zou, dat geen Veldmaarschalk „ Stadhouder of Kapitein-Generaal zou mogen wezen van een der Vereenigde Gewesten; doch zo men, tegenwoordig, eenen „ Stadhouder van een of meer Gewesten tot „ Veldmaarschalk verkoos, zou hy zyne Stadhouderschappen mogen behouden. 5. dat de „ Veldmaarschalk alle Verdragen, met uitheemsche Mogendheden aangegaan, en byzonderlyk de jongste Vrede met Engeland, „ plegtiglyk, zou moeten bezweeren (q)."

Vindt geen' ingang. Deeze voorslag, die, sedert, meen ik, onder den naam van *Harmonie*, bekend (r), en Friesland

(q) Secr. Resol. Holl. 3 *Decemb.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 257. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 148, 149, 161.
(r) *Zie* hier voor, *bl.* 396.

land en Stad en Lande, door Prinse Willem van Nassau, aangepreezen werdt (*s*), ter algemeene Staatsvergaderinge gebragt zynde, werdt, door Zeeland, van de hand geweezen (*t*). De andere Gewesten maakten 'er ook eenige zwaarigheid in. Ondertusschen, stondt Prins Willem van Nassau, hoop scheppende, naar 't schynt, uit den voorslag van Holland, op het Ampt van Veldmaarschalk, het betwistte Stadhouderschap van Overyssel af. Men wil, dat hem ook gevergd werdt, te bewilligen in de Akte van Uitsluitinge (*u*): waartoe hy egter, geenszins, besluiten kon. Doch ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, in eenen geruimen tyd, niet gerept van 't aanstellen van eenen Veldmaarschalk. De Gewesten waren niet gezind, om in den voorslag van Holland te bewilligen, en verschilden onderling; en Holland hadt geen belang, om op 't begeeven van 't Veldmaarschalksampt aan te houden (*v*): hoewel verscheiden' Leden van dit Gewest zig uiterlyk zeer genegen toonden voor het Huis van Oranje, 't welk sommigen zeggen deedt, *dat zy zig hunner Vryheid schaamden* (*w*): terwyl, van den anderen kant, 't gedrag van Prinse Willem van Nassau den vrienden van het Huis van Oranje zeer tegenstondt (*x*). Voorts, waren de raadpleegingen op het Veldmaarschalksampt, reeds

1655.

Ontrouw van de Witts eersten

(*s*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 627.
(*t*) Notul. Zeel. 9, 10, 11 *Febr.* 1656. *bl.* 12, 13, 17. Thurloe's Papers *Vol.* IV. *p.* 61.
(*u*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 241.
(*v*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 173, 202, 260, 290, 331, 332, 568, 612, 637.
(*w*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 202, 262.
(*x*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 637.

1655. reeds te vooren, een weinig gestremd geworden, ter gelegenheid der ontdekte ontrouw van

Klerk ontdekt. *Joan van Messen*, eersten Klerk van den Raadpensionaris de Witt (y), die, sedert eenigen tyd, zyn werk gemaakt hadt, om de geheimste Stukken, Brieven en Resolutien af te schryven en te leveren aan eenen *Dirk van Ruiven* (z), die de zaaken van Prinse Willem van Nassau, in den Haage, waarnam, en, zo sommigen melden, en zelfs niet donkerlyk blykt, uit het vonnis, naderhand, ten zynen laste geweezen, den Prinse ter hand stelde, 't gene hy byzonders van van Messen hadt weeten te bekomen. Hierdoor was uitgelekt, 't gene, in den jaare 1654, met Kromwel, gehandeld was. Ook hadden van Messen en van Ruiven zig niet vergenoegd, met het ontdekken van geheime waarheden; maar zelfs, ten nadeele van de Witt, dingen verdigt, die hem ten hoogste strafbaar gemaakt zouden hebben, zoze waaragtig geweest waren. Hy zou, onder anderen, door middel van Beverningk en Nieuwpoort, den Protector hebben getragt te beweegen, om eene Vloot te zenden op de Zeeuwsche kusten, en Zeeland, daardoor, te dwingen, om Holland, in 't stuk der Uitsluitinge, mede te vallen: waarna men, zelfs in Holland, Engelsch Krygsvolk brengen zou, onder eenen Engelschen Overste. Ook zou hy het Haarlemsch Lynwaat hebben willen doen verbieden in Engeland. Wyders, zouden deeze twee luiden, of een van beide de Brieven van den Raadpensionaris

(y) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 121.

(z) Secr. Resol. Holl. 21, 22. *Sept.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 230, 231. Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 32, 33.

ris hebben gezogt te onderscheppen, en een koffer, waarin de geheimste papieren bewaard werden, te ligten uit zyne wooning. Zelfs zou men, met hunne kennis, op zyn leeven hebben toegelegd. Alle deeze dingen en meer anderen staan vermeld, in de Sententien van den Hove, gedagtekend den zevenentwintigsten van Wynmaand: waarby van Messen oneerlyk verklaard, en voor altoos; van Ruiven, alleenlyk voor tien jaaren, uit Holland, Zeeland, Friesland, dat is, Westfriesland, en Utrecht, gebannen werdt (a). Doch deeze straf werdt, by veelen, en, zo ver zy van Messen raakte, ook by de Witt (b), voor veel te zagt gehouden. 1656.

X. Nieuwe poogingen van eenige Gewesten, om eenen Veldmaarschalk te doen verkiezen.

De zaak van 't Veldmaarschalksampt bleef, ondertusschen, sleepen, tot omtrent den aanvang des jaars 1657; wanneer de Heer *Joan Mulert*, die, wegens Overyssel, voorzat, ter algemeene Staatsvergaderinge, voorstelde; „ dat de Staaten, zyne mágtigers, toestonden, „ dat Beverningk bezit name van het Thesau„ tierschap-Generaal, in gevolge van het be„ sluit, welk den twintigsten van Winter„ maand laatstleeden genomen was," en waarin Friesland nog niet bewilligd hadt (c). Elk stondt verwonderd, over deeze toegeevendheid, alzo Mulert bekend was voor een' den voornaamsten van die partyë in Overyssel, welke meest met Holland verschilde. Ook nam hy tot het doen van een voorstel, welk aangenaam moest

(a) *Zie* de Sentent. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1194, 1195.
(b) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 223. III. *Deel*, *bl.* 124, 135. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 499.
(c) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 310. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1311, 1312. THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 661, 662, 700.

1655. moest zyn aan Holland, eenen tyd waar, dat de Witt en verscheiden' andere Hollandsche Afgevaardigden afwezig waren; 't welk de verwondering vermeerderde. Doch men meende het oogmerk van dit alles te ontdekken, toen Epo Bootsma, wegens Friesland zitting hebbende ter Generaliteit, op het voorstel van Mulert, by wyze van inval, zeide „ dat het „ zeer vreemd was, dat men, over de zaak „ van het Thesaurierschap, by meerderheid „ van stemmen, besloot, en dat men zwaarig„ heid maakte, om het zelfde te doen, in de „ begeevinge van het Veldmaarschalksampt, „ welk zo lang open geweest was." Mulert, dit zeggen opvattende als een' volkomen voorslag, lei het, terstond, in beraad. De Afgevaardigden van Holland verzogten, dat men uitstelde, over dit stuk, te besluiten, tot dat de Staaten van dit Gewest byeen zouden zyn. Die van Gelderland verstonden, dat men Holland hierin te wille behoorde te zyn. Die van Utrecht weigerden te stemmen. Doch Mulert besloot, des anderendaags, met vier Gewesten, dat men, tot het naarzien van 't Berigtschrift voor eenen Veldmaarschalk, eenigen uit de Vergadering magtigen zou; en daarna treeden, tot de begeevinge van dit aanzienlyk Ampt.

Beverningk en anderen beletten dat men 'er over besluite.

Beverningk, die thans zitting hadt in de Gekommitteerde Raaden, was, des avonds voor dat de eerste voorslag geschiedde, in den Haage gekomen, en vernam wel haast, dat de Prinses Weduwe deeze zaak hadt doen leevendig maaken, uit eene boodschap der Prinsesse zelve, die hem voorhieldt, dat men 't, ter Generaliteit, zo ver gebragt hadt, dat Prins Wil-

lem

lem van Nassau haast tot Veldmaarschalk zou verkooren worden; hem, voorts, verzoekende, hiertoe de hand te willen leenen, of 'er zig ten minste niet heviglyk te willen tegenkanten. Doch Beverningk verklaarde, rondelyk, dat hy zulk een besluit, uit al zyn vermogen, zou zoeken te beletten. De Gekommitteerde Raaden, thans, behalve Beverningk, de Heer van Wimmenum, de *Heer van Merode*, Zwager des Heeren van Obdam, die, in 't jaar 1654, in de Ridderschap beschreeven was (*d*), *Oostdorp*, *Meerman*, Kortenhoef, *Abbesteeg* en *Goeree*, waren 't volkomen met hem eens. Men vervoegde zig, in vollen getale, ter Generaliteit, sprak met de Afgevaardigden der andere Gewesten in 't byzonder, en zogt, op allerlei wyzen, de Leden tot uitstel en maatiging te beweegen. De Geldersche Afgevaardigden verschilden van gevoelen. Doch een derzelven, die meest met Holland eens was, hieldt door onpasselykheid het bedde. Beverningk bewoog hem egter, naar de Vergadering te gaan, daar hy te wege bragt, dat Gelderlands meening, schoon, volgens een besluit der Staaten, waarvan Friesland een afschrift vertoonde, strekkende tot bevordering van Prinse Willem van Nassau, niet duidelyk verklaard werdt. Hierop was het besluit gevolgd, welk wy boven gemeld hebben. Maar de Gekommitteerde Raaden verklaarden, te verstaan „ dat men „ een Gewest geen Legerhoofd over 't Krygs- „ volk ter zyner betaalinge staande, zyns on- „ danks, vermogt op te dringen;" daarby ver- 1655.

(*d*) Aitzema III, *Deel*, *bl.* 1106.

1655. verzoekende, dat men de vastftelling van 't genomen besluit, nog veertien dagen, wilde uitstellen. Hiertoe liet zig een der drie Zeeuwsche Afgevaardigden, eerst, beweegen, en de Vergadering bewilligde 'er, eindelyk, in (*e*). De Staaten van Zeeland, sedert vergaderd zynde, beslooten, nog in Louwmaand, den Prins van Nassau, Stadhouder van Friesland en Groningen, ter Generaliteit voor te slaan tot Veldmaarschalk, gelyk eerlang geschiedde (*f*).

XI. Holland schryft 'er over, aan de andere Gewesten.

Doch de Staaten van Holland, ook in merkelyken getale byeengekomen, hadden, reeds te vooren, verklaard, dat dit Ampt niet by overstemming zou mogen begeven worden (*g*). Zy zonden, daarenboven, eenen beredeneerden Brief af aan de andere Gewesten, waarin zy beweerden „ dat het aanstellen van eenen Veld„ maarschalk over de krygsmagt van alle de „ Gewesten, tegen den zin van eenig byzon„ der Gewest, eene blykbaare inbreuk was op „ deszelfs hoogste magt. Dat men, tegenwoor„ dig, niet alleen geenen Veldmaarschalk noo„ dig hadt; maar dat men dit Ampt, zelfs „ voor altoos, behoorde te vernietigen, en „ dat men, in geval van nood, het opperbe„ vel over het Leger, slegts voor éénen Veld„ togt, opdraagen moest. Dat Holland gaar„ ne in onderhandeling treeden wilde, om dee„ ze dingen klaarlyk te bewyzen. Doch zo men

„ voort-

(*e*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl*. 313 enz. AITZEMA IV. *Deel*, *bl*. 3. THURLOE's Papers *Vol*. V. *p*. 734, 750. *Vol*. VI. *p*. 11, 13.

(*f*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl*. 327, 328, 331. AITZEMA IV. *Deel*, *bl*. 3, 7.

(*g*) Resol. Holl. 12, 17, 23 *January* 1657. *bl*. 5, 10, 19, 23. Resol. van Consid: *bl*. 283, 286, 294.

1653.

„ voortginge met het aanstellen van eenen „ Veldmaarschalk, zonder de Staaten van dit „ Gewest de middelen, die de voorzienigheid „ hun in handen gesteld hadt, gebruiken, om „ de Vryheid en Souverainiteit van hun Ge- „ west te beschermen (*b*)." Zy lieten 't niet by deezen Brief; maar traden, kort hierop, tot het ontwerpen van een Berigtschrift voor het Overhoofd, welk zy, over het Krygsvolk ter hunner betaalinge staande, voorgaven, te willen aanstellen. Volgens dit Ontwerp, zou zulk een Overhoofd geen Stadhouder of Kapitein-Generaal van eenig byzonder Gewest mogen zyn, geene vreemde Mogendheid mogen dienen, noch mogen staan naar het Stadhouderschap van Holland. Ook zou hy zyn Ampt slegts een, of ten langste twee jaaren agtereen mogen behouden (*i*). Wy houden ons niet op, met de overige punten van dit Ontwerp, om dat het, ten deezen tyde, niet ter uitvoeringe gebragt, en eenige jaaren hierna, by eene andere gelegenheid, merkelyk veranderd werdt. Midlerwyl, kwam 'er antwoord van de Staaten van Friesland op den Brief van die van Holland, behelzende „ dat men, zelfs met be- „ williging der Afgevaardigden van Holland, „ in de groote Vergadering des jaars 1651, „ vastgesteld hadt, dat de Krygsampten, die „ ter begeevinge der gezamenlyke Gewesten „ plagten te staan, voortaan, ook door dezel- „ ven, begeven zouden worden. Dat het

Antwoord van Friesland op Hollands brief.

„ Ampt

(*b*) *Zie* den Brief *in de* Resol. van Consid. *bl.* 290 *en by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 3.

(*i*) *Zie* Resol. van Consid. *bl.* 296. Secr. Resol. Holl. 27 *Jan.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 300.

1655. „ Ampt van Veldmaarschalk in 't byzonder, „ te vooren, door de algemeene Staaten, begeven was, zelfs laatstelyk aan wylen den „ Heere van Brederode. Dat de Gewesten, over alles, by meerderheid van stemmen, besloten, zulke zaaken alleenlyk uitgenomen, „ tot welken by de Unie eenpaarigheid vereischt werdt, waaronder het aanstellen van „ eenen Veldmaarschalk niet genoemd was. „ Dat het, hierom, redelyk was, dat Holland „ zig, in dit stuk, onderwierp aan de meeste „ stemmen, en Prins Willem van Nassau hielp „ aanstellen tot Veldmaarschalk: waarover „ men ook niet weigerde, in nadere onderhandeling te treeden (*k*)." Gelderland verklaarde, den twaalfden van Lentemaand, dat de Brief van Holland nadeelige regels van Staatkunde inhieldt (*l*). Van Stad en Lande kwam een diergelyk antwoord als van Friesland (*m*). Wat de andere Gewesten schreeven, is my niet gebleeken. De Staaten van Holland, die nog niet verklaard hadden, dat zy Prins Willem niet met dit ampt zouden bekleeden; ja die zelfs, in hunnen voorslag tot bevordering der ruste en eendragt, in 't jaar 1655 gedaan, gescheenen hadden te zeggen, dat zy 'er hem toe voorschikt hadden onder zekere voorwaarden; vonden zig zo sterk geperst, door Friesland en door andere Gewesten (*n*), dat zy, in Bloeimaand des jaars 1657, een wydluftig Vertoog zonden

Van Gelderland en Stad en Lande.

(*k*) *Zie* den Brief *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 7.
(*l*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 9, 11. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 88.
(*m*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 9.
(*n*) Resol. Holl. 14, 22 *Maart* 26 *April* 1657. *bl.* 58, 85, 122.

den aan de Gewesten, strekkende, om te bewyzen „ dat de Staaten van elk Gewest volkomen „ gezag hadden, over het Krygsvolk ter hunner betaalinge staande, en dat de algemeene „ Staaten geen vermogen hadden, om, by „ overstemminge, zulk een Overhoofd over „ 't Krygsvolk der gezamenlyke Gewesten aan „ te stellen, welk ook gezag hebben zou over „ het Krygsvolk, staande ter betaalinge van „ een Gewest, welk in de aanstelling des O- „ verhoofds niet hadt bewilligd." Men bediende zig, hiertoe, van de volgende redenen: „ Dat de Nederlanden, voor en na dat zy on- „ der de Huizen van Bourgondie en Oosten- „ ryk gekomen waren, afzonderlyk op zig „ zelven bestaande Souveraine Staaten waren „ geweest. Dat zy zo waren gebleeven, se- „ dert de Unie van den jaare 1579; by 't eerste „ Lid van welke, elk Gewest de behoudenis „ zyner vryheden en voorregten bedongen „ hadt. Dat het gezag en bewind over het „ Krygsvolk, onder de wezenlykste deelen „ deezer vryheid, gerekend moest worden. „ Dat geen Gewest hiervan immer afstand ge- „ daan hadt, schoon zy aan de Vergadering „ der algemeene Staaten en aan den Raad van „ Staate magt gegeven hadden, om op de be- „ scherming van den Staat te raadpleegen; „ blykende by de stukken, dat de byzondere „ Gewesten, na 't sluiten der Unie, meermaa- „ len, Krygsvolk aangenomen en afgedankt „ hadden, en het Krygsvolk ook hadden doen „ zweeren aan de Staaten der Gewesten, „ waarin het gelegd werdt. Dat, uit hoofde „ van dit regt, de Bevelhebberschappen over

1655.

Holland beweert, in een wydluftig Vertoog, dat elk Gewest volkomen gezag heeft, over het Krygsvolk ter zyner betaalinge staande.

1655. „ de sterke Plaatsen binnen een stemmend „ Gewest, door de Staaten van zulk een Ge„ west, begeven werden. Dat de Staaten, Betaalsheeren, buiten dit, nog een byzonder „ regt hadden over het Krygsvolk ter hunner „ betaalinge staande, bestaande in de begeevinge van alle Krygsampten onder het zelve, en in de vryheid om zig van het zelve, of door hunne Kapiteins-Generaal, of „ op eenige andere wyze, binnen en buiten „ hun *souverain* gebied, te mogen bedienen, „ ten nutte van den Staat; behalve wanneer „ het bezetting hieldt, binnen een ander stemmend Gewest, aan de Staaten van welk, het „ eerder en meerder gehoorzaamheid schuldig was dan aan de Staaten Betaalsheeren. „ Dat de Prinsen van Oranje de Krygsampten „ wel begeven hadden, als 't Leger te velde „ was, of onder vreemde vendels; doch niet, „ ten minste niet zonder tegenspraak, onder „ 't Krygsvolk van een Gewest, welk een „ anderen Stadhouder en Kapitein-Generaal „ hadt. Dat hieruit volgde, dat zy de Krygsampten niet hadden konnen begeven, als „ Kapiteins-Generaal der Unie; maar als Kapiteins-Generaal der byzondere Gewesten, „ over welken zy Stadhouders waren, en in „ gevolge van het gezag, hun door de Staaten van zulke Gewesten opgedraagen. Dat „ de byzondere Staaten ook dikwils Krygsvolk buiten hun Gewest gezonden, verlegd „ en gebruikt hadden, gelyk, met menigvuldige voorbeelden, beweezen werdt. Dat „ Prins Maurits en Graaf Willem Lodewyk, „ te gelyk, en staande in even hoog gezag,

„ het

„ het bevel gehad hadden, elk over de Krygs- 1655.
„ magt der Gewesten, waarvan hy Stadhou-
„ der was, en dat zy zig beide, meermaalen,
„ van hunne troepen bediend hadden, enkel
„ op last der byzondere Staaten. Dat men het
„ zelfde, ten tyde van Prinse Fredrik Henrik
„ en Graave Ernst Kasimir, gezien hadt. Dat,
„ wyders, Holland, op de groote Vergade-
„ ring, duidelyk, eenpaarigheid gevorderd
„ hadt, tot de aanstelling van een Overhoofd
„ over 't Krygsvolk. Dat men het Ampt van
„ Veldmaarschalk wel bleef aanmerken, als
„ een Ampt, welk, door de algemeene Staa-
„ ten, behoorde begeven te worden; doch niet
„ met gezag over 't Krygsvolk van een Ge-
„ west, welk in de aanstelling van deezen of
„ genen byzonderen Veldmaarschalk, niet
„ bewilligd hadt; alzo zulks zou stryden, met
„ het regt en gezag over 't Krygsvolk, welk
„ ieder Gewest zig altoos hadt voorbehouden.
„ Dat ook de algemeene Staaten, in dit op-
„ zigt, gelyk in veele anderen, niets doen kon-
„ den, dan uit kragte der eenpaarige bewilli-
„ ging van alle de Bondgenooten. Dat de al-
„ gemeene Staaten, op geenen anderen grond,
„ voorheen, Lastbrieven aan Veldmaarschal-
„ ken verleend hadden. Of zo zulks, somtyds,
„ ondernomen was, by meerderheid van stem-
„ men, was het niet zonder hevige tegenkan-
„ tingen geschied; wanneer het regt alleen
„ voor de magt hadt moeten wyken. Dat
„ Friesland zelf aan de algemeene Staaten
„ geen bewind over Krygszaaken hadt willen
„ afstaan, dan met beding, dat het Krygsvolk
„ van dit Gewest zou staan, onder den Stad-

„ hou-

1655. en dat men tegenwoordig geenen Veldmaarschalk noodig heeft.

" houder en Gedeputeerde Staaten. Dat het " aanstellen van eenen Veldmaarschalk thans " ook noodeloos was, om dat de Staat geen " Leger in 't veld hadt; gelyk de laatste Veld- " maarschalk, na 't sluiten der Munstersche " Vrede, in deeze hoedanigheid, naauwlyks " eenigen dienst hadt gedaan. Dat men, in " tyd van nood, eenen Veldmaarschalk aan- " stellende, zulks slegts voor éénen veldtogt " behoorde te doen, zynde, uit de Historien, " kenbaar, hoe gevaarlyk een geduurig Over- " hoofd over 't Krygsvolk ware voor de Vry- " heid. Dat andere Ryken en Staaten ook ge- " woon waren, zulke Overhoofden niet te kie- " zen, voor 't opkomen van den oorlog. Dat " de Friezen, van ouds, zeer zorgvuldig ge- " weest zynde, om hunne vryheid te bewaa- " ren, nu den weg niet inslaan moesten, omze, " t'eenigen tyde, te verliezen. Dat ten min- " ste die van Holland vastelyk gezind bleo- " ven, om zig te handhaaven in het regt over " 't Krygsvolk, welks gegrondheid in dit Ver- " toog beweerd was (o)." Dit rustig besluit der Staaten van Holland bragt de andere Gewesten een weinig tot bedaaren (p). Prins Willem van Nassau zelf, niet gezind om zig Holland geheel te vyand maaken, liet, schoon hy, zo wel als Prins Joan Maurits, in 't voorjaar, zynen dienst, als Veldmaarschalk, den Staaten van Holland, nog wederom, aangebooden hadt (q), allengskens na, te dringen op zyne bevorde-

(o) *Zie* de Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 309 *enz.* *en by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 14 *enz.*

(p) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 395.

(q) Resol. Holl. 23 *January* 13 *Maart* 1657. *bl.* 28, 55. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 2, 40.

dering tot dit Ampt. Men meent, dat deeze gemaatigdheid hem den weg reeds gebaand hadt om het te verkrygen (*r*), toen hy, door een ongelukkig toeval, aan zyn einde kwam: waarvan wy, hierna, breeder gewaagen zullen. In Oogstmaand des jaars 1658, deedt Amsterdam een' voorslag, om eenen Veldmaarschalk, voor twee of drie jaaren, aan te stellen. Doch de andere Leden bleeven by het voorige besluit (*s*). Prins Joan Maurits verzogt, in Slagtmaand des zelfden jaars, nog eens, om het Veldmaarschalksampt; doch by die van Holland, werdt niets, op dit verzoek, besloten (*t*). 1655.

XII. Hollands poogingen om Engeland te vriend te houden.

De Staaten van dit Gewest meenden te meer reden te hebben, om het aanstellen van eenen Veldmaarschalk te verwylen, alzo men, uit de raadpleegingen hierover, agterdogt geschept hadt aan het Engelsche Hof; en zelfs gedreeven, dat de opdragt van dit Ampt aan Prinse Willem van Nassau de kragt der Akte van Uitsluiting, voor een groot deel, verydelde (*u*). Men deedt dan der Regeeringe van Engeland, welker vriendschap Holland gaarne behouden wilde, dienst met het uitstellen der begeevinge van dit gewigtig ampt. In de Lente deezes jaars 1655, hadt men, om gelyke reden, op een gerugt, dat Koning Karel de II. zig op 't Huis te Teilingen bevondt (*v*), naauwkeurig onderzoek hiernaar laaten doen; doch berigt bekomen, dat hy 'er niet geweest was. Maar

(*r*) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 552. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 42.
(*s*) Secr. Resol. Holl. 8 *Aug.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 605.
(*t*) Resol. Holl. 22 *Nov.* 1658. *bl.* 343.
(*u*) *Zie* DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 97, 171. THURLOE'S Papers, *Vol.* III. *p.* 747. *Vol.* IV. *p.* 203, 204.
(*v*) *See* THURLOE'S Papers, *Vol.* V. *p.* 517.

1655. Maar de Hertog van Glochester, zyn Broeder, wat laater, in den Haage gezien zynde, werdt genoodzaakt, Holland te ruimen. Koning Karel bevondt zig, in Grasmaand, wederom te Keulen (w), vanwaar hy, eerlangs, een togtje gedaan hadt, zonder dat men wist werwaards. Sommigen schryven, dat hy in Zeeland, en wel te Middelburg (x) geweest was (y). Doch om aangezien Holland, in 't byzonder, Engeland en den Protector, op allerlei wyze, zogt te behaagen, hadt de handeling van Nieuwpoort over een Verdrag van Zeevaart traagen voortgang. De oorlog met Spanje was oorzaak, dat de Protector zulk een Verdrag niet sluiten kon; alzo hy den Staaten daarby vryheden zou hebben moeten toestaan, welken hy hun, in deezen oorlogstyd, misgunde. Maar omtrent deezen tyd was 'er iet voorgevallen, 't welk de twee Gemeenebesten nader scheen te zullen vereenigen; en eerlang een onderwerp werdt der handelinge van den Staatschen Gezant Nieuwpoort.

Moord der Waldenzen in Piemont.

Van de dertiende eeuwe af, hadt zig de gezindheid der Waldenzen onthouden in het Daufiné, en in de dalen van Piemont. Doch op het einde des voorleeden jaars 1654, deedt de Hertog van Savoje, die, ter gelegenheid van den kryg tusschen Frankryk en Spanje, een Leger op de been hadt, den Waldenzen in Piemont aanzeggen, dat zy, binnen twintig dagen, den Roomschen Godsdienst aanneemen, of

(w) Resol. Holl. 17, 23 *Maart* 1 *Mey* 1655. *bl.* 51, 70, 104. De Witt Brieven MS. *Deel*, *bl.* 21, 27, 32, 48, 57.
(x) Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 276.
(y) Rapin *Tom.* IX. *p.* 75.

of het Land ruimen zouden moeten. De *Markgraaf van Pianeze*, eerste Staatsdienaar des Hertogs, sedert, geene kans ziende, om zig meester te maaken van de enge wegen der Alpen, en de Waldenzen met geweld te bedwingen, hieldt hun voor, dat de Hertog hun vryheid van Godsdienst toestondt, zo zy gedoogen wilden, dat een gedeelte van zyn Leger, voor eenigen tyd, in hun Land trok, om zig te ververschen. De Waldenzen, niets args vermoedende, bewilligden hierin. Doch naauwlyks hadden zy zes Fransche Regementen en twee Savoischen en Ierschen ontvangen, of zy werden, onverhoeds, overvallen, en, voor een groot gedeelte, deerlyk omgebragt, terwyl hun Land aan plondering, brand en verwoesting overgegeven werdt. 't Getal der gesneuvelden werdt op omtrent vierduizend begroot (z). Eenigen ontkwamen uit de algemeene elende, en weeken naar een ander gebied. Sommigen verstaken zig, in ongenaakbaare plaatsen van 't gebergte, en kreegen, allengskens, eenige meerdere vryheid. Hunne Geloofsgenooten in het Daufiné en Languedoc gaven kennis van hunnen jammerlyken toestand aan de Protestantsche Zwitsersche Kantons; die aan den Protector Kromwel, en aan de Staaten der Vereenigde Gewesten schreeven om hulpe (a). Kromwel scheen genegen, om den verdrukten Waldenzen by te staan, en schreef verscheiden' brieven aan de Staaten, om 'er hen, insgelyks, toe te beweegen

1655.

(z) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 446.
(a) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 448.

1655. gen (1). Doch de Staaten, reeds in vroeger tyd ondervonden hebbende, wat het oorloogen, in en omtrent Italie, voor hun inhadt, en daarenboven belemmerd met de uitrusting naar 't Noorden, vonden ongeraaden, hunne wapenen te gebruiken, om de Piemonteezer Dalluiden te beschermen. Zy deeden egter eene aanzienlyke verzameling van penningen (2), ten hunnen behoeve (*b*): de uitdeeling van welken aan die van Geneve toevertrouwd werdt (*c*). Zy schreeven ook voor hun naar Frankryk en aan den Hertoge van Savoje, en besłooten, eerlang, den *Heer van Ommeren* te zenden naar 't Hof van Turin (*d*), om, nevens *George Downing*, Gezant van Engeland by de Protestantsche Zwitsersche Kantons, middelen voor te slaan, tot bevrediging. Doch toen hy in Zwitserland kwam, vernam hy, dat 'er, door bemiddeling van Frankryk, reeds een Verdrag tusschen den Hertog van Savoje en het overschot der Waldenzen getroffen was (*e*). De Hertog vergaf hun hunnen opstand; doch op zeer harde voorwaarden. Hy wilde egter den naam hebben, dat hy hun gunst bewees, om de

Geldverzameling voor hun, hier te Lande.

Zy verdraagen bezig, met den Hertoge van Savoje.

(*b*) Resol. Holl. 30 *July* 5 *Aug*. 1655. *bl*. 284, 301. AITZEMA III. *Deel*, *bl*. 1228, 1240. THURLOE's Papers, *Vol*. III. *p*. 476.
(*c*) Resol. Holl. 2 *Octob*. 23 *Nov*. 1655. *bl*. 361, 389.
(*d*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl*. 212, 215, 218. III. *Deel*, *bl*. 94.
(*e*) *See* THURLOE's Papers, *Vol*. III. *p*. 626. *Vol*. IV. *p*. 108, 346, 648. *Vol*. V. *p*. 240.

(1) Men vindt twee van deeze Brieven, in JOHN MILTONS *Works*, Vol. II. p. 185, 199.
(2) Ter somme van tweehonderdeenduizendentweeentwintig guldens en zeven stuivers. *Zie* AITZEMA III. Deel, bl. 1240.

de voorspraak van Engeland en van de Vereenigde Gewesten, dieze 'er, schriftelyk, voor bedanken moesten. Downing en van Ommeren, verneemende, dat men 't eens geworden was, begaven zig niet naar het Hof van Turin. De Protestantsche Kantons zouden, naar alle waarschynlykheid, betere voorwaarden hebben konnen bedingen voor de Waldenzen; doch zy lagen, ten deezen tyde, overhoop met de Roomsche Kantons (*f*), en moesten, om deeze reden, den Hertog van Savoje ontzien. Zy verzogten zelven ook hulp van de Vereenigde Staaten; doch de tegenwoordige toestand der zaaken gedoogde zulks niet. De Kantons bevredigden zig ook onderling, in de Lente des jaars 1656. Niet lang hierna, schoot men aan het Gemeenebest van Geneve dertigduizend guldens, tot verbetering der Vestingwerken (*g*). De zaak der Waldenzen, die, nog lang na deezen, beweeging maakte (*h*), scheen, in 't eerst, gelegenheid te zullen geeven, tot een' naauwer Vereeniging tusschen den Protector en deezen Staat. Kromwel, als wilde hy zig, zo wel als de Koningen van Engeland voorheen, den titel waardig maaken van *Beschermer des Geloofs*, betoonde grooten yver, om zynen verdrukten Geloofsgenooten by te staan. De Staaten handelden ook met hem over de middelen, welken men, hiertoe, hadt in 't werk te stellen (*i*). Doch de beide Gemeene-bes-

Onderstand aan Geneve.

(*f*) *Zie* Secr. Resol. Holl. 17 *Decemb.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 267.
(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1229 *enz.* 1238. WICQUEFORT *Livr.* IX *p.* 502 *& suiv.* THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 355.
(*h*) *Zie* AITZEMA V. *Deel*, *bl.* 295-302.
(*i*) Resol. Holl. 5, 8, 10 *Juny* 1655. *bl.* 230, 255.

1655. besten hadden de handen thans zo vol werks, dat zy zig niet dieper steeken konden in de zaak der Waldenzen.

XIII. Holland vermindert de renten en intresten van vyf op vier ten honderd.

De uitrusting van 's Lands Vloote naar 't Noorden veroorzaakte zulke zwaare kosten, dat men wel noodig hadt, op het uitvinden van geldmiddelen hiertoe verdagt te zyn. Ook hadt de Witt, sedert eenen geruimen tyd, alle zyne kragten ingespannen, om de renten en intresten, die Holland betaalen moest, te verminderen van den penning twintig tot den penning vyfentwintig, dat is, van vyf tot vier ten honderd. Eindelyk, werdt dit werk in orde gebragt, in Oogstmaand deezes jaars (*k*), zynde Leiden en Alkmaar de eenigste Leden, die 'er, niet dan overstemd zynde, in bewilligd hadden. Holland won, door deeze vermindering, jaarlyks, veertien tonnen schats uit (*l*); waaruit blykt, dat dit Gewest, ten deezen tyde, honderdenveertig millioenen aan Rente- en Schuldbrieven ten zynen laste hadt. Doch

Vrydommen aan de Stad Delft toegestaan.

terwyl men, door dit middel, eene aanzienlyke somme in 't jaar bespaarde, moest men, aan de Stad Delft, die, door 't springen van haaren Kruidtooren, op den twaalfden van Wynmaand des voorleeden jaars, eene geweldige schade geleeden hadt (*m*), toestaan vrydom van verponding voor alle de huizen, geduurende den tyd van vier jaaren, jaarlyks beloopende negenentwintigduizendvierhonderdvyf-

(*k*) Resol. van Consid. *bl.* 250, 252, 253.

(*l*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 101. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 501.

(*m*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1107. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 649, 650.



DELFT van 't Kruidtooren, in 't jaar 1654.

G.H.r N. van Bremen.

vyfennegentig ponden van veertig grooten; 1655.
en voor de huizen, die van nieuws weder opgebouwd moesten worden, veertien jaaren vryheid van verponding; vryheid van den veertigsten penning van alle vervreemdingen en geregtelyke belastingen der genoemde huizen, en vryheid van den Impost op de grove waaren, voor den tyd van zes jaaren (*n*).

XIV. Staat van den oorlog in 't Noorden.

De Koning van Zweeden, zyne overwinningen in Pruissen vervolgende, bemagtigde, in Wintermaand deezes jaars, de Stad Elbing. Men begon toen voor 't verlies van Dantzig te dugten, en men vondt, in den Haage, vreemd, dat deeze Stad zo lang draalde, eer zy by de Staaten aanhieldt, om onderstand. Ook maakte men weinig staats op het Verbond, onlangs aangegaan met den Keurvorst van Brandenburg, alzo men, zelfs uit den Zweedschen Resident Appelboom, vernam, dat de Koning, zyn meester, en de Keurvorst elkanderen verstonden (*o*). Aan welk zeggen men langer geen geloof weigeren kon, toen men, in Sprokkelmaand des jaars 1656, berigt ontving, dat de Koning van Zweeden en de Keurvorst zig verdraagen hadden met elkanderen. De Staaten waren ten hoogste misnoegd op den Keurvorst, over dit Verdrag (*p*); te meer, om dat zy hem, onlangs, op zyn aanhoudend verzoek, een gedeelte der beloofde onderstandgelden vooruit betaald hadden, en hem meer had-

Brandenburg verdraagt zig met Zweeden.

1656.

(*n*) Resol. Holl. 24 *Maart* 1655. *bl.* 86.
(*o*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1244. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 168, 169, 180. THURLOE's Papers *Vol.* IV. *p.* 430, 431, 432, 448, 449, 459.
(*p*) THURLOE's Papers, *Vol* V. *p.* 181.

1656. hadden aangebooden onder verband nogtans van de inkomende en uitgaande regten van Memel en de Pillauw, alwaar de Staaten bezetting zouden mogen leggen; en van de Vorstelyke inkomsten en Souverainiteit der Steden van Kleeve (q). Doch eer men hieromtrent eens werdt, verdroeg de Keurvorst zig met Zweeden. De Staaten, die reeds beslooten hadden, eene bezending te doen naar den Keurvorst, veranderden, terstond hierna, van gedagten (r). De Keurvorst, die beloofd hadt, niets te zullen sluiten ten nadeele van deezen Staat, deedt regt het tegendeel, afstand doende van alle de Verdragen, welken hy, tegen het belang van Zweeden, mogt hebben aangegaan. Wyders, verbondt hy zig, den Koning van Poolen, voortaan, niet te zullen erkennen voor zynen Leenheer; maar 't Hertogdom Pruissen ter leen te zullen houden van de Kroone van Zweeden (s). De Staaten, kennis van dit Verdrag bekomen hebbende, beslooten de benoemde Gezanten naar Zweeden, Poolen en Deenemarke te doen vertrekken; gelyk, in 't begin deezes jaars, geschiedde (t).

De Heer van Obdam wordt Luitenant Admiraal.

Terwyl zy uit waren, werdt 's Lands Vloot ook in staat gesteld, om, met Bloeimaand, in zee te konnen steeken. Het opperbevel over dezelve was vertrouwd aan Jakob van Wassenaar, Heere van Obdam, die, na de dood van Tromp, in Herfstmaand des jaars 1653, tot Luitenant-Admiraal van Holland en Westfriesland,

(q) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1209 *enz.* 1245.
(r) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 207.
(s) *Zie* het Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1288.
(t) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1247, 1253.

land, verheeven was (*u*). De vrienden van het Huis van Oranje hadden veel moeite aangewend, om een' ander' te doen voorzien met dit gewigtig Ampt, alzo zy den Heer van Obdam hielden niet zeer genegen te zyn tot dit Huis: veelligt, om dat hy, al kort na de dood van wylen den Prinſe van Oranje, verſcheiden' bezendingen hadt bygewoond, die ſtrekten om den jongen Prins buiten benoeming tot de bekende waardigheden te houden (*v*). Hy maakte, in 't eerſt, eenige zwaarigheden in 't aanvaarden van het Ampt; hoewel hy 't, kort daarna, deedt, op dezelfde voorwaarden, als Tromp het bekleedt hadt (*w*). 1656.

XV. De Ruiters togt naar de Middellandſche zee.

De Staaten hadden, tot verſterking van 's Lands Vloote, den Vice-Admiraal de Ruiter, met zyne onderhebbende Schepen, t'huis ontbooden uit de Middellandſche zee. Hy was, in den Zomer des jaars 1654, derwaards gezonden, tot beſcherming en geleide van eenige Koopvaardyſchepen. Voor Kadix gekomen, in Wynmaand, hadt hy vernomen, dat de Regeering van Salee eenige Hollandſche Koopvaarders aangehouden hadt. Hierop was hy naar Salee gezeild; doch 't was hem niet mogelyk geweeſt, het ontſlaan der aangehouden' ſchepen te bewerken. In 't volgende jaar, wederom derwaards gekeerd zynde, en onder weg in gevegt geraakt met een' Tetuanner, en daarna met een' Algierſchen Kaaper, gelukte het hem,

(*u*) Reſol. Holl. 3, 22 *Sept.* 1653. *bl.* 470, 506.
(*v*) *Zie* hier voor, *bl.* 130, 188, 288.
(*w*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 465, 467, 471, 485, 507, DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 8. WICQUEFORT *Liv.* VII. *p.* 389.

1656. hem, op den twee-entwintigsten van Wynmaand, een Verdrag te sluiten met *Abdala Ben Sid Muhammed Ben Buker*, Prins van Fez en Heer van Zuid- en Noord-Salee: waarna de aangehouden schepen, persoonen en goederen ontslaagen werden. Op den hertogt, raakte hy wederom slaags met eenige Turksche Kaapers, op welken hy merkelyk voordeel behaalde. Met den aanvang van Bloeimaand deezes jaars, was hy in 't Vaderland te rug gekeerd (*x*), vanwaar hy, terstond, wederom uitliep naar de Zond. De Luitenant-Admiraal Obdam volgde hem, kort daarna, met het gros van 's Lands Vloote, die in 't geheel bestondt uit twee-enveertig schepen. Obdam hadt last, om de Koopvaardyschepen der ingezetenen van den Staat in de Oostzee te beschermen, en de Stad Dantzig te ontzetten: waartoe de Gewesten in 't gemeen, byzonderlyk Friesland, schoon tegen den zin van Prinse Willem van Nassau, sterk neigden (*y*). Voor 't einde van Zomermaand, was hy reeds in de Zond: vanwaar hy, te lande, naar Koppenhagen trok. Hy werdt, hier, door den Koning van Deenemarke, met de Ridderorde des Olifants, vereerd, en keerde, eerlang, te rug naar de Vloote, met welke hy, den zevenentwintigsten van Hooimaand, voor Dantzig kwam. De Zweeden werden, hierdoor, verhinderd, in het beleg deezer Stad. Doch weinige dagen laater, behaalden zy en de troepen des Keurvorsts van Brandenburg eene merkwaardige overwinning te lande op het

's Lands Vloot onder Obdam komt voor Dantzig.

(*x*) Brandt de Ruiter, *bl.* 70-96.
(*y*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 248.

het Leger des Konings van Poolen (z), die, door het omslaan van eenige Edelen, welken, voorheen zyne zyde verlaaten hebbende, wederom tot dezelve waren overgegaan, in den Voorzomer, verscheiden' voordeelen op de Zweeden behaald, en op den eersten van Hooimaand, Warschauw hernomen hadt (a). De Vloot onder Obdam hieldt zig voor Dantzig tot in Wynmaand, wanneer zy naar 't Vaderland te rug keerde. De Ruiter werdt, nog voor 't einde des jaars, wederom met een Esquader Oorlogsschepen naar de Middellandsche zee gezonden, om te kruissen (b).

1656.

Keert naar 't Vaderland.

De Gezanten naar Zweeden hadden, in 't eerst, last gehad, om een Verdrag tusschen dit Ryk en Poolen te bewerken, en de belangen van den Keurvorst van Brandenburg voor te staan (c); doch na dat de Keurvorst zig met Zweeden verdraagen hadt, kreegenze nieuw bevel, om een Verdrag van Koophandel met Koning Karel Gustaaf te sluiten. Zy werden eenige dagen opgehouden, te Lauwenburg, welk Zweedsche bezetting inhadt; doch traden, eerlang, te Elbing, in onderhandeling met den Koning van Zweeden (d), die, bezeffende „ dat hy Poolen, welk geene sterke Plaat„ sen hadt, niet zou konnen inhouden; dat de „ Czaar van Muskovie in Lyfland gevallen „ was, en Riga belegerd hieldt, schoon zonder „ gevolg (e); dat de Keurvorst van Branden„ burg

Verdrag te Elbing tusschen Zweeden en deezen Staat.

(z) *Zie* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1272.
(a) Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 528.
(b) Brandt de Ruiter, *bl.* 97-103.
(c) *Zie* hunne Instruct. *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1253, 1287.
(d) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1275 *enz.*
(e) Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 540.

1656. „ burg argwaan begon op te vatten over den „ voorspoed zyner wapenen; en dat de Staaten „ den Koning van Deenemarke tegen hem op- „ stookten, en eene Vloot in de Oostzee hiel- „ den;" begon te luisteren naar de voorslagen der Staatsche Gezanten, welken, eerlang, een Verdrag met hem slooten, dat, den elfden van Slagtmaand, getekend werdt (*f*), en eene vernieuwing der Verdragen van de jaaren 1640 en 1645 behelsde. De Gezanten hadden, behalve Deenemarke, Engeland en den Keurvorst van Brandenburg, de Stad Dantzig in dit Verdrag doen begrypen; schoon de Stad zulks niet begeerd hadt, en het naderhand ronduit afsloeg, ter oorzaake dat haare gelegenheid niet toeliet, dat zy zig scheidde van den Koning van Poolen. Ook hadden de Staaten, te vooren (*g*), twee Verdragen geslooten in den Haage, met den Resident van Poolen Nikolaas de Bie, en met *Christiaan Schroder*, Afgevaardigde van Dantzig, by welke Verdragen, de Staaten beloofd hadden, Dantzig te zullen beschermen (*h*): waarom zy ook, by 't vertrek der Vloote onder Obdam, eene bezetting van vyftienhonderd man in de Stad gelaaten hadden (*i*).

Verdragen met Poolen en Dantzig.

Verdrag tusschen Deenemarke en deezen Staat.

Het Verdrag van Elbing tusschen Zweeden en deezen Staat vorderde, dat de beide Mogendheden elkanderen, in geval van nood, met de wapenen, ondersteunden. Het kon, derhalve, den Koning van Deenemarke niet naar den zin

(*f*) *Zie* het *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1278.
(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1253, 1267. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 564.
(*h*) *Zie* deeze Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1269, 1285.
(*i*) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 525, 526, 527, 532, 534, 536.

zin zyn (*k*). Hy was bedugt, dat de Staaten, uit hoofde van het zelve, verpligt zouden geagt worden, om de Zweeden te helpen tegen den Czaar van Muskovie, die voorhadt, hun Lyfland af handig te maaken, hoewel hem deeze toeleg mislukte. De Staatsche Gezanten te Koppenhagen hadden den Koning, volgens hunnen last (*l*), gezogt op te zetten tegen Zweeden, en in Oogstmaand, een Verdrag met hem geslooten, waarby men zig verbondt, den wederzydschen handel op de Oostzee te zullen beschermen tegen elk, die denzelven, ter gelegenheid van den oorlog, tusschen Zweeden en Poolen ontstaan, zou zoeken te ontrusten (*m*). Na 't sluiten van dit Verdrag, handelde men over eenige byzondere openstaande geschillen (*n*). Doch het spoedig treffen van 't Verdrag van Elbing, deedt den Koning van Deenemarke dugten, dat hy weinig voordeel zou konnen trekken van het jongste Verdrag. De Staaten bezeften zelven, dat zy hun oogmerk in 't Noorden niet zouden konnen bereiken, zo zy zig Deenemarke te onvriend maakten. Zy hadden voor, Zweeden en Poolen te bevredigen, en Koning Joan Kasimir te doen afstaan van zyne eischen op de Zweedsche Kroon, en Koning Karel Gustaaf van 't gene hy, onlangs, in Poolen en in Pruissen, bemagtigd hadt: waarna zy den Keurvorst van Brandenburg wilden doen herstellen in den staat, waarin hy voor 1656.

den

(*k*) Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 514. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1294.
(*l*) *Zie* hunne Instruct. *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1245.
(*m*) *Zie* het Tract. *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1292.
(*n*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1290.

1656.

De Staaten maaken zwaarigheid om het Verdrag van Elbing te bekragtigen.

den oorlog geweest was. Doch dit oogmerk kon, tegenwoordig, naauwlyks anders bereikt worden, dan door den bystand van Deenemarke, welk, door het Verdrag van Elbing, afkeerig gemaakt was van 't bevorderen der inzigten van deezen Staat. De Staaten, dit alles bezeffende, maakten zwaarigheid, om dit Verdrag te bekragtigen. Zy vonden 'er eenige duistere bewoordingen in, die sommige Steden van 't Noorderkwartier van Holland niet scheenen te konnen verzwelgen. Vooral, stieten zy zig aan 't woord *circiter* of *omtrent*, welk, by gelegenheid van de begrootinge der regten in Zweeden, gebruikt was, en, zo zy meenden, den Koning te veel ruimte liet, om deeze regten, naar welgevallen, te verhoogen. 't Verdrag bleef, derhalve, niet zonder dat 'er veel van te zeggen viel (*o*), onbekragtigd van de zyde der Staaten (*p*), die, gelykwe boven zagen, ook na dat het geslooten was, geene zwaarigheid maakten, om Dantzig bezet te laaten, waardoor de toeleg des Konings van Zweeden op deeze Stad belet werdt. De Koning van Poolen, in zyn Ryk te rug gekeerd zynde, begaf zig naar deeze Stad (*q*). Het niet bekragtigen van 't Verdrag van Elbing en de omwenteling van veele Poolsche Grooten veranderde den staat der zaaken zo zeer in zyn voordeel, dat de Keurvorst van Brandenburg, eerlang, wederom wisselde van partye (*r*), de Zweedsche zyde

(*o*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 101.

(*p*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 465. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1283. Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 784.

(*q*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1301.

(*r*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 408, 461. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1282. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 529-532, 534, 535, 536.

zyde verliet, en zig begaf aan die des Konings van Poolen en der Vereenigde Staaten, welke hy te vooren verlaaten hadt (*s*). 1656.

XVI. De Prinses Weduwe zoekt hulp by Holland, in haare Voogdyschap.

Terwyl de zaaken in 't Noorden nog hagchelyk stonden, hadt de Prinses Weduwe van Oranje, voorwendende hulp noodig te hebben, in 't bestier van de zaaken der Voogdyschap, eenige Heeren uit de Regeeringe en Geregtshoven van Holland in haare gemeenzaamheid gezogt te trekken (*t*): waartoe zy, by eenen Brief, verlof verzogt van de Staaten. Doch deezen weigerden te bewilligen in haar verzoek, zig houdende aan een besluit van den jaare 1651, waarby vastgesteld was, dat zig geene Regeeringspersoonen, in de Voogdyschap over den jongen Prinse, zouden laaten gebruiken (*u*).

Zeelands voorslag omtrent de opvoedinge van den jongen Prinse van Oranje.

Zeeland hadt, reeds in 't voorleeden jaar, aangehouden by de andere Gewesten, om een' Predikant aan te stellen, die den Prins in de beginsels van den Christelyken Godsdienst onderwyzen zou, en een' ander' bekwaam' Persoon, die hem de taal, zeden, geschiedenissen, regten en gewoonten deezer Landen zou leeren. Doch de Staaten van Holland hadden toen reeds verstaan, dat zy zig niet te steeken hadden in 't gene de opvoeding van den jongen Prinse betrof; dat zulks veel minder behoorde tot de andere Gewesten, en dat het, in geval de Voogden, in dit opzigt, te kort schooten in hunnen pligt, der hooge Overheid van Holland alleenlyk toestondt, hen daar-

(*s*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 719.
(*t*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 262.
(*u*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1308. Resol. van Consid. *bl.* 267. Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 259.

1656. daartoe te vermaanen en te houden (*v*): waarby de zaak, voor dien tyd, gebleeven was. Doch nu werdt de Predikant Trigland, door de Voogden zelven, aangesteld, om den Prins van Oranje, die thans zes jaaren bereikte, te onderwyzen in den Godsdienst (*w*). 't Was, voorheen, gebruikelyk geweest, de Prinsen van Oranje, zelfs in schriften, die onder 't oog der Staaten van Holland kwamen, te noemen *Zyne Hoogheid* zonder byvoegsel; doch de Staaten verstonden, dat zulks, voortaan, niet meer zou geschieden; maar dat men, deeze woorden gebruikende, klaarlyk zou moeten doen zien, dat menze op *den Heere Prinse van Oranje* toepaste (*x*).

XVII. Kwellingen den Nederlandschen Koopvaarderen aangedaan door de Franschen en Engelschen.

De oorlog tusschen Frankryk en Spanje, die reeds veele jaaren geduurd hadt, en de oorlog tusschen Spanje en Engeland, die onlangs ontsteken was, gaf den ingezetenen deezer Landen gelegenheid, om den handel op Spanje voort te zetten (*y*). Doch dit kon niet geschieden, zonder dat dezelve, van de Fransche en Engelsche zyde, geduuriglyk, belemmerd werdt. De Fransche Vrybuiters namen, van tyd tot tyd, veele Nederlandsche schepen, die voorgegeven werden *Contrebande* of vyandlyke goederen te voeren. Men verklaarde vrye en vrienden goederen verbeurd, om dat zy gevon-

(*v*) Notul. Zeel. 5 *May* 1655. *bl.* 117. Resol. Holl. 17 *July* 1655. *bl.* 250. Resol. van Consid. *bl.* 240. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 491. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 633.

(*w*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1308.

(*x*) Resol. Holl. 3, 4 *Maart* 1656. *bl.* 26. Resol. van Consid. *bl.* 263.

(*y*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 78. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 60, 271.

vonden werden in schepen, die ook onvrye goederen inhadden, volgens den Franschen regel *que Robe d'ennemi confisque celle d'ami*, of *dat vyanden goed vrienden goed verbeurd maakt*. De Engelschen maatigden zig het regt aan, om de Nederlandsche schepen, in volle zee, te onderzoeken (z). De Gezanten der Staaten, te Parys en te Londen, lieten niet af van klaagen over deeze ongeregeldheden; doch zy kreegen klagten tot bescheid. In Engeland, stelde men het sluiten van een Verdrag van Zeevaart, van tyd tot tyd, uit. In Frankryk, hadt men reeds ontwerpen gesmeed, om zig, door het sluiten van een Huwelyk tusschen den Koning en de Infante van Spanje, te bevredigen met dit Ryk; waarom men minder reden vondt, om de Vereenigde Gewesten te ontzien. Doch *Don Jan van Oostenryk*, natuurlyke Zoon van Koning Filips, den Aartshertoge Leopold, in Bloeimaand deezes jaars, zynde opgevolgd in de Landvoogdye der Spaansche Nederlanden (*a*), behaalde, in zynen eersten veldtogt, zulke merkelyke voordeelen op de Franschen, dat 'er de Vrede door veragterd werdt. De Fransche kaaperyen hielden, ondertusschen, aan, en gingen, somtyds, verzeld met wreedheden, die de onzen zeer verbitterden tegen de Franschen. Men verhaalt, dat zy eenen Schipper hadden omgebragt, terwyl hy bezig was met zyne zeebrieven op te zoeken, omze hun te toonen. Ondertusschen, handelde Boreel nog, te vergeefs, over een Verbond aan

1656.

Fransche Kaaperyen.

(z) Resol. Holl. 5 *Dec.* 1656. *bl.* 324. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 263.

(*a*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1314.

1656. 't Fransche Hof. De Koning begeerde niet dan een beschadigend en verdedigend, de Staaten alleen een verdedigend Verbond te sluiten. Lodewyk de XIV. en Kromwel, met wien ook over een nader Verbond gehandeld werdt, zogten beide de Staaten te beweegen, om zig tegen Spanje te verklaaren. Doch de Staaten hadden thans geen belang meer, om Spanje kleiner te maaken, en de Munstersche Vrede was, onder anderen, geslooten, met oogmerk, om zig te ontslaan van de naauwe verbindtenis, die men, te vooren, met Frankryk gehad hadt. 't Verbond kon hierom noch met Frankryk noch met Engeland getroffen worden. De Franschen, Engelschen en Portugeezen zelven lieten dan niet na, den Koophandel der Nederlanderen, in de Hoofden, in de Noordzee en in de Middellandsche zee, geduuriglyk, te ontrusten. De Admiraal van Frankryk, Hertog van Vendôme, hadt zelfs, in Lentemaand deezes jaars, beslag doen leggen op de Nederlandsche Koopvaardyschepen, te Toulon, welken de Koning nogtans, voorgeevende, dat de Admiraal hiertoe geenen last gehad hadt, kort daarna, ontsloeg.

Schepen in Frankryk beslaagen. Weder-om vry gelaaten.

XVIII. De Ruiter wordt naar de Middellandsche zee gezonden. Zyn last.

De aanhoudende kwellingen der Franschen hadden de Staaten doen besluiten, om de Ruiter te zenden naar de Middellandsche zee, met last, om de Engelsche en Deensche Koopvaarders te beschermen; doch de Fransche, Portugeesche en andere Vrybuiters, en de Turksche roovers inzonderheid te veroveren en op te brengen. De Admiraliteit te Amsterdam hadt hem ook heimelyk gelast, het onderzoeken der Koopvaardyschepen door de Engelschen

ſchen te beletten. Doch deeze laſt was, zeer tegen de Ruiters zin, naderhand, ingetrokken, door de Staaten; hoewel de Admiraliteit hem, eerlang, eene orde toezondt, die genoegzaam met haaren eerſten laſt overeenkwam, en Holland, meent men, niet kwalyk aanſtondt; ſchoon Zeeland zig 'er over te onvrede hieldt (*b*). Ondertuſſchen, hadt de uitruſting onder de Ruiter agterdogt veroorzaakt, in den Spaanſchen Gezant Don Eſtevan de Gamarra, die, weetende, dat men over een Verbond met Frankryk en Engeland handelde, vermoedde dat men 't, daarmede, op Spanje gemunt hadt. Hy gaf 'er den Staaten kennis van. Doch men ſtelde hem wel haaſt geruſt (*c*). 1656.

De Ruiter, op het einde van Wintermaand, in zee geloopen zynde, kreeg, den agtentwintigſten van Sprokkelmaand des volgenden jaars, jagt op twee Franſche ſchepen, die hy, tuſſchen Gorgona en 't Eiland Corſica, agterhaalde en veroverde. Men kendeze, terſtond, voor Kaapers, die, voordeezen, verſcheiden' Nederlandſche Koopvaardyſchepen genomen hadden. Doch in Frankryk beweerde men, dat het Konings ſchepen waren, die eenig Krygsvolk van Toulon naar Italie zouden voeren, tot verſterking van het Leger onder den Hertoge van Modena. Nogtans, konden de Franſchen niet loochenen, dat de twee ſchepen, voor rekening van byzondere Perſoonen, waren uitgeruſt. De Ruiter verkogt een der ſchepen te Kadix, na dat hy 'er 't geſchut afgenomen

Hy neemt twee Franſche Kaapers. 1657.

(*b*) Brandt de Ruiter, *bl.* 103-109.
(*c*) Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 544.

1657. men hadt. 't Volk, behalve de hooge bevelhebbers was, reeds te vooren, te Barcelona, aan land gezet; vanwaar het, met barken, naar Marseille gevoerd werdt (*d*).

Misnoegen hierover in Frankryk.

Doch 't neemen deezer twee schepen was zodra niet rugtbaar geworden in Frankryk, of 't Hof toonde 'er zig zeer misnoegd over op de Ruiter en op den Staat. Sommigen hielden 't voor eene Vredebreuk, en dreeven dat men den Staaten, terstond, den oorlog verklaaren moest. De Graaf van Servien, die, sedert de Munstersche Vredehandeling, geen vriend van de Vereenigde Gewesten geweest was, en, zo men zeide, groot belang hadt by de kaaperye, yverde meest tegen de Staaten (*e*). Anderen, gelyk de Kanselier, de Hertog van Villeroi en de Graaf van Brienne, wilden zagter gaan. 't Besluit viel egter, dat men, terstond, alle Nederlandsche schepen, goederen en schulden, door gantsch Frankryk, in beslag neemen zou, gelyk geschiedde. De Koning gaf 'er den Staaten, schriftelyk, kennis van. Men was hier zeer verwonderd, over 't gedrag van 't Fransche Hof. 't Beslaan van schepen en goederen scheen te vreemder, om dat het geschied was, zonder dat men over de Ruiter geklaagd hadt, en zonder dat men wist, of de Staaten zyn bedryf voor hunne rekening zouden willen neemen, of niet. De Staaten van Holland waren hierom van verstand, dat men, terstond, allen handel met Frankryk verbieden, en de Fransche goederen, hier, insgelyks, beslaan moest. Doch de

Beslag aldaar op Nederlandsche schepen en goederen.

(*d*) Brandt de Ruiter, *bl.* 113, 115, 116. De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 349.
(*e*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 246, 247.

de andere Gewesten lieten zig zo ver niet brengen. De algemeene Staaten besloten, alleenlyk, door hunnen gewoonlyken Gezant Boreel, te doen klaagen (*f*), over 't beslag: 't welk hy, met zo veele ernst en vrymoedigheid, deedt, dat de Kardinaal Mazarin hem dikwils in de rede viel, zonder dat hy 'er zig door verzetten liet, den Kardinaal alleenlyk te gemoet voerende, *dat hy de eer hadt van tegen den Koning te spreeken*. Mazarin was zo gestoord op Boreel, dat hy hem, in 't uitgaan, onheusschelyk bejegende, en te wege bragt, dat hem, by de Koninginne Moeder, die, nevens den Kardinaal, nog 't voornaam bewind der zaaken hadt, gehoor geweigerd werdt. De Koning hadt hem, alleenlyk, geantwoord, *dat hy zynen Ambassadeur, die pas vertrokken was, last gegeven hadt, om den Staaten vergoeding af te vorderen, wegens den hoon, hem, door de Ruiter, aangedaan* (*g*). 1657.

De Fransche Ambassadeur, *Jakob Augustus de Thou*, Zoon van den beroemden Historieschryver van den zelfden naam, kwam, tegen 't einde van Grasmaand, in den Haage (*h*), en begeerde, in zyne eerste aanspraak „ dat „ de twee genomen' schepen den Koning, „ zynen meester, te rug gegeven werden; dat „ de Ruiter, voorbeeldelyk, gestraft werdt, „ en dat men den Ambassadeur Boreel last ga„ ve, om meer bescheidenheid en eerbied „ voor den Koning te betoonen, dan hy, on„ langs,

De Thou vordert hiér vergoeding voor 't neemen der twee schepen.

(*f*) *Zie* Secr. Resol. Holl. 21 *April* 1657. I. *Deel*, *bl.* 403. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 47. THURLOE'S Papers, *Vol.* VI. *p.* 166.
(*g*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 48-51. THURLOE'S Papers *Vol.* VI. *p.* 177, 189, 206, 207.
(*h*) THURLOE'S Papers, *Vol.* VI. *p.* 207, 225.

1657. „ langs, gedaan hadt." Hierby voegde hy, „ dat hy uitdrukkelyken last hadt, om van „ geene zaaken te spreeken, noch geene voorslagen te hooren, voor dat de twee schepen, in ééne der Havenen van Frankryk, te „ rug gebragt waren." Maar de Staaten van Holland, twee dagen te vooren, reeds besloten hebbende, den Koning deeze soort van voldoening geenszins te geeven, verscheenen, in vollen getale, in de Vergadering der algemeene Staaten, zeggende „ dat de „ Koning van Frankryk alleenlyk klaagde, „ om de billyke klagten der Staaten, over de „ aanhoudende rooveryen der Franschen, en „ over het jongste beslag, te voorkomen. Dat „ de twee schepen alleenlyk genomen waren, „ om dat men geen regt zag te krygen in „ Frankryk. Dat de vonnissen van 's Konings „ Raad, ten behoeve van verscheiden' Koopluiden deezer Landen geweezen, niet werden uitgevoerd. Dat verscheiden' hangende „ gedingen niet werden afgedaan, in Frankryk. Dat men, wanneer dit geschied en 't „ beslag opgeheeven ware, de twee schepen „ te rug geeven zou, en voorts een goed Verdrag van Koophandel en Zeevaart konnen „ maaken. Dat men, om 't een en 't ander te „ verkrygen, alle Fransche waaren verbieden, „ alle Fransche schepen beslaan en neemen „ moest, ten deezen einde, de Vloot van agtenveertig schepen, welken men reeds beslooten hadt in zee te brengen, met nog „ twaalf schepen versterkende." Men liet het niet by deezen voorslag. Door gantsch Holland werdt, zonder uitstel, beslag gelegd op

Moedig besluit der Staaten van Holland.

op alle Fransche goederen, wisselbrieven en schulden (*i*): de invoer der Fransche waaren werdt, aldaar, verbooden: men raadpleegde 'er op het bezetten der Fransche havenen (*k*), en de Staaten van dit Gewest, verneemende, dat de Thou eenige Afgevaardigden der andere Gewesten, door belofte van byzondere voordeelen, zogt te winnen, besllooten, te wege te brengen, dat alle Afgevaardigden zig, plegtiglyk, verbonden (*l*), om, in 't raadpleegen en stemmen over de zaak van Frankryk, geen opzigt te hebben op eenige byzondere voordeelen, die aan hunne Gewesten of persoonen zouden mogen toegezeid worden (*m*). 1657.

De algemeene Staaten besllooten, hierna, den Ambassadeur de Thou, genoegzaam overeenkomstig met de meening van die van Holland (*n*), te antwoorden (*o*). Hy bedaarde toen een weinig, en gaf hoop, dat het beslag opgeheeven zou worden, zo dra de twee schepen in eene der Havenen van Pikardye zouden aangekomen zyn. Doch men hieldt hem voor, dat zulk eene toezegging weinig of niet verschilde van 't gene hy, in zyne eerste aanspraak, gezeid hadt (*p*). Ondertusschen, zag men klaarlyk, dat het Fransche Hof zig een punt van eere maakte, om de Staaten den eersten stap te

(*i*) Resol. Holl. 20, 26 *April* 1657. *bl.* 111, 120.
(*k*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 275.
(*l*) *Zie* Resol. Holl. 15 *May* 1657. *bl.* 143.
(*m*) Secr. Resol. Holl. 26 *April* 17 *May* 1657. I. *Deel*, *bl.* 411, 453. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 51-54. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 225, 226.
(*n*) *Zie* Secr. Resol. Holl. 1 *May* 1657. I. *Deel*, *bl.* 422.
(*o*) *Zie* het Antwoord *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 54.
(*p*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 320. III. *Deel*, *bl.* 380. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 57, 58.

1657. te doen doen, tot bylegging van 't gereezen geſchil. Doch men kon den Koning niet te wille zyn, in het te rug geeven der twee ſchepen, zonder ten minſte ſtilzwygends toe te ſtaan, dat zy onregtvaardiglyk genomen waren: waardoor de menigvuldige Kaaperyen der Franſchen, die nu omtrent negen jaaren geduurd, en den ingezetenen der Vereenigde Geweſten driehonderdagtentwintig ſchepen gekoſt hadden, genoegzaam gewettigd werden, en anderen Mogendheden de weg geweezen, om den Staat, op gelyke wyze, naar hunne hand te zetten (q).

De handel op Frankryk wordt verbooden. Alle Franſche ſchepen en goederen beſlaagen.

De Heeren van Gend en de Witt, die meeſt met de Thou handelden, bleeven, derhalve, volſtandiglyk, weigeren, te voldoen aan 's Konings eiſch. In Zomermaand, namen de algemeene Staaten, onaangezien de tegenkanting van Zeeland (r), een diergelyk beſluit, als Holland, te vooren, genomen hadt. De handel op Frankryk werdt nu, door alle de Geweſten, verbooden, en de Franſche ſchepen en goederen, alomme, in beſlag genomen.

Het Franſche Hof komt by.

De moed en volſtandigheid der Staaten (s) maakten het Franſche Hof gedwee. De Thou beloofde, op den zeſtienden van Zomermaand, ſchriftelyk „ dat het beſlag, in Frankryk, op-
„ geheven zou worden, zo dra de Staaten het
„ te rug geeven der twee ſchepen zouden be-
„ loofd, en daartoe den noodigen laſt afge-
„ zonden hebben." Hy voegde hierby „ dat
„ men, daarna, aan een Verdrag van Zee-
„ vaart

(q) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 317.
(r) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 56. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 250, 262, 299, 300, 305.
(s) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 320, 321, 333, 344.

„ vaart zou arbeiden, en dat de ingezetenen 1657.
„ van deezen Staat, midlerwyl, in Frankryk,
„ genieten zouden alle de voorregten, welken
„ men, aldaar, in den jaare 1655 (*t*), aan de
„ Hanze-Steden, toegestaan hadt. Dat de
„ vonnissen van 's Konings Raad en de Ko-
„ ningklyke bevelen, betreffende het te rug
„ geeven van genomen' schepen, stiptelyk,
„ zouden uitgevoerd worden, en dat men een
„ spoedig einde maaken zou van de Regtsge-
„ dingen, die in Frankryk onafgedaan hin-
„ gen." De Staaten, in deezen voorslag, alles vindende, wat zy begeeren konden, namen dien, gereedelyk, aan, en gaven, terstond, last aan de Ruiter, om het eene genomen schip te rug te leveren, en het andere van de Spanjaards, die 't gekogt hadden, wederom in te koopen, of zo dit, binnen drie maanden, niet gelukken wilde, beloofden zy de waarde van dit schip te zullen voldoen aan den Koning. Men sloot, op deezen voet, een Verdrag met den Ambassadeur (*u*), welk, nogtans, in Frankryk, niet bekragtigd werdt (*v*), voor dat men 'er tyding bekomen hadt, dat de Ruiter, die, midlerwyl, de Vrede met Salee vernieuwd hadt, vyf Fransche Oorlogsschepen aangetast en een derzelven genomen hebbende, de vier overigen in de Haven van Spezza bezet hieldt, tot dat de Staaten hem last zonden omze te ontslaan. Ook drong het belang van den Koophandel den Koning, om het Verdrag te bekrag-

Verdrag met de Thou gesloten.

(*t*) *Zie* 't Verdrag *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 64.
(*u*) *Zie* 't Verbaal van de Witt *in de* Secr. Resol. Holl. 11, 12 *July* 1657. I. *Deel*, *bl.* 454-533.
(*v*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 394.

1657. kragtigen: 't welk egter klaarlyk bleek, niet dan uit nood, te geschieden. Men zogt, daarna, met de Thou, in onderhandeling te komen, over een drievoudig Verbond, tusschen Frankryk, Engeland en deezen Staat (*w*), waartoe de Protector niet ongenegen scheen. Doch Frankryk toonde, allenthalve, afkeerig te zyn van zulk een Verbond. Dit Ryk hadt, na 't sluiten der Munstersche Vrede, de voorige geneigdheid tot den Vereenigden Staat verlooren, en oordeelde, na dat het zig met den Protector verbonden hadt, den Vereenigden Staat, die toch ongezind bleef om met Spanje te breeken, niet noodig te hebben. 't Verdrag van Zeevaart en Koophandel bleef ook agter. De inboorlingen van deezen Staat, die zig in Frankryk nedergezet hadden, werden genoodzaakt, lasten te betaalen, waarvan de Engelschen en de Hanze-Steden vry waren. In Wintermaand, verboodt de Koning den invoer van allerlei vreemde Traan (*x*), waarby de Walvischvangst deezer Landen zwaar benadeeld werdt (*y*). De handel op Spanje en op de Indien (*z*) bloeide alleen in de Vereenigde Gewesten; doch dit werdt, beide in Frankryk en in Engeland, met afgunstige oogen, aangezien, en was oorzaak, dat men of misnoegd was op deezen Staat, of onverschillig omtrent deszelfs belangen (*a*). De Ruiter, ondertusschen, het verkogte schip tegen 't herleveren der

Frankryk blyft egter deezen Staat ongenegen.

(*w*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 389. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 69.
(*x*) *Zie* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 207.
(*y*) Resol. Holl. 3 *Decemb.* 1658. *bl.* 349.
(*z*) Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 326, 333.
(*a*) Wicquefort *Livr.* X. *p.* 558-566.

der kooppenningen, wederom magtig geworden zynde, zondt het naar Toulon. 't Geschut der twee schepen hadt hy, reeds te vooren, te rug gegeven. Het ander schip, welk naar Holland gevoerd was, werdt, van daar, te rug gezonden naar Frankryk (*b*). 1657.

XIX. De Staaten zenden een Gezantschap en Vloot naar Portugal.

De uitrusting ter zee, welke men, dit jaar, tegen de Fransche Kaaperyen hadt ondernomen, werdt, sedert, gebruikt, om Portugal tot reden te brengen (*c*). Men besloot *Nikolaas ten Hove* en *Gysbrecht de Wit* in gezantschap derwaards te zenden, hen doende geleiden, door veertien Oorlogsschepen, onder bevel van den Luitenant-Admiraal, te vooren bekend by den naam van Heere van Obdam; doch onlangs verlyd met de Heerlykheid van Wassenaar, die, uit zynen Huize, by Huwelyk, geraakt zynde aan het Huis van Ligne en Faucquenberge, door dit Huis, aan *Pieter Nooms*, Ambagtsheer van Aarlanderveen, verkogt; doch, op verzoek des Heeren van Obdam, door last der Staaten van Holland, volgens het regt van naastinge, of by overdragt van koop, wederom, aan hem afgestaan was (*d*): waarom hy, sedert, *Heer van Wassenaar* genoemd is, gelyk wy hem, voortaan, ook noemen zullen. De Ruiter en de Wildt, die zig nog in de Middellandsche zee onthielden, kreegen bevel, om zig, omtrent Lisbon, of elders op de Portugeesche kust, te voegen by den Heere van Wassenaar, die last hadt, om met Portugal te breeken,

(*b*) Brandt de Ruiter, *bl.* 131, 132, 134.
(*c*) Secr. Resol. Holl. 1 *Aug.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 548.
(*d*) Resol. Holl. 30 *Nov.* 1656. *bl.* 317.

1657. ken, zo de Koning weigerde, den Staaten de begeerde voldoening te geeven. Doch alzo Frankryk en Engeland, die zig van Portugal bedienden, om Spanje, waarmede zy in oorlog waren, afbreuk te doen, ligtelyk in 't vermoeden zouden konnen vallen, dat de Vloot der Staaten Portugal hierin hinderlyk zou zyn, deedt men, te Parys en te Londen, verklaaren, dat zy alleenlyk geschikt was, om der handelinge met Portugal gewigt by te zetten, geenszins, om Spanje tegen Portugal te helpen. Men verzogt, te gelyk, dat Lodewyk de XIV. en de Protector de handeling te Lisbon, door hunne tusschenspraak, vorderlyk wilden zyn (*e*).

XX. Handeling der Gezanten, te Lisbon.

De Vloot onder Wassenaar liep, op den vyfden van Herfstmaand, in zee, en kwam, op den vyfentwintigsten, in den mond der Riviere van Lisbon, ten anker. De Gemagtigden der Staaten kreegen, terstond, gehoor by de Koninginne, zynde den Koning, Joan den IV, onlangs, overleeden, en door zynen jongen Zoon, *Alfonsus den VI.* opgevolgd. Zy vertoonden haare Majesteit „ dat de Staaten, „ sedert veele jaaren, hadden aangehouden, „ om vergoeding der schade, hun, of der Westindische Maatschappye, door de Portugeezen, in Brazil, Angola en S. Thomé, aangedaan. Dat men, in stede van deeze voldoening te geeven, de Sterkten op het Recif belegerd en overmeesterd hadt. Dat de „ Staaten wel reden hadden, om zig zelven „ regt te doen, door de wapenen; doch vooraf nog eens wilden bezoeken, wat zy zou- „ den

(*e*) Secr. Resol. Holl. 5, 6 *Octob.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 559.

„ den konnen te wege brengen, door min- 1657.
„ zaame onderhandeling. Dat zy, ten dien
„ einde, aanbooden, zig, met haare Maje-
„ steit, te willen verdraagen, op den voet, in
„ den jaare 1648, door den Portugeeschen
„ Ambassadeur, in den Haage, voorgeslaagen,
„ volgens welken, zy begeerden, dat men
„ hun te rug gave al 't Land tusschen de Ri-
„ vier S. Francisko en Siara gelegen, nevens
„ al 't geschut en de krygsbehoeften, gevon-
„ den in de Sterkten van Brazil: voorts, de
„ landen, huizen en erven, die de onderzaa-
„ ten van deezen Staat, ten tyde van den op-
„ stand in Brazil, toebehoorden, en, binnen
„ den tyd van zes jaaren, duizend ploeg-os-
„ sen, duizend koeijen en driehonderd paar-
„ den. Dat de Portugeezen alle hunne schul-
„ den, met de agterstallen en intresten, vol-
„ deeden, te weeten zesmaalhonderdduizend
„ guldens, in gereeden gelde; binnen zes
„ maanden, en dertienduizend kisten suiker,
„ in dertien jaaren. Dat men, eindelyk, de
„ Maatschappy herstelde, in 't bezit der Ste-
„ den, Plaatsen en Havenen, op de kust van
„ Afrika, van den vierden tot den dertienden
„ graad ingeslooten, benevens het Eiland S.
„ Thomé en de Sterkten, door de Portugee-
„ zen, sedert het jaar 1642, op de Noordkust
„ van Afrika aangelegd." Op deezen voor-
slag, begeerde men, binnen veertien dagen,
antwoord, alzo de Gemagtigden verklaarden,
last te hebben, om terstond na verloop van
dien tyd te vertrekken. Het Hof, zig zeer
gebelgd houdende over den voorslag der Ge-

 mag-

1657. magtigden, gaf, terstond, bevel, om de Koningklyke Vloot in staat te stellen, om zee te kiezen. Lisbon werdt, met dubbele wagt, bewaakt: en alle de Nederlandsche schepen, voor deeze Stad leggende, in beslag genomen. De Portugeesche Staatsdienaars verklaarden den Staatschen Gemagtigden, dat 'er geene kans was, om in onderhandeling te komen, zo zy den harden eisch, dien zy gedaan hadden, niet konden maatigen, en zig vergenoegen met de waarde van Brazil, in de plaats van 't Land zelf, welk de Koning niet magtig was hun te rug te geeven. Ook zouden de Portugeezen aldaar, die van ouds onder de Kroone van Portugal gestaan hadden, nimmer te beweegen zyn, om zig aan een vreemd Gemeenebest, welk eene andere taal sprak, en eenen anderen Godsdienst beleedt, te onderwerpen. De Gemagtigden hernamen, „ dat Brazil veroverd was op den Koning van „ Spanje, gelyk Koning Joan de IV. zelf er„ kend hadt, by 't sluiten van het tienjaarig „ Bestand. Dat de Staaten den Portugeezen „ in Brazil hunne goederen zouden laaten be„ houden, en dat de Regeering van Portugal „ gezags genoeg behoorde te hebben over „ haare onderzaaten, om dezelven te verplig„ ten, tot onderwerping aan 't gene regt was, „ en door het belang van 't Koningkryk ge„ vorderd werdt." De Fransche Ambassadeur aan 't Hof van Portugal, last ontvangen hebbende van den Koning zynen meester, om een Verdrag tusschen de twee verschillende partyen te bemiddelen, boodt zig hiertoe, geree-

Frankryk biedt zyne bemiddeling aan.

reedelyk, aan, deedt zelfs verscheiden' voorslagen, en begeerde, dat de geschillen, of in den Haage, of in Frankryk, door de bemiddeling van den Koning, zynen meester, en van den Protector van Engeland, of van een' van beide, werden afgedaan. Het Portugeesche Hof luisterde naar deeze aanbieding. Doch de Staatsche Gemagtigden verklaarden, dat deeze bemiddeling noodeloos was, alzo hunne meesters Brazil te rug vorderden, en op zyn meest Angola en S. Thomé aan Portugal zouden konnen laaten. De Portugeezen verzekerden, daarentegen, dat zy geen voet lands te rug dagten te geeven, en verder niet komen zouden, dan dat zy de begrooting der waarde van Brazil en 't gene men meer met reden vorderen mogt zouden stellen aan den Koning van Frankryk en aan den Protector. De onderhandeling hierop zynde afgebroken, stelden de Gemagtigden het tweede punt van hunnen last in 't werk, zendende den Geheimschryver van Staat, *Don Pedro de Silva*, eene Oorlogsverklaaring toe, die zy der Koninginne zelve zouden overgeleverd hebben, zo zy, zig onpasselyk houdende, hun geen gehoor van afscheid geweigerd hadt. Terstond hierop, verlieten zy de Stad, en keerden, den Heere van Wassenaar kennis gegeven hebbende van 't gene zy verrigt hadden, te water, naar Rochelle, en voorts, te lande, naar den Haage, daar zy, den twaalfden van Slagtmaand, aankwamen. Friesland hadt niet bewilligd in den oorlog met Portugal, ten ware dezelve gevoerd werdt ten be-

1657.

Die de Staatschen afwyzen.

De onderhandeling wordt afgebroken en Portugal de oorlog verklaard.

hoe-

1657. hoeve van den Staat in 't gemeen, hebbende dit Gewest geen aandeel in de Westindische Maatschappye. Ook hadden de Friesche Afgevaardigden beweerd, dat de andere Gewesten deezen oorlog niet doordryven mogten, om dat 'er, volgens de Unie, eenpaarigheid toe vereischt werdt. Doch men hieldt hun voor, dat Friesland, ook volgens de Unie, niet weigeren mogt, den Staat by te staan, als dezelve aangetast werdt, gelyk, door Portugal, in de Westindien, geschied was (*f*).

De Heer van Wassenaar bemagtigt vyftien Suiker-schepen.

's Lands Vloot, onder den Heere van Wassenaar, midlerwyl, versterkt geworden met de Ruiters schepen, en nu bestaande uit zeven- of agtentwintig zeilen, werdt in drie Esquaders verdeeld, en kruiste op de Portugeesche kust, daar 't haar, in 't begin van Slagtmaand, gelukte, vyftien schepen te bemagtigen uit de Portugeesche Suiker-Vloot, die, omtrent veertig zeilen sterk, uit Brazil naar Lisbon keerde. Met deezen buit, zeilde de Vloot, die gebrek aan water begon te krygen, naar 't Vaderland (*g*). In 't volgende jaar, werdt de Ruiter, nog eens, met tweeentwintig schepen gezonden naar de kust van Portugal, zonder op deezen togt iet van belang te konnen verrigten. Alleenlyk bezorgde hy de uitwisseling van de bekragtiging der Vrede met Salee (*h*). De Portugeezen hielden hunne Oorlogsschepen binnen de havens, en Koopvaarders kwamen 'er weinigen in 't

(*f*) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 567-571. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 107-116.
(*g*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 137-140.
(*h*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 116.

1657.

't vaarwater, alzo de handel, sedert het verklaaren van den oorlog, genoegzaam stil stondt te Lisbon (*i*). Midlerwyl, was men, in den Haage, in onderhandeling getreden over een Verdrag, zonder iets te konnen sluiten. De Portugeesche Gezant, *Don Ferdinando Telles de Faro*, hieldt zig koeler, ziende de Staaten zig, ten deezen tyde, dieper inwikkelen in den Noordschen kryg (*k*): waarvan wy nu den voortgang verhaalen moeten.

XXI. Staat van den kryg in 't Noorden.

De Koning van Poolen hadt, in Bloeimaand des jaars 1657, eenen merkelyken onderstand in manschap bekomen van den Keizer (*l*). Daarentegen, hadt *George Ragotski*, Prins van Zevenbergen, zig verbonden, om den Koning van Zweeden, met eenige manschap, te ondersteunen (*m*). De Cham van Tartarye zogt hem zulks te beletten; doch hy trok egter op naar Poolen, daar zyn Leger geslaagen, en hy genoodzaakt werdt, slegts van driehonderd paarden verzeld, te rug te trekken naar Zevenbergen. De Groote Heer, die hem deeze onderneeming ernstelyk ontraaden hadt, beroofde hem, hierop, van zyn Prinsdom (*n*).

De Koning van Deenemarke steekt 'er zig in.

De Koning van Deenemarke, die, tot hiertoe, buiten den kryg gebleeven was (*o*), begon zig, in de Lente deezes jaars, te beweegen. Hy oordeelde dat de kans hem schoon begon te staan, om eenig voordeel te behaalen op de Zweeden, en dagt hen, beide in Schoonen en

(*i*) Brandt de Ruiter, *bl.* 141-150.
(*k*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 268-272.
(*l*) *Zie* een Tract. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 204.
(*m*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 64, 67.
(*n*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 141.
(*o*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 326, 622.

1657. en in Duitschland, aan te tasten. Doch de Staaten; wien hy 'er iet van liet blyken (*p*), ontrieden hem nu den oorlog. Zy zogten, sedert het sluiten van het Verdrag te Elbing, welk egter nog niet bekragtigd was (*q*), de Vrede in 't Noorden, door handeling, te herstellen; alzo zy nu met den kryg tegen Portugal belemmerd waren, en zig verzekerd hielden, dat Deenemarke, zonder uitheemsche hulpe, thans niet in staat was, om den kryg uit te houden tegen Zweeden. Doch Fredrik de III, eenigen onderstand van de Stenden zyns Ryks bekomen en een Leger op de been gebragt hebbende, begon de vyandlykheden, met het aanhouden van drie Zweedsche schepen, met Zout belaaden. In Zomermaand, eene nadere verbindtenis geslooten hebbende met deezen Staat (*r*), en zeshonderdduizend guldens van denzelven ter leen hebbende ontvangen (*s*), trok hy over de Elve, en viel in het Hertogdom Breemen; doch werdt, eerlang, genoodzaakt, te rug te keeren (*t*). Ten zelfden tyde, waren de Zweeden in Holstein gevallen. In Schoonen, vielen ook eenige vyandlykheden voor. Fredrichsöde, bezet en versterkt door de Deenen, viel, in Slagtmaand, den Zweedschen Veldoverste, *Karel Gustaaf Wrangel*, in handen. De gantsche bezetting, die wel vyfduizend man sterk was, bleef krygsgevangen. De Koning van Deenemarke was, door

Hy verbindt zig nader met deezen Staat.

Zyn

(*p*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 344.
(*q*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 138 *enz.*
(*r*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 100.
(*s*) Secr. Resol. Holl. 19 *Octob.* 21 *Nov.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 564, 567.
(*t*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 97 *enz.*

door dit verlies, geheel buiten ſtaat geſteld, 1657.
om zyne oogmerken tegen Zweeden uittevoe- zwaar
ren, terwyl 'er Koning Karel Guſtaaf, daar- verlies,
entegen, ſterk door aangemoedigd werdt, om te Fre-
Poolen en Deenemarke beide afbreuk te doen. drichs-
Zyn toeleg om den Weiſſelſtroom te verlei- ode.
den, en daardoor den Koophandel van Dant-
zig te bederven, mislukte hem egter. Doch Togt der
beter ſlaagde de togt naar het Deenſche Ei- Zweeden
land Funen, die, over 't ys, in 't begin van over 't ys
Sprokkelmaand des jaars 1658, ondernomen naar Fu-
werdt. De Koning, zyn Leger, byna zonder nen.
verlies, hebbende overgevoerd, bemagtigde 1658.
Odenzee en Nyborg. Toen toog hy, op ge-
lyke wyze, naar de Eilanden Langeland en La-
land, daar hem de Stad Naskou overgegeven
werdt. Van hier begaf hy zig, nog al over 't
ys, naar 't Eiland Falſter, daar hy 't Koningk-
lyk Slot Nykoping innam. Van Falſter toog
hy, over eenen inham van de Belt, regt toe
regt aan, naar Zeeland, het Hoofdeiland van en eer-
Deenemarke. Hier bezette hy eerſt de Stad lang naar
Warburg, en ſtondt op 't punt om naar Kop Zeeland.
penhagen te rukken (*u*), toen de Engelſche
Gezant *Meadow* zynen toeleg ſtuitte, en eene
Vrede bemiddelde, die, op den laatſten van
Sprokkelmaand, te Toſtrup geſlooten, en,
den agtſten van Lentemaand, te Rotſchild, Verdrag
nader overzien en voltrokken werdt (*v*). Fre- van Rot-
drik de III. was genoodzaakt, verſcheiden ſchild.
Plaatſen af te ſtaan aan den Koning van Zwee-
den, en de beide Koningen verbonden zig,
nooit

(*u*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 211-215.
(*v*) *Zie* de Tract. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 215, 217.

1658. nooit te zullen gedoogen, dat eenige vreemde Oorlogsvloot, door de Zond of Belt, in de Oostzee kwame.

XXII. Handel over de bekragtiging van het Verdrag van Elbing.

De Staaten der Vereenigde Gewesten waren niet wel te vrede over dit Verdrag. Doch zy konden niet verwagten, dat de Koning van Zweeden hen veel ontzien zou, zo lang zy nalieten, 't Verdrag van Elbing te bekragtigen. Ook hadden hunne Gezanten, tot hiertoe, vergeefs, gearbeid, om een Verdrag tusschen Zweeden en Poolen te bemiddelen. Zelfs hadt de Koning hun gehoor geweigerd, om dat de Staaten nalieten zynen Resident te erkennen, ter oorzaake dat hy hunne Vergadering, by den Koning, als geheel omgekogt en bedorven, beschreeven hadt. Doch dit geschil werdt bygelegd (*w*). Het Verdrag van Elbing, sedert, door een groot getal van punten, die men *Elucidatien* of ophelderingen noemde, nader uitgelegd zynde, verklaarden de Staaten, te verstaan „ dat het geen' aan„ vang neemen zou, dan met den dag van „ de uitwisseling der punten van opheldering; „ en dat het hen niet zou verbinden, om de „ wapenen op te vatten, tegen zulken, die „ den Koning, voor dien tyd, hadden aan„ getast," gelyk de Koning van Deenemarke gedaan hadt. Doch deeze verklaring, waardoor het voornaamste oogmerk des Konings van Zweeden in dit Verdrag te leur gesteld werdt, moest hem ook zeer onaangenaam zyn. Hier kwam nog by, dat de Staaten

(*w*) Secr. Resol. Holl. 4 *Oct.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 556. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 146, 152, 156.

ten den Koning van Deenemarke, op het einde des voorleeden jaars, met zeshonderdduizend guldens onderſteund hadden. Al 't welk den Koning van Zweeden hadt doen beſluiten, om den Staaten voor te houden, dat hy, zo hem zyne koſten eenigszins vergoed werden, niet ongeneigd was tot vrede. De Staaten zouden zig, veelligt, hebben laaten beweegen, om de Vrede in 't Noorden te koopen van Zweeden. Doch de togt naar Funen, die kort hierop ondernomen was, deedt hen vermoeden, dat 's Konings voorſlag geen ernſt geweeſt was, en t'eenemaal veranderen van gedagten (*x*). De Rotſchildſche Vrede zelve was van korten duur. De Koning van Zweeden klaagde, dat Fredrik de III. de voorwaarden derzelve niet naarkwam, naar behooren, en, in Bloeimaand, de Stenden zyns Ryks beſchreeven hebbende, beſloot hy den oorlog voort te zetten, terwyl hy Fredrik, met dringen op het naarkomen der Rotſchildſche Vrede, en met het voorſlaan van een naauw onderling Verbond ophieldt. De Staatſche Gezanten ontrieden den Koning van Deenemarke dit Verbond ernſtelyk, en beweerden zelfs, dat hy zig, door 't Verdrag van Rotſchild, reeds merkelyk benadeeld hadt. Karel Guſtaaf bereidde zig, ondertuſſchen, ten oorloge. Elk meende, dat hy 't oog op Poolen hadt, of op de Landen van den Keurvorſt van Brandenburg, die, onlangs, zyne zyde wederom verlaaten, en zig, van nieuws, met den Koning van Poo-

1658.

Zweeden hervat den oorlog tegen Deenemarke.

(*x*) Wicquefort *Livr.* X. *p.* 572-584. Aitzema IV. *Deel, bl.* 226 *enz.*

1658. Poolen, verbonden hadt (y); toen hy, zyn Leger te Kiel in Holſtein geſcheept hebbende, ten tweedemaale, in Zeeland viel, en 't beleg ſloeg voor Koppenhagen. Ten zelfden tyde, taſtte Wrangel het Slot Kroonenburg aan, dat, binnen drie weeken, aan hem overging, op den zeſtienden van Herfſtmaand. Maar Koppenhagen was zo ligt niet te winnen. Fredrik de III. hadt zyne meeſte krygsmagt byeengetrokken, om 'er de bezetting van de Hoofdſtad zyns Ryks mede te verſterken, die zo dapperen tegenſtand boodt, dat Karel Guſtaaf zig vergenoegen moeſt, met het beſluiten der Stad.

Koppenhagen belegerd.

XXIII. De Staaten der Vereenigde Geweſten zagen den voortgang der Zweedſche wapenen in Deenemarke met verdriet. Zy vreesden voor belemmering van de Vaart door de Zond, wanneer Zweeden hier meeſter werdt. De Koning liet hun wel verzekeren, dat zy hiervoor niet bekommerd behoefden te zyn; doch zy maakten kleinen ſtaat op zyne verklaaringen. Hunne gezanten hadden, te vooren reeds, laſt gehad, om Zweeden en Deenemarke te bevredigen met elkanderen. Doch de Koning van Zweeden, zig op Deenemarke willende wreeken, luiſterde naauwlyks naar hunne voorſlagen. Zelfs hadt hy de Staaten gezogt te beweegen, om zig met hem te verbinden tegen Deenemarke, en zig, daarna, niet met Fredrik den III. te verdraagen, ten ware hy de Zondſche tollen afſchafte. Doch de Staaten lieten zig niet inneemen, door zulk een

De Staaten breeken de handeling met Zweeden af.

(y) *Zie* het Tract. *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 159.

een' glimpigen voorslag (z). Zy bleeven, hierom, zelfs het bekragtigen van 't Verdrag van Elbing uitstellen; 't welk hen verpligt zou hebben, om Zweeden tegen Deenemarke te helpen. De gezanten kreegen, eindelyk, verlof, om de onderhandeling af te breeken voor eenen tyd. Slingeland keerde herwaards. Doch Maasdam en Ysbrands begaven zig naar Wismar. De Staaten waren op 't punt geweest, om Deenemarke met hunne gantsche Zeemagt te ondersteunen, toen de tyding van het sluiten der Vrede te Rotschild hen een weinig deedt stilstaan. Doch zy hervatteden hun voorneemen, zo dra hun berigt werdt, dat de Koning van Zweeden de vyandlykheden, op nieuws, begonnen hadt. Zy besloóten, terstond, Deenemarke, kragtiglyk, by te staan. Agtendertig vendelen knegten, onder den Kolonel *Puchler*, werden, in Wynmaand, ingescheept naar Koppenhagen. 's Lands Vloot, vyfendertig schepen sterk, geleidde deezen onderstand, onder bevel van den Heere van Wassenaar, die last hadt, om Deenemarke te helpen tegen Zweeden, en den Koophandel in de Oostzee te beschermen. Ook was hem 't verdelgen der Zweedsche Vloote onder Wrangel, die agtendertig, of, volgens anderen, agtenveertig schepen sterk was, en de Zond bezet hieldt, heimelyk, aanbevolen (*a*). 't Belang van den handel op de Oostzee, welk zo groot was, dat de schepen van deezen Staat, derwaards vaarende, ten deezen ty-

1658.

Zy zenden eene Vloot naar Koppenhagen.

(*z*) Secr. Resol. Holl. 22 *Jan.* 1658. I. *Deel*, *bl* 576.
(*a*) Secr. Resol. Holl. 12 *Sept.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 610. Wicquefort *Livr.* X. *p.* 584-591.

1658. tyde, gehouden werden, aan vragt alleen, wel zesendertighonderdduizend guldens, in 't jaar, te verdienen, wikkelde dus den Staat diep in eenen kostbaaren kryg, die, in dit jaar en in het volgende, met veele hevigheid, gevoerd werdt.

XXIV. 's Lands Vloot zeilt door de Zond. In 't begin van Slagtmaand, kwam 's Lands Vloot voor de Zond, en zeilde 'er, op den agtsten, door, terwyl 'er, uit de Sloten Kroonenburg en Elzingburg, ter wederzyde deezer engte, op Zeeland en op Schoonen, gelegen, vinnig op haar geschooten werdt, zonder haar, die 't midden van 't vaarwater hieldt, eenige schade te doen van belang. Doch terstond

Zeeslag met de Zweedsche Vloote. hierop, raakte zy slaags met de Zweedsche Vloote onder Wrangel, in 't gezigt van den Koning van Zweeden zelven, die zig, ten deezen tyde, op 't Slot Kroonenburg, bevondt. Scherp werdt 'er, van wederzyde, ge-

De Witte en Pieter Floriszoon sneuvelen. vogten. Aan de onze, sneuvelden de Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte en Pieter Floriszoon. De Luitenant-Admiraal liep groot gevaar van te zinken, of te verbranden. Doch hy werdt, door Aart van Nes, Jan van Kampen en andere Kapiteinen, zo dapperlyk, bygestaan, dat hy, die, jigtig zynde aan de voeten, op een' stoel voor de groote mast, in 't heetst van 't gevegt, het oog op alles hieldt, de zwaarigheid, gelukkiglyk, te boven kwam. Verscheiden' Zweedsche schepen en dat van Wrangel zelf waren, daarentegen, derwyze,

Schade der Zweeden, die de wyk neemen. gehavend, dat zy den stryd ontweeken. Drie Zweedsche schepen werden veroverd, agt in den grond geschooten, of verbrand. De Zweeden hadden meer dan duizend dooden: de onzen niet boven vierhonderd. Ook werdt 'er,

van



WITTE KORNELISZ DE WITTE
Vice Admiraal van Holland en
Westfriesland.

A. Schouman del. naar't Origineel van H. Sorch by den Heer Burgem. S. Radermacher te Middelburg. *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excudit.

van onzen kant, geen schip verlooren, dan dat van de Witte, welk te gronde ging. Zes uuren omtrent hadt de stryd geduurd, toen de Zweeden weeken onder 't Slot Kroonenburg, waarna zy in de haven van Landskroon liepen, om zig te herstellen. 's Daags na den stryd, werden de agtendertig vendelen Landsoldaaten, te Koppenhagen, ontscheept. Men zou de Zweedsche Vloot, toen, ten tweedemaale, hebben aangetast; doch wind en stroom liepen tegen, en verhinderden den toeleg (*b*). De Staaten besloten, sedert, nog meer Krygsvolk naar Koppenhagen te zenden, en den Heer van Wassenaar, met de zwaarste schepen, t'huis te ontbieden. Doch zy veranderden, eenigszins, van gedagten, op de tyding, dat de Engelschen eene Vloot naar de Zond uitrustten, tot ondersteuning der Zweeden. Wassenaar kreeg toen bevel, om in Deenemarke te overwinteren, en men besloot, tegen 't voorjaar, eene Vloot onder de Ruiter, tot zyne versterking, in zee te brengen (*c*). 1658.

In Engeland, waren, onlangs, veranderingen voorgevallen, die, in haare uitkomst, merkelyken invloed hadden op de belangen van deezen Staat. De Protector Olivier Kromwel, zyn gezag aan 't wankelen ziende, ter oorzaake van de verscheiden' aanslagen, die tegen zyn leeven en Regeeringe gesmeed werden (*d*), hadt, in den Herfst des jaars 1656, een Par-

XXV. Veranderingen in Engeland.

(*b*) *Zie* Resol. Holl. 18 *Decemb.* 1659. *bl.* 299.
(*c*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 233-243, 256-264, 272-283. BRANDT de Ruiter, *bl* 153 158. THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p* 467.
(*d*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 315. *Vol.* VII. *p.* 48, 116, 121.

1658. Parlement samengeroepen, welk, zo hy verwagtte, geheellyk bestaan zou uit luiden, die van hem afhingen, en geene zwaarigheid zouden maaken, om zyn gezag te bevestigen en te vermeerderen. Zyn toeleg was, zig tot *Koning* te doen verklaaren (*e*), schoon niemant dan eenigen zyner vertrouwdste vrienden wisten, dat hy 't hierop gemunt hadt. De Raadpensionaris de Witt, die, omtrent deezen tyd, wederom, voor vyf jaaren, bevestigd werdt in zynen dienst (*f*), kennis gekreegen hebbende, dat sommigen, hiertoe, in 't Parlement, den weg bereidden, schreef, dat men hier geene zwaarigheid maaken zou, om den Protector, die de opperste magt reeds in zyne handen gesteld zag, te vereeren met zulk een' titel, als men goedvinden mogt, hem op te draagen (*g*). 't Kwam, eindelyk, zo ver, dat hy, in Bloeimaand des volgenden jaars, door Gemagtigden van 't Parlement, verzogt werdt, den titel van *Koning* te willen aanvaarden. Doch terwyl hy 't in bedenken hieldt, werdt het hem, door zyne beste vrienden en bloedverwanten, zo ernstelyk, ontraaden, dat hy, geen hert hebbende tot het doen van een' stap, die veelen nog meer van hem vervreemd zou hebben, de Kroon, die hem aangebooden was, afsloeg (*h*); doch zig, door 't Parlement, bevestigen liet in de waardigheid van Protector (*i*). De oorlog met Spanje en 't Verbond met Frank-

(*e*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 37, 328.
(*f*) Resol. Holl. 30 *July* 2, 6 *Augusti.* 1658. *bl.* 201, 207, 213, 218.
(*g*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl* 340, 343, 372.
(*h*) THURLOE's Papers *Vol.* VI. *p.* 267.
(*i*) THURLOE's Papers *Vol.* VI. *p.* 309.

Frankryk veroorzaakten, sedert, dat Karel de II. zig nader vereenigde met Spanje, en te Brugge zyn verblyf kwam houden. Kromwel voegde, daarentegen, zesduizend man by 't Fransche Leger in Vlaanderen, welk zig, in Wynmaand des jaars 1657, van Mardyk, en in Zomermaand deezes jaars, van Duinkerken meester maakte; beide welke Plaatsen aan de Engelschen werden overgeleverd. Men meende, dat de Staaten het neemen van Duinkerken gaarne zouden hebben voorkomen, zo 't niet door Zeeland verhinderd geweest was (*k*). De Franschen bemagtigden, daarna, nog verscheiden' andere Steden in Vlaanderen: 't welk, in Holland, niet zonder merkelyke bekommering, vernomen werdt (*l*). Het Parlement van Engeland, eenige Leden, die 'er te vooren buiten geslooten waren, wederom ingeroepen hebbende, raakte, midlerwyl, langs hoe meer, vervuld met partyen van den Protector, waarom hy 't, eerlang, deedt scheiden. Hierna, leefde hy nog eenige maanden in geduurige ongerustheid, en overleedt, eindelyk, aan eene aanhoudende koorts, op den dertienden van Herfstmaand deezes jaars (*m*). Zyn Zoon *Richard* werdt, terstond, tot zynen Opvolger verklaard; zeer tegen de gedagten van veelen, en onder anderen van den Staatschen Gezant Nieuwpoort, die, in de Lente deezes jaars, een' keer herwaards doende, aan sommigen ge-

1658.

Duinkerken komt in handen der Engelschen.

Kromwel sterft.

Zyn Zoon Richard volgt hem op.

(*k*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 430. Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 284, 298, 301, 305, 345, 489. *Vol.* VII. *p.* 149.

(*l*) Resol. Holl. 5 *Octob.* 1658. *bl.* 314.

(*m*) Secr. Resol. Holl. 19, 20 *Sept.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 614. De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 459, 461.

1658. gezeid hadt „ dat men Kromwel, die, van tyd „ tot tyd, afnam in kragten, geduurende den „ korten tyd leevens, die hem nog over- „ schoot, het gezag wel laaten zou, welk hy „ zig verkreegen hadt; doch dat het Leger „ nooit zou gedoogen, dat een van de *bengels*" (zo noemde hy Kromwels Zoonen) „ hem opvolgde (*n*)." Richard werdt ook eerlang, door het Parlement, welk, in 't jaar 1653, afgedankt, en nu, door 't Leger, hersteld was, ontslaagen van 't bewind (*o*). De oneenigheid tusschen 't Parlement en 't Leger, welke hier op volgde, baande den weg tot grooter verandering in de Regeeringe, waarvan wy, in 't volgende Boek, verslag zullen doen. Midlerwyl, was Nieuwpoort, dien men, in Engeland, gaarne gezien zou hebben, dat niet wederom gekeerd was (*p*), nog al bezig met handelen over een Verdrag van Zeevaart, welk, ter oorzaake van den aanhoudenden oorlog met Spanje, niet kon gesllooten worden. Ook drong hy sterk, op het intrekken der Akte tot voordeel der Scheepvaart van den jaare 1651 (*q*); doch zonder eenige vrugt. Voorts, klaagde hy, zonder ophouden, over de kwellingen, die de Engelschen den Nederlandschen Koopvaarderen aandeeden (*r*). Daarentegen, wa-

ren

(*n*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 836.

(*o*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p.* 826. RAPIN *Tom.* IX. *p.* 80, 84, 85, 88, 89, 93, 95, 105, 115, 119. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 134 *enz.* 301 *enz.*

(*p*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p.* 32, 119, 130.

(*q*) *Zie* Resol. Holl. 24 *Jan.* 1657. *bl.* 29. THURLOE's Papers *Vol.* V. *p.* 243, 259, 309, 663. *Vol.* VI. *p.* 489. LUDLOWS Memoirs, *Vol.* II. *p.* 199.

(*r*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1295 *enz.* IV. *Deel*, *bl.* 133, 136. WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 572.

ren de zogenoemde Engelsche Koopluiden-Avanturiers, die zig, sedert veele jaaren, te Dordrecht en te Rotterdam, hadden nedergezet, ter oorzaake van zeker verbod van invoer der Engelsche Stoffen, welk de Staaten weigerden in te trekken (*s*), in den Herfst des jaars 1656, van daar vertrokken (*t*). Ook klaagde de Engelsche Resident Downing over schade hun, onlangs, door de onzen in Oostindie aangedaan (*u*), en over 't uitrusten van schepen ten dienste van Spanje (*v*). Doch deeze wederzydsche klagten dienden tot voorwendsels, om het sluiten van een Verdrag van Zeevaart, waartoe Engeland geene genegenheid hadt, te verwylen.

De zaaken der Nederlandsche Oostindische Maatschappye waren thans in bloeijenden staat. Kolombo, de eenigste Stad, die de Portugeezen nog op het Eiland Ceilon in bezit hadden, was haar, in Oogstmaand des jaars 1656, in handen gevallen, door 't beleid en de dapperheid van *Gerard Hulft*, voorheen Sekretaris der Stad Amsterdam, die, in 't bestormen deezer Vestinge, het leeven verloor (*w*). Ook hadt de Maatschappy, te vooren reeds, poogingen aangewend, om haaren handel te vestigen in China, welk magtig Ryk, eenige jaaren geleeden, overweldigd was, door den

XXVI. Oostindische zaaken.

(*s*) Resol. Holl. 5 *Octob.* 1655. *bl.* 362. 11, 12 *Octob.* 1656. *bl.* 279.

(*t*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 288, 293.

(*u*) Secr. Resol. Holl. 3 *Aug.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 603. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 296-299, 307.

(*v*) Resol. Holl. 14, 21 *Maart* 13, 20, 23 *July* 1658. *bl.* 35, 46, 165, 181, 186. Thurloe's Papers *Vol.* VII. *p.* 45.

(*w*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 374. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 522, 597.

1658. den Cham van Tartarye. Aan deezen, zondt de Generaal van Nederlandsch Indie, *Joan Maatsuiker*, in den Zomer des jaars 1655, een plegtig gezantschap, welk egter meer niet verwierf dan de hoop op den vryen handel in het Ryk (*x*). In 't jaar 1657, hadt de Maatschappy ook eene bezending gedaan naar Japan; doch een zwaare brand, die een groot gedeelte van de Hoofdstad Jedo verteerde, en veele ingezetenen tot de diepste armoede bragt, noodzaakte den Gezant, die zig binnen Jedo niet veilig oordeelde, te rug te keeren naar Nangesaki. Op een klein Eilandje by deeze Plaats, *Desma* genoemd, hadt de Maatschappy, ten deezen tyde, reeds haar Komptoir van Koophandel, na dat men haare bedienden hadt doen vertrekken uit het Eiland Firando.

Keizer Ferdinand de III. sterft.

In het Duitsche Ryk was, onlangs, ook verandering voorgevallen. Keizer Ferdinand den III, in de Lente des jaars 1657, overleeden zynde, arbeidde de Kardinaal Mazarin, om de Keizerlyke Kroon te brengen op het hoofd van den Koning, zynen meester (*y*). Doch dit mislukte hem. In Hooimaand deezes jaars 1658, werdt *Leopold*, Koning van Hongarye, tot de Keizerlyke waardigheid verheeven (*z*).

Leopold, Koning van Hongarye, wordt Keizer.

XXVII. Vrede tusschen Frankryk

Het verlies van Duinkerken bevorderde de Vredehandeling tusschen Frankryk en Spanje, die, sedert eenigen tyd, aangevangen was. Don Jan van Oostenryk, ontslaagen zynde van de Landvoogdye der Spaansche Ne-

(*x*) *Zie* NIEUWHOFF's Gezantsch. naar Sina. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 520.
(*y*) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 566.
(*z*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 307, 308.

Nederlanden, werdt, in den aanvang des volgenden jaars, by voorraad, opgevolgd, door *Don Louis de Benevides Carillo en Toledo*, *Markgraaf van Fromista en Caracena*, die, in Bloeimaand, eenen stilstand van wapenen sloot, voor eenige weeken. Sedert, toog Mazarin, die 't voornaamste der handelinge *Hugo de Lionne* hadt aanvertrouwd (*a*), in persoon, naar de grenzen van Frankryk en Spanje, om met *Don Louis de Haro* de laatste hand te helpen leggen aan het gewigtig Verdrag, welk egter, niet voor den zevenden van Slagtmaand, getekend werdt, op een Eilandje in den stroom Biddessoa tusschen Andaije in Guyenne en Itum in Guipuscoa. Het is, sedert, by den naam van *Pyreneesche Vrede* vermaard geweest. By deeze Vrede, bleef Frankryk in 't bezit van een groot gedeelte van Artois, Henegouwen, Luxemburg en Vlaanderen (*b*). Ten zelfden dage, werdt het Huwelyk gesloten tusschen Lodewyk den XIV, Koning van Frankryk, en *Maria Theresia*, Infante van Spanje, die zig verbondt, om, boven haare Huwelyksgifte, welke op vyf honderdduizend Kroonen begroot werdt, nimmer iet, uit welken hoofde het ook zyn mogt, van haare vaderlyke of moederlyke goederen te zullen vorderen. Ook zou zy, voor zig zelve en voor haare nakomelingen, afstand moeten doen van allen regt tot de opvolging in de Koningkryken, Staaten en Heerlykheden van haaren Vader: welke afstand egter geene plaats hebben zou, zo zy We-

1659. en Spanje.

Huwelyk tusschen Lodewyk den XIV. en de Infante van Spanje.

(*a*) De Choisy Memoir. de Louis XIV. *Tom.* I. *p.* 77.
(*b*) *Zie* 't Tract. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 329 *enz. en in* 't Corps Diplom. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 264.

1659. Weduwe bleef, zonder kinderen (*c*). Wy tekenen deeze Voorwaarden aan, om dat zy, naderhand, van belang geworden zyn, ook voor de Vereenigde Gewesten. Het Huwelyk werdt, in 't volgende jaar, voltrokken (*d*). En op den negenentwintigsten van Louwmaand des jaars 1661, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, op hun verzoek, door den Koning van Frankryk, begreepen in de Pyreneesche Vrede (*e*). Van wege den Koning van Spanje, warenze 'er reeds te vooren in begreepen geweest (*f*).

XXVIII. De Ruiter loopt in zee naar 't Noorden.

't Liep, by gebrek van volk, aan tot in Bloeimaand deezes jaars, eer de Vloot onder de Ruiter, geschikt tot versterking van 's Lands Vloote onder den Luitenant-Admiraal Wassenaar, in zee liep. Zy hadt veertig vendelen Landsoldaaten op, onder den Kolonel *William Killegrew*. De Engelsche Vloot onder *Montaigue* was ook in zee gesteken, zo met reden vermoed werdt, tot ondersteuning van Zweeden (*g*), hoewel men, in Engeland, voorgaf, geen ander oogmerk te hebben, dan bevordering van vrede tusschen de twee Koningen. De Staaten verklaarden, dit zelfde te beoogen, en bewerkten een Verdrag met Frankryk en Engeland (*h*), welk, op den eenentwintigsten van Bloeimaand, in den Haage, getekend werdt (*i*), en de wyze bepaalde, op welke men de

Haagsch Verdrag.

(*c*) *Zie* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 370. VI. *Deel*, *bl.* 389.
(*d*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 704.
(*e*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 346.
(*f*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 704.
(*g*) Thurloe's Papers, *Vol.* VII. *p.* 501, 506, 532.
(*h*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 630.
(*i*) *Zie* het *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 383.

de Vrede tusschen Zweeden en Deenemarke zou zoeken te doen sluiten, op den grond, naamlyk, van het Rotschildsche Verdrag, mids daaruit geligt wierdt de verbindtenis, om geene vreemde Oorlogsschepen door de Zond te laaten. Voorts, werdt bedongen, dat de Engelsche en Nederlandsche Vlooten zig, in den tyd van drie weeken na dat de Admiraalen kennis van dit punt zouden gekreegen hebben, niet zouden vereenigen met de Zweedsche of Deensche, noch eenige vyandlykheid tegen eene van beide de Koningen beginnen. Te gelyk, beslooten de Staaten vier buitengewoone Afgevaardigden Govert van Slingeland, Pensionaris van Dordrecht, *Pieter Vogelzank*, Pensionaris van Amsterdam, *Pieter de Huybert*, Sekretaris der Staaten van Zeeland, en *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, naar Zweeden en Deenemarke te zenden, om de Vrede te bearbeiden (*k*). Zy vertrokken met de Vloote onder de Ruiter, die, eerlang, de Belt inzeilende, zig omtrent het Eiland Funen met de Vloote onder Wassenaar vereenigde. 's Lands samengevoegde Zeemagt in deezen oord bestondt thans uit diep in de zeventig Oorlogsschepen, benevens eenige Galjooten en branders, en hadt omtrent zeventienduizend matroozen en soldaaten op. De stilstand van wapenen, die drie weeken duuren moest, werdt, naderhand, nog tweemaal drie weeken verlengd (*l*), terwyl de Vlooten heen en weder zeilden tusschen de Zond en de

1659.

Bezending naar 't Noorden.

(*k*) *Zie* hunne Instr. *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 180.
(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p.* 678.

1659. de Belt. Doch in Hooimaand, ging de Heer van Wassenaar t'zeil naar Koppenhagen, daar de Zweedsche Vloot lag, die, op zyne aankomst, terstond de wyk nam. Hier hadt hy gaarne de vierduizend soldaaten, die de Ruiter herwaards gevoerd hadt, aan land gezet. Doch de Koning van Deenemarke wilde het niet toestaan, 't zy dat hy zulks hieldt te stryden met den stilstand van wapenen, gelyk het ook niet te wel scheen overeen te komen met het Haagsche Verdrag; 't zy dat hy, niet dan in den uitersten nood, Staatsche bezetting begeerde te ontvangen in zyn Ryk, uit vreeze dat hyze, daarna, niet ligtelyk zou konnen loozen.

XXIX. Verdragen met Engeland.

De Vloot der Staaten, niets meer te verrigten hebbende omtrent de Zond, zeilde, met de Deensche vereenigd, in 't begin van Oogstmaand, wederom naar de Belt. Midlerwyl, werden 'er, in den Haage, nog twee Verdragen gesllooten tusschen Engeland en deezen Staat, strekkende om de Vrede in 't Noorden spoedig te bewerken (*m*). De Gezanten der twee Gemeenebesten arbeidden hiertoe ook vlytiglyk by de twee Koningen, die 't egter beide vreemd vonden, dat Engeland en de Vereenigde Gewesten gekroonden hoofden de voorwaarden der Vrede wilden voorschryven, en Vlooten by der hand hadden, om hunnen voorslagen klem te geeven (*n*). Ook nam de Koning van Deenemarke het sluiten van

(*m*) *Zie* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 398, 406. *en vooral* 't Verb. van De Witt *in de* Secr. Resol. Holl. II. *Deel*, *bl.* 38, 88, 107.

(*n*) *Zie* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 393. Ludlows Memoirs. *Vol.* II. *p.* 226.

van den ſtilſtand van wapenen kwalyk (*o*), en begeerde, dat der Staaten Vloot hem tegen Zweeden byſtaan zou (*p*). Men handelde, derhalve, tot hiertoe, vergeefs over eene Vrede (*q*). Midlerwyl, ontſtondt 'er gebrek en ziekte op 's Lands Vloote, en onder de Engelſchen. Men ſprak van een gedeelte der ſchepen naar 't Vaderland te zenden. Doch de Staaten verſtonden, dat zulks niet geſchieden zou, ten ware men, vooraf, een gelyk getal Engelſche ſchepen hadt zien vertrekken (*r*). Dan deeze voorzorg was noodeloos. In Engeland werdt, ten deezen tyde, ſterk gearbeid, om Karel den II. te herſtellen, en Montaigue zogt deel te hebben aan 't werk; waarom hy, in 't begin van Herfſtmaand, by gebrek van lyftogt, zo hy voorgaf, met de gantſche Vloote, naar Engeland keerde (*s*). Niet lang te vooren, was de Ruiter, met 's Lands Vloote, over welke hy nu 't opperbevel hadt, voor Koppenhagen gekomen (*t*), hebbende nu laſt gekreegen, om den Zweeden afbreuk te doen (*u*), alzo de Vrede t'eenemaal hoopeloos ſcheen (*v*). Hy zondt, daarna, elf honderd ſoldaaten aan land. Koppenhagen was nu, meer dan een jaar, te lande, ingeſlooten geweeſt, door de Zweeden, en men 1659.

(*o*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 63.

(*p*) *Zie* Secr. Reſol. Holl. 1 *Aug.* 1659. II. *Deel*, *bl.* 90. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 409.

(*q*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 414-417.

(*r*) Secr. Reſol. Holl. 10, 13 *Sept.* 1659. II. *Deel*, *bl.* 119, 120.

(*s*) De Witt Briev. III. *Deel*, *bl.* 732. VI. *Deel*, *bl.* 160, 164. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 414. Thurloe's Papers, *Vol.* VII. *p.* 731, 907.

(*t*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 109.

(*u*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 418.

(*v*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 251.

1659. men begon 'er gebrek te krygen aan veelerlei leevensmiddelen. De Koning zogt de Vereenigde Staaten te beweegen, om de Stad te voorzien van toevoer: doch zy oordeelden, dat zulks de Vrede verwylen zou, hebbende zy, onlangs, vermoeden gekreegen, dat de Koning van Deenemarke den oorlog, ten hunnen koste, dagt voort te zetten, om te herwinnen, 't gene hem, nu en voorheen, door de Zweeden, ontnomen was (*w*). De Heer van Wassenaar keerde zelfs, in Slagtmaand, met omtrent twintig schepen, naar 't Vaderland (*x*). Doch de Ruiter, midlerwyl, gezeild naar de haven van Kiel, daar hy een bekwaam getal Ruiters en Knegten zou inneemen, om eene landing op Funen te doen, en Nyborg te herwinnen; keerde, eerlang, derwaards. 't Krygsvolk, ontscheept, by Kartemunde, maakte zig meester van deeze Stad, die door de Zweeden verlaaten was. Op Funen, kwamen eerlang ook eenige Keizersche, Brandenburgsche en Poolsche hulpbenden, waarna men gezamenlyk aantrok op Nyborg, daar de Zweedsche Krygsmagt, die op zevenduizend man begroot werdt, gelegerd was. Hier viel, op den vierentwintigsten van Slagtmaand, een slag voor, waarin de Zweeden te kort schooten, en genoodzaakt werden, binnen Nyborg te wyken. De Ruiter, ten zelfden tyde, met de Vloote derwaards gezeild, beschoot de Stad zo hevig, met het grof geschut van alle de schepen, dat zy zig, den vyfentwintigsten, op genade en ongenade, over-

De Ruiter zeilt naar Funen, en helpt Nyborg bemagtigen.

(*w*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 170, 201.
(*x*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 425.

vergeeven moest. De gantsche bezetting, uit de beste Zweedsche troepen bestaande, bleef krygsgevangen. De Stad werdt, na 't overgaan, deerlyk geplonderd (y). De Ruiter overwinterde te Koppenhagen. 1659.

Midlerwyl, handelde men nog al over de Vrede in 't Noorden. De Koning van Zweeden, ziende hoe veel hem aan de vriendschap van deezen Staat gelegen ware, bewilligde, nog voor 't einde van Slagtmaand, in de ophelderingen van 't Verdrag van Elbing, onder anderen bestaande in een' Tollyst van allerlei Zweedsche waaren (z). Hierdoor werdt de Vrede bevorderd: waartoe der Staaten buitengewoone Afgevaardigde *Joan van den Honart*, uit den Oud-Raad van Dordrecht, sedert eenigen tyd, ook aan 't Hof van Poolen, arbeidde (*a*). Doch Zweeden en Poolen beide, ongeraaden vindende, met bemiddeling der Staaten, te sluiten, handelden afzonderlyk, in het Klooster Oliva, by Dantzig, alwaar zy, eindelyk, de Vrede troffen, op den derden van Bloeimaand des volgenden jaars (*b*); zonder dat van den Honart, die last hadt om een afzonderlyk Verdrag te verhinderen, zyn oogmerk hadt konnen bereiken. By deeze Vrede, werdt, onder anderen, behoudenis van Privilegien, zonder onderscheid van gezindheid, bedongen, voor alle de Steden in Pruissen, die, in deezen oorlog, door de Zweeden, verTheoverd

XXX. 't Verdrag van Elbing wordt bekragtigd.

Vrede tusschen Zweeden en Poolen.

1660.

(y) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 431-436. Brandt de Ruiter, *bl.* 158-202.
(z) *Zie* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 440 *enz.*
(a) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 484 *enz.*
(*b*) *Zie* het Tract. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 514.

1660. overd geweest waren, en nu wederom aan Poolen kwamen. De Staaten hadden, reeds te vooren, op het aanhoudend verzoek des Konings van Deenemarke, beslooten, hunne Vloot, op nieuws, te gebruiken tot afbreuk der Zweeden (*c*): doch de dood van Koning Karel Gustaaf, die op den drie-entwintigsten van Sprokkelmaand voorgevallen was (*d*), veranderde den stand der zaaken niet weinig. De overleeden Koning was de voornaame oorzaak geweest van den tegenwoordigen oorlog. Zyn opvolger was een minderjaarige Zoon, *Karel de XI:* waarom de Koningin en de Regeering des Ryks naar vrede verlangden, en reeds met Poolen geslooten hadden. De Zweedsche Vloot egter, in zee gebragt, en daarna binnen de haven van Landskroon geloopen zynde, werdt, aldaar, bezet, door de Ruiter (*e*); waardoor, waarschynlyk, eenige voorgenomen aanslag in de Oostzee gestuit werdt. Ook strekte het tot bevordering der Vrede, tusschen Zweeden en Deenemarke, die, eindelyk, op den derden van Zomermaand, te Koppenhagen, geslooten werdt (*f*). Frankryk, Engeland en de Vereenigde Gewesten werden, in het Verdrag, genoemd als middelaars. Het Rotschildsche Verdrag werdt 'er, ten deele, door bevestigd: in eenige opzigten, veranderd. Onder anderen, werdt Dronthem wederom aan Deenemarke afgestaan. Ook ruimden de Zweeden hunne andere overwinningen, in Zeeland en de verde-

Karel Gustaaf sterft.

De Ruiter bezet de Zweedsche Vloot.

Vrede tusschen Zweeden en Deenemarke.

(*c*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 539 *enz.*
(*d*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 542.
(*e*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 468.
(*f*) Secr. Resol. Holl. 15 *May* 1660. II. *Deel*, *bl.* 231.

dere Deensche Eilanden (g). De Stad Dantzig werdt begreepen in het Verdrag van Elbing (h), welk, eindelyk, bekragtigd was. Met Muskovie, werdt ook, eerlang, verdraagen. De Staatsche buitengewoone Afgevaardigden, de laatste hand hebbende gelegd aan dit groote werk, keerden, eerlang, te rug, naar Holland, eerst de Huybert en van Haren, daarna Slingeland, en eindelyk ook Vogelzank. Doch de Ruiter, die, door Fredrik den III, Koning van Deenemarke, tot den adelyken stand verheeven werdt, bleef, nog eenigen tyd, met 's Lands Vloote, voor Koppenhagen, om het oog te houden over het naarkomen van de voorwaarden der Vrede, en kwam niet voor 't begin van Herfstmaand in 't Vlie binnen (i). Op deeze wyze werdt, na eenen fellen kryg van vyf jaaren, de rust hersteld in 't Noorden en in de Oostzee; waar van de veiligheid en voorspoed des Hollandschen Koophandels, voor een groot gedeelte, afhingen. 1660.

(g) *Zie* het Tract. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 557.
(h) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 569.
(i) Brandt de Ruiter, *bl.* 202-218.



VERBETERING

in 't X. Deel.

Bl. 340. *Reg.* 1 *van ond.* en in de *Aant.* (5) *staat* Kouwenhoven; *lees* van Kauwenburg.

LYST
DER
PRINTVERBEELDINGEN
voor het XII. Deel.

Onderhandeling tusschen de Afgevaardigden van Amsterdam en Graave Willem van Nassau, aan den Amstel in 1650. *te plaatsen tegen over* Bladz. 98

Willem de Tweede, Prins van Oranje enz. —— —— 120

De Raadpensionaris Jacob Cats. 198

De Raadpensionaris Adriaan Pauw. 214

De Kommandeur Jan van Galen. 238

De Luitenant-Admiraal Maarten Harpertszoon Tromp. —— 242

Delft van binnen, na de verwoesting, veroorzaakt door 't springen van den Kruidtooren in 1654. —— —— 434

De Vice-Admiraal Witte Kornelisz de Witte. —— —— 468




HW 2ABL S

